

29 maj

Debatter m. m.**Onsdagen den 29 maj fm.**

	Sid.
Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation av herr Hedlund (cp) ang. åtgärder för att stimulera konjunkturutvecklingen och öka sysselsättningsmöjligheterna	3

Onsdagen den 29 maj em.

Ekonomisk debatt (forts.).....	94
Ändring i lagen om polisregister.....	134
Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige.....	137

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 29 maj em.**

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 44, ang. förordning om allmän arbetsgivaravgift, m. m.....	131
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 133, ang. förordning om allmän arbetsgi- varavgift, m. m., i vad avser riktlinjer för statsbidrag för allmän arbetsgivaravgift vid statsunderstödd verksamhet.....	132
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 45, ang. förordning om mervär- deskatt, m. m.....	132
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 132, ang. förordning om mervärdeskatt, m. m., i vad avser anvisande av anslag.....	132
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 43, ang. den ekonomiska politiken....	132
— nr 52, ang. komplettering av riksstatsförslaget, m. m.....	133
<i>Konstitutionsutskottets</i> memorial nr 19, ang. uppskov med behandling- en av vissa ärenden	134
— utlåtande nr 21, ang. ändring i lagen om polisregister.....	134

	Sid.
— nr 22, ang. ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbe- komma allmänna handlingar (i viss del).....	137
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 129, ang. undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige.....	137

Onsdagen den 29 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 20 in-
nevarande maj.

§ 2

Föredrogs, men bordlades åter banko-
utskottets utlåtanden nr 49—51 och 53.

§ 3

**Ekonomisk debatt, tillika svar på
interpellation ang. åtgärder för att
stimulera konjunkturutvecklingen och
öka sysselsättningsmöjligheterna**

Herr TALMANNEN yttrade:

Bevillningsutskottets betänkande nr
44, statsutskottets utlåtande nr 133, be-
villningsutskottets betänkande nr 45,
statsutskottets utlåtande nr 132 samt
bankoutskottets utlåtanden nr 43 och
52 föredrages och debatteras i ett sam-
manhang och yrkanden beträffande
samtliga dessa betänkanden och utlå-
tanden framställes under den gemen-
samma överläggningen. Denna må jäm-
väl omfatta bevillningsutskottets be-
tänkande nr 47, angående beräkning av
bevilningarna m. m., men yrkanden
rörande sistnämnda betänkande fram-
ställes först sedan detsamma föredra-
gits.

Härefter föredrogs i ett sammanhang

bevillningsutskottets betänkande nr
44, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-
position med förslag till förordning om
allmän arbetsgivaravgift, m. m., jämte
motioner;

statsutskottets utlåtande nr 133, i an-
ledning av Kungl. Maj:ts proposition
med förslag till förordning om allmän

arbetsgivaravgift, m. m., i vad avser
riktlinjer för statsbidrag för allmän ar-
betsgivaravgift vid statsunderstödd verk-
samhet, jämte motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr
45, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-
position med förslag till förordning om
mervärdeskatt, m. m., jämte motioner;

statsutskottets utlåtande nr 132, i an-
ledning av vissa motioner väckta i an-
ledning av Kungl. Maj:ts proposition
med förslag till förordning om mer-
värdeskatt, m. m., i vad motionerna av-
ser anvisande av anslag; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av motioner angä-
ende den ekonomiska politiken, och

nr 52, över motioner i anledning av
Kungl. Maj:ts proposition angående
komplettering av riksstatsförslaget för
budgetåret 1968/69, m. m.

Bevillningsutskottets betänkande nr 44

I propositionen nr 77 hade Kungl.
Maj:t föreslagit riksdagen att

dels anta därvid fogade förslag till

1) förordning om allmän arbetsgi-
varavgift,

2) lag om ändring i kommunalskatte-
lagen den 28 september 1928 (nr 370),

3) förordning angående ändrad ly-
delse av 4 § 1 mom. förordningen den
26 juli 1947 (nr 576) om statlig in-
komstskatt,

4) förordning om ändring i upp-
bördsförordningen den 5 juni 1953 (nr
272),

dels med godkännande av de riktlin-
jer för statsbidrag för allmän arbetsgi-
varavgift vid statsunderstödd verksam-

Ekonomisk debatt

het, som förordats i propositionen, be-
myndiga Kungl. Maj:t att besluta om
erforderliga ändringar i statsbidrags-
författningarna.

Propositionen hade, såvitt avsåge
statsbidrag för allmän arbetsgivaravgift
vid statsunderstödd verksamhet, hänvi-
sats till statsutskottet och behandlades
i dess utlåtande nr 133 samt i övrigt till
bevillningsutskottet.

I propositionen sammanfattades dess
huvudsakliga innehåll sålunda.

I propositionen föreslås att arbetsgi-
vare skall erlägga allmän arbetsgivar-
avgift med belopp motsvarande 1 % av
utgivna löner i pengar eller naturaför-
måner i form av kost eller bostad. I
fråga om vem som är arbetsgivare an-
sluter förslaget till arbetsgivarbegrep-
pet inom socialförsäkringen. Vidare fö-
reslås att fysisk person som haft in-
komst av här i riket bedriven rörelse
eller inkomst av här belägen jordbruks-
fastighet som brukas av honom skall
erlägga allmän arbetsgivaravgift med
belopp motsvarande 1 % av denna sin
inkomst i den mån arbetsgivare inte
skall erlägga allmän arbetsgivaravgift
för inkomsten. I fråga om debitering
och uppbörd skall i stort gälla vad
som föreskrivits beträffande avgifter till
sjukförsäkring och till försäkring för
tilläggs pension. Det föreslås att avgif-
ten skall utgå för löner som utges
fr. o. m. den 1 januari 1969 och på in-
komster som upptas till beskattning vid
1970 och senare års taxeringar.

Med anledning av propositionen hade
väckts följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 871
av herrar *Bengtson* och *Dahlén* samt
II: 1131 av herrar *Wedén* och *Hedlund*,
i vilka hemställts, att riksdagen vid be-
handlingen av propositionen nr 77 an-
gående allmän arbetsgivaravgift måtte

A) besluta att med hänsyn till nuva-
rande budgetläge godta en allmän ar-
betsgivaravgift med det i propositionen
angivna syftet;

B) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära
a) att förslag senare framlades för
riksdagen om sådan tidpunkt för den
allmänna arbetsgivaravgiftens ikraftträ-
dande, att ogynnsamma konsekvenser
för konjunkturutvecklingen och därmed
sysselsättningen icke uppkomme,

b) att i avvaktan härpå förutsätt-
ningslös prövning vidtoges av möjlighe-
terna att lindra belastningen för de
mindre företagens ofta arbetskraftsin-
tensiva produktion,

c) att förslag framlades för riksdagen
angående förenkling av administra-
tionen för avgiftssystemet innefattan-
de bl. a. höjning av den inkomstgräns,
under vilken egenavgift för rörelse el-
ler jordbruksfastighet icke skulle debi-
teras, till 2 000 kronor;

2) de likalydande motionerna I: 872
av herrar *Bengtson* och *Tistad* samt
II: 1128 av fru *Frænkel* och herr *Thy-
lén*, i vilka hemställts, att riksdagen
beslutade att allmän arbetsgivaravgift
icke skulle utgå på lön i pengar eller
naturaförmåner i form av kost eller bo-
stad till sådan arbetstagare hos reda-
re, som avsåges i 1 § första stycket för-
ordningen den 16 maj 1958 (nr 295)
om sjömansskatt, och att vederbörande
utskott utarbetade förslag till härför er-
forderlig författningstext;

3) de likalydande motionerna I: 873
av herr *Enarsson* och II: 1129 av herr
Nordgren m. fl., i vilka hemställts, att
riksdagen beslutade att allmän arbets-
givaravgift (egenavgift) icke skulle er-
läggas av fysisk person som åtnjutit
inkomst av annat förvärvsarbete enligt
11 kap. 3 § lagen om allmän försäk-
ring i form av inkomst av här i riket
bedriven rörelse eller inkomst av här
belägen jordbruksfastighet som bruka-
des av honom och att vederbörande ut-
skott utarbetade förslag till erforderlig
författningstext;

4) de likalydande motionerna I: 874
av herr *Holmberg m. fl.* och II: 1127
av herr *Bohman m. fl.*, i vilka hemställts,
att riksdagen — med avslag på för-

Ekonomisk debatt

slaget till ikraftträdandebestämmelser i propositionen nr 77 — i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa,

a) att Kungl. Maj:t förelade riksdagen förslag om ikraftträdande av nämnda förordning först vid tidpunkt då konjunkturutvecklingen och sysselsättningssituationen kunde göra arbetsgivaravgiften motiverad,

b) att Kungl. Maj:t företog en översyn av förordningens bestämmelser rörande egenavgiften i syfte att undanröja de med denna förenade olägenheterna;

5) de likalydande motionerna I: 876 av fröken *Stenberg* och herr *Lidgard* samt II: 1130 av herrar *Oskarson* och *Nordstrandh*, i vilka hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 77 beslutade att ideella organisationer skulle vara befriade från skyldighet att erlägga allmän arbetsgivaravgift;

6) motionen I: 875 av herr *Ferdinand Nilsson*, vari hemställts, att riksdagen beslutade avslå propositionen nr 77 om allmän arbetsgivaravgift m. m.;

7) motionen I: 877 av herr *Tistad*, vari hemställts, att riksdagen beslutade att skattskyldig vid taxering till statlig och till kommunal inkomstskatt skulle äga åtnjuta avdrag med belopp, som påförts honom som egenavgift, förhöjt med 25 procent och att bevillningsutskottet utformade erforderlig författningstext;

8) motionen II: 1132 av herr *Wiklund* i Stockholm, vari hemställts, att riksdagen beslutade från allmän arbetsgivaravgift befria sådana stiftelser och sammanslutningar, som lämnade kostnadsfri service av humanitär art och som vore befriade från skyldighet att erlägga statlig inkomstskatt, och att vederbörande utskott utformade erforderlig lagtext.

De ovan under 1), 4) och 6) upptagna motionerna hade, i vad de avsåge statsbidrag för allmän arbetsgivaravgift vid statsunderstödd verksamhet, hänvisats

till statsutskottet och behandlades i dess utlåtande nr 133 samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte — med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 77 och med avslag på

a) motionen I: 875, i vad den behandlades av bevillningsutskottet,

b) motionerna I: 871 och II: 1131, i vad de behandlades av bevillningsutskottet och avsåge yrkande om ikraftträdande vid annan tidpunkt än den 1 januari 1969,

c) motionerna I: 873 och II: 1129,

d) motionerna I: 874 och II: 1127, i vad de behandlades av bevillningsutskottet och avsåge yrkande om ikraftträdande vid annan tidpunkt än den 1 januari 1969 —

anta de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning om allmän arbetsgivaravgift med den ändringen att 4 § erhöles i utskottets hemställan angiven lydelse;

2) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

3) förordning angående ändrad lydelse av 4 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

4) förordning om ändring i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

B) att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 871 och II: 1131, i vad de behandlades av bevillningsutskottet,

2) motionerna I: 872 och II: 1128,

3) motionerna I: 874 och II: 1127, i vad de behandlades av bevillningsutskottet,

4) motionerna I: 876 och II: 1130,

5) motionen I: 877,

6) motionen II: 1132,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt.

Reservation hade avgivits av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Stefanson* (fp), *Sun-*

Ekonomisk debatt

din (cp), *Gösta Jacobsson* (h), *Lundström* (fp), *Magnusson* i Borås (h) och *Vigelsbo* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herrar *Boo* (cp) och *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen — med avslag på förslaget till ikraftträdandebestämmelser i proposition nr 77 och på motionen I: 875 samt med bifall till motionerna I: 871 och II: 1131 samt I: 874 och

II: 1127, sistnämnda fyra motioner i vad de hänvisats till bevillningsutskottet och avsåge ikraftträdandebestämmelserna — måtte

1) anta det i utskottets hemställen under A 1) upptagna författningsförslaget med den ändringen att ikraftträdandebestämmelserna erhöles följande såsom *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

(Utskottets förslag)

Denna förordning träder i kraft *dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningsamling, och äger tillämpning på löner som utgives från och med den 1 januari 1969 och på inkomster som upptages till beskattning vid 1970 och senare års taxeringar. Inkomster som hänför sig till tiden före den 1 januari 1969 inräknas dock icke i avgiftsunderlaget. För avgift enligt 2 § beräknas för åren 1969 och 1970 preliminär avgift särskilt med ledning av arbetsgivaravgift, som enligt 5 § förordningen angående uppörd av vissa avgifter enligt lagen om allmän försäkring, m. m., avlämnats för åren 1967 respektive 1968, och med tillämpning i övrigt av bestämmelserna i samma förordning. Sådan preliminär avgift påföres räkning enligt 27 § samma förordning, när 17 § förordningen ej är tillämplig.*

2) anta det i utskottets hemställen under A 2) upptagna författningsförslaget med den ändringen att ikraftträdan-

(Utskottets förslag)

Denna lag träder i kraft *dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.*

(Reservanternas förslag)

Denna förordning träder i kraft *vid tidpunkt som riksdagen senare bestämmer.*

debestämmelserna erhöles följande såsom *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

(Reservanternas förslag)

Denna lag träder i kraft *vid tidpunkt som riksdagen senare bestämmer.*

Ekonomisk debatt

3) anta de i utskottets hemställan under A 3) och 4) upptagna författningsförslagen med den ändringen att ikraft-

trädandebestämmelserna erhöles följande såsom *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

(Utskottets förslag)

Denna förordning träder i kraft *dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.*

(Reservanternas förslag)

Denna förordning träder i kraft *vid tidpunkt som riksdagen senare bestämmer.*

4) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t senare förelade riksdagen förslag om sådan tidpunkt för den allmänna arbetsgivaravgiftens ikraftträdande, att ogynnsamma konsekvenser för konjunkturutvecklingen och därmed sysselsättningen icke uppkomme;

B) att riksdagen måtte — med anledning av motionerna I: 871 och II: 1131 samt I: 874 och II: 1127, nämnda motioner såvitt här var i fråga, motionerna I: 872 och II: 1128, I: 873 och II: 1129, I: 876 och II: 1130, motionen I: 877 samt motionen II: 1132 — i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t, med beaktande av vad i motionerna anförts, företoge en skyndsam översyn av bestämmelserna rörande arbetsgivaravgift och egenavgift och förelade 1968 års höstriksdag de förslag till ändringar av bestämmelserna vartill denna översyn kunde föranleda.

Statsutskottets utlåtande nr 133**Punkten 1**

Riktlinjer för statsbidrag för allmän arbetsgivaravgift vid statsunderstödd verksamhet m. m.

I den i det föregående redovisade propositionen nr 77 hade Kungl. Maj:t, såvitt nu var i fråga, föreslagit riksdagen att med godkännande av de riktlinjer för statsbidrag för allmän arbetsgivaravgift vid statsunderstödd verksamhet, som förordats i statsrådspro-

tokollet, bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om erforderliga ändringar i statsbidragsförfattningarna.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat den likaledes i det föregående redovisade motionen I: 875 av herr *Ferdinand Nilsson*, såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 875 såvitt nu var i fråga godkänna de riktlinjer för statsbidrag för allmän arbetsgivaravgift vid statsunderstödd verksamhet som förordats i statsrådsprotokollet och bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om erforderliga ändringar i statsbidragsförfattningarna.

Punkten 2**Vissa motioner**

Till statsutskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen nr 77 väckta motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 871 av herrar Bengtson och Dahlén och II: 1131 av herrar Wedén och Hedlund,

dels de likalydande motionerna I: 874 av herr Holmberg m. fl. och II: 1127 av herr Bohman m. fl.

Nämnda motioner, som hänvisats även till bevillningsutskottet och redovisats i det föregående, innehölle icke något yrkande som kunde behandlas av statsutskottet, vilket utskottet i förevarande sammanhang anmälde.

Ekonomisk debatt

Bevillningsutskottets betänkande nr 45

I propositionen nr 100 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att anta därvid fogade förslag till

1) förordning om mervärdeskatt,
2) förordning om ändrad lydelse av 19 § taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623),

3) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 1 juni 1951 (nr 442) om rätt att av riksskatte-nämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor.

I propositionen sammanfattades dess huvudsakliga innehåll sålunda.

Propositionen innehåller det förslag till mervärdeskatt som förutskickats i finansplanen. Mervärdeskatten föreslås avlösa nuvarande allmänna varuskatt vid årsskiftet 1968/69 och utgå med 10 %, d. v. s. samma procenttal som f. n. gäller för den allmänna varuskatten.

Motioner m. m.

Yrkanden med anledning av propositionen

1) motionerna I: 882 av herr *Tistad m. fl.* och II: 1137 av herr *Andersson* i Örebro m. fl.;

2) motionerna I: 903 av herr *Ahlmark* och II: 1184 av herr *Ullsten*;

3) motionerna I: 904 av herrar *Tors-ten Andersson* och *Dahlén* samt II: 1185 av herrar *Wedén* och *Hedlund*

att riksdagen måtte

I. anta förslaget till förordning om mervärdeskatt med de ändringarna att 8, 22, 28 och 49 §§ erhöles i motionerna angiven lydelse,

II. besluta, att skattskyldighet skulle gälla för offentlig myndighet och affärsdrivande verk som till annan tillhandahölle skattepliktiga varor och tjänster, och uppdrå åt vederbörande utskott att utarbeta erforderlig författningstext,

III. anvisa ett belopp intill 1,5 milj. kr. att av Kungl. Maj:t användas för ersättning till vissa intresseorganisationer för informationsarbete som dessa utförde

angående mervärdeskattens utformning och praktiska tillämpning, samt

IV. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära

a) att möjligheterna undersöktes att få berörda intresseorganisationer att medverka i informationsarbetet angående mervärdeskattens utformning och praktiska tillämpning, och

b) att vad som i övrigt anförts i motionerna angående information om mervärdeskatten beaktades;

4) motionerna I: 905 av herrar *Bengtson* och *Wikberg* samt II: 1164 av herr *Börjesson* i Glömminge m. fl.;

5) motionerna I: 906 av herr *Enarsson* och II: 1170 av herr *Lothigius m. fl.* att riksdagen vid behandlingen av propositionen beslutade

a) att länsstyrelse — när särskilda skäl föreläge i fråga om viss skattskyldighet — skulle äga besluta att redovisningsperiod måtte fastställas till kortare tid än 2 månader, dock icke kortare än 10 dagar,

b) att återbetalning av skatt skulle ske inom 10 dagar efter det deklARATIONEN inkommit till länsstyrelsen om ej särskilda skäl talade däremot,

c) att utskottet utarbetade erforderlig författningstext;

6) motionerna I: 907 av herr *Karl-Erik Eriksson m. fl.* och II: 1192 av herr *Öhvall m. fl.*;

7) motionerna I: 908 av herr *Karl-Erik Eriksson m. fl.* samt II: 1190 av herrar *Öhvall* och *Jonsson*

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t gäve till känna vad som anförts i motionerna;

8) motionerna I: 909 av herrar *Fälldin* och *Axel Kristiansson* samt II: 1163 av herr *Boo*;

9) motionerna I: 910 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 1162 av herr *Bohman m. fl.*;

10) motionerna I: 911 av fru *Hultell* och fröken *Stenberg* samt II: 1171 av herr *Nordgren* och fröken *Wetterström*;

11) motionerna I: 912 av herrar *Gösta*

Ekonomisk debatt

Jacobsson och Enarsson samt II: 1180 av herrar *Söderström* och *Thylén*

att riksdagen måtte

a) besluta att i den föreslagna förordningen om mervärdeskatt intoges bestämmelser om rätt till särskild kostnadsersättning för de skattskyldiga som enligt nu gällande förordning om allmän varuskatt skulle gottskrivas sådan ersättning,

b) besluta om en utredning med direktiv att utforma regler om ersättning till övriga skattskyldiga för det arbete som dessa enligt förslaget ålades utföra som uppbördsmän för mervärdeskatten, samt

c) om dessa förslag icke skulle godkännas fastställa en längre respittid för deklarationsavgivande och skattens inbetalning än den i propositionen angivna;

12) motionerna I: 913 av herrar *Gösta Jacobsson* och *Enarsson* samt II: 1181 av herr *Söderström m. fl.*;

13) motionerna I: 914 av herr *Lundberg* samt II: 1174 av herrar *Nordgren* och *Oskarson*;

14) motionerna I: 915 av herr *Lundberg* och II: 1183 av herr *Turesson*;

15) motionerna I: 916 av herrar *Lundberg* och *Stefanson* samt II: 1167 av herrar *Jonsson* och *Nordgren*;

16) motionerna I: 917 av herr *Möller m. fl.* och II: 1179 av herr *Persson* i Skänninge

att riksdagen beslutade att sådana ekonomiska föreningar och aktiebolag, som avsåges i 32 § tredje stycket sparbankslagen, undantoges från skattskyldighet;

17) motionerna I: 919 av herrar *Harald Pettersson* och *Fälldin* samt II: 1168 av herrar *Josefson* i Arrie och *Boo*

att riksdagen antog förslaget till förordning om mervärdeskatt med den ändringen att 10 § erhöles i motionerna angiven lydelse;

18) motionerna I: 920 av herr *Stefanson* och II: 1176 av herr *Nordgren m. fl.*;

19) motionerna I: 921 av herrar *Stefanson* och *Lundberg* samt II: 1175 av herr *Nordgren m. fl.*

att riksdagen måtte

a) avslå propositionens förslag om mervärdeskatt för begagnade personbilar samt

b) förorda att begagnade personbilar undantoges från mervärdeskatt med bibehållen motsvarande kompensation i form av oförändrad personbilsaccis eller — vid eventuell uppräknings av procenttalet för mervärdeskatt — motsvarande anpassning av personbilsaccisen;

20) motionerna I: 922 av herrar *Stefanson* och *Lundberg* samt II: 1172 av herr *Nordgren*;

21) motionerna I: 923 av herr *Stefanson m. fl.* samt II: 1173 av herrar *Nordgren* och *Jonsson*

att riksdagen beslutade att tidsfristen för avgivande av deklaration utökades i enlighet med vad som föreslagits i motionerna och att utskottet utarbetade erforderlig författningstext;

22) motionerna I: 924 av herr *Stefanson m. fl.* och II: 1177 av herr *Nordgren m. fl.*;

23) motionerna I: 926 av herr *Svennungsson* samt II: 1178 av herrar *Nordstrandh* och *Björkman*;

24) motionerna I: 927 av herrar *Svennungsson* och *Helge Karlsson* samt II: 1189 av herr *Åberg m. fl.*

att riksdagen i skrivelse till riksskatte-nämnden eller annan vederbörlig myndighet framhölle att vid utformning av tillämpningsföreskrifterna för förordningen för mervärdeskatten särskild hänsyn toges till de för yrkesfiskarna gällande förhållandena;

25) motionerna I: 928 av herrar *Ti-stad* och *Karl-Erik Eriksson* samt II: 1191 av herr *Öhvald m. fl.*;

26) motionerna I: 929 av herrar *Ti-stad* och *Ernulf* samt II: 1188 av herr *Werbros m. fl.*;

27) motionerna I: 931 av herrar *Ti-stad* och *Erik Filip Pettersson* samt II: 1186 av herr *Werbros*

Ekonomisk debatt

att riksdagen måtte besluta

dels att 8 § i den föreslagna förordningen om mervärdeskatt skulle erhålla i motionerna angiven lydelse;

dels att anvisningarna till 8 § skulle ha i motionerna likaledes angiven lydelse;

28) motionerna I: 932 av herrar *Tistad* och *Erik Filip Petersson* samt II: 1187 av herr *Werbros*;

29) motionerna I: 933 av herr *Tistad m. fl.* och II: 1182 av herr *Thylén m. fl.*

dels att riksdagen med ändring av vad som föresloges i propositionen beslutade att utövare av hamnrörelse skulle betraktas som skattskyldig men att hamntjänster skulle undantas från skatteplikt,

dels att riksdagen beslutade att svensk frihamn i mervärdeskattetekniskt avseende vore att jämställa med utlandet, och

dels att utskottet utarbetade erforderlig författningstext;

30) motionerna I: 934 av herr *Wanhainen m. fl.* och II: 1169 av herr *Kellgren m. fl.*

att riksdagen beslutade att 8 § i den föreslagna förordningen om mervärdeskatt skulle erhålla i motionerna angiven lydelse;

31) motionerna I: 935 av herr *Werner* och II: 1165 av herr *Hermansson m. fl.*

att riksdagen måtte avslå propositionen;

32) motionen I: 918 av herr *Ferdinand Nilsson*;

33) motionen I: 925 av herr *Sveningsson*

att riksdagen beslutade att begagnade bilar skulle vara befriade från mervärdeskatt samt att utskottet utarbetade erforderlig författningstext;

34) motionen I: 930 av herrar *Tistad* och *Lundström*

att riksdagen beslutade att punkt 4 av anvisningarna till 2 § i den föreslagna förordningen om mervärdeskatt skulle erhålla i motionerna angiven lydelse;

35) motionen II: 1166 av herrar *Jo-*

hansson i Skärstad och *Johansson* i Växjö.

Motionerna I: 904 och II: 1185 hade hänvisats såvitt de avsåge anvisande av anslag till statsutskottet och behandlades i dess utlåtande nr 132 samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Yrkanden vid riksdagens början

36) motionerna I: 129 av herrar *Wallmark* och *Blomquist* samt II: 169 av herr *Nordstrandh m. fl.*;

37) motionerna I: 385 av herr *Stefansson m. fl.* och II: 488 av herr *Nordgren m. fl.*;

38) motionerna I: 391 av herr *Werner* och II: 479 av herr *Karlsson* i Huddinge *m. fl.*

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning och förslag om differentierad, progressiv konsumtionsbeskattning i enlighet med vad som i motionerna anförts;

39) motionerna I: 630 av herrar *Bengtson* och *Dahlén* samt II: 825 av herrar *Wedén* och *Hedlund*, såvitt nu var i fråga;

40) motionerna I: 633 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 795 av herr *Bohman m. fl.*, såvitt nu var i fråga;

41) motionerna I: 646 av herr *Stefansson m. fl.* och II: 792 av herr *Berglund m. fl.*;

42) motionerna I: 652 av herr *Sundin m. fl.* och II: 814 av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*;

43) motionerna I: 654 av herr *Österdahl m. fl.* och II: 801 av herr *Gustafsson* i Stenkyrka *m. fl.*;

44) motionen II: 320 av herr *Björkman* och fru *Sundberg*;

45) motionen II: 819 av herr *Rubin*;

46) motionen II: 821 av herr *Söderström m. fl.*

Riksdagens revisorers berättelse

Riksdagens revisorers berättelse behandlades i detta sammanhang såvitt avsåge § 17 i berättelsen, där revisorerna behandlade undantaget från skattskyl-

Ekonomisk debatt

dighet i de fall verksamhet samordnats mellan stat och kommun eller mellan kommuner.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100 samt motionerna I: 904 och II: 1185, I: 906 och II: 1170, I: 912 och II: 1180, I: 923 och II: 1173, I: 933 och II: 1182 samt motionen I: 930 och med avslag på motionerna I: 935 och II: 1165 även-
som motionen I: 918 — måtte anta de vid propositionen fogade förslagen till

1) förordning om mervärdeskatt med de ändringar att

dels 1, 2, 3, 18, 19, 22, 37, 41 och 75 §§ samt anvisningarna till 1 och 19 §§ erhöles i utskottets hemställan angiven lydelse,

dels anvisningarna till 75 § och punkt 3 av övergångsbestämmelserna utginge och således punkterna 4—7 av övergångsbestämmelserna betecknades 3—6;

2) förordning om ändrad lydelse av 19 § taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623);

3) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 1 juni 1951 (nr 442) om rätt att av riksskatte-nämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor;

B) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 904 och II: 1185, I: 908 och II: 1190, I: 917 och II: 1179, I: 919 och II: 1168, I: 921 och II: 1175, I: 927 och II: 1189, I: 931 och II: 1186, I: 934 och II: 1169 samt motionen I: 925 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära ytterligare utredning och förslag till 1968 års höst-riksdag i enlighet med vad utskottet förordat;

C) att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 129 och II: 169,

2) motionerna I: 385 och II: 488,

3) motionerna I: 391 och II: 479,

4) motionerna I: 630 och II: 825, i

vad desamma behandlades i detta betänkande,

5) motionerna I: 633 och II: 795, i vad desamma behandlades i detta betänkande,

6) motionerna I: 646 och II: 792,

7) motionerna I: 652 och II: 814,

8) motionerna I: 654 och II: 801,

9) motionerna I: 882 och II: 1137,

10) motionerna I: 903 och II: 1184,

11) motionerna I: 904 och II: 1185, i

vad desamma hänvisats till bevillnings-
utskottet,

12) motionerna I: 905 och II: 1164,

13) motionerna I: 906 och II: 1170,

14) motionerna I: 907 och II: 1192,

15) motionerna I: 908 och II: 1190,

16) motionerna I: 909 och II: 1163,

17) motionerna I: 910 och II: 1162,

18) motionerna I: 911 och II: 1171,

19) motionerna I: 912 och II: 1180,

20) motionerna I: 913 och II: 1181,

21) motionerna I: 914 och II: 1174,

22) motionerna I: 915 och II: 1183,

23) motionerna I: 916 och II: 1167,

24) motionerna I: 917 och II: 1179,

25) motionerna I: 919 och II: 1168,

26) motionerna I: 920 och II: 1176,

27) motionerna I: 921 och II: 1175,

28) motionerna I: 922 och II: 1172,

29) motionerna I: 923 och II: 1173,

30) motionerna I: 924 och II: 1177,

31) motionerna I: 926 och II: 1178,

32) motionerna I: 927 och II: 1189,

33) motionerna I: 928 och II: 1191,

34) motionerna I: 929 och II: 1188,

35) motionerna I: 931 och II: 1186,

36) motionerna I: 932 och II: 1187,

37) motionerna I: 933 och II: 1182,

38) motionerna I: 934 och II: 1169,

39) motionen I: 925,

40) motionen I: 930,

41) motionen II: 320,

42) motionen II: 819,

43) motionen II: 821,

44) motionen II: 1166,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt;

D) att riksdagens revisorers berättelse, i vad den behandlades i detta betän-

Ekonomisk debatt

kande, måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört.

Särskilda yttranden hade avgivits av

1) av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Stefansson* (fp), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (h), *Lundström* (fp), *Magnusson* i Borås (h), *Vigelsbo* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp), herrar *Boo* (cp) och *Larsson* i Umeå (fp); samt

2) av herrar *Stefansson* (fp), *Sundin* (cp), *Vigelsbo* (cp), *Boo* (cp) och *Larsson* i Umeå (fp).

Statsutskottets utlåtande nr 132

Utskottet hade behandlat de likalydande, i det föregående redovisade motionerna I: 904 av herrar *Torsten Andersson* och *Dahlén* samt II: 1185 av herrar *Wedén* och *Hedlund*, i vilka, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 100 och det till denna fogade förslaget till förordning om mervärdesskatt måtte besluta att anvisa ett belopp intill 1 500 000 kr. att av Kungl. Maj:t användas för ersättning till berörda intresseorganisationer för informationsarbete som dessa utförde angående mervärdesskattens utformning och praktiska tillämpning.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte avslå motionerna I: 904 och II: 1185 såvitt nu var i fråga.

Bankoutskottets utlåtande nr 43

Bankoutskottet behandlade i detta utlåtande i ett sammanhang olika motioner angående den ekonomiska politiken. Dessa motioner var

dels de likalydande motionerna I: 662 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 831 av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t måtte i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionerna snarast förelägga riksdagen ett samlat förslag till de åtgärder på den ekonomiska politikens

område som vore ägnade att förbättra näringslivets arbetsvillkor och trygga sysselsättningen samt därvid särskilt taga hänsyn till

1. behovet av en effektiv planering av hela den offentliga sektorn i fråga om storlek och expansionstakt;

2. behovet av att åstadkomma en rationellare administration och effektiv bedömning av arbetsprestationen inom statliga och kommunala myndigheter;

3. behovet av att genom avgifter finansiera vissa av de tjänster som offentliga myndigheter erbjöde;

4. framförda förslag om att den ekonomiska politiken och statsbudgetens inkomst- och utgiftsramar redovisades i översiktliga treårsplaner;

dels de likalydande motionerna I: 656 av herrar *Bengtson* och *Dahlén* och II: 836 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle

1. uttala att den ekonomiska politiken borde omläggas så att den bättre än hittills beaktade de i motionerna framförda synpunkterna och förslagen i avsikt att trygga sysselsättningen, motverka pris- och kostnadsstegringar samt främja produktionens tillväxt;

2. särskilt framhålla att genom stabiliseringskonferenser, där arbetsmarknadens parter, vissa andra organisationer, regering och riksdag samt erforderlig expertis deltog, förutsättningar borde skapas för en frivillig samordning av arbetsavtal, prispolitik och ett lämpligt tillrättaläggande av den offentliga ekonomiska politiken med ökad ekonomisk stabilitet som följd;

3. anhålla att utredning skedde om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd med uppgift att diskutera och förbereda en effektiv stabiliseringspolitik;

4. hemställa om utgivning av ett värdefast statligt obligationslån med inriktning särskilt på att uppmuntra och trygga den stora allmänhetens sparande, varvid förutsattes att genom detta lån vunna erfarenheter senare tillgodo-

Ekonomisk debatt

gjordes för att möjliggöra värdefasta försäkringar och skapa ökad trygghet för spararna mot inflationsförluster;

5. hemställa att en parlamentarisk utredning tillsattes för en översyn av statens utgifter i syfte att främja kostnadsbesparingar; samt

6. hemställa att under medverkan av ekonomisk expertis en utredning skedde för belysning av olika finanspolitiska åtgärders verkningar på produktion, sysselsättning och inkomstfördelning.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 656 och II: 836, såvitt de icke avsåge inrättande av ett ekonomisk-socialt råd, samt motionerna I: 662 och II: 831, såvitt de icke avsåge avgiftsfinansiering av offentliga tjänster;

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 656 och II: 836, såvitt de avsåge inrättande av ett ekonomisk-socialt råd;

C. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 662 och II: 831, såvitt de avsåge avgiftsfinansiering av offentliga tjänster.

Reservationer hade avgivits

1. *beträffande utskottets hemställan under A.*

av herrar *Hilding* (fp), *Enarsson* (h), *Lundberg* (h), *Wikberg* (cp), *Regnéll* (h), *Berglund* (fp), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskottet under A. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 656 och II: 836, såvitt de icke avsåge inrättande av ett ekonomisk-socialt råd, samt motionerna I: 662 och II: 831, såvitt de icke avsåge avgiftsfinansiering av offentliga tjänster, hos Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder på den ekonomiska politikens område i enlighet med vad reservanterna anfört;

2. *beträffande utskottets hemställan under B.*

av herrar *Hilding* (fp), *Wikberg* (cp),

Regnéll (h), *Berglund* (fp), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskottet under B. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 656 och II: 836 i ifrågasvarande del hos Kungl. Maj:t anhålla att utredning skedde om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd med uppgift att diskutera och förbereda en effektiv stabiliseringspolitik;

3. *vid utskottets hemställan under C.* av herrar *Enarsson*, *Lundberg* och *Regnéll* (samtliga h), vilka ansett att utskottet under C. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 662 och II: 831 i ifrågasvarande del hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande ökad avgiftsfinansiering av offentliga tjänster i enlighet med vad reservanterna anfört.

Bankoutskottets utlåtande nr 52

Bankoutskottet behandlade i detta utlåtande i ett sammanhang

1) de likalydande motionerna I: 963 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 1222 av herr *Hedlund m. fl.*, utom såvitt avsåge frågor rörande beskattningen,

2) de likalydande motionerna I: 964 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 1224 av herr *Wedén m. fl.*, utom såvitt de avsåge frågor rörande beskattningen,

3) de likalydande motionerna I: 965 av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* och II: 1221 av herr *Björkman m. fl.*, samt

4) de likalydande motionerna I: 966 av herr *Werner* och II: 1223 av herr *Hermansson m. fl.*

Såvitt de under 1) och 2) nämnda motionerna avsåge frågor rörande beskattningen hade de hänvisats till bevillningsutskottet, som i dessa delar behandlade dem i sitt betänkande nr 47.

Hemställan i de parvis likalydande motionerna I: 963 och II: 1222 samt I: 964 och II: 1224 överensstämde helt. Förslaget innebure, såvitt nu var i fråga, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 125, an-

Ekonomisk debatt

gående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1968/69, m. m., skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära åtgärder i syfte att åstadkomma en stabil ekonomi, inriktad på att främja full sysselsättning och en förbättring av låginkomstgruppernas ställning, ekonomisk tillväxt och att hejda prisstegringarna, med utgångspunkt från vad som anförts i motionerna.

I motionerna I: 965 och II: 1221 hemställdes att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa

1) att Kungl. Maj:t i samband med utarbetandet av nästa års statsverksproposition måtte vidtaga åtgärder för att förhindra en sådan fortsatt ökning av statsutgifterna som icke stode i relation till statsinkomsternas normala ökning; samt

2) att Kungl. Maj:t måtte med hänsyn till utvecklingen på längre sikt tillsätta en allmän parlamentarisk besparingsutredning med uppgift att möjliggöra ett rimligare skattetryck.

I motionerna I: 966 och II: 1223 hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle ge till känna vad i motionerna anförts angående den ekonomiska politikens aktuella mål och medel.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 963 och II: 1222 samt I: 964 och II: 1224, samtliga såvitt nu var i fråga;

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 966 och II: 1223;

C. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 965 och II: 1221.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande:

Flertalet av de förslag om den ekonomiska politikens inriktning och om olika institutionella anordningar i stabiliseringspolitiskt syfte som framförs i nu förevarande motioner har behandlats i utskottets utlåtande nr 43. Detta gäller bl. a. förslagen om anordnande

av vad som tidigare kallats rundabordskonferenser och nu av motionärerna benämnes stabiliseringskonferenser, om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd, om tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning och om utgivande av värdefasta obligationslån i sparstimulerande syfte. Utskottet kan alltså beträffande dessa förslag hänvisa till vad som anförts i nyssnämnda utlåtande.

Vad angår den i motionerna I: 963 och II: 1222 samt I: 966 och II: 1223 framförda tanken på en sänkning av räntenivån, vill utskottet erinra om vad utskottet tidigare uttalat i anledning av liknande förslag (jfr senast BaU 1967: 8 och 42), nämligen att det bör ankomma på fullmäktige i riksbanken att bedöma tidpunkten för och innebörden av de beslut i räntepolitiskt avseende som med hänsyn till konjunkturutvecklingen kan visa sig motiverade. Genom sin granskning av riksbankens styrelse och förvaltning har riksdagen varje år möjlighet att i efterhand uttala sig om den förda diskontopolitiken.

Reservationer hade avgivits

1. *vid utskottets hemställan under A.*

a) av herrar *Hilding* (fp), *Nils Theodor Larsson* (cp), *Berglund* (fp), *Börjesson* i Glömninge (cp) och *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett

dels att ovan intagna avsnitt i utskottets yttrande bort utbytas mot ett avsnitt av i reservationen angiven lydelse,

dels att utskottet under A. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 963 och II: 1222 samt I: 964 och II: 1224, samtliga såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder och reformförslag på den ekonomiska politikens område i enlighet med vad reservanterna anförde;

b) av herrar *Åkerlund*, *Brundin* och *Regnéll* (samtliga h), vilka ansett att nämnda avsnitt i utskottets yttrande bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

Ekonomisk debatt

»Flertalet av de — — — (= utskottet) — — — i sparstimulerande syfte. Utskottet hänvisar beträffande dessa förslag till vad som anförts i reservationen 1) till utskottets utlåtande nr 43.»;

2. vid utskottets hemställan under C. av herrar Åkerlund, Brundin och Regnéll (samtliga h), vilka ansett att utskottet under C. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:965 och II:1221 hos Kungl. Maj:t hemställa om dels åtgärder för att begränsa statsutgifterna, dels tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning, allt i enlighet med vad i denna reservation anförts.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar Åkerlund, Brundin och Regnéll (samtliga h).

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Sträng, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av ovanstående ärenden besvara herr Hedlunds (cp) interpellation angående åtgärder för att stimulera konjunkturutvecklingen och öka sysselsättningsmöjligheterna.

Vad utskotten hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag vill först säga att jag känner mig varm om hjärtat vid anblicken av att så pass många av kammarens ledamöter trots nattens påfresningar redan mött upp till denna debatt om skattepolitik och ekonomisk politik.

Det kan vara skäl att vi erinrar oss hur situationen var för ett år sedan, när riksdagen diskuterade samma ämne som det vi nu har att behandla. Finansministern var då som nu soligt optimistisk beträffande framtidsutsikterna. Han deklarerade att han hade vågat spå om en försiktigt uppgående konjunktur, vilket han trodde skulle komma att hålla. Tillväxttakten i vår ekonomi räknade han upp till 3,5 procent och sade att denna siffra skulle kom-

ma att ligga väsentligt över det europeiska genomsnittet. Arbetsmarknadsläget beskrevs av finansministern för ett år sedan som väl balanserat och industriinvesteringarna beräknades öka med ca 3 procent under 1967, främst med hjälp av investeringsfonderna. Ja, herr Sträng antydde även att den nyinrättade Investeringsbanken skulle kunna spela en viss roll i samband med investeringarna.

Upplåningen beräknades av finansministern till 1,5 miljard kronor, och som alltid var han övertygad om att hans bedömning av storleksordningen av detta belopp var den enda rimliga. Det märkligaste är kanske att finansministern så sent som i augusti förra året förklarade att man inte bör öka upplåningen, om man vill hålla fast vid en stabil ekonomi i ett balanserat läge, »som givit oss utomordentliga fördelar. Där om kunde inget tvivel råda.» Jag undrar just hur den gångna hösten och vintern skulle ha tett sig om detta verkligen hade blivit praktisk politik.

Men så som finansministern sade förra året blev det alltså inte. Många av de svenska löntagarna har nog svårt att inse att den förda ekonomiska politiken givit oss utomordentliga fördelar under det gångna året. Ty vad blev egentligen resultatet? Jo, det blev först och främst en stegringstakt i ekonomin som slutade på något under $2\frac{3}{4}$ procent i stället för de uppskattade 3,5 procenten. Resultatet blev alltså ungefär samma genomsnitt som för EEC, under OECD:s genomsnitt och nära tre procentenheter under ökningstakten i Norge. Denna siffra för den faktiska tillväxttakten förra året bör också ses mot bakgrunden av det löfte som socialdemokraterna utfärdade till de svenska väljarna år 1964 om en årlig stegringstakt på minst 4 procent. Den genomsnittliga ökningen under tiden 1965—1967 blev ungefär en procent lägre.

Vi kan också konstatera att arbets-

Ekonomisk debatt

lösheten blev hög — högre än den varit sedan 1950-talet — och ännu under första kvartalet i år låg den på en nivå, som översteg fjolårets med ungefär 10 000, och då har jag ändå bara tagit hänsyn till dem som är direkt arbetslösa. Jag har inte räknat med personer sysselsatta i omskolning eller beredskapsarbete, för vilka det är svårt att veta om stadigvarande jobb går att ordna.

Industriinvesteringarna, som det sades vara — och utan tvivel också var — så angeläget att öka, sjönk med någon halv procentenhet. Det är en utveckling som man kan jämföra med den av långtidsutredningen förutsatta årliga ökningen på 7 procent, vilken enligt utredningen skulle vara nödvändig för en framtida hög ekonomisk tillväxttakt.

Inflationstakten sjönk i förhållande till den mycket snabba stegring som vi haft tidigare, och finansministern vill naturligtvis gärna se det som ett resultat av den förda ekonomiska politiken. Ja, men då måste han också konstatera att den lägre inflationstakten har åstadkommits i en situation med ökande arbetslöshet. Det finns anledning att litet utförligare uppehålla sig vid den punkten.

Tidigare under 1960-talet, när vi varnade för konsekvenserna av en snabb inflation — en inflation som gav Sverige en föga hedersam tätplacering i internationellt avseende — svarade socialdemokratin med finansministern i spetsen med tal om s. k. kontrollerad prisstegring, som vi måste acceptera för att undvika arbetslöshet. Vi måste välja mellan stabilt penningvärde och full sysselsättning, hette det — och det tycks vara klart, herr talman, att med socialdemokratisk politik blir detta det enda möjliga valet. Men vad man tidigare inte erkänt är att en hög inflationstakt i sig själv är ett hot mot tryggheten i arbetet, att den leder till nedläggningar och arbetslöshet. Detta

är vad vi fått erfaras under de senaste åren.

Det är klart — och ingen har påstått något annat — att en del av våra ekonomiska svårigheter har sin grund i den internationella konjunkturedgången. Men det är lika klart — även om det inte är klart för regeringspartiet — att den tidigare lättsinniga inställningen till inflationen, den bakvända konjunkturpolitiken 1964—1965 och oviljan från statsmakternas sida att ta initiativ som kunde dämpa kostnadsinflationen har skärpt våra trygghetsproblem och minskat förutsättningarna för att med kraftfulla expansiva åtgärder möta en konjunkturedgång.

Regeringen avvisade i ganska hänfulla ordalag vårt förslag inför 1966 års avtalsrörelse, att statsmakterna skulle ta initiativ till en stabiliseringspolitisk konferens med syfte att möjliggöra reallönestegringar utan snabb inflationstakt. I stället för att anordna en sådan konferens inskränkte sig finansministern till att i efterhand, i den reviderade finansplanen, klaga över att de avtalade löneökningarna blev för stora. Men på det sättet bekämpar man ju ingen inflation!

Till bilden av regeringens handlande hör också senfärdigheten när det gäller skattereformen. Skatteberedningens betänkande avgavs för ganska precis fyra år sedan, och först i år har regeringen lyckats samla sig till att presentera riksdagen en delreform ur detta skattepaket, alltså mervärdeskatte. Jag tror, herr talman, att vårt läge hade varit avsevärt bättre om detta skett tidigare. Industrin hade haft ett bättre konkurrensläge gentemot utlandet och våra möjligheter att föra en expansiv näringspolitik under konjunkturedgången hade varit större.

Såväl finansministern som herr Wickman sade i förra årets debatt om Investeringsbanken att de var vänner av snabba politiska beslut. Det gäller inte så mycket utredningar, sade man,

Ekonomisk debatt

utan det gäller framför allt den politiska viljeinriktningen. Ja, just det — men då måste man också konstatera, herr talman, att det varit dålig kraft bakom den viljeinriktningen när det gällt att på allvar ta itu med inflationen, att ta itu med frågan om tryggheten i arbetet och att ge oss ett modernt skattesystem som främjar vår internationella konkurrenskraft.

Jag måste också konstatera att regeringen under det senaste halvåret genom att säga nej till en rad av våra förslag gjort påfrestningarna större än vad de behövt vara och vårt läge sämre än vad det behövt vara. Jag kan inte komma ifrån att finansministern har underskattat de svårigheter som förelagat på den svenska arbetsmarknaden när han avvisat våra tidigare förslag om omedelbara sysselsättningsskapande åtgärder. De framlades mot bakgrund av den starkt stegrade arbetslösheten förra året och de allt annat än ljusa framtidsutsikterna i januari. Våra krav avsåg en vidgad ram för kommunala beställningar, beställningar till industrin för u-landsgåvor, försvarsbeställningar och en mer generös dispensgivning från den extra avgiften på oprioriterade byggen.

Först i efterhand har regeringen på några punkter helt eller delvis givit efter. I den reviderade finansplanen säger finansministern att den efterfrågepolitik som bör bedrivas för att fullt utnyttja våra resurser främst bör avse investeringsområdet.

All right, jag tycker det ligger mycket i den bedömningen. Men med hänsyn till det bedömningssättet blir det så mycket egendomligare att regeringen och dess anhängare gått emot vårt förslag om att slopa omsen på industrins maskiner från den 1 juli i år — en åtgärd som skulle haft en effekt av just den typ som finansministern efterlyser.

Det är mot bakgrunden av den faktiska utvecklingen under det senaste

året som regeringens löften och spådomar skall granskas. Slutsatsen måste bli att finansministerns förutseende och hans kraft att verkligen realisera de gjorda målsättningarna står i omvänd proportion till den belåtenhet över den förda politiken som den reviderade finansplanen utstrålar.

Alltför mycket har blivit annorlunda och sämre än vad som förespeglades oss förra året vid denna tid i en motsvarande debatt. Som jag tidigare sagt har alltför mycket gjorts i för liten omfattning och för sent. Många tiotusentals medborgare i landet har i höstas, i vintras och nu på våren fått lära sig inse vad detta »för litet och för sent» innebär, bl. a. i form av förlorade arbeten och oro för framtiden.

Naturligtvis kan invändas att det inte är lätt att spå om konjunkturer, som vi inte själva kan påverka. Man kan säga att de mål som satts upp var för optimistiska. Javisst, men då kan man begära större villighet att ta fasta på förslag från vår sida och att regeringspartiet inte utmålar den förda ekonomiska politikens resultat som något alltigenom lyckat, när motsatsen i stor utsträckning varit det verkliga förhållandet. Men för all del, fortsätt gärna att måla, fortsatt tala om välfärdens luftmadrass! Kontrasten mellan era löften och de faktiska resultaten av politiken blir därigenom bara tydligare.

Hur ter sig då framtiden? Ja, liksom förra året skriver finansministern upp siffran för den förväntade ekonomiska tillväxttakten, nu till 4 procent. Liksom förra året hoppas han kunna säkerställa den fulla sysselsättningen och liksom förra året hoppas han att investeringsfonderna skall ge industrins investeringar en skjuts framåt. Kanske menar han också, liksom förra året, att Investeringsbanken skall spela en viss roll härvidlag.

Det kan naturligtvis sättas i fråga om denna finansministerns obligatoriska våroptimism har bättre fog för sig

Ekonomisk debatt

i år än förra året. Arbetslösheten är fortfarande betydande och det förefaller mig som om export- och importsiffrorna för april var mycket litet gynnsamma — för att använda ett försiktigt uttryck. Det är möjligt att vi nu kan hoppas på en ljusare utveckling, men vi måste då också konstatera att trots denna optimism innebär regeringens tillväxtprognos att vi fortfarande ligger under genomsnittet i EEC och OECD samt likaså att näringslivsinvesteringarna totalt beräknas fortsätta att sjunka. Allvaret i det senast angivna förhållandet är naturligtvis finansministern helt på det klara med.

Får jag framhålla, herr talman, att det även med en konjunkturuppgång är helt klart att våra ekonomiska problem och svårigheter inte därmed är övervunna. Orderingången inom stora delar av svensk industri har inte kunnat hålla jämna steg med produktionskapacitetens ökning på grund av rationalisering — en rationalisering som helst borde ha varit ännu större. Vi producerar helt enkelt mer och mer med mindre och mindre arbetskraft. Detta är en föga originell iakttagelse, men det är ett adelsmärke hos den svenska fackföreningsrörelsen att den, till skillnad från t. ex. vad som i stor utsträckning är fallet med den brittiska, accepterar denna utvecklingsprocess som den nödvändighet den är. Den avgörande frågan är emellertid: Kan vi sälja tillräckligt mycket mer än förut av vår stigande volym av produkter för att kunna hålla alla armar i arbete? Det har vi inte kunnat under det senaste året, och ett stort frågetecken måste sättas inför det som nu ligger framför oss.

Ekonomisk utveckling medför och kräver förändringar. Som många gånger framhållits av oss — och även av regeringspartiet — kommer den skärpta internationella konkurrensen och den snabba tekniska utvecklingen att ställa företagen inför nya arbetsvillkor. Det gäller att kunna följa med i den stän-

diga växelverkan mellan vetenskaplig forskning, industriell teknisk utveckling och nya krav från och behov hos konsumenterna. Stora krav kommer att ställas på företagsledningarnas förmåga och initiativkraft och på arbetstagarnas utbildning, yrkesskicklighet och villighet att acceptera nya produktionsmetoder. För effektivitet i produktionen och trygghet i sysselsättningen kommer det också att ställas stora fordringar på den näringspolitik statsmakterna företräder. Jag menar mycket bestämt att den liberala och sociala politik jag representerar härvidlag på många punkter är överlägsen den socialdemokratiska.

En huvudfråga är naturligtvis alltjämt inflationen. Vi har många gånger — liksom den senaste långtidsutredningen — sagt att våra möjligheter att bibehålla ett konkurrenskraftigt näringsliv är starkt beroende av i vilken utsträckning vi förmår att hålla inflationen i schack. Den socialdemokratiska toleransen på detta område har varit alltför stor. Samtidigt som man avvisat våra konkreta förslag har man — som jag nyss framhöll — t. ex. åren 1964 och 1965 fört en bakvänd konjunkturpolitik, som förvärrat svårigheterna.

Att vi nu, i en konjunktursvacka, har en lägre inflationsstakt är sannerligen ingen garanti för att en eventuellt fortsatt socialdemokratisk politik skulle bli bättre i detta avseende än vad den varit i det förflutna. Finansministern avvisar våra förslag och inskränker sig till att i årets reviderade finansplan rikta en vädjan till arbetsmarknadens parter inför de kommande avtalsförhandlingarna. Det är bra i och för sig, men det räcker inte — särskilt inte som finansministern tidigare här i kammaren förklarat att hans egen övertalningsförmåga inte skulle röra de förhandlande parterna ett dugg.

Inflationen kan inte bekämpas med en enstaka åtgärd. Vi har föreslagit en förbättrad ekonomisk planering, som skulle klarlägga statsmakternas mera

Ekonomisk debatt

långsiktiga målsättningar och innefatta olika sparstimulerande åtgärder, en skattereform som stimulerar arbetsinsatser och en förstärkning av prisövervakande och konsumentupplysande insatser.

Får jag här tillägga några ord om det av socialdemokraterna så förkättrade förslaget om stabiliseringspolitiska konferenser. Inflationen hänger bl. a. ihop med det förhållandet att de fackliga organisationerna har tvingats att räkna med en fortsatt prisstegring. De har därför ansett sig tvingade att räkna med att den samlade lönestegring som uppnås också skall kompensera för den väntade prisstegringen och dessutom ge en rimlig förbättring av reallönerna. Detta är ett alldeles naturligt resonemang under de omständigheter som har rätt, herr talman, men det är klart att detta också skapar ogynnsamma förhållanden för ansträngningarna att nå en framtida minskning av inflationstakten. Dessutom medför den tidigare ordningen med långt utdragna förhandlingar en besvärlig tävlan mellan organisationerna, där de som kommer sist har en mer gynnsam förhandlingsposition än de som kommer först.

I ett läge där balans i samhällsekonomi är ett centralt trygghets- och rättviseintresse för alla folkgrupper är insatser i samordnande syfte från statsmakternas sida nödvändiga. Förutsättningen för att sådana insatser skall komma till stånd under former som bevarar arbetsmarknadsorganisationernas frihet, förutsättningen för att de skall få avsedd effekt, är en politisk vilja från statsmakternas sida, ett gemensamt intresse att begränsa prisstegringarna och naturligtvis också en vilja till samförstånd mellan arbetsmarknadens parter. Vi tror att de förutsättningarna borde kunna föreligga nu i vårt land, men det beror naturligtvis bl. a. på den politiska viljan från regeringens sida, och den har sannerligen inte varit särskilt markant.

I dagens läge då det väl även för finansministern är uppenbart att inflation är ett hot mot tryggheten, ett hot även mot framsteg och rimlig inkomstfördelning, borde han kunna övervinna sin tydligen starkt rotade motvilja att acceptera ett förslag även om det kommer från ett annat håll än hans eget. Jag vill därför fråga finansministern om han avser att förbereda stabiliseringspolitiska konferenser i det syfte som jag här har talat om inför de kommande avtalsförhandlingarna.

En annan punkt som vi tidigare debatterat flera gånger här i kammaren gäller den ekonomiska planeringen. Det förefaller mig som om regeringen — liksom i andra frågor — vore en smula oense om vad som egentligen bör uppnås. Tidigare här i kammaren, det var vid remissdebatten i år, var finansministern mycket ironisk när han avfärdade våra krav på såväl rullande långtidsplaner som att man skulle arbeta fram olika alternativa prognoser. Men nu finner vi i alla fall enligt den avstämning av 1965 års långtidsutredning som presenterats att långtidsutredningens arbete, såvitt jag kan förstå, just avses att få en sådan inriktning och att det skall bli möjligt att framlägga olika alternativ. Det är bra, men det räcker inte. Vi menar dessutom att det finns rader av andra problem i det här sammanhanget som bör bli föremål för utredning. Det är ändå något annat än finansministerns något surmulna negativism.

Också när det gäller att få fram en flerårsbudget som grovt anger vissa politiska målsättningar och prioriteringar har regeringen med finansministern i spetsen ställt sig avvisande. Det rimmar illa med en vilja att åstadkomma en större planmässighet i statsmakternas handlande, och det rimmar faktiskt också illa med ett uttalande som herr Krister Wickman gjorde i första kammaren förra året. Han uttryckte då förhoppningar om att vi i framtiden

Ekonomisk debatt

skulle få flerårsbudget med inbyggda flexibiliteter, även om han för dagen inte var optimistisk på den punkten. Jag måste säga att jag tror att det finns grund för en sådan pessimism så länge den nuvarande regeringen sitter kvar och fullföljer sina intentioner.

Men jag kan försäkra finansministern och herr Wickman att om regeringsansvaret växlar, skall vi sätta fart på dessa frågor och också gärna lyssna till herr Wickmans säkerligen sakkunniga råd.

Medan jag talar om åtgärder ägnade att stödja en inflationsdämpande stabiliseringspolitik, skall jag säga några ord om högerns skatteförslag, som tyvärr förts ända fram till riksdagen bord. Jag gör det mest med anledning av att vi inom folkpartiet och inte minst jag personligen under den senaste tiden angripits från ledande högerhåll och i högerpressen, där man sagt att vi saknat samarbetsvilja. Det förhåller sig inte så. Men vi tar uppriktigt talat inte så allvarligt på högerns ljudliga spel på skatteklaviaturen. Visserligen låter det inte så vackert, och jag tror inte heller att det har någon särskilt förledande klang. Vi känner oss stå på mycket stadig mark inom folkpartiet och centerpartiet när vi går ut till det svenska folket och säger: Vi vill under inga förhållanden lova något som vi anser att vi inte kan hålla.

Det finns betydande svagheter i det svenska samhället i dag. Det gäller kampen mot inflationen, som jag här talat en del om, det gäller bostäderna, det gäller vårdområdena och det gäller låginkomstgruppernas ställning. Det finns mycket starka skäl — realismen i dessa har nyligen understrukits av tio nationalekonomer — att i en snabbare takt än för närvarande sker öka det svenska u-landsbiståndet.

Det finns anledning att mer än vad den nuvarande regeringen gått in för söka avvärja riskerna för att vårt försvars fredsbevarande effekt i en värld,

som tyvärr inte visar några tendenser att bli lugnare, inte skall börja urholkas. Allt detta talar enligt vår mening för att låta bli frieriet om sänkningar av det totala skattetrycket och starka sänkningar av de direkta skatterna.

Vi har naturligtvis klart för oss att den skattereform som ofullständigt inlett genom omsens omläggning till mervärdeskatt skall fullföljas. Det är en stor svaghet i regeringens arbete att den inte efter alla de år som gått sedan skatteberedningen slutförde sitt värdefulla arbete kunnat lämna fram en samlad lösning. Men anser vi att utsikterna till en sänkning av det totala skattetrycket under de närmaste åren är små — och det anser vi — då är det också klart att en förändring och en reduktion av det direkta skattetrycket kommer att ha konsekvenser beträffande den indirekta beskattningen. Det gör det nödvändigt att iakta en utpräglad försiktighet. Det är angeläget att höja de skattefria bottenbeloppen, och det är angeläget att angripa marginalskatteproblemet — det har inte blivit mindre angeläget därför att det berör långt flera och även lägre inkomstgrupper än tidigare. Vi skall successivt nalkas en särbeskattningslinje under former som kan accepteras även av dem som sedan lång tid anpassat sig till nuvarande sambeskattnings-system. I en reform av familjebeskattningen ingår också en omedelbar höjning av barnbidragen.

Men hela denna omläggning måste naturligtvis ske på ett sådant sätt att inte de medborgare som har en svår ekonomisk situation blir missgynnade. Vi måste ha en bestämd plan, och varje steg av den måste vara måttfullt och ingå som ett led i en helhet där orättvisor undviks.

Jag måste säga, herr talman, att det nuvarande högerförslaget enligt min mening inte uppfyller kravet på vare sig måttfullhet eller planmässighet. Det kommer inte att ligga till grund för någon regeringspolitik, helt enkelt därför

Ekonomisk debatt

att det inte kan göra det.

Herr talman! Investeringsutvecklingen inom vårt näringsliv inger i dagens läge särskilda bekymmer, och det tjänar föga till att hänvisa till att stagnationen skett på en så kallad hög nivå. Önskar man skapa förutsättningar för fortsatt hög tillväxttakt i ekonomin under början av 1970-talet synes det nödvändigt att relativt snart åstadkomma snabbare investeringar. Så säger långtidsutredningen, och det är ett omdöme som jag helt instämmer i.

Mot den bakgrunden är det oroande att behöva konstatera att regeringen i dag enbart synes sätta sin lit till investeringsfonderna och effekten av det förväntade allmänna konjunkturuppsvinget. Man har avvisat våra förslag att undersöka möjligheterna för ett ökat företagssparande genom ett långsiktigt bundet andel-i-vinst-system. Man har avvisat våra förslag om åtgärder för att förbättra företagens lånefinansiering, om ökad konkurrens på kapitalmarknaden, viktiga institutionella reformer, successiv avveckling av valutaregleringen etc.

Regeringen har förvisso sin initiativkraft i behåll när det gäller att avvisa förslag. Det är däremot mer klenk beställt med dess förmåga att vidta åtgärder för att nalkas de målsättningar som den själv satt upp.

Ett mycket centralt inslag i en aktiv och energisk näringslivspolitik är naturligtvis arbetsmarknadspolitiken och de trygghetsfrågor som hänger samman med den. Det råder här i riksdagen, glädjande nog, principiell enighet om inriktningen av samhällets insatser beträffande arbetsmarknadspolitiken, även om vi menar att man borde kunna göra mer t. ex. för omskolningen inom företagen.

Däremot har det nuvarande regeringspartiet ännu inte lyckats uppbåda tillräckligt med energi för att bestämma sig för om det vill ha en allmän obligatorisk sysselsättningsförsäkring eller

inte. Vi har många gånger talat om den saken här i kammaren, och vi känner mycket väl till — regeringen lika bra som vi — den sociala verklighet som ligger bakom kravet på denna angelägna solidaritetsreform. Vi vet att många löntagare i dag inte är försäkrade, att de står utan ekonomiskt skydd för den händelse de oförvällat råkar ut för arbetslöshet. Vi vet också — och det har arbetsmarknadsstyrelsens chef påpekat — att den ökade arbetslösheten förra året ofta hårt drabbade just de oförsäkrade grupperna.

Vi har sagt att vi anser att dessa orättvisor inte kan få bestå, att en allmän sysselsättningsförsäkring bör införas. Vi har likaledes presenterat olika alternativ efter vilka en sådan försäkring skulle kunna utformas. Vi har inte bundit oss för något sådant alternativ men vi har krävt ett klart och entydigt besked av regeringen och riksdagen att de har samma inställning och målinriktning. Men i stället har vi mötts av undanglidanden och beskyllningar, av en serie mot varandra stridande uttalanden, som jag tycker närmast kan beskrivas på det sätt som jag gjorde här omdagen. Regeringspartiet har från i höstas fram till nu som svar på vår fråga sagt: Nej, ja så, ja, ja så, nej.

Regeringspartiet tycks alltså nu vara tillbaka i den negativa attityd som det intog vid höstens början. Jag vill därför, herr talman, än en gång fråga regeringens representanter om de delar vår uppfattning att en allmän sysselsättningsförsäkring bör införas eller om de står på samma linje som Aftonbladet, som kallade detta vårt förslag för ett hugskott och lade till några andra mindre väl valda ord.

Jag vill inte tillämpa samma metod som ibland har tillämpats på regeringsbänken, när man gjort oss ansvariga för vad som står i den ena eller andra tidningen. Att göra regeringen ansvarig för vad som står i Aftonbladet kan jag förstå inte skulle ses med blida ögon. Men

Ekonomisk debatt

vad jag vill ha är ett klart besked om regeringens reaktion på den inställning som kommit till uttryck i den tidningen, där hela denna väsentliga rättvisefråga bara sopas undan med några fraser. Är den inställningen verkligen representativ för regeringen? I så fall är det ytterligare ett skäl för uppfattningen att det är hög tid för en växling vid makten.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Om man gör en tillbakablick och ställer samman de uppgifter över den ekonomiska utvecklingen under 1967 som vi nu har tillgång till, så finner man att fjolåret visar sämre resultat ur ekonomisk synpunkt än man ansåg sig ha anledning att anta när finansministern presenterade statsverkspropositionen i början av år 1967. Tillväxten i ekonomin mellan 1966 och 1967 stannade vid 2,7 procent mot tidigare 3,3 procent. Investeringarna i näringslivet tycks under förra året volymmässigt ha varit drygt ett par procent lägre än året dessförinnan. Det som faktiskt hjälpte upp den ekonomiska utvecklingen var egentligen att man vidtog åtgärder för att öka efterfrågan från stat och kommun. Detta icke sagt som någon kritik — det var naturligtvis nödvändigt i den situationen — utan det är bara ett konstaterande att det var detta som hjälpte upp det hela, att man från statens sida satte in åtgärder för sådana beställningar. Men den privata ökningen var låg, och näringslivets investeringar i maskiner och byggnader minskade.

Under den gångna vintern har konjunkturen fortfarande varit svag, och vi har haft en efter våra förhållanden mycket hög arbetslöshet. Vi har också dragits med andra bekymmer på det ekonomiska området. Lönsamheten i näringslivet har för det mesta varit svag; naturligtvis har det höga ränteläget bidragit härtill. Tillsammans taget tycks allt detta ha gjort att investerings-

benägenheten inte varit tillfredsställande.

När det gäller den närmaste framtiden har finansministern visat en ganska optimistisk attityd. I kompletteringspropositionen säger han att man »kan se mot framtiden med försiktig optimism». När han annonsvägen sprider sin »konsumentupplysning» till allmänheten — det är väl ett slags konsumentupplysning, ty annonsen är avsedd för väljarna — är han djärvare. Han konstaterar då kort och gott: »Vi är på väg mot en ekonomisk uppgång. Den internationella konjunkturen förbättras.»

Men helt stämmer väl inte regeringens handlande med en så optimistisk syn på utvecklingen. För inte så länge sedan frisläpptes investeringsfonderna — naturligtvis med rätta. Men om man är så där optimistisk i fråga om konjunkturen för den allra närmaste framtiden till och med, frågar man sig: Är det klokt att slopa denna avgift ända till april nästa år? Man kan då göra samma misstag som i slutet av 1950-talet. Ja, vi har ju följt finansministern i hans prognoser gång på gång. Ibland har det varit si, ibland har det varit så och ibland har det varit annorlunda — som någon sagt — med tillförlitligheten. Jag vill därmed inte påstå att finansministern är en sämre prognosmakare än andra, men ekonomiska prognoser är nu en gång prognoser och måste värderas som sådana. Det har roat mig att se efter vad finansministern sade för ett år sedan; om han då var negativ. Nej, då hette det ungefär så att en vändpunkt skulle ha inträtt redan under årets första kvartal, alltså under 1967 års första kvartal. Det fanns en prägel av försiktig optimism, och konjunkturbilden i Västeuropa skulle ha förändrats till det bättre.

Naturligtvis skulle vi, liksom i fjol, vara mycket glada om årets prognos visar sig hållbar. Men vi måste konstatera faktum: under förra delen av fjolåret gav finansministern uttryck för en

Ekonomisk debatt

klar optimism, och han gör likadant i år. Hur det gick i fjol vet vi: det blev alldeles tvärtom, annars var det rätt. Vi hoppas att profeten herr Sträng skall vara mera framgångsrik i år, men vi vet inte mycket om det, även om vi ser, att konjunkturen ute i världen ser litet bättre ut än då. Vi har bara att hoppas den här gången liksom vi gjorde i fjol. Ty det är ett glädjeämne, inte bara för en finansminister utan också för oss vanliga människor, att konjunkturerna är någorlunda hyggliga.

Om vi då ser på förutsättningarna, måste vi konstatera att trots allt är nog konjunkturbilden inte säker, utan det är väl riktigare att säga att den är något osäker. Förenta staterna har ju en förhållandevis hög aktivitet inom näringslivets område, men orderingången lär inte vara särskilt imponerande där heller, och åtgärderna för att bromsa dollarutflödet väntas få en dämpande effekt på den internationella ekonomin. I Tyskland ser man kanske någon ljusning; industriproduktionen ökar men relativt sakta totalt sett. Från OECD:s sida har framhållits att det faktiskt behövs fortsatta större statsbeställningar, om man i Tyskland skall kunna hålla konjunkturuppgången vid makt. Frankrike har hittills fört en tämligen försiktig ekonomisk politik, och i England består ju alltså de ekonomiska svårigheterna.

Naturligtvis hoppas vi att engelska regeringen skall lyckas i sin budgetpolitik, men det är en åtstramande politik som väl åtminstone temporärt får en negativ effekt på vår export. Men om man lyckas, blir ju förhållandena bättre. Huruvida man kommer att göra det, står emellertid inte ens att läsa i stjärnorna.

Alla de länder i Västeuropa som jag har nämnt brottas liksom vårt land med allvarliga s. k. strukturproblem som i sitt släptåg har företagsnedläggelser, andra omställningar och friställning av arbetskraft.

Jag skulle därför vilja beteckna konjunkturutvecklingen här hemma för det första halvåret som litet osäker. Jag vill visst inte måla svart och säga att vi har anledning att räkna med en svår konjunktur. Men osäker är den nog.

Nu under vårmånaderna har ju den mycket svåra arbetslöshet som vi hade i vintras släppt till en del. Men det brukar alltid vara så under vårmånaderna. Vad man kan konstatera är att arbetslösheten, alltså vid senaste räknings-tillfället i maj, alltså är högre än vid motsvarande tidpunkt i fjol och att arbetslösheten redan då låg på en ganska hög nivå.

Vidare skall vi komma ihåg att förutom de som registreras som arbetslösa finns det många andra grupper som inte direkt tillhör kassorna än och som man ifrån socialdemokratiskt håll tycks vara mycket obenägen att ordna någonting för i inkomstförsäkringsväg. Det är obegripligt för mig att man ställer sig så negativ ifrån ett parti som har haft jämlikhetsparollen som ledstjärna, i varje fall förr. Man motiverar sin negativa hållning med att det kan försämra för de andra. Det vill vi inte vara med om. Det finns konstruktioner varigenom man kan ordna detta utan att försämra för andra.

Vi på vårt håll har två ledmotiv i denna fråga. Halva folket är försäkrat och vi vill ha in även den andra hälften i försäkringen. Och det skall ske under sådana former att ingen får det sämre. Det har vi strävat efter i många år ända sedan det avgavs ett betänkande i ämnet; i den ifrågavarande utredningen hade vi ju en reservant.

När man ser på statistiken skall man också komma ihåg att det finns stora grupper som inte är i ordinarie arbete — sedan må det uttryckas hur som helst — utan som omfattas av beredskapsarbeten, omskolning o. s. v. Jag skall ingalunda göra mig skyldig till den överdriften och säga att det inte skall förekomma någon omskolning. I ett

Ekonomisk debatt

progressivt och dynamiskt samhälle behövs naturligtvis en viss omskolning av folk. Men volymen omskolade har enligt min mening icke bestämts från någon sådan utgångspunkt, utan man har tagit de sysslösa som finns och skolat om dem och därigenom — medvetet eller omedvetet — fått bort dem ur arbetslöshetsstatistiken.

De penningpolitiska åtgärderna — i första hand ränteläget — har under det senaste halvåret inte stått i överensstämmelse med den aktuella konjunktursituationen. Vi har understrukt behovet av en mera aktiv finanspolitik och bl. a. framhållit, att man i första hand skulle kunna gå in för temporära sänkningar av energiskatten och som beredskapsåtgärd även planera en sänkning av omsättningsskatten. Vi har också framlagt andra förslag om statsbeställningar m. m. Till en del har vi anledning att uttrycka tillfredsställelse, ty regeringen har nog i viss mån accepterat vår konjunkturbedömning. Man har gått in för statliga beställningar, ändrat bestämmelserna för oprioriterat bygande och — låt vara mycket måttlig — en bit in på året företagit en räntesänkning.

På många punkter har våra krav emellertid lämnats obeaktade. Mycket talar för att vintern skulle ha varit bättre ur sysselsättningssynpunkt, om man redan i höstas satt in verkligt stimulerande åtgärder. Men då skulle man vänta och se. Till de mera generella åtgärder som enligt min mening då kunde ha vidtagits i viss omfattning har regeringen ställt sig avvisande. Skälet är naturligtvis att regeringen vill behärska situationen när konjunkturen en gång vänder, och det är ju vällovligt och nödvändigt. Men med den arsenal av medel som står till förfogande och möjligheten att snabbt avveckla konjunkturstimulerande åtgärder, om man valt de rätta, och att sätta in nya bromsar skulle det enligt min mening inte ha varit förenat med några större svå-

righeter att gå in för den linje vi talat för.

Jag tycker nog att regeringens obegenhet att driva en verkligt aktiv konjunkturpolitik inte är helt ny. I stort sett har viljan att driva en aktiv politik bara funnits då det gällt att höja skatterna under en högkonjunktur. Men det är inte bra, herr finansminister, att det verkar som om de känsligaste konjunkturmedlen endast tas fram när de kan tillföra statskassan pengar genom nya skatter, detta under åberopande av att det råder en s. k. överhettning som gör att man måste dra in mer pengar och överbalansera budgeten. En överbalansering är väl inte något fel i och för sig. Budgeten har ju överbalanserats i långa tider och såsom finansministern mycket riktigt påpekat har jag vid många tillfällen från denna talarstol talat för en överbalansering. Men man skall dra konsekvenserna och när det vänder kunna tänka sig den motsatta åtgärden. Annars blir man av den allmänna opinionen beskyldd för att använda konjunkturpolitiken främst som ett argument för att höja skatten. Och sedan det är gjort behåller man skatten på den höga nivån, ty snart kommer det nya krav på andra områden eller också blir det lågkonjunktur, och då går pengarna åt.

Jag skulle gärna se att finansministern visade litet större flexibilitet — för att begagna ett slitet men av finansministern själv inte sällan använt uttryck — i förhållandet högkonjunktur — lågkonjunktur. Säkerligen skulle finansministern ha framstått som en ännu duktigare karl, om han hade varit pådrivande i en aktivitet av det slaget. Med vår ställning och ekonomi har vi ingen rätt att sitta och vänta på att andra skall göra det. Var lika djärv som Wigforss var i början på 1930-talet! Han vågade gå in för en verkligt aktiv konjunkturpolitik. Men den får inte främst bestå i att man höjer skatterna i en överhettad konjunktur, utan

Ekonomisk debatt

man skall vara medveten om att den också fordrar motsatta åtgärder i någon form. Naturligtvis måste de åtgärderna även utgöras av en sänkning av skatter som snabbt kan höjas igen, när detta blir aktuellt. Jag underkänner helt det här talet om att uttagsprocenten är en god regulator; den är alltför långsamt verkande för att vara det. Det är inte en sådan åtgärd jag här syftar på.

Om man, såsom vi önskade, hade stimulerat konjunkturen tidigare — helst redan i höstas — så tror jag att man hade sluppit en hel del arbetslöshet, eller friställningar som det heter, och kanske också en del av företagsnedläggningarna, herr finansminister. Och kritiken mot den obenägenhet som visats i det fallet har inte kommit bara från oppositionen. Den vet jag att finansministern inte bryr sig så mycket om; han betraktar väl den som taktiskt betingad, och gör man det värderar man den på ett helt annat sätt. Men finansministern kan svårligen beteckna Landsorganisationens tillkännagivna uppfattning som en taktisk framstöt, och LO har faktiskt varit inne just på denna linje men inte vunnit något gehör för den.

Jag understryker än en gång att jag inte kan se svårigheterna i att tillämpa en verkligt aktiv konjunkturpolitik under en lågkonjunktur, bara politiken är så utformad att när finansministern tycker att det börjar bränna till och tecken på högkonjunktur börjar visa sig man kan lätta på åtgärderna och trycka på bromspedalen för att få ner stimulansen helt och hållet. Kanske skulle man t. o. m. efter hand, som brukar ske vid en överhettning — jag talar alltså till finansministern — kunna tillgripa direkt bromsande åtgärder. Det kan inte vara omöjligt att göra detta.

Jag skulle tänka mig att finansministern menar att allt detta är svårt att genomföra, men det är inget skäl för att underlåta att göra ett försök. Det är

mycket i denna värld som är svårt — det har både finansministern och jag erfarenheter av — men vi får ändå ge oss i kast med uppgiften och försiktigt pröva oss fram. Det menar jag att man skulle ha gjort också denna gång. Man skulle försiktigt ha satt in effektivare stimulans redan från hösten 1967 när det stod klart, att finansministerns här i riksdagen i början av 1967 uttalade optimism slog slint — ty det gjorde den.

Därmed har jag också sagt att jag tycker att man gör alltför stor skillnad mellan ekonomiska och politiska åtgärder av generell och av selektiv natur. De generella åtgärderna reserverar man tydligen för en uppåtgående konjunktur; man har i varje fall inte hittills kunnat tänka sig att sätta in dem under en åtstramningsperiod. Om finansministern kan komma till rätta med förhållandena genom vad han kallar selektiva åtgärder är det självfallet gott och väl, men vi tycker att man inte har lyckats med detta under den gångna vintern.

Vad som skall hända under kommande vinter vet vi inte riktigt, men jag skulle nog vilja säga att jag inte är lika pessimistisk inför hösten som i fjol. Man kan skönja om inte precis en konjunkturuppgång så dock möjligheterna till en sådan — i det avseendet är jag överens med finansministern. Men osäkerheten om konjunkturutvecklingen gör att vi velat uppskjuta ikraftträdandet av den allmänna arbetsgivaravgiften. Kom ihåg att vi inte har gått emot denna i princip! Men vi har menat att man inte skall ta ut den i nuvarande konjunkturläge utan skall vänta något för att se, om optimismen i år är mera välgrundad än den var i fjol. Jag skulle kunna tänka mig att det blir fallet, om även i så ringa mån att man får dröja ytterligare ett slag med den allmänna arbetsgivaravgiftens ikraftträdande.

Självfallet har den långvariga och

Ekonomisk debatt

inte oväsentliga konjunktursvackan satt spår i statsfinanserna. Skatteinkomsterna har blivit mindre än vad finansministern räknade med, och samtidigt har arbetsmarknadspolitiken krävt merinsatser som ökat statens utgifter utöver de tidigare planerna. Vi har från vårt håll, såsom framhållits tidigare från denna talarstol, varit klart införstådda med att arbetsmarknadsmyndigheterna skulle få ökade resurser till sitt förfogande. Om folk inte kan få arbete i det »ordinarie» näringslivet måste de naturligtvis hjälpas på något sätt. På denna punkt tror jag inte det råder några delade meningar, även om jag talar bara för vårt partis räkning — jag står ju här som centerpartist. Vi har haft denna inställning ända sedan början på 1930-talet och har också visat den i handling. Jag skall inte fördjupa mig i några utläggningar av skälen för detta. Det är alldeles uppenbart att folk som inte har arbete måste få hjälp.

Den svaga konjunkturen innebär ingen fara i finanspolitiskt hänseende i dag — det är riktigt. Men om jag varit så säker på en konjunkturuppgång som finansministern är i den helsidesannons jag tidigare omnämnde skulle jag kanske ha varit något mera orolig än han för budgetsituationen. Då finansministern emellertid inte ger uttryck åt någon sådan oro uppfattar jag detta så att han menar att annonsen innehåller i princip riktiga påståenden. Sedan finns det ju något som heter överdrifter och underskattning.

Prisstegringarna är ett stort ont i samhället, som vi alla måste hjälpas åt att bekämpa. Därvidlag fordras det enligt min mening nya okonventionella tag, om vi skall kunna se till att det inte blir så att de anställda och andra inkomsttagare får pengar endast i ena halvan av lönekuvertet och frisk luft i den andra halvan. Under sådana förhållanden ger ju en lönehöjning på 10 procent egentligen maximalt 5 procent i lönestegring — de andra 5 procenten

är luft. Vi vet alla att det varit på det sättet att prisstegringarna ätit upp hälften av lönehöjningen och ibland litet till. Av den återstående hälften har så finansministern tagit — och behövt ta — drygt hälften.

Om man på detta vis först tar bort hälften av lönehöjningen och så av den kvarvarande hälften återigen tar bort drygt hälften blir det inte så förfärligt mycket kvar. Jag skulle gissa att ungefär 2 procent av de 10 procenten är vad många maximalt menar sig ha fått.

Nåja — detta är inga nyheter, och deklarationerna om att vi vill försöka hejda inflationen är inte heller nya. Men vad jag menar är att det fordras nya, friska tag om vi skall lyckas få till stånd en ändring. Och vi har råd att gå före härvidlag och ge exempel.

Prisstegringarna har varit väsentligt mindre i år — men så är det ju alltid under en lågkonjunktur. Ibland blir det t. o. m. prissänkningar, om lågkonjunkturen är kraftig, utan att man egentligen gör någonting. Nu har prisstegringarna alltså varit dämpade, och detta beror kanske till viss del på läget för jordbruksprodukterna, för vilka världsmarknadspriserna på ett år sjunkit med cirka 10 procent. Jordbruksprodukterna betyder dock inte så mycket i detta hänseende. Situationen för jordbrukarna är emellertid bekymmersam; andra grupper har ändå fått litet kvar i de »luftbetonade» kuverten. När jag förenklat uttryckte saken så, att ungefär hälften är luft och att finansministern tar en stor del av det som är kvar, tänkte jag naturligtvis även på landstings- och kommunalskatterna.

Men jordbrukarna har fått väsentligt mindre inkomster. Från vissa håll har bedrivits en utrotningskampanj mot jordbruket. Vi satte in kraftiga motåtgärder, en antiutrotningskampanj, och tack och lov blev inte dessa åtgärder effektlösa, utan hade den verkan att många jordbrukare stannade kvar. I annat fall hade de kanske infunnit sig hos myn-

Ekonomisk debatt

digheterna och åderlåtitt statskassan i stället för att nu försörja sig med eget, visserligen dåligt betalt, men dock arbete.

Till den ekonomiska bilden i dag hör faktiskt att många företag i skilda branscher arbetar med dålig lönsamhet och att inkomsterna inte helt räcker till för att täcka kostnaderna för förslitningen och förnyelsen av produktionsapparaten. Det finns många exempel på det. Hos en del företag har det varit så dåligt, som jag sade nyss, att de gått på näsan. Investeringarna har därför av begrippliga skäl inte varit så våldsamt stora i allmänhet. Det är ändå dagens investeringar — förbättringar i maskiner, i utökad produktion o. s. v. — som vi skall bygga på framöver. Men regeringspartiet har gjort bra litet för att underlätta detta.

Jag tänker bl. a. på räntepolitiken, som jag återkommer till senare. Jag tänker också på omsen på maskininvesteringar, beträffande vilken finansministern enligt vår mening gick in för vad som kan kallas en halvmesyr. Jag skall inte upprepa vad jag sade om att den halvmesyren gav fördelar åt de rika företagen, men ingenting åt de fattiga. Det är inte mycket av jämlikhetens politik i det sammanhanget!

I den annons jag tidigare talat om påstår finansministern att vår internationella konkurrenskraft är god. Jag tycker att det uttalandet är svagt underbyggt. Genom de kostnadsstegringar som förekommit under många år kämpar faktiskt många företag med svårigheter. Jag såg häromsistens några uppgifter från verkstadsindustrin som visade att cirka en tredjedel av dessa företag går bra. För en tredjedel hänger det och slänger — verksamheten går nätt och jämnt ihop. För den sista tredjedelen bär det sig inte alls — inkomsterna räcker inte till för att täcka löpande utgifter och investeringar för att ersätta förslitningar i produktionsapparaten.

Detta är ganska illa. Det ginge väl an, om det gällde bara verkstadsbranschen. Men det finns andra branscher som har det minst lika dåligt eller ännu sämre. Med hänsyn härtill är det föga väl underbyggt att säga att vi har en god internationell konkurrenskraft. Vi kan få den, vi hoppas att få den, men i så fall fordras vaksamhet, uppmärksamhet och aktivitet. Jag har aldrig hört till dem som brukat beskylla finansministern för bristande aktivitet — och inte heller för bristande omtanke — men i detta läge måste jag konstatera att han inte handlar och under det senaste halvåret — särskilt om man tänker på vad som kunde ha gjorts i höstas — inte har handlat med tillräcklig effektivitet och aktivitet.

När lönsamheten stiger — vi är väl alla inställda på att den kommer att göra det; annars skulle situationen vara hopplös — kommer naturligtvis också investeringarna att stiga. Men det är under sådana här konjunkturer man skall passa på att göra nya investeringar medan man har arbetskraft ledig. Då skall man trimma och bygga ut produktionsapparaten, så att den blir i möjligaste mån tiptop den dag då efterfrågan har inställt sig. Det är en vanlig tumregel, som industrin brukar följa i mån av råd och lägenhet, men för många har det nog varit ungefär som att säga: Erk du, Maja du, så ska vi ha't, men var ska vi ta't?

Jag har talat så mycket om räntan att det egentligen inte är mycken mening med att säga mer. Men om finansministern skulle ta sig orådet före — jag kallar det oråd — att höra sig för hos de fyra partierna i opposition, inklusive kommunisterna, skulle han nog få rådet att sänka räntan nu, ty det underlättar för företagsamheten och hyrorna blir billigare; de är förstas inte riktigt billiga i de nyaste husen. En annan, för mig nästan avgörande omständighet är att det, när konjunkturen klart pekar uppåt, förefaller riktigt med penning-

Ekonomisk debatt

politiska åtgärder. Får vi då starta från en ganska hög nivå och skall börja öka på, hamnar vi lätt i samma läge som för ett och ett halvt år sedan, då räntorna var skyhöga och det var svårt att låna pengar, så att industrin inte kunde gå in för investeringar i den omfattning som var önskelig både från deras privatekonomiska synpunkt och från landets synpunkt.

Omläggningen till mervärdeskatt har begärts av den borgerliga oppositionen, och nu får vi den. När vi begärde den förelåg det — för att använda det moderna uttrycket — ett skattepaket. Nu har man lossat tåtarna på paketet och tagit ut somt. Jag har den uppfattningen att man var tvungen att göra det nu, ty paketet lades fram för flera år sedan och åtskilligt har hänt på det skattepolitiska området. Inte minst har vi fått höjningar av kommunal- och landstings-skatterna. Den utvecklingen måste alltså sättas in i bilden. Jag tror dock inte att det skulle ha behövt vara någon tidsödande åtgärd att modernisera och aktualisera skattepaketet efter de förhållanden som föreligger i dag.

Själva mervärdeskatten är det väl inte så mycket att säga om. Vi är ense om huvuddragen, och i fråga om detaljerna har man ju i utskottet skrivit sig samman till något slags kompromiss. Eftersom jag principiellt har den uppfattningen, att man aldrig bör bråka i onödan, tycker jag det är bra att man har lyckats kompromissa, och i den mån jag kan ha haft något inflytande därvidlag — vilket väl i så fall inte varit särskilt mycket — har jag understött den tanken.

En broms på produktionsutvecklingen har varit omsen på investeringarna, men den har vi nu lyckats få borttagen.

Intresset för handel och samarbete med andra länder ökar mer och mer. Vi är anslutna till EFTA, men vi tycker inte att detta handelsavtal räcker, utan vi vill ha en liknande överenskommelse även med EEC-länderna. Flera av de

länder med vilka vi önskar samarbeta har som bekant infört mervärdeskatt, varför det förefaller åtminstone mig logiskt att också Sverige gör det. Detta måste underlätta den mer eller mindre vittgående gemenskap som vi alla strävar efter och som under alla förhållanden omfattar handeln.

Punktskatterna skall jag inte säga mycket om; elskatten har jag nyss talat om såsom en broms på företagsamheten, men det finns ju andra punktskatter också. Man får naturligtvis rätta munnen efter matsäcken även vid borttagandet av skatter och först välja sådana som man anser det viktigast att ta bort. Jag anser att energiskatten är en sådan utgiftspost som försvårar konkurrensen för företagen och dessutom pressar ner de anställdas möjligheter till löneförhöjningar. Man kan inte komma ifrån att så är förhållandet. Om ytterligare pålagor läggs på företagsamheten, får vi se vad som blir över till inkomstförbättringar. Nej, tag bort denna skatt, men gör det vid lämplig tidpunkt!

Man kan naturligtvis ha olika synpunkter på sättet att lindra den direkta beskattningen, och även om det sker en kompromisslösning kan man ändå i sitt innersta göra en viss prioritering. För vår del vill vi då gärna snegla på grundavdragen först, men det finns också mycket annat som inte är bra som det är och som följer i inflationens spår — den har ju åstadkommit en automatisk ökning av beskattningen.

Utfomningen av familjebeskattningen håller på att utredas. Vi får väl, utöver vad som framgår av utskottsutlåtandet, vänta och se vad resultatet kan bli. Man vill gärna ha skäl för och emot innan man intar en bestämd ståndpunkt, även om man har en viss faiblesse för somliga linjer. Särbeskattningen är just ett sådant exempel. Men vi får som sagt väga alla skäl när de en gång framlagts. För att åstadkomma en särbeskattning måste man naturligtvis ha nya skatte-

Ekonomisk debatt

regler. Det är nödvändigt att barnfamiljerna får ett förstärkt stöd.

För de lägsta inkomsttagarna måste vi genomföra skattelättnader. Vi talar så mycket om låginkomstgrupperna, men det blir litet gjort för deras sak. Men på detta område skulle man nog kunna göra en hel del. Vi skall komma ihåg att den kommunala utdebiteringen i genomsnitt på tio år stigit från 12 kronor till 18 kronor, d. v. s. med 50 procent.

Vi har som bekant lekt med tanken på ett schablonavdrag i den kommunala beskattningen på samma sätt som i fråga om statsbeskattningen. Det kostar mycket pengar. Vi begär inte att detta skall genomföras nu men vi bör göra upp en plan över våra möjligheter och börja litet smått för att visa varthän vi vill komma, att vi verkligen vill hjälpa de grupper som sammanfattas under beteckningen låginkomstgrupper.

I det sammanhanget vill vi gärna tänka oss att inte andra skattebetalare inom kommunerna helt skall betala detta. Man säger på många håll att det höga kommunala skattetrycket till stor del är en följd av att »staten har prackat på kommunerna arbetsuppgifter». Jag vill inte helt formulera det så. Men kommunerna utför en del arbetsuppgifter, för vilka staten tidigare betalade. Det räcker att objektivt konstatera detta faktum.

Jag har talat om arbetslöshetsförsäkring och om arbetsgivaravgift samt tillkännagivit en ståndpunkt i dessa frågor. Vi har uttryckt önskemål om flera reformer i fråga om beskattningen. I vissa fall borde det ske något slags omfördelning på ett sätt som vi tycker borde vara mer rättvist och som skapar förutsättningar för en snabbare produktionsutveckling. I andra fall skulle det medföra anspråk på statskassan. Här upprepar jag vad jag nyss sade, nämligen att vi vill väcka frågan och helst få ett principbeslut till stånd om åtgärder, som skall träda i kraft senare precis på

samma sätt som vi föreslagit beträffande arbetsgivaravgiften, som ju har en annan effekt.

Naturligtvis skulle ingenting vara angenämare än att kunna stå här och säga: Skulle vi efter valet få en ny regering, blir det stora skattelättnader med en gång. För en politiker skulle det vara skönt att befinna sig i den angenäma situationen att han kunde säga: Framöver får ni stora skattelättnader. Jag tror dock inte att någon politiker varit i en sådan situation under de 25—30 år jag varit i riksdagen. Men vi kan säga att vi vill ha en lättnad, vi skall bromsa upp utgifterna och vi skall tillsätta en sådan förkättrad besparingsutredning som finansministern inte vill höra talas om, därför att den gamla för tio år sedan inte var särskilt inkomstbringande för honom. Men tänk om alla skulle säga: Detta prövade jag för tio år sedan och det gick inte, så det prövar jag aldrig mer. Man gör inte gärna så.

Att utrymmet för reformer är dåligt vet vi, liksom att önskemålen om viktiga och angelägna reformer är många. Pensionärerna vill ha sin del av reformerna. En utredning beträffande denna grupp pågår, och vi får hoppas att den snart kommer att framlägga sina förslag och att vi har råd att genomföra dem. Det beror emellertid på hur vi handlar och på om vi får det uppsving i konjunkturen som finansministern tror skall komma och som vi tror skulle ha kommit tidigare, om man i fjol höst hade trampat litet hårdare på gaspedalen och samtidigt hållit reda på var man hade bromspedalen. Barnfamiljerna vill ha sin del, och undervisningen kommer att sluka stora summor.

U-landshjälpen, som vi talat om i går, är ett gigantiskt problem som kommer att kräva mycket pengar. Inom parentes vill jag säga att visst skall vi göra allt vi kan för u-länderna, men om det är bara vi som gör någonting och vi inte får de andra industriländerna med oss blir effekten mycket blygsam. Slut-

Ekonomisk debatt

satsen måste därför vara att vi — om vi har den bestämda uppfattningen, vilket jag för min del har, att industriländer och u-länder ekonomiskt måste förenas — inte skall sky några ansträngningar för att klargöra situationen för andra länder och försöka få dem med. Vi skall säga till dem: Vi är villiga att göra en stor och betydande insats, om ni också är det. — Det är kanske tillåtet att tala om dessa problem även i denna debatt, herr talman, eftersom varje sådan åtgärd har en betydande ekonomisk räckvidd, och det är ju om ekonomin vi nu talar.

Alla de önskemål som vi har måste vägas mot önskemålet om skattesänkningar. Helst skulle vi väl inte vilja ha några skatter alls eller sänka dem till hälften, men något sådant talar naturligtvis ingen om. Vi vet att utrymmet för totala skattelättnader är mycket begränsat för att inte säga obefintligt — i varje fall enligt min mening — ett tag framöver. Det blir väl debatter härom nästa vår också. Om utvecklingen går i rätt riktning skulle ingenting vara mig kärare än att då kunna säga: I dag tar vi ett första steg på vägen mot skattelättnader.

En permanent sänkning av skatetrycket skulle enligt min mening innebära att man inte kan ge det av många, ja alla åldringar — utom möjligen de få som har mycket pengar — efterlängttade tillskottet till folkpensionen. Detta tillskott tycks man på politiskt håll vara intresserad av och det är för närvarande föremål för utredning. Barn-tillsynen kräver mycket pengar, och sjukvården är ju inte som den skall vara.

När det gäller åldringarna är kanske själva vården i åtskilliga fall mer angelägen än en höjning av pensionerna. Jag hör så många olika uppgifter om vad åldringarna vill. Men jag hör bara en uppgift från åldringarna själva när jag talar med dem: Försök ordna så att jag får stanna hemma så länge min hälsa

medger det; kan inte en hemsamarit få komma till mig två gånger i veckan och, när jag blir litet mindre pigg, kanske en timme om dagen. Men på vad man kallar experthåll — experterna är bra, men de är farliga också — får man höra, att den här anstaltsvården är så bra. Och visst är den bra på sitt sätt — det är inte tu tal om det; det är trevliga rum o. s. v. Men se, de gamla känner sig inte hemma när de kommer till kollektivt.

Det är så mycket vi behöver göra, och därför tror vi inte att vi i dag kan gå in för en total skattelättnad. Här går faktiskt en skiljelinje mellan högern och mittenpartierna. Men om vi sätter oss ned och räknar och prioriterar, så skall vi nog finna, att det finns många inom högerpartiet som delar vår mening. Jag tror det. Tro är tro — den kan vara felaktig — men om det nu skulle visa sig angeläget att försöka jämka ihop oss, så har jag nog den uppfattningen, att — vad skall jag säga — den förnuftigaste linjen ändå kommer att segra. Det kan ju finnas förnuft i bägge linjerna, men jag skulle inte tro att så många här i kammaren svävar i okunnighet om vilken linje jag tycker är den förnuftigaste. Men samtidigt måste det ingå i ett sådant resonemang, att vi först skall inrikta ansträngningarna på att undvika skattehöjningar. Vi har varit vana vid skattehöjningar, men det går inte att vänja sig vid allting. Jag erinrar mig den gamla historien — jag har inte hört den bara här i Sverige utan även i andra länder — om bonden som hade vant av hästen med att dricka. Så skulle han vänja hästen av med att äta också, men se det gick inte, ty hästen dog dessförinnan. Man kan vänja sig vid allt och även vid ständiga skattehöjningar, men det finns en gräns. Det måste vi göra klart för oss. Statens inkomster kommer väl att stiga i det här landet, särskilt om man kan göra någonting för att förbättra konkurrensförmågan och få in mer pengar från utlandet. Vi har en

Ekonomisk debatt

stegring av produktionen, och därmed stiger det allmännas skatteinkomster. Det är väl då man skall göra en avvägning. Skall vi ta den eller den reformen eller ska vi satsa litet av pengarna på skattelättnader? Det är en svår avvägningsfråga ty som jag sade tror jag att man nu har nått gränsen: om man fortsätter längre med den där hästen, så dör den.

Finansministern sade för ett år sedan, att nu börjar det gå uppåt, och han säger ungefär detsamma nu. Jag skall inte tala om vad jag trodde om spådomen då; det är inte aktuellt. Men i dag tror jag en aning mer på den. Men jag tror att finansministern är alltför optimistisk i fråga om takten, och jag har bara den förhoppningen, att det är finansministern och inte jag som får rätt.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Ett studium av årets kompletteringsproposition leder rätt snart till tanken på de romerska imperatorerna, som rullade fram på triumfvagnen, hyllade av de skaror de själva kallat samman, men med en slav vid sidan med uppgift att påminna triumfatorn om hans dödlighet. Utan alla jämförelser i övrigt kan jag se statsrådet Gunnar Sträng inte på sin Currus Triumpalis utan vid skrivbordet i kanslihuset, omgiven av skrivarslavar med två varandra balanserande uppgifter: den ena att sockra anrättningen inför årets val, den andra att tillse att verklighetens sälta trots allt får tillbörlig plats.

Vi behöver inte tveka om vem som är upphovsman till följande nästan magistrala betygsättning av regeringens egen politik:

»... utsikterna för 1968 tyder på att den svenska ekonomins utveckling kommer att präglas av både stabilitet och snabb tillväxt. Att dessa ibland svårförenliga ting kan realiseras samtidigt måste i icke ringa grad ses som ett resultat av den ekonomiska politiken, som

fast och konsekvent inriktats på att skapa inre och yttre balans utan att därför hämma de framstegsskapande krafterna.»

Men så böjer sig den andre slaven fram och viskar i Gunnar Strängs öra: »Det finns väljare som kanske ser mer realistiskt på vårt höga kostnads läge, våra konkurrensförutsättningar, vår låga investeringstakt och våra kvarstående sysselsättningsproblem. Det kommer en tid efter valet också.» Och så kryddas anrättningen, låt vara något försiktigt, med följande mer realistiska erinringar om den verklighet, som vi befinner oss i:

Det torde »inte vara möjligt att under de närmaste åren hålla samma höga ökningstakt för de offentliga utgifterna som hittills under 1960-talet». Det krävs »en hög grad av restriktivitet i den offentliga utgiftsprövningen». Investeringsutvecklingen under resten av 1960-talet blir »i hög grad bestämmande för tillväxtpotentialerna under de första åren av 1970-talet. En fortsatt långsam utveckling för näringslivets investeringar skulle sålunda kunna försämra utgångsläget för 1970-talets produktionsökningar och därmed också minska utrymmet för tillväxten av såväl privat som offentlig konsumtion.» — Politiken måste »för de närmast kommande åren inriktas på att främja en ökning av näringslivets investeringar». Vi måste fortsätta utbyggnaden och utvecklingen av vårt näringsliv, som är utsatt för »hård internationell konkurrens och med lägre självfinansiering än tidigare».

Dessa motsägelser mellan olika skribenter — jag kan nog gissa mig till vilka namn de bär, men jag skall inte nämna dem öppet, varigenom jag besparar finansministern de dementier som han pliktskyldigast kommer att framföra — präglar kompletteringspropositionen i dess helhet: Å ena sidan djup tillförsikt inför framtiden vars problem liksom hittills kommer att kunna bemästras av en framsynt socialdemokratisk politik,

Ekonomisk debatt

å andra sidan en långt mer kylig redovisning av alla de svårigheter som vi måste gripa oss an med, om trygghets- och sysselsättningspolitiken skall kunna fullföljas.

Herr talman! Visst inger dagens internationella konjunkturbild förhoppningar inför framtiden, och det är mycket som tyder på att botten i konjunktursvackan har passerats och att vi är på väg mot en internationell efterfrågesituation som väsentligen kommer att öka kapacitetsutnyttjandet i det europeiska näringslivet. Särskilt snabbt, förvånansvärt snabbt, har vändningen kommit i Västtyskland, i själva verket så snabbt att vissa uppbromsande åtgärder inte ter sig alldeles uteslutna. Det finns nämligen ingenting som tyder på att Västtyskland skulle vara berett att acceptera en expansionistisk politik som på nytt skulle hota pris- och kostnadsstabiliteten.

Finansministerns i kompletteringspropositionen framförda önskemål i motsatt riktning får tas för vad de är, nämligen ett önsketänkande av en finansminister, som mindre än de flesta andra europeiska finansministrar varit beredd att prioritera stabiliseringspolitiken. Ingenting vore naturligtvis för herr Sträng mera välkommet än en mera äventyrlig ekonomisk kontinentalpolitik som återställd de besvärliga kostnadsrelationer som vår socialdemokratiska överhettningsspolitik skapat. Men jag tror att det är farligt att räkna med sådana förväntningar.

Till de negativa inslagen i denna bild hör den allmänna restriktivitet som kan komma att ytterligare framtingas genom betalningsbalansens läge i Storbritannien och Förenta staterna. Störningarna på den internationella valutamarknaden kan över huvud taget medföra konsekvenser som är svåra att just nu överblicka.

Den fråga, herr talman, som framför allt förtjänar att diskuteras och analyseras är, *om och i vad mån* en konjunk-

turuppgång kan vara ägnad att lösa våra aktuella konkurrens- och sysselsättningsproblem. På den punkten finns det berättigad anledning att var pessimistisk. Våra nuvarande svårigheter, som i första hand har konkretiserats för den enskilde arbetstagaren i en betydande arbetslöshet, har inte sin grund i sjunkande export. Även om exportökningen förra året var lägre än enligt prognoserna kunde vi likväl registrera en ökning. De starkt försämrade konkurrensbetingelserna kom däremot till uttryck i en betydligt lägre lönsamhet som i sin tur både inom export- och hemmamarknadsindustrin föranledde utomordentligt hårdhänta rationaliseringsåtgärder. Personalbegränsningar, fusioner och företagsnedläggelser — sådant som i den allmänna debatten brukar benämnas strukturrationaliseringar — kan inte i första hand, än mindre enbart, tillskrivas den snabba tekniska utvecklingen utan de är främst ett uttryck för en från kostnadssynpunkt nödvändig anpassning till det internationella konkurrensläget.

Att denna process redan förbättrat produktivitetssiffrorna är ovedersägligt. På vissa håll har operationen lyckats. Men det är å andra sidan obestridligt att, såsom erinras i propositionens »nyktra» del, den uppnådda produktivitetsstegringen i viss mån är att betrakta som en engångsvinst. Och generellt sett kvarstår, framför allt inom verkstadsindustrin, lönsamhets- och kostnadssvårigheterna som akuta. Även i ett avsevärt bättre konjunkturläge kommer de att vara det svenska näringslivets allt överskuggande problem.

Kompletteringspropositionens beskrivning av läget i dess valtaktiskt upplagda, sangviniska avsnitt utgör enligt min mening en otillåten skönmålning. Det framhålles bland annat att »självfinansieringsgraden i det svenska näringslivet fortfarande måste betraktas som hög» och att »lönsamhetsläget i näringslivet genomsnittligt har för-

Ekonomisk debatt

bättrats». — »Att enstaka företag kommer i krislägen torde», heter det, »vara ett resultat av många samverkande faktorer och kan därför inte ges någon generell förklaring.»

Men så okunnig får väl ändå inte en finansminister vara, och det är naturligtvis inte heller statsrådet Sträng. Eller kan verkligen finansministern här i riksdagens andra kammare upprepa påståendet, att det inte finns någon generell förklaring till de krislägen i vilka inte bara enstaka utan ett mycket stort antal svenska företag råkat under de senaste åren? Om finansministern kan göra det tycker jag att han borde byta rådgivare. Inte heller andra utbyten behöver naturligtvis uteslutas.

Eller förhåller det sig, herr talman, när allt kommer omkring på det sättet, att finansministerns — jag vågar säga spelade — okunnighet om det svenska näringslivets konkurrensproblem utgör förklaringen till finansministerns påtagliga oförmåga att skriva ut det recept som patienten just nu behöver? Man kan kanske inte kräva av den som inte har förmåga att ställa riktiga diagnoser, att han skall kunna ge de behövliga ordinationerna.

Häri skulle i så fall förklaringen ligga till att regeringen, trots den alldeles påtagliga angelägenheten av att i dag stärka näringslivets lönsamhet och konkurrenskraft, för det första vill bibehålla energiskatten, för det andra vill bibehålla punktskatterna i övrigt, för det tredje vill belasta näringslivet med en särskild löneskatt, för det fjärde önskar höja ATP-avgiften, för det femte bestämt motsätter sig tanken på att utjämna den kostnadsdrivande marginalbeskattningen, för det sjätte hitills vägrat att slopa den 25-procentiga investeringsavgiften och för det sjunde vägrar att reformera aktievinstbeskattningen, som — om den vore förnuftigt upplagd — skulle öka tillgången på riskvilligt kapital.

Nu kommer kanske finansministern

att förneka riktigheten av den teckning av läget som jag har gjort av dagens svenska företagsamhet. Finansministern kommer kanske att göra gällande att bilden är betydligt mera nyanserad och mer splittrad. Överhettningstendenser på vissa håll bryter sig mot ett mycket lågt resursutnyttjande på annat håll, och slutsaten blir med finansministerns egna ord — hämtade ur kompletteringspropositionen, att »generella och långsiktigt verkande stimulansåtgärder redan av det skälet är uteslutna. Dessutom måste åtgärderna i möjligaste mån riktas direkt mot de områden där de lediga resurserna finns. Det betyder att exempelvis allmänna skattesänkningar i det rådande läget inte kan komma i fråga.»

När kunde över huvud taget allmänna skattesänkningar komma i fråga? Det begreppet saknas i finansministerns ordbok, trots att vår skattebelastning är den tyngsta och vår progressivitet, i varje fall i medelinkomstlägena, den brantaste i hela världen.

Men bortsett härifrån är inte finansministerns beskrivning av läget godtagbar. Visst föreligger olikheter både regionalt och branschvis, visst är skillnaderna stora mellan de typiska basindustrierna som bygger på malmen och skogen samt de tekniskt inriktade förädlingsindustrierna, men gemensamt för dem alla är det högt uppskrivade kostnadsläget och den dåliga lönsamheten. Vår internationella konkurrenssituation är i dag över huvud taget sådan, att — alldeles oberoende av de behov som kan föreligga av lokalt eller branschvis insatta åtgärder — generellt verkande långsiktiga kostnadsänkande insatser inte kan uteslutas.

Man frågar sig vilka bevekelsegrunder som ytterst bestämmer finansministerns restriktivitet. Är det oron för att sådana stimulansåtgärder i förening med en konjunkturuppgång skall skapa ett lika överhettat klimat som det vi hade för några år sedan, då vi lade

Ekonomisk debatt

grunden för de svårigheter vi nu har att kämpa emot? Risken finns obestriddligen, framför allt om man som regeringen räknar med en väsentlig uppgång av de offentliga investeringarna medan de direkt välståndsskapande privata investeringarna blir i stort sett oförändrade.

Jag tror för egen del att förklaringen är en annan. Inför ett val där socialdemokraternas möjligheter att lyckas bedömes bero på hur partiet skall komma till rätta med den radikala, mot herr Hermansson vettande flygeln, ter sig politiska åtgärder som är ägnade att främja det näringslivs arbetsbetingelser, som man i andra sammanhang så gärna misstänkliggör, som direkt motbjudande. En beskyllning — som säkert kommer som ett brev på posten — att vara köpt av storfinansen orkar dagens svenska regering inte bemöta, i varje fall inte under de tre och en halv månader som är kvar till valet.

Men man är samtidigt klart medveten om att näringspolitiken i vidsträckt bemärkelse inte kan negligeras. Vi är inte så oupplysta här i landet — möjligen med undantag av vissa högljudda kretsar bland dagens studenter, som verkligen inte tycks ha lust att leva upp till det vedertagna akademiska kravet på vetande — att vi i allmänhet inte begriper, att tryggheten skapas av företagen och att vårt välstånd står och faller med det svenska näringslivets konkurrenskraft.

Men då en yrvaken socialdemokrati konfronteras med kraven på en aktiv näringspolitik blir det den gamla vedertagna doktrinära misstänksamheten mot fri företagsamhet som påverkar bedömningen. Den, vågar jag säga, vidsklepliga övertron på den politiska maktens möjligheter att styra och reglera utvecklingen träder då i förgrunden.

Man vill inte satsa på generellt verkande stimulansåtgärder, inte på en översiktlig ramplanering inom vilken samordnade initiativ med statliga in-

jektioner, där sådana kan visa sig behövliga, följs upp och ges full effekt inom det på fritt företagande inriktade näringslivet. I stället lägger regeringen tyngdpunkten på statlig insyn, kontroll och dirigering. Det allvissa kunnande som man tror sig besitta i kanslihuset skall garantera att nya resurser skapas eller att befintliga resurser utnyttjas bättre än för närvarande. Missionen mot det näringsliv som har skapat dagens välstånd lyser igenom. Nu skall det bli bättre. Nu skall Krister Wickman och hans pojkar dra upp linjerna för ett verkligt konkurrenskraftigt näringsliv, det näringsliv som dagens teknokrati behöver. Jag citerar på nytt:

»För politiken är det en central uppgift att leda utvecklingen — — — — och att både stimulera och ta initiativ till en investeringsinriktning som främjar förnyelsen och tillväxtförmågan i vårt näringsliv.» Vi behöver ett »riktigt investeringsurval». Näringsstrukturen skall utvecklas »enligt genomtänkta planer, där de sociala problem som följer i strukturomvandlingens spår kan bemästras».

Denna hybris skall förmedlas genom de instrument, som under kraftigt politiskt trumpetande såg dagens ljus förra året och i år, den nya finansieringskällan, det statliga utvecklingsbolaget och det näringspolitiska rådet. Den nya översiktliga planeringen har vi hittills egentligen bara sett vissa allmänna konturer av.

Herr talman! Ingen vill i dag bestrida behovet av samordning och planering — tvärtom. Morgondagens samhälle och företagande torde helt enkelt förutsätta starkare engagemang än tidigare från samhällets sida och en längre gående samordning mellan det allmänna och de enskilda.

Felet med den socialdemokratiska synen på dessa frågor är socialdemokraternas bundenhet vid det förflutna och deras oförmåga att i den praktiska politiken bortse från marxistiska och

Ekonomisk debatt

socialistiska tankegångar. Det finns en ovilja att acceptera att en symbios mellan stat och näringsliv inte behöver innebära dirigering och politisering utan kan vara ett samspel, där allas våra gemensamma, genom staten förmedlade resurser skall utnyttjas så att största möjliga effektivitet utvecklas med det för hela samhället mest tillfredsställande utbytet. Arbetsförmedlingsproblemen löses bättre genom en avpolitisering än genom en ökad politisering av näringspolitiken.

Det är därför som jag kritiserat både Investeringsbanken och utvecklingsbolaget. De i och för sig berättigade syften som man har velat nå med de nya institutionerna har förfuskats genom deras starka förankring i kanslihuset. Andra lösningar hade varit mera ägnade att ge ett på lång sikt bättre resultat, och man hade också kunnat förebygga de motsättningar och den missänksamhet i näringslivet, som de genomskinliga och säkerligen också avsedda politiska ambitionerna har lett till.

Herr talman! Nu som tidigare kan vi i det »bokslut» som vi har för det snart förflutna budgetåret konstatera, hur vanskligt det är att ställa prognoser och hur illa prognoserna slagit in. De som har brukat kritisera finansministern för hans kategoriska uttalanden om den ekonomiska utvecklingen och för hans ännu mer kategoriska fördomanden av oppositionspartiernas avvikande förutsägelser har denna gång verkligen fått vatten på sin kvarn. Vad man ytterligare får belägg för då man studerar kompletteringspropositionen är budgetens inkomstsidas starka beroende av våra möjligheter att ta till vara landets produktiva resurser. Statsinkomster är inga statiska begrepp — tvärtom — och det bör finansministern och även andra hålla i minnet då man diskuterar det s. k. samhällsekonomiska utrymmet för produktionsstimulerande skattesänkningar.

I förra årets statsverksproposition räknade finansministern med ett totalbudgetunderskott på drygt en miljard kronor. Redan i maj hade beloppet stigit med nära 500 miljoner kronor. I årets finansplan har det höjts med ytterligare 1,3 miljard kronor och nu anges det i kompletteringspropositionen till 3,3 miljarder kronor, vilket alltså innebär en ytterligare höjning med 500 miljoner kronor. Avvikelsen uppgår alltså från den första presentationen till i runt tal 2,3 miljarder kronor. På motsvarande sätt har prognoserna för nästa budgetår från januari i år fram till i dag måst räknas upp med i runt tal 550 miljoner kronor. De angivna saldoförskjutningarna beror på att statsinkomsterna måst räknas ned väsentligt. Statsinkomsterna har över huvud taget fr. o. m. budgetåret 1966/67 uppvisat en betydligt svagare ökningstakt än tidigare under 1960-talet. Samtidigt har statsutgifterna stigit snabbare än tidigare, framför allt till följd av insatser för att stimulera sysselsättningen — jag skall gärna tillägga att det varit nödvändiga sådana.

Dessa siffror bekräftar alltså, hur svårt det är att även för en rätt närliggande framtid göra bestämda och exakta uttalanden om vilka totalsaldon som kan anses samhällsekonomiskt acceptabla.

Den förväntade utvecklingen av bruttonationalprodukten har finansministern också måst räkna med. De privata investeringarna och exportökningarna har inte heller motsvarat förväntningarna. Men nu är, såsom jag redan sagt bedömningarna för nästa budget generellt sett optimistiska — i vissa avseenden, framför allt då det gäller effekten i sysselsättningsökning av det väntade konjunkturomslaget, enligt min mening alltför optimistiska.

Det är egentligen, herr talman, rätt förvånande att investeringsinriktningen inom näringslivet i dag inte är mera progressiv — för att använda finans-

Ekonomisk debatt

ministerns älsklingsord — än vad prognoserna tyder på. Alla är överens om att ett konjunkturuppsving tydligen är att förvänta. Investeringsfonderna har släppts loss, och även i övrigt har vissa, låt vara mera begränsade, stimulansåtgärder vidtagits. Men ändå saknas den verkligt positiva investeringsbenägenhet, som borde ha varit en följd av tron på framtidens möjligheter. Uppenbarligen fordras något mera än fondfrisläpp och liknande åtgärder.

Den enda rimliga förklaringen är — bortsett från en alltjämt kvardröjande överkapacitet på vissa håll — bristande lönsamhet som väsentligt försvagat den självfinansieringsförmåga, som i sin tur utgör en väsentlig förutsättning för en fortsatt utbyggnad och utveckling av det svenska näringslivet. På denna betydelsefulla punkt tiger finansministern — ja, tiger gör han egentligen inte, ty han anser, som jag redan påvisat, att självfinansieringsförmågan i vårt näringsliv är hög.

Även då det gäller dagens sysselsättningsproblem, som de svenska löntaarna upplever mera påtagligt än någonting annat, är finansministern ovanligt tystlåten. Låt vara att läget, framför allt beroende på säsongförhållandena, avsevärt förbättras under sommaren och låt vara att förhållandena generellt sett antagligen blir mera tillfredsställande under nästa budgetår än under det snart förflutna, så kommer problemen ändå att kvarstå och kräva mera målmedvetna åtgärder från statsmakternas sida än vi hittills sett prov på. Det är inte genom arbetsmarknadspolitiska insatser som vi löser problemen; vi kan däremot dämpa och överbrygga dagens svårigheter. Vi måste vara medvetna om att konjunkturuppsvinget inte automatiskt lägger allting till rätta.

Den nyligen redovisade industriprognosen bygger på en successiv minskning av antalet arbetstagare i industrin och har alltså radikalt underkänt tidi-

gare förutsägelser om en fortgående ökning av antalet anställda. Från produktivitetssynpunkt är detta givetvis tillfredsställande. Men de som drabbas av de framtvingade personalrationaliserande åtgärderna kan ställa krav på en ekonomisk politik som är direkt ägnad att skapa nya resurser och nya utvecklingsmöjligheter. Här möter vi emellertid den socialdemokratiska politikens kinesiska mur.

Herr talman! Den fråga som vi i dag framför allt har att besvara är vilka statsfinansiella och samhällsekonomiska slutsatser som kan dras av det aktuella konjunkturläget och vilken statlig upplåning som kan tolereras. Vi har att väga behovet av konjunkturstimulerande åtgärder mot riskerna för en ny ekonomisk överhettning. Vi skall inte överdimensionera dessa risker, men de finns alldeles uppenbart. Och det sämsta som kunde hända vore att vi i det kostnadsläge, som vårt land för närvarande befinner sig i, på nytt råkar in i en inflationsdrivande överkonjunktur.

Inte minst den snabba offentliga utvecklingstakt som finansministern själv räknar med under de närmaste åren är oroande i detta sammanhang. Det kan bli svårt att åstadkomma den nödvändiga dämpningseffekten, om näringslivet plötsligt skulle ställa krav på ett väsentligt utvidgat investeringsutrymme.

Å andra sidan ter det sig lika orimligt att skärpa kostnadsbelastningen och trycket på arbetsmarknaden genom en skatt på arbetslöner och genom höjning av ATP-avgifterna. Inte minst för den mindre och medelstora företagsamheten, som inom vissa branscher i dag kämpar med mycket stora svårigheter, måste sådana åtgärder uppfattas som direkt utmanande. De kommer att ytterligare dämpa investeringsbenägenheten och kan leda till att även företag som har möjligheter att överleva den nuvarande krisen kommer att avveckla.

Ekonomisk debatt

Men det vore enligt min mening lika felaktigt att sänka omsättningsskatten och därigenom stimulera konsumtionen och aktiviteten över huvud taget. Jag kan alltså ansluta mig till — och jag är glad varje gång jag kan ansluta mig till finansministern — de kritiska synpunkter som finansministern anlagt på det förslag som framförts bl. a. av LO. Det är i första hand de produktiva krafterna som skall stimuleras. Investeringarna måste på nytt drivas upp. Marginalskatterna måste angripas och progressiviteten måste bringas ned.

Det finns många starka skäl att inleda en blivande skattereform med åtgärder i denna riktning.

För det första råder det inget tvivel om att majoriteten av det svenska folket uppfattar de nuvarande marginalskatterna som orimliga och att beskattningen av merinkomster leder till skatteskolck i olika former. Jag utgår från att finansministern tagit del av den redovisning som i statsrevisorernas berättelse lämnas rörande de inestående beloppen av oguldna förfallna skatter.

För det andra drabbar den kostnadsdrivande effekten näringslivet alldeles särskilt hårt. Inte minst för de för den framtida utvecklingen betydelsefulla företagen — de som utnyttjar särskilt kvalificerad specialutbildad arbetskraft och som satsar på nya initiativ och forskningsinsatser — medför de starkt progressiva direkta skatterna merkostnader, som deras konkurrenter utomlands inte behöver dras med.

För det tredje tror jag att för en lugn utveckling av den kommande avtalsrörelsen vore en manifestation från statens sida om en sänkning av de direkta skatterna ägnad att dämpa krav och kompensationskrav. T. o. m. finansministern har, om jag inte minns fel, någon gång vitsordat att en reform av marginalskatten är angelägen. Samtliga borgerliga partier och framför allt folkpartiet har i flera år pekat på nöd-

vändigheten av en sådan reform. Vi i högerpartiet menar att det mot bakgrund av dylika uttalanden och med kännedom om folkmeningen samt även av andra skäl är nödvändigt att i handling någon gång visa att man verkligen menar allvar.

Vårt förslag att utjämna de värsta marginalskattepucklarna i medelinkomstläget medför inte någon stor skattelättnad för nästa år. Det är alltså inte fråga om någon stor skattelättnad, så herr Hedlund kan känna sig mycket belåten. I förening med en höjning av ortsavdragen skulle statens inkomstbortfall rent matematiskt bli i runt tal 350 miljoner kronor, men i verkligheten torde bortfallet bli väsentligt mindre. För den enskilde skattebetalaren blir effekten också relativt liten — det skall vi inte sticka under stol med. Låt mig medge att åtgärden främst har en symbolisk betydelse. Det är förmodligen därför de övriga partierna i skön förening med sådan frenesi har kastat sig över oss. Man är medveten om vilket gensvar en dylik, låt vara begränsad, åtgärd möter bland flertalet väljare i vårt land, och man skyndar sig att göra gällande, som de två tidigare talarna gjort, att det är samhällsekonomiskt omöjligt och ansvarslöst att genomföra en sådan skattesänkning.

Herr talman! Jag måste säga att jag häpnar över den argumentation som många använder i dessa angrepp. Finansministern brukar göra gällande dels att förslaget är betydelselöst för den enskilde, dels att det leder till en skattelättnad av några öre i veckan för en inkomsttagare i 20 000-kronorsklassen, men till 900 kronor om året för de rika. Om nu detta förslag är så betydelselöst, varför dessa hårda angrepp? Varför skall man behöva använda den besynnerliga argumenteringen med jämförelser mellan veckovinst och årsvinst? Jag skall uppriktigt säga statsrådet Sträng att detta slag av argumentering bara stärker oss i vår övertygelse. Om

Ekonomisk debatt

man måste använda dylika metoder för att komma åt en motståndare tyder det på att man saknar en övertygande saklig motivering.

Så länge måste väl ändå statsrådet Sträng ha varit finansminister att han är medveten om — och också måste erkänna — att varje sänkning och varje höjning av marginalskattepucklarna i ett skattesystem, grundat på procentuella uttag, måste få en större effekt i kronor och ören räknat för den som tjänar 40 000 kronor än för den som tjänar 20 000 kronor. Matematikens lagar kan inte herr Sträng — och ingen annan heller — sätta sig över.

Jag tycker, herr talman, att finansministern borde vara försiktig med att kasta sten när finansministern vandrar omkring i drivhus. Vilka inkomstgrupper gynnades av hans eget i och för sig riktiga förslag om den frivilliga särbeskattningen för några år sedan? Aldrig tidigare har väl en skattereform i så hög grad gynnat de s. k. rika som just den reformen.

Herr talman! Att vi också har funnit särskilda skäl föreligga för att minska pensionärernas skattebörda har andra motiv än samhällsekonomiska och kostnadssänkande. Vi har i princip den meningen att folkpensionerna borde vara skattefria. Men vi är självfallet medvetna om de tekniska svårigheter som möter en sådan reform med hänsyn till margineffekterna och därav föranledda psykologiska konsekvenser när det gäller sidoinkomster. Även om problemet är svårt måste det kunna lösas. Vi har begärt att denna fråga skulle utredas, men våra krav har avvisats. I avvaktan på utredning har vi emellertid fordrat en höjning av ortsavdragen som medför en viss, inte så stor men dock inte oväsentlig, skattelättnad för den grupp av människor som genom sitt arbete lagt grunden till dagens välstånd i vårt land.

Att våra skatteförslag för helt budget-

år medför större inkomstbortfall än 350 miljoner kronor är vi naturligtvis medvetna om. Man kan emellertid inte ställa större anspråk på ett oppositionsparti än på ett regeringsparti. Lika litet som vi kan kräva av regeringspartiet att det i dag skall redovisa en balanserad budget för räkenskapsåret 1969/70, lika litet har regeringspartiet — eller oppositionspartierna i övrigt — rätt att fordra av oss att vi skall lämna en sådan fullständig redovisning.

För budgetåret 1968/69 har vi redovisat en lika stark budget som regeringspartiet. Jag bortser då från vår vägran att *nu* acceptera beslut om införande av en löneskatt från den första januari. Den frågan får lösas då konjunkturbilden medger en klarare bedömning. Men i övrigt kan från samhällsekonomisk eller statsfinansiell synpunkt ingen kritik riktas mot vår budgetredovisning. Vi har föreslagit sådana besparingar och sådana inkomstförstärkande åtgärder att vi har utrymme för både den skattesänkning jag här har talat om och för en höjning av anslagen — i förhållande till regeringens förslag — till både försvar och polisväsende.

Över huvud taget bortser man inom regeringspartiet nu som eljest från den resursskapande effekten av en skattereform. Vi är alldeles övertygade om — och vi har stöd av erfarenheterna från andra länder — att en skattereform är ägnad att driva fram nya initiativ och att stimulera de produktiva krafterna till nya insatser, inte bara till gagn för samhället utan även till fördel för statsfinanserna. Skulle det emellertid visa sig att vår blygsamma skattereform vid ingången av följande budgetår skapar sådana luckor i statsbudgeten, som icke är samhällsekonomiskt motiverade, måste självfallet andra åtgärder komma i fråga. Liksom allmänna skatteberedningen på sin tid anser vi att i så fall en förskjutning av skattetrycket från

Ekonomisk debatt

den direkta till den indirekta beskattningen bör övervägas. Det har vi sagt, och jag upprepar det i dag.

Till sist, herr talman: Om detta införande skulle till kammarens ledamöter ha förmedlat en stämning av pessimism inför framtiden, har det inte varit avsikten. Ett oppositionspartis uppgift är att rikta strålkastarna mot de punkter i den sittande regeringens program och mot de analyser och prognoser som man anser felaktiga eller missvisande. Under sådana förhållanden måste självfallet en redovisning uppfattas som övervägande negativ.

Jag vill därför försöka återställa proportionerna genom att stryka under att det också finns positiva inslag i väven. Vår ekonomi är i dag mera balanserad än den har varit på många år. Den minskade sysselsättningen och åtstramningen på arbetsmarknaden — vilket de direkt berörda upplever som djupt oroande och allvarliga — har bidragit till att skapa balans på arbetsmarknaden. Det är de negativa effekterna som har lett till denna balans. Efterfrågan har minskat och prisstegringstakten har, ehuru den fortfarande inte är tillfredsställande, likväl dämpats i förhållande till tidigare. Jämvikten i våra internationella betalningar har förbättrats, och kreditmarknaden kan i dag möta de kreditbehov som kommer till uttryck. Produktivitetens utvecklingen i näringslivet har också förbättrats under trycket främst av de tidigare snabba kostnadsstegringarna. Vi har alltså i dag ett rätt tillfredsställande underlag för det konjunkturuppsving som vi nu väntar på, under förutsättning att vi håller nerverna i styr och inte förleds till åtgärder som bäddar för en ny inflationistisk överkonjunktur.

Vi har ett allsidigt utvecklat och effektivt näringsliv. Vi har skickliga forskare, företagare, tekniker, tjänstemän och arbetare, och det finns ingen anledning att på lång sikt göra en pessi-

mistisk bedömning av våra framtidsutsikter. De negativa sidorna av bilden har jag utförligt berört, de höga kostnaderna, den sänkta lönsamheten, den minskade självfinansieringsförmågan, den alltför låga investeringstakten och de kvarstående sysselsättningsproblemen. Men det mest allvarliga är den obenägenhet som jag tycker kommer till uttryck från regeringens sida att angripa just de sistnämnda problemen. Man är visserligen i det som jag benämnt nyktra avsnittet av kompletteringspropositionen beredd att vitsorda att man bör satsa på näringslivets investeringar men man är inte sinnad att dra de ekonomisk-politiska slutsatserna av det erkännandet. I detta som i andra hänseenden är, förefaller det mig, regeringen belastad av doktrinära politiska föreställningar, som inte hör hemma i dagens samhälle. För att utnyttja vårt goda utgångsläge krävs en betydligt mer förutsättningslös politisk syn på samordningen av åtgärder mellan stat och näringsliv och på de arbetsbetingelser som är nödvändiga för att den fria företagsamheten som karakteriserar vår blandekonomi skall ge full effekt till gagn för trygghet, sysselsättning och fortsatt utveckling.

Herr talman! I detta anförande har jag redan redovisat motiven och underlaget för vårt skatteförslag, men de synpunkter som framfördes av herrar Wedén och Hedlund gör att jag känner mig manad att tillägga ytterligare några ord. Jag kan konstatera att herr Hedlund som den kloka hästkarl han är var mera dämpad i sin bedömning än vad Sven Wedén var. Jag tycker detta är lovande. Jag skulle också vilja använda samma terminologi som Sven Wedén. Jag tar alltså inte »så allvarligt» på kritiken. Vi ligger i själva verket mycket nära varandra i allt det väsentliga. Så länge det finns tre olika oppositionspartier måste det finnas divergenser på olika punkter, det får bå-

Ekonomisk debatt

de vi och väljarna acceptera. Väljarna har vid valet i höst möjlighet att betygsätta de tre oppositionspartiernas politik, och denna betygsättning kommer självfallet att påverka förhandlingsläget i en *eventuell* blivande regering.

Det gäller tre i stort sett jämnstora partier som skall förhandla om det blivande regeringsprogrammet. Inget av de partierna har preferens för den ena eller andra åsikten. Det blir en fri förhandling som är, det upprepar jag, beroende av hur väljarna har reagerat. Precis på samma sätt som det i Norge och Danmark gått att komma överens om ett regeringsprogram måste det finnas förutsättningar att komma överens här hemma.

Jag vill också säga från denna talarstol att man skall vara försiktig med att dra för långt gående slutsatser av de kontroverser som ibland kommer till uttryck, det behov som det ena eller det andra partiet kan ha, särskilt när de är utmanade, att ta avstånd från vad det andra partiet har fört fram. I själva verket har samarbetet på den borgerliga sidan varit utomordentligt tillfredsställande. Många av de tidigare svåra motsättningarna har kunnat överbryggas. Jag har därför stor tillförsikt inför det kommande valet.

När jag ändå här skulle vilja säga ytterligare några ord om skillnaderna på skatteområdet, gör jag inte detta för att komma åt det ena eller andra partiet, inte av elakhet. Jag gör det för att försöka göra klart för kammarens ledamöter hur nära varandra vi i själva verket ligger, hur stor överensstämmelsen är och hur litet det är som skiljer.

Utgångspunkten för våra skatteresomenang var som bekant den allmänna skatteberedningens förslag år 1964. Inom den utredningen rådde full enighet. Herr Strängs partivänner var fullt överens med den borgerliga oppositionen om att man skulle åstadkomma en

omfördelning från direkt till indirekt beskattning. Om jag inte minns fel angavs det i finansministerns direktiv att ett sådant mål skulle eftersträvas, men där kan jag missminna mig, och herr Sträng får i så fall förlåta mig. Marginalskatterna skulle under en femårig övergångstid reduceras successivt i betydande grad och samtidigt skulle Ortsavdragen höjas.

Sedan lades av skäl, som jag inte skall gå in på här, förslaget »på hyllan». Alltsedan dess har de tre borgerliga partierna i motioner till riksdagen varje år påmint om beredningens förslag och krävt att det skulle fullföljas. Vi har i högerpartiet legat något framför de andra, därför att vi har konkretiserat våra yrkanden och kanske varit något mera preciserade, men *i princip* har det icke förelegat någon som helst skillnad.

Belysande för likheten är mittenpartiernas reservation till bevillningsutskottets betänkande nr 50 förra året. Där anfördes bl. a.: Underlåtenheten att *i tid* sörja för en genomgripande skattereform efter i huvudsak de riktlinjer som allmänna skatteberedningen förordade 1964 ter sig i dagens läge som ett allvarligt misstag. Den ekonomiska situationen skulle ha varit bättre om åtgärder i enlighet med vad som krävts från oppositionen vidtagits på *ett tidigare stadium*.

Observera tidsprioriteringen!

Som riktlinjer för en skattereform angavs bl. a. sänkning av den direkta personliga inkomstskatten, justering nedåt av skalorna för marginalbeskattningen och reformering av grundavdragen samt sparstimulerande åtgärder inom den direkta beskattningen. Reservationen slutade med ett krav på förslag från regeringen *till 1968 års riksdag* om en allmän skattereform enligt dessa riktlinjer.

Beträffande de direkta skatterna har vid årets riksdag i motioner från det hållet framförts likartade yrkanden.

Ekonomisk debatt

Om det nu skulle ha varit på det sättet, och jag riktar den här frågan till de två mittenpartiernas företrädare, att finansministern hade varit så vänlig att han hade accepterat den beställning som de två partierna gjorde i sin reservation, om vi alltså hade fått en skattereform, i vilken alla dessa önskemål hade förverkligats — lättnader i progressionen och höjning av grundavdragen — hade inte de två mittenpartierna accepterat det förslaget och dessutom i debatten här i kammaren sagt att det var de som drivit på och att det gläder dem att finansministern har effektuerat deras beställningar? Så brukar det låta.

Men om nu högerpartiet tar ett mycket litet steg och gör det som de två partierna har önskat, varför blir det då så mycket buller? Jag har svårt att förstå det.

I den partimotion som väcktes i år i anledning av riksstatsförslaget säger mittenpartierna bl. a. följande: »Vi har under en följd av år motionsvis framfört vår kritik av det nuvarande föråldrade och svåröverskådliga skattesystemet och lagt fram riktlinjerna för en samlad skattereform.» — — — »Genom ändringar i den direkta beskattningen — höjda skattefria grundavdrag, justeringar av marginalskatterna, successiv övergång till individuell beskattning — skulle även arbetsviljan kunna påverkas positivt till fördel för en snabbare ekonomisk tillväxt.»

Jag vill i det sammanhanget också gärna citera Bertil Ohlin, som i mars 1968 i en bok skrev följande: »Hushållssparandet motverkas också av de höga marginalskatterna. För en mycket stor del av arbetstagarna går mer än hälften av löneförhöjningar och extrainkomster bort i ökad skatt. Härigenom avtar givetvis individernas intresse för insatser på arbetsmarknaden. Detta torde i särskilt hög grad gälla hemmafruarna. Vad som därmed går förlorat för samhället i form av uteblivna pro-

duktionsökningar och uteblivet sparande uppgår säkert till betydande belopp. Det progressiva skattesystemets negativa verkningar i dessa avseenden har under många år successivt förvärrats, eftersom inflationen leder till att hela inkomstnivån i samhället pressas uppåt i allt högre skatteskalor. Därför inträder nu progressionen vid betydligt lägre inkomster än riksdagen ursprungligen tänkt sig.»

Herr talman! Jag upprepar att jag inte citerade för att vara elak. Även om man i dag efter två timmars sömn skulle vara benägen att vara litet elakare än vanligt, är det inte därför, utan det är därför att jag vill visa att jag tycker att vad som är sagt är riktigt och att det motsvarar den grundsyn som vi har inom högerpartiet. Det är med stor tillfredsställelse jag noterar att grundsynen är gemensam inom *hela* den borgerliga oppositionen.

Jag vill gärna tillägga — där är jag kanske litet elakare — att det är svårt att förstå det något orakelmässiga i kritiken mot oss. Vad vill man egentligen åstadkomma? Vilket är det konkreta syftet med kritiken och förslagen? Jag tycker nämligen inte att man kan tala om och propagera för skattesänkningar i allmänna, förledande termer och samtidigt tala *mot* skattesänkningar då sådana skall konkretiseras i de enskilda fallen. Den nyfikne lyssnaren frågar sig: När kommer någonting att hända? Begreppet »nästa år» är som bekant mycket relativt och kan med samma sanning upprepas år efter år.

Mittenpartiernas skattekritik mot oss påminner om en läkare som säger till en blindtarmssjuk patient: Visst skall jag operera dig, men inte förrän du blir frisk. Skillnaden oss emellan är framför allt att högerpartiet ser det föråldrade skattesystemet och det hårda skattetrycket som *en* av orsakerna till den samhällsekonomiska sjukdomen. Vi måste ha en skattereform, me-

Ekonomisk debatt

nar vi, för att råda bot på bristerna. Vi kan inte vänta till dess att svårigheterna är över. Då får vi vänta för-gäves.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det sista som högerpartiets representant herr Bohman uppbyggde oss med gav väl närmast ett patetiskt intryck. När jag hörde honom kom jag att tänka på vad en energisk magister i folkskolan, när jag var i elvaårsåldern, läste för oss ur Lukas' evangelium — jag tror att det var Bergspredikan, men man kanske inte skall lita alltför mycket på sitt minne. Jag fick det intrycket av herr Bohmans ord att han tänkte sig att vad han sade skulle falla i den goda jorden. Jag vet inte om jag river bort en del illusioner för herr Bohman genom att omedelbart deklarerar min egen uppfattning: Jag tror att sådden föll på hälleberget när det gäller herr Wedén och herr Hedlund och att den kommer att falla på hälleberget intill den 15 september, ty de vågar inte ta emot denna predikan. Men stämmningsfullt var det, det råder det ingen tvekan om.

Herr talman! Vi har nu i mer än två och en halv timmar tagit del av oppositionens synpunkter på den ekonomiska politiken. Det har varit något av en störtsjö av påståenden, frågor — ibland insinuanta — och krav på svar. Jag är rädd för att jag skulle behöva en föreläsningsserie för att hyggligt kunna besvara alla de frågor som ställts till mig. Eftersom riksdagen i avslutningsskedet inte har några som helst möjligheter att tillmötesgå mig på den punkten kommer jag naturligtvis att få lämna denna talarstol med en mycket bestämd känsla av att tiden inte medgivit att jag tillfredsställande och som artigheten bjuder lämnat alla de svar som herrarna rätteligen borde få.

I diskussionen har inte bara riktats kritik mot vad finansministern har gjort, utan rader av goda råd och uppmaningar om vad finansministern bör göra framdeles har också lämnats.

Jag tackar för förtroendet och omvalet på min post. Under sådana premisser har jag alla möjligheter, föreställer jag mig, att i kommande debatter klara ut de frågor jag nu inte på ett riktigt tillfredsställande sätt kan besvara.

Låt mig emellertid — jag brukar ju ha den ovanan — ge några inledande kommentarer till hur regeringen sett på den ekonomiska situationen under framför allt det gångna halvåret. Vi har bakom oss ett halvår som satt den statliga administrationen och även — det vågar jag nog säga — det politiska förnuftet på ganska hårda prov. Den strukturellt betonade arbetslösheten framför allt i skogslänen har dragit upp arbetslöshetsciffrorna till den för oss ovanliga nivån på någonting mellan 2 och 3 procent under de sämsta vintermånaderna. Vi får gå tillbaka till slutet av 1950-talet för att finna med det senaste vinterhalvåret jämförbara rikssiffror i fråga om arbetslösheten. Naturligtvis har den här situationen skilt sig radikalt från den situation vi haft de tidigare åren under 1960-talet. Därför är det väl inte så överraskande om just sysselsättningsfrågorna stått i den politiska debattens centrum.

Detta allmänna intresse för sysselsättningsfrågorna hälsar vi på regeringshåll med den allra största tillfredsställelse, även om jag personligen ändå har den uppfattningen att problemen i den allmänna debatten ibland fått en något för dramatisk karaktär. Vad som emellertid kommit mer i skymundan är ju den glädjande omständigheten, att samhället stadigt har förbättrat sin beredskap och den administrativa apparaten för att möta en sådan här utveckling och därmed böja

Ekonomisk debatt

av de mest uppenbara och besvärande konsekvenserna.

Den gångna tidens sysselsättningsbesvär har i allt väsentligt sin enkla förklaring däri — och det har också anförts i tidigare inlägg — att vi inte kan undgå att känna av utvecklingen i vår omvärld. I en allt starkare integrerad internationell ekonomi blir omvärldens problem, speciellt för ett land som vårt med dess utåtriktade ekonomi, också våra problem. Om sedan de traditionella konjunktursvängningarnas besvärligheter också förstoras och kompletteras genom monetära krisfenomen, som rubbar förtroendet för valutorna, och om viktiga internationella handelspartners tvingas till sådana statsfinansiellt och samhällsekonomiskt dramatiska ingrepp som devalveringar, ja, då får konjunktursvängningarnas förlopp en alldeles extra effekt. Om därtill omtanken om betalningsbalansen får en sådan central plats i hela den ekonomiska politikens filosofi, att man ställer dessa frågor före en rimlig ekonomisk tillväxt — och det är vad som kännetecknat Europa under det gångna året — blir det naturliga resultatet att vi påverkas och påverkas hårt, att vi inte längre är i den lyckliga situationen att vi helt suveränt kan avgöra utvecklingen i vårt eget land. Det har således gällt att under den gångna internationella nedgångsperioden, som i huvudsak inföll under 1967 och i början av 1968, bemästra svårigheterna i vårt eget land och göra det med bibehållen internationell styrka och ekonomisk konkurrenskraft.

Vi har använt våra möjligheter, och det redovisas en rad olika åtgärder. Fondfrisläppen under den gångna vintern har sin utomordentliga betydelse för att hålla industriinvesteringarna uppe. Extra påslag i bostadsbyggandet till och med i ett par perioder gör att vi glädjande nog kan redovisa en bostadsproduktion som är högre än tidigare. Vi har kunnat sätta in ökade an-

strängningar på ålderdomshemsbyggandet och sjukhemsbyggandet. Vi har ansett det vara erforderligt att lägga in stödbeställningar hos industrin och att för detta ändamål även med statsmedel kompensera eller stimulera kommunerna. Vi har infört skatteavdrag för under 1968 gjorda investeringar, och vi har kraftigt ökat arbetsmarknads- och lokaliseringspolitikens resurser. Dispenser från investeringsavgifter har också utfärdats i ganska stor utsträckning, i den mån och på de lokala områden där detta har varit motiverat. När nu konjunktoren på nytt svänger uppåt och det står fritt att i efterklokhetens perspektiv klandra och kritisera så må det vara mig tillåtet att göra denna summering. I den internationella konjunkturedgång, som vi genomlevde och som under fjolåret minskade tillväxten i hela Västeuropa till 2 procent, lyckades vi dock hålla vår tillväxttakt — även om jag vill minnas att herr Hedlund starkt klandrade den dåliga tillväxttakten — mellan 2,5 och 3 procent. Av erfarenhet har jag en viss motvilja mot att redovisa de här siffrorna exakt på tiondelen av 1 procent, men låt mig säga, att vi under det gångna året hade en ökningstakt som nu kan avläsas ha legat mellan 2,5 och 3 procent. Den är inte oväsentligt bättre än vad Västeuropa kunnat redovisa. Man klandrar nu och kritiserar denna utveckling och anser den vara ett uttryck för fel politik. Så kan man naturligtvis yttra sig, om man verkligen anser sig ha rättighet att av den nu sittande regeringen och dess finansminister kräva så mycket större skicklighet, omdöme och klokhet i alla avseenden än vad man anser sig kunna fordra när det gäller andra regeringar och andra finansministrar i vår omvärld, även sådana av den politiska kulör, som ligger oppositionen utomordentligt nära. Även om vår arbetslöshet var högre under den gångna vintern än vi vill acceptera

Ekonomisk debatt

— under år 1967 var medeltalet 1,7 procent — så har vid en likvärdig jämförande beräkning ändå vår arbetslöshet visat sig lägre än i våra europeiska grannländer.

Genom en energisk omskolnings- och utbildningsaktivitet har våra arbetskraftsresurser bättre anpassats till den ofrånkomliga omställningsperiod, som alla länders näringsliv möter och fortsättningsvis kommer att möta. Genom en komplettering av våra trygghetsskapande reformer kan vi blicka fram mot denna framtid, som ständigt förändras, med en mindre känsla av osäkerhet och ängslan än tidigare. Jag vill understryka att det till 80 eller kanske 100 miljoner kronor uppgående omställningsstödet för den äldre arbetskraften är en trygghetsskapande reform av enormt värde.

Vi har under senare år konfronterats med en hårdare verklighet än tidigare under 1960-talet och i den situationen medvetet och mera kraftfullt satsat på forskning och utveckling. Härigenom har vi skapat förutsättningar — och också utnyttjat dessa — för en styrning av kapital och reala resurser till förmån för ur samhällets synpunkt primära och nödvändiga områden. Industri- och bostadsbyggande och viktiga offentliga investeringsområden har här medvetet fått företräde framför mindre viktiga avsnitt i vårt samhällsbyggande. Vi har gjort detta mot en samlad borgerlig front, som ville neka regeringen de styrningsmedel som har varit erforderliga. Jag erinrar bara om den investeringsavgift som haft sin stora betydelse i detta sammanhang. Nu kan vi inregistrera en snabbare effektivisering och produktivitetsstegring i näringslivet och glädjande nog också en väl hävdad utrikeshandel, och det är väl i sista hand det bästa kriteriet på vår internationella styrka och konkurrenskraft. Vi går nu in i en avläsbar konjunkturuppgång; jag talar inte så myc-

ket om graden av den, utan nöjer mig med att säga att den är avläsbar. Och vi går in med en hygglig balans i vår ekonomi och med goda utsikter att kunna tillvarata den internationella konjunkturuppgången. Då vi nu ställer prognoserna för 1968/69 präglas de av en mera optimistisk syn på utvecklingen än vad vi vågade tro vid årets början. Såsom har sagts här räknar vi för innevarande år med en ekonomisk tillväxt på 4 procent och detta under en bättre ekonomisk stabilitet än vid tidigare liknande uppgångstillfällen. Verifikationen härpå är vårt antagande om att prisstegringen skall stanna vid 2,2 procent. Det finns väl än så länge, när vi nu talar i slutet av maj, ingenting som dementerar det antagandet.

Under den senaste internationellt jämförbara tolv månadersperioden, vilken är den period som utgår vid månadsskiftet februari—mars och omfattar tolv månader därefter, är det bland OECD-staternas tolv nationer tre som har haft en prisstegring som är ungefär lika förmånlig som eller t. o. m. något förmånligare än vår. Exportprognoserna visar en uppgång på 6,5 procent i volym och 8,5 procent i värde. Utvecklingen under den gångna delen av 1968 innebär inte heller någon dementi på denna ganska optimistiska prognos. Siffrorna hittills har ju t. o. m. något överstigit beräkningarna enligt denna exportprognos.

Genom en påtaglig förbättring av effektiviteten inom byggnadsindustrin, som bl. a. visar sig i avkortade byggnadstider — och jag vågar nog säga en hård konkurrens om byggnadsobjekten och som en följd därav också en lugnare löneutveckling — har vi kunnat realisera det nu skisserade byggnadsprogrammet utan några egentliga överanstängningar. Industrins på dess egna enkäter baserade program innebär en ökning i byggnadsinvesteringarna för 1968 på ungefär 2,5 procent utöver da-

Ekonomisk debatt

gens ganska höga nivå. Vi bibehåller dagens rekordhöga bostadsbyggande och ökar det ytterligare något.

Detta stöds vidare upp av att vi fullgör våra program för skolan, för sjukvården med en 25-procentig expansion i byggandet och att vi i övrigt har ett ganska aktivt och vitalt offentligt byggande. Volymmässigt håller vi således en stor och ökad byggnadsverksamhet i gång och räknar med att kunna göra det utan de negativa överansträngningar som under de tidigare åren på 1960-talet onekligen ställde till en hel del besvärigheter.

Om vi skall kunna hålla byggnadsverksamheten på hög nivå och i god balans krävs det emellertid en fortsatt central kontroll över igångsättningen och av de efter den 1 oktober frisläppta s. k. sekundära byggnadsprojekten, i första hand dem som är koncentrerade till de större städerna och deras omgivning. En bibehållen kontroll i form av ett centralt inflytande via byggnadsregleringen betraktar jag som en nödvändig förutsättning för en fortsatt friktionsfri finansiering av bostadsbyggandet, en balanserad kreditmarknad och en rimlig räntenivå.

Fortfarande står naturligtvis industrins investeringar i förgrunden för den ekonomiska politikens omsorger. Beslutet om att frisläppa fonderna även för kommande vinter ger oss garantier för en fortsatt vital industriexpansion. Industrierna utnyttjar också möjligheten att via fonderna investera och visar ju därmed en framtidstro och en optimism som förtjänar ett erkännande.

Självfinansieringsgraden har ju påtalats i ett par tidigare inlägg. Jag hävdar, och det har sagts ifrån i kompletteringspropositionens skrivningar, att den fortfarande är god, relativt sett. Den är t. o. m. något bättre än vad den var för ett år sedan. Kapitalbehovet såsom det redovisas på lånebasis i nationalbudgetens undersökningar visar

en uppgång för industrins lånebehov 1968 i förhållande till 1967 på 1,2 miljard. Detta betyder att det dess bättre finns kvar en »gå-lust» i den svenska industrin, som oppositionens företrädare om jag skulle ta dem på orden är blinda och döva för. Jag tycker jag har ett behov av att utfärda ett gott betyg, då den politiska oppositionen genom sina permanent dyster prognoser och sina Kassandra-rop gör vad den kan för att slå ned ambitionerna hos svensk företagsamhet. Jag tror emellertid att detta innerst inne inte är avsikten, och den där svarta målarpytsen tas naturligtvis fram av helt andra, jag skulle vilja säga renodlat partipolitiska, bevekelsegrunder. Dess bättre tror jag att det genomskådats även av de svenska företagarna. De gör sin plikt och ger oss också möjligheter att för innevarande år räkna med en produktionsökning på 5—6 procent.

I dagens tidningar kan vi läsa en i och för sig mycket glädjande rapport — ett resultat av de sammanställningar som görs på statistiska centralbyrån. Verkstadsindustrins orderingång ökar enligt denna statistik. Vår verkstadsindustri har ett exportvärde, exklusive fartygen, på nära 9 miljarder kronor medan totalexporten utgör ungefär 25 miljarder. Denna industri visar alltså i dag en glädjande utveckling, och verkstadsorderna ligger i år för första kvartalet i arbetstimmar räknat, alltså inte pengar, 37 procent högre än under första kvartalet förra året. Då vi dessutom i varje fall för detta år kan räkna med arbetsfred och en lugn prisutveckling ger våra samlade ansträngningar oss möjligheter att avläsa även en konsumtions- och standardökning. Härvidlag har det räknats med siffran 3 procent under 1968.

Jag underströk särskilt att vi för detta år garanterats arbetsfred och en lugn prisutveckling, och naturligtvis kan man från dessa utgångspunkter rikta

Ekonomisk debatt

blickarna mot nästa år just med hänsyn till att vi har en landsomfattande avtalsrörelse vid årsskiftet efter den treåriga avtalsperiodens slut. Jag har avslutningsvis tillåtit mig skriva något härom i kompletteringspropositionen och uttalat den enligt min mening sunnda och förtröstansfulla uppfattningen, att om man kan hålla samhällsekonomin i balans bör det finnas goda möjligheter att också på arbetsmarknaden träffa uppgörelser, som ligger inom ramen för vad en i dagsläget beräknad samhällsekonomisk expansion erbjuder, så att den nya lönerörelsen icke skall behöva bli något slags inflationsammunition för framtiden. Ingen skulle tjäna på det.

Konjunkturdämpningen under det gångna året har skapat oro och problem på många håll i landet, men som jag många gånger tidigare anfört har detta fenomen dess bättre uppstått mera lokalt och branschmässigt. Låt mig också säga att vi dess bättre har expansiva näringar som frågar efter folk. Utvecklingen står sannerligen inte stilla, och många företag har på ett förtjänstfullt sätt anpassat sig till en ny situation, funnit sin stil och klarat sig överraskande bra. Vi har haft publikt mycket uppmärksammade företagsnedläggningar, men trots allt är det ändå, om man ser saken i statistikens kalla och känslösa belysning, väsentligt fler nya företag som startar varje år än sådana som läggs ned. Genom fortsatt rationalisering och ibland fusionering och genom att marknadsföra ny produktion och vidareutveckla den gamla håller vi våra positioner på världsmarknaden, och när det gäller de stora, ledande företagen visar det sig allt tydligare hur världen utanför våra gränser blir en alltmer naturlig, betydelsefull och normal av-sättningsmarknad. I denna beskrivna, rörliga industriella utveckling blir samhällets medverkan i arbetsmarknadspolitiken och hela dess register naturligt-

vis avgörande för en lycklig och resultatrik utveckling.

Det har här talats om generell och selektiv ekonomisk politik, och jag har från denna talarstol vid flera tillfällen under den gångna våren sagt att regeringens politik måste vara selektiv. Den får arbeta med arbetsmarknadspolitiska och lokaliseringspolitiska insatser, med användande av investeringsfondsmedel och genom direkt påverkan via fysiska regleringar, typ investeringsavgifter. Om man då gör en återblick, är det väl inte för mycket sagt att den politiken har givit ett önskat ekonomiskt resultat. Ingen torde bestrida att vi i dag har en balanserad ekonomi på frammarsch. Jag tycker vi har det bästa beviset härpå, om vi placerar in dagens situation mot bakgrunden av den förda politiken, alternativt den troliga situation vi skulle ha hamnat i om vi fört en politik av oppositionens märke och om vi följt oppositionens rekommendationer. De rekommendationerna har, enkelt uttryckt, präglats av yrkanden om ingripanden av generellt stimulerande karaktär och skulle i den utveckling vi nu avläser otvivelaktigt ha inneburit väsentliga risker för just en sådan ekonomisk obalans, som vore det sämsta klimatet för att möta kommande årsskiftes mycket besvärliga och allvarliga avtalsdiskussioner.

Vår senaste arbetslöshetsräkning, den för maj månad, visar att vi alltså har 33 000 arbetslösa, d. v. s. 1,7 procent av de kassaförsäkrade. Men märk väl att vi har 46 000 obesatta platser! Vi har i dag ungefär samma arbetslöshet som vid samma tid för ett år sedan, men vi har väsentligt flera obesatta platser än då.

Under den gångna våren har jag som sagt fört många debatter här i kammaren, där jag avvisat de energiska kraven på generella lättnader i den ekonomiska politiken — krav på ytterliga-

Ekonomisk debatt

re räntesänkningar och generella skattesänkningar för såväl företag som enskilda. Jag är medveten om att oppositionen har uppfattat dessa krav som de populära och insmickrande förslag de onekligen i ett kort perspektiv kan synas vara, framför allt om man underbygger dem med dramatiska beskrivningar om lokala sysselsättnings-svårigheter. Vi känner naturligtvis alla besvärligheterna lokalt och geografiskt, när en industri lägger ned verksamheten, och inget parti har väl som det parti jag företräder velat satsa hårt på att komma till rätta med de besvärligheterna. Men allmänheten här i landet har väl i enlighet med det gamla ord-språket »Var plåga har sitt skri för sig, men hälsan tiger still» ännu kvar på ögats näthinna en bild som inte är aktuell i dag men som förekommit i många av de dramatiska skildringar vi undfågats med.

En del av de mera minnesgoda av kammarens ledamöter minns kanske med en viss gripenhet ett reportage i TV från vissa företagsnedläggningar i Värmland, där ett femtiotal tjänstemän, många i relativt hög ålder och många med egna hem, skulle bli friställda. Vi fick i televisionen följa de ganska uppskrämda kommentarerna och den mycket förklarliga oro som de utsatta gav till känna. Men vad svenska folket inte via televisionen har upplysts om är att av dessa 50 tjänstemän fick 49 nya tjänstemannaanställningar utan någon som helst arbetslöshet, och den femtionde var arbetslös i sex dagar innan han fick ny anställning som tjänsteman, allt enligt rapporter som vi inhämtat från arbetsmarknadsverket.

Detta är ett uttryck för att man inte talar om hälsan. Den tiger still. Och utan att ett ögonblick nonchalera det allvarliga när friställningar sker, vill jag säga att vi politiker, som skall ta ansvaret för utvecklingen totalt och på längre sikt, har ett behov av att få en

mera nyanserad beskrivning av utvecklingen än den man får när man ser och lyssnar på massmedia och läser de väldiga headlines som förekommer i dagspressen.

Det är inte intressant att tala om hälsan. Det är inget som attraherar lyssnare och läsare. Det är mycket mera dramatiskt att tala om ohälsan. Det är en erfarenhet som vi alla gjort, och att företetselsen är alldeles speciellt framträdande på vissa områden i massmedia-sammanhang behöver väl ingen betvivla.

Jag tror emellertid att den politiska oppositionen om den vill se i stort ändå skulle vara beredd att erkänna — i varje fall för sig själv i sin kammare — att det har varit lyckligt för landet och för de utvecklingsperspektiv, som vi nu avläser, att regeringen med sedvanlig kritisk reservation har sett på alla mer eller mindre energiskt framförda men olämpliga och riskabla förslag eller, såsom det i de allmänna luddiga talesätens form brukar heta, de kraftiga yrkandena på en annan ekonomisk politik.

Vi har nu en klar uppgång på investeringsområdet både privat och offentligt. Beträffande bostäderna och övriga sektorer är den så stark att, såsom jag nyss deklarerade, en direkt fysisk reglering blir nödvändig för att delvis ersätta investeringsavgiften. Vi har importsiffror för närvarande som visar en trolig uppgång på 6,5 procent volymmässigt mot en uppgång på bara 2,5 procent föregående år. Även om förklaringen härtill i viss mån ligger i förskjutningar i lagersituationen, är det dock inget tvivel om att vår köpkraft i förhållande till andra marknader på nytt visar en klar uppgång.

Dess bättre har vi en god valutareserv som jag hoppas inte nämnvärt skall behöva försämras under år 1969. I en värld präglad av viss valutaoro, där den nation som i politisk iver så lätt

Ekonomisk debatt

stimuleras till en livsföring över tillgångarna också bevisligen har att räkna med en lång och mödosam vandring tillbaka, är dock frågan, huruvida den ekonomiska politikens bedömningar bör ledas av vad jag kallade ambitionen att gå fram i snabbaste takt eller om den inte ändå bör ledas med en sådan försiktig reservation som innebär att det finns vissa säkerhetsmarginaler, nödvändiga med hänsyn till den omvärld vi har att vistas i.

Till detta kommer också all den försiktighet som är nödvändig inför eventuella inteckningar i den politiska framtiden, vilka oppositionen excellerar i framför allt på skatteområdet, där den enda nyansen i utfästelserna gäller om skattesänkningarna skall sättas in i dag eller längre fram. Man förklarar sig vara beredd att genomföra skattesänkningar för enskilda och för företag, för dem som har dåligt betalt, för dem som har bra betalt och för dem som ligger där emellan. Alla skall få skattesänkningar. Både de stora och de små företagen skall hjälpas. Ingen är glömd och alla är nämnda. Jag menar att detta är inteckningar i framtiden, som de herrar som gör dessa utfästelser, om de blir tvingade att infria dem — jag tror nu inte att de kommer i den situationen — sannerligen skulle få anledning att ångra.

De saneringsprogram som de devalverande länderna Finland, Danmark och England nu får underkasta sig är sannolikt en hård och besk medicin. De innebär skattehöjningar, stopp för sociala reformer och ett fråntagande av den fria förhandlingsrätten från de fackliga organisationerna. Det är prövningar som alla borde vara angelägna om att undvika. — Utvecklingen i Frankrike ger, efter vad jag förstår, vissa antydningar om att den ekonomiska politiken där inom en relativt snar framtid kan ställas inför nya och oförutsedda påfrestningar.

Jag tror det är klokt att bedöma fram-

tiden så att vi i samma utsträckning måste hålla uppmärksamheten riktad på tecken på en för hård ansträngning av våra resurser som på tecken av motsatt slag. Denna sanning är kanske, som påpekats tidigare här i dag, mera aktuell nu än under det senaste året. Och vi kan inte hålla beredskapen på annat sätt än via klara riktlinjer genom den selektiva ekonomiska politik som vi driver.

Naturligtvis är budgetutvecklingen i detta perspektiv en aning oroande — det är jag den förste att erkänna. En upplåning nästkommande budgetår på 2,8 miljarder är enligt alla traditionella uppfattningar en hög statlig upplåning. Jag erinrar mig hur herr Hedlund vid konfrontationen med statsverkspropositionen den 11 januari i år bestämt deklarerade att en statsupplåning för nästa budgetår på 2 150 miljoner var det absolut maximala. Och konjunkturperspektivet var väl i januari snarare något dystrare än vad det är när vi nu debatterar frågan i slutet på maj. Herr Hedlund förklarade att någon ökad statlig upplåning ville han inte vara med om.

Att vi nu tvingas till en ökad statlig upplåning förklaras delvis av reducerade skatteinkomster. Men det är inte den tunga posten i sammanhanget, utan den tunga posten utgörs i stället av de ökade utgifter som vi dels tagit på tilläggsstat innevarande år, dels fått genom en hårdare och mera permanent satsning för arbetsmarknadspolitiken nästa år. Siffran 2 800 miljoner innebär visserligen en nedgång i förhållande till innevarande års upplåning men representerar just mot bakgrunden av en viss konjunkturförbättring i någon mån en riskabelt hög upplåning. Den omständigheten att vi ännu inte helt återställt vår betalningsbalans är fortfarande ett memento mot att vara släpphänt i finanspolitiken.

Jag förstod herr Hedlund i januari månad och jag respekterade honom för

Ekonomisk debatt

hans ställningstagande då. Jag förstår honom mindre nu, när en noggrann sammanställning av centerpartiets ställningstagande för nästa budgetår — ett ställningstagande som försetts med partisignatur under den gångna vårriksdagen — visar att resultatet skulle bli en ytterligare statlig upplåning på 850 miljoner utöver regeringsförslaget som innebär 2 800 miljoner — med andra ord en statsupplåning på mellan 3,5 och 4 miljarder. — Nu har centerpartiet gott sällskap av folkpartiet, som ligger 710 miljoner och högern, som ligger 650 miljoner över regeringsförslaget i sina förslag till utgiftsökningar.

Vi finner således, ärade kammarledamöter, en samlad borgerlig front med en finanspolitik för kommande budgetår som lågt räknat skulle innebära en statlig upplåning på 3,5 miljarder. Må högre makter bevara oss för slik finanspolitik!

Även om vårt sparande för dagen är relativt gott måste vi ta hänsyn till att anspråken på kapitalmarknaden är i stigande, framför allt från näringslivets sida. Jag erinrade tidigare om att enligt nationalbudgetens på enkäter byggda beräkningar kommer det att på kapitalmarknaden för industrins räkning behövas tillgångar som med en dryg miljard överstiger vad den erhöll 1967. Och konsumerar vi kapitalmarknadens resurser genom en alltför stor statlig upplåning, samtidigt som sysselsättningen ökar, klarar vi inte den erforderliga finansieringen av andra med staten konkurrerande och för vår välfärd lika viktiga sektorer.

Man kan, om man bortser från det stora sammanhanget, frestas till överbud på enskilda avsnitt. Det kan gälla försvarets område.

Det kan gälla u-landshjälpen; det kan gälla familjepolitiken; det kan gälla oviljan att acceptera den föreslagna arbetsgivaravgiften. I sista hand kommer vi ändå inte som ansvariga politiker undan att göra den slutliga avvägning-

en och försöka bedöma vilken grad av budgetförsvagning de aktuella konjunkturprognoserna kan ge utrymme för. Dessa prognoser går inte i den riktningen att en i förhållande till regeringens förslag försvagad finanspolitik rimligtvis kan försvaras. Att förslag här- om ändå förs fram kan naturligtvis förklaras, även om de inte kan försvaras. Att de förs fram kan förklaras av att förslagsställarna kanske själva anser att det finns små utsikter att behöva omsätta dem i praktiken. Måhända kan vi härur också dra den slutsatsen att en viss resignation har gripit omkring sig inom den borgerliga oppositionen i fråga om strömkantringen vid valet i höst.

På dessa premisser får slutsummeringen av oppositionens budgetalternativ en naturlig förklaring. Råskalar de inte att få äta upp den sura soppa som de bildligt talat kokat ihop kan de, herr talman — det är jag på det klara med — ogenerat fortsätta med det gemensamma och för offentlig valtaktik avsedda soppkoket.

Efter en dylik redovisning, herr talman, brukar det tillhöra artigheten att jag i tur och ordning försöker bemöta litet av det väsentliga i alla de frågor som oppositionens företrädare ställt till mig i sina inlägg.

Herr Wedén anklagade regeringen — och naturligtvis i första hand finansministern — för att vi hade avvisat mittenpartiernas förslag till en rundabordskonferens 1966. Hans anklagelse måste bygga på antagandet att vi, om vi hade satt oss kring detta bord, också skulle ha fått en måttligare och mindre lönehöjning. I annat fall är det ingen mening med hans anklagelse. Herr Wedén — kanske också herr Ohlin — och herr Hedlund skulle alltså ha övertalat LO, TCO, SR och SACO att nöja sig med en mera modererad löneuppgörelse! Det inte Svenska arbetsgivareföreningen som den naturliga motparten klarade av skulle således herrar politiker på oppositionssidan ha klarat av! Detta

Ekonomisk debatt

tror herr Wedén så allvarligt på att han ställer sig upp i talarstolen och anklagar mig för att jag inte ville vara med om att arrangera en sådan uppvisning.

Det är frestande att ställa frågan: Får man vara hur blåögd som helst i folkpartiet och ändå bli dess ledare? Herr Wedén kan givetvis säga att man inte bekämpar inflationen bara med en åtgärd, det vill säga med att hålla igen lönerna. Det är en serie av åtgärder som sammantagna skall innebära att inflationen bekämpas.

När jag — med den största möjliga uppmärksamhet — försöker lyssna till herr Wedén hör jag ord, ord och åter ord, som är till intet förpliktande. Han för ett allmänt tal om en bättre planering, ett allmänt tal om ett bättre sparande, ett allmänt tal om en annan skattepolitik — men det finns ingenting att ta på.

Sedan ställer herr Wedén frågan: Avser nu finansministern att förbereda en stabiliseringspolitisk konferens med tanke på den avtalsrörelse vi har att möta vid årsskiftet? — Jag vill svara att jag kommer att fortsätta att föra informella och energiska samtal med företrädarna för båda parter på arbetsmarknaden på samma sätt som jag har gjort under alla tidigare avtalsrörelser — tillsammans med dem av mina regeringskolleger som är direkt intresserade och involverade. Vi har ett planeringsråd under finansministerns ordförandeskap där dessa frågor har varit och kommer att bli föremål för diskussion.

Fördelen är att man där kan föra dessa diskussioner utan någon offentlig publicitet, utan efterföljande kommentarer i press och övriga massmedia och utan på kommentarerna följande kannstoperier om vad den har sagt och vad det kan leda till och vad man kan dra för slutsatser av det ena och det andra. Jag försäkrar kammarens ledamöter att på andra premisser vågar ingen av de agerande exponera

sig. De vill inte släppa till sig. Var och en som har den minsta erfarenhet av en praktisk förhandling begriper att man inte sitter inför offentligheten och för sådana diskussioner. Förhandlingsarbete går helt enkelt inte till på det sättet. Det är därför jag avvisar oppositionens förslag, som skulle leda till denna offentliga, ostentativa, intressanta och dramatiska publicitet om vad den tyckte och den ville, om att de båda inte blev sams och om vad som nu skall hända o. s. v. Det är det mest effektiva sättet att sticka käppar i hjulet när det gäller att nå fram till just den balanserade och vettiga uppgörelse, som vi allesammans har intresse av. Detta är den allra enklaste förhandlingspedagogik, och jag ber om ursäkt, herr talman, att jag tvingas tillgripa den, men ibland kan det ju bero på eleverna.

När herr Wedén kom in på sin kritik mot herr Bohman för högerns skatteförslag var det naturligt att jag med stort intresse spetsade öronen. Saken har onekligen intresse inte bara för herr Wedén och herr Bohman utan för oss alla och för svenska folket, som om några månader skall gå ut och välja sin nya riksdag. Jag skall återkomma till detta, ty även herr Bohman har rört vid frågan, och man bör kanske fördela gracerna något så när jämnt.

I fortsättningen förklarade herr Wedén att regeringen inte har velat ta ställning till frågan om den obligatoriska sysselsättningsförsäkringen. Jag tror att hans ord föll ungefär så här: Ibland är det ja, ibland är det nej, ibland är det ja så och ibland är det ingenting. Detta har redan diskuterats i denna kammare och i medkammaren, och jag tror inte att en upprepning kan ge så mycket nytt. Vi har emellertid ställt en fråga till oppositionen där i mitten, som är så hurtfrisk att den redan i dag har bestämt sig: Hur skall försäkringen se ut? Pressat på den punkten har folkpartiet hänvisat till att en utredning sitter och funderar över

Ekonomisk debatt

dessa frågor och att vi naturligtvis skall avvakta dess resultat. Jag tror att utredningen finner någon form av lösning när den i lugn och ro får tänka över dessa ting, men om denna lösning kommer att få en sådan utformning att den fyller kriteriet på ett obligatorium är jag mindre säker på.

De nuvarande frivilliga kassorna har inte en omslutning som täcker alla grupper. Personligen är jag arbetslöshetsförsäkrad, eftersom jag står kvar i mitt gamla förbund, som har en arbetslöshetsförsäkring. Skulle jag ha varit stats-tjänsteman och kanske med flit och möda har sparkat mig upp till förste kanslissekreterare eller avdelningsdirektör eller någonting sådant med all vederbörlig garanti för att inte kunna bli avskedad, skulle jag förmodligen inte ha varit arbetslöshetsförsäkrad. Att det i dag finns stora grupper som inte har något intresse av en sådan försäkring är uppenbart. Vi har talat om husmödrarna. Hur skall de placeras in i ett sådant system? Det finns åtskilliga platser här i landet som domineras av tung industri; malmgruvorna i Lappland är ett exempel.

Om exempelvis 2 500 eller 3 000 husmödrar marscherar till arbetsförmedlingen i Kiruna och anmäler sig som arbetssökande, finns det inte några möjligheter att ge dem något arbete, fastän de står till arbetsmarknadens förfogande. De kan inte skickas i väg någonstans, eftersom de måste sköta sina hem i Kiruna. Men skall då denna anmälan omedelbart utlösa en understödsrätt för dessa husmödrar?

Det är möjligt att det går att finna en lösning som är mera omfattande än den försäkring är som vi har i dag men som ändå inte vid en kritisk granskning kan göra anspråk på att vara ett obligatorium — och som kanske mittenpartierna inte heller önskar få såsom ett obligatorium. Jag tycker att det i den situationen vore klädsamt med litet mindre tvärsäkerhet. På sam-

ma sätt som tidigare i debatten, när ni blivit pressade, kunde ni i stället ha sagt: All right, detta är en komplicerad fråga som bör undersökas. Vi hoppas att utredningen kommer fram till en hyfsad lösning av problemet.

Herr Hedlund gav en i många avseenden ganska fantastisk uppvisning i talarstolen under sitt osedvanligt långa anförande. Han hann även med att citera Fröding. Därtill kom att hela hans anförande präglades av en, om jag får använda det uttrycket, långt utvecklad musikalitet, som den på grund av en hård natts arbete tyvärr rätt tunnsådda kammaren väl ändå inte kunde undgå att bli fascinerad av. Jag vill gärna honorera herr Hedlund för detta och säga att han fortfarande besitter alla yttre — märk väl yttre! — attribut för effektfulla framträdanden i den valrörelse vi har framför oss. Detta lovar mycket gott för en trivsam valdebatt.

Vidare lämnade han en del goda råd till finansministern. Jag har antecknat några av dem, som jag skall försöka att besvara här.

Herr Hedlund anser oss litet för djärva med avseende på investeringsfonderna för den kommande vintern. Ja, så kan man kanske tycka, om man väntar en uppgång i konjunkturerna av mera markant omfattning än vad regeringen och dess finansminister tror på. Men jag kunde inte dra den allmänna slutsatsen av herr Hedlunds anförande, att han menade att vi skulle ha varit alltför blygsamma i våra diskonteringar på en framtida uppgång; snarare motsatsen. För att få litet logik och sammanhang i resonemanget är det då litet svårt, om jag nu fattade honom rätt, att sätta upp ett varningens pekfinger därför att vi skulle ha varit alltför djärva när vi har lovat industrin att under sex vintermånader få utnyttja investeringsfonderna för byggnadsinvesteringar. Märk väl att det är fråga om avräkningar mot investeringsfonderna för det byggnadsarbete

Ekonomisk debatt

som aktiviseras tre månader före och tre månader efter årsskiftet. Dessutom får investeringsfonderna tas i anspråk för maskininvesteringar, men maskinerna skall vara slutlevererade till industrierna före den sista mars nästa år. Allt är således, i den utsträckning det har funnits möjligheter därtill, säsonganpassat, naturligtvis med hänsyn tagen till att vintersäsongen av naturliga skäl inte ger samma press på arbetsmarknaden som den övriga delen av året.

Vi borde ha satt in generell stimulans på arbetsmarknaden under den gångna vintern, menade herr Hedlund. Detta skulle ha varit bättre. Ja, han har ju inte haft och har inte någon möjlighet att föra i bevis det påståendet. Jag tror att detta skulle ha varit sämre. Resultatet av förslag om en allmän sänkning av omsättningskatten och övriga generella stimulanser hade förmodligen varit att vi fått en något hårdare press på vår betalningsbalans än vad vi nu har och därmed en något hårdare press på vår valuta-reserv. Betalningsbalansen och valuta-reserven är tämligen tillfredsställande, men jag skulle inte vilja signera en politik som ställer dessa båda utomordentligt strategiska sektorer inför ytterligare prövningar.

Det är i allmänhet fel, säger herr Hedlund, att föra den skattepolitik som är karakteristisk för finansministern. Sedan redovisar han ur de gamla läroböckerna från 1930-talet att man egentligen skall sänka skatterna när konjunkturen går ned och höja dem när konjunkturen går upp. Men finansministern har glömt bort det första avsnittet i läroboken och kommer bara ihåg det sista. Följaktligen höjer han bara skatten när konjunkturen går upp. Varför inte vara lika djärv som Wigforss?

Ja, jag tillhörde ju Wigforss' lärjungar på den tiden och gör det väl delvis än i dag, men jag är alldeles

övertygad om en sak: om Wigforss och jag sätter oss ned och resonerar om dessa frågor, blir han den förste att erkänna att förutsättningarna var helt annorlunda på 1930-talet än vad de varit under vintern 1967—1968. Har man en sådan utpräglad lågkonjunktur som i början på 30-talet som kan kallas en svidande depression med massarbetslöshet inte bara i vårt land utan runtom i världen och alla sitter i samma båt, då är läroboken alldeles riktig. Då skall man sänka skatterna för att generellt stimulera den efterfrågan som behöver stimuleras. Det var så riktigt när vi varje år gick och drogs med en medelarbetslöshet som låg på 10—15 procent. Jag minns när jag som fackföreningsman gick omkring och tyckte att vi hade lyckats bra med politiken i detta land, när medelarbetslösheten var nedpressad till 7—8 procent någon gång under 1936—1937.

Har man ett sådant utgångsläge och befinner sig i en sådan situation, är de grundläggande teserna i läroböckerna alldeles riktiga. Men dagens teser blir något annorlunda när nationernas kriser just härrör från bristande betalningsbalans och tömda valuta-reserver och där arbetslösheten, även om den drabbar nationerna, ändå har en helt annan och väsentligt mera modererad karaktär.

Herr Hedlund är ju en man med många goda utförsgåvor. Han kan kommunicera med sina vänner i Danmark — om herr Hedlund inte talar danska förstår han danskan. Han kan tala engelska och han kan kommunicera med amerikaner om han vill. Han kan göra sig förstadd även av sina finska partivänner.

Lyndon Johnson har i dagsläget lyckats få kongressen med på en skattehöjning med motiveringen att man i Amerika har en överkonjunktur. Danmark och Finland har fått med sina riksdagar på en skattehöjning under den gångna vintern — vad gäller Dan-

Ekonomisk debatt

mark har det skett alldeles nyligen. Dessa har inte motiverats med att länderna har en påtaglig högkonjunktur som kräver att dämpas via skatterna, utan helt enkelt med att man haft balansproblem i utrikeshandeln och befunnit sig i en valutasituation som tvingat regeringarna att genomföra skattehöjningar av dessa skäl. Detta har skett trots att arbetslösheten i Danmark under den gångna vintern legat mellan 6 och 7 procent och även i Finland varit dubbelt, kanske trefalt högre än i Sverige.

Det går således inte att läsa texterna på så sätt som herr Hedlund excellerade i från talarstolen. Om man tränger in i frågorna blir det litet mera variation i analysen och i slutsatserna.

England tar för närvarande sitt mest radikala och hårda skatteprogram. Landet har varken högkonjunktur eller lågkonjunktur utan ligger ungefär mitt emellan, men det har funnits andra motiv som gjort att England via skatten tvingats att dra in en del av konsumtionen.

I bänkarna har bland oppositionens företrädare cirkulerat en sakligt underbyggd och mycket modererad annons, som publicerades i Dagens Nyheter i söndags, vill jag minnas, med mig i all blygsamhet figurerande som något slags fotomässig företrädare för politiken. För en gångs skull har jag t. o. m. blivit väl behandlad av fotografen och inklipparen till skillnad mot dessa Frankensteinsmonster som brukar förevisas på televisionens stillbilder när den har något programinslag som finansministern behöver framtråda i. Denna annons var i princip riktig, sade herr Hedlund. Och sedan finns det, sade han, naturligtvis överskattningar och underskattningar.

Jag lade märke till hur herr Hedlund gång på gång visade att han utvecklats i den riktningen att han vill att det skall stå en dörr litet på glänt vart han än vänder sig. Herr Hedlund blir mer

och mer folkpartistisk i sitt uttrycksätt: »Det kan vara överskattning, det kan vara underskattning», säger Hedlund. »Det är möjligt att politiken skulle varit hårdare, det är möjligt att den skulle varit lättare.» »Det är möjligt att det går på det sättet, att vi får det sämre än finansministern tänker, det är möjligt att vi får det bättre än finansministern tänker.» — Han ställer en dörr på glänt vad han än säger, och han har ett känt föredöme för den taktiken. Jag har någon gång skämtsamt sagt till herr Hedlund att jag tycker att han tyvärr håller på att bli miljöskadad i mittenumgänget. I varje fall har han lagt sig till med en uppfattning om miljöpolitiken som inte överensstämmer med vad denna i själva verket är.

Jag beklagar detta. Det räcker med att vi har ett parti som har alla dörrar på glänt. Jag skulle hälsa med stor tillfredsställelse om vi fick tillbaka »gammal-Hedlund», för att travestera ett uttryck som herr Hedlund brukar använda när han talar om »gammalsossarna». Jag hade onekligen större veneration för »gammal-Hedlund» än för den nyskapade Hedlund — även om det inte var något fel på aktiviteten, vitaliteten och citatkonsten.

Jag citerade nyss en redovisning i dagstidningarna om orderuppgången inom verkstadsindustrin. Enligt herr Hedlunds charmerande presentation var denna industri till en tredjedel bra, till en tredjedel hänger och slänger den och till en tredjedel var den dålig. Det är möjligt att man av den redovisning som jag har citerat kan dra den slutsatsen att det blivit en reduktion av den tredjedel som hänger och slänger, och det är ett framsteg som jag tycker är värt att notera.

Tag bort energiskatten, säger herr Hedlund. Och så kommer den här folkpartistiska accenten: Men vid rätt tidpunkt! Det är alldeles rätt, herr Hedlund. Vid rätt tidpunkt skall vi ta bort energiskatten.

Ekonomisk debatt

Sedan säger herr Hedlund i sin botanisering över hela fältet, där ju ingenting glömdes: Vi har låginkomstgrupperna med alla deras svårigheter, och där är kommunalskatten det stora problemet. Visst är den det. Så säger herr Hedlund: Vi har lekt med tanken att finansministern skulle kompensera kommunerna så att kommunerna kunde sänka kommunalskatten. Jag fäste mig särskilt vid att han sade att »vi har lekt med tanken». I dag finns det nämligen faktiskt inte något allvarligt underlag för denna i och för sig önskvärda reform. Kravet på den kommer tillbaka i en reservation till bevillningsutskottets betänkande, nu som tidigare. Bevillningsutskottet talar med skärpa och i klara verba om för oss alla att ett genomförande av den reformen kostar två och en kvarts miljarder kronor.

Skall det tas ut inom en vetlig tid är det klart att det — även om det sker successivt — blir fråga om enorma inkomstbortfall för staten. Frågan om hur man skall klara skatteproblemet för de lågavlönade skall vi allvarligt ta itu med den dagen det finns utrymme för en skattesänkning. Här har oppositionen en annan mening: den dagen det finns utrymme skall man inte bara tänka på de lågavlönade utan även på de högavlönade. Jag avslöjar ingen hemlighet om jag säger, att jag anser att det är de lågavlönade man i det läget bör tänka på; de högavlönade kan lugna sig.

Herr Hedlund säger vidare ganska emfatiskt: Vi kan i dag inte införa någon skattelättnad, men i framtiden skall vi göra det. Där skiljer han sig från herr Bohman. På sätt och vis är väl herr Hedlunds analys av dagsläget i statsfinansiellt och skattepolitiskt avseende riktigare än herr Bohmans.

Herr Bohman började sitt inlägg mycket storslaget. Han slutade, som jag sade, patetiskt och i det närmaste lika storslaget. Han ägnade sig åt att försöka jämföra min ringhet med imperatorn på triumfvagnen och finansminis-

terns medarbetare med slaven som satt bredvid och viskade varningens ord i örat på finansministern, så att denne inte hade alltför stora åthävor när han talade till riksdagen genom sin kompletteringsproposition. Jag tror att det var en bra kombination som de gamla romarna hade åstadkommit. När Caesar åkte i triumfvagnen hade han inte slaven vid sidan om sig, utan enligt de historiska skrifterna satt slaven bakom kejsaren. Men i varje fall viskade han eller ropade vissa varningssignaler, så att kejsaren inte skulle gå för långt i sitt övermod. Sådana där varningssignaler kan man väl någon gång från oppositionen höra från den här talarstolen, men de är då uppblandade med så mycket av hetsande rop och uppmaningar, att varningssignalerna kommer alldeles bort i hanteringen.

Sedan citerade herr Bohman med känslodarr i rösten vissa valda delar av min skrivning i kompletteringspropositionen. Jag kunde inte undgå att få associationen till den tyske kejsaren Fredrik I som lär ha sagt: »Potz Donnerwetter, haben wir das alles getan!»

Sådan är inte, herr Bohman, redovisningen i kompletteringspropositionen. Det är en balanserad redovisning. Den bygger på det statistiska underlag, som vi med de bästa ambitioner samlat ihop, och den innehåller därutöver alla de varningar som också behövs men som herr Bohman sorgfälligt hoppade över. Men jag kan väl delvis förstå det icke eller endast i viss mån uttalade missnöjet med propositionens ton och skrivning över huvud taget. Man blir ju inte glad när man fråntas den morot som man räknade med att kunna använda i den mer allmänna hanteringen i valrörelsen.

Herr Bohman kom in på skattefrågorna och sade, att regeringen begått felet att bibehålla energiskatten, punktskatterna, marginalskatten och den aktievinstbeskattning som verkar alldeles galet och felaktigt. Om man i

Ekonomisk debatt

denna talarstol vill tala om aktievinstbeskattning kan man väl ändå inte göra det utan att lämna någon information om aktiekursutvecklingen under de senaste månaderna.

Försöket att via aktievinstbeskattningen moderera en del av spekulatio- nen och att ta bort litet grand av de arbetsfria inkomsterna såg till en början ut att lyckas, men de förhoppningarna tycks nu komma på skam på grund av den aktiekursutveckling som vi under de senaste månaderna kunnat avläsa.

Vill man ta bort energiskatten, vill man ta bort punktskatterna, vill man reducera marginalskatterna och vill man liberalisera aktievinstbeskattningen, finns det bara en enda väg att gå, och det är att höja konsumtionsskatten som kompensation. Det föreligger inget förslag om detta från oppositionens sida, och jag begriper det. Jag är medveten om att man i bevillningsutskottet har diskuterat dessa frågor, men jag är också medveten om att oppositionen, som ställer alla dessa krav, i dagsläget inte anser sig kunna kräva en höjd beskattning av de svenska konsumenterna.

Under sådana förhållanden kan man ju fråga sig: Vartill tjänar allt detta anklagande och kritiserande för att vi inte har företagit skattesänkningar?

Herr Bohman tog upp den socialdemokratiska näringspolitiken och kallade den doktrinär. Han vände sig mot diskussionen om insyn, kontroll och, om jag fattade honom rätt — jag reserverar mig på denna sista punkt — dirigering. Han sade: Nu skall ju herr Wickman dra upp riktlinjerna för en insyn och kontroll och möjligen också dirigering. Jag skulle vilja rekommendera herr Bohman att inte bara som allra hastigast titta på det näringspolitiska programmet utan att sätta sig in i det litet mera noggrant — herr Bohman kan ju inte ha hunnit studera det så väl, eftersom det redovisades för bara någon dag sedan och eftersom herr

Bohman under gårdagens plenum var i elden här i talarstolen och enligt eget vittnesmål bara har sovit två timmar i natt. Herr Bohman kan följaktligen inte ha haft möjlighet att läsa det näringspolitiska programmet med den omsorg och den energi som hade varit erforderlig. Läs det, herr Bohman, och herr Bohman kommer att sova sött på örat, jag hoppas mer än två timmar efter den läsningen.

Det finns ingen anledning till oro eller skrämsel. Grundtanken i programmet är att vi i den svenska framstegstaktens tjänst — här spelar det privata näringslivet en avgörande roll — med hjälp av bl. a. investeringsbank och utvecklingsbolag skall arbeta vidare på samarbetet med det svenska näringslivet. Men det är ett tidens tecken, som vi också kan avläsa, att det ställs krav på en mer demokratisk insyn från de anställda och från samhället. Har man inte denna utveckling klar för sig kan händelserna ta ganska olustiga banor — det finns färska exempel på detta.

Man försöker ibland att vara spirituell och göra sig rolig genom att tala om hur fel finansministern räknat då han gjort upp sina tidigare prognoser. Men det finns en mycket enkel förklaring till det. Varje finansminister måste ju göra upp prognoser och det sker med utgångspunkt från den ekonomiska statistik han kan insamla och de bedömningar han kan göra. Sedan förändrar sig kanske de politiska och ekonomiska förutsättningarna. Om man då bara för att slippa anklagelserna för att ha prognostiserat fel skulle envisas med att hålla fast vid en politik som får prognoserna att slå in, så vore man en högst olämplig finansminister, bakom vilken skulle i så fall stå en högst olämplig regering.

Man måste i stället anpassa sin politik efter utvecklingens krav, och så som jag sade inledningsvis kan inte vår lilla nation med dess 8 miljoner människor och med den integrerade ekonomi, där

Ekonomisk debatt

vi har att leva, vara suverän i detta avseende. Såsom jag förut har framhållit är självfinansieringsgraden i Sverige hög, och det påståendet håller vid alla internationella jämförelser. Den är inte sämre i dag än den var för ett år sedan; snarare är den litet bättre. De som studerar företagens bokslut — jag har ju å dragande kall och ämbetets vägnar den skyldigheten — får icke intryck av att det senaste årets utveckling på denna punkt förtjänar det negativa omdöme som jag tycker herr Bohman gav i sitt inlägg.

Man försöker också dramatisera det hela med att framhålla sysselsättnings-svårigheterna, och man säger att det därför är orimligt att lägga en skatt på företagen. Ja, detta är en fråga om finanspolitikens styrka, det är en fråga om att vi släpper ifrån oss 900 miljoner kronor till företagen genom att befria dem från omsättningsskatt på investeringarna. Men eftersom jag inte vill signera en finanspolitik som innebär ett lånebehov av ytterligare 700 å 800 miljoner utöver den upplåning på 2 800 miljoner som här är redovisad anser jag det nödvändigt med en viss kompensations. För det ändamålet föreslås den arbetsgivaravgift som ni — medvetna om svårigheterna att komma ifrån den — i princip såsom det heter har tillstyrkt, men som ni inte vill låta tillämpas från den 1 januari utan som skall uppskjutas till en obestämd framtid. Därmed tar ni bort 300 miljoner av inkomsterna för nästa budgetår. Ni kan ju inte gärna räkna med att man skall börja med arbetsgivaravgift från den 1 februari eller den 1 mars. Inför man den inte vid årsskiftet, kan man väl tidigast göra den tillämplig från budgetårsskiftet, och då blir det fråga om en 300 miljoner svagare budget.

Denna avgift innebär emellertid inte någon direkt belastning på näringslivet eftersom den kompenseras av lättnader i fråga om investeringsavgiften. Det är en marginalfråga, och om någon

av kammarens ledamöter har orkat med att läsa propositionen så vet han att där finns avslutningsvis en bilaga med försök att analysera dessa marginaleffekter. Det är marginaleffekter som håller sig inom ramen för en kvarts procent. Vissa branscher tjänar denna fjärdedels procent, vissa branscher förlorar den. Något annat är det inte fråga om. Och vi rör oss ju här i landet med inkomsthöjningar, där en fjärdedels procent inte blir den tuva som stjälpel lasset.

Herr talman! Jag lovade ju att detta inte skulle bli en föreläsningsserie, och jag har föredömligt ännu så länge hållit mig inom ramen av en och en halv timme. Låt mig därför till slut göra ytterligare några reflexioner. När man sitter och avlyssnar denna debatt, som domineras av en attack mot regeringen och finansministern — och väl också skall göra det — finner man att den blandas med en familjepolitisk träta mellan mittenpartierna och högern. Det är omöjligt att avhålla sig ifrån att delge kammaren sina reflexioner med anledning därav.

Högern har med herr Bohman som företrädare framlagt förslag om direkta skattesänkningar omedelbart. Det finns en serie sådana förslag. Det är fråga om skattesänkningar för folkpensionärer, höjda ortsavdrag och en förändring av skatteskalen. Förslagen är presenterade på det sättet att man talar om det beskattningsbara beloppet, vilket för folk i allmänhet är ett mera anonymt begrepp. Om vi däremot ser till årsinkomsten visar det sig att för alla dem som förtjänar mindre än 21 000 å 22 000 kronor per år finns det ingenting med i herr Bohmans ymnighets-horn när han vill sänka skatten. Det är hälften av de svenska gifta skattebetalarna som blir utan skattesänkning, medan den andra hälften skulle få skattesänkning. För denna andra hälft har skattesänkningen den karaktären att man ger det minsta där det mesta be-

Ekonomisk debatt

hövs och vice versa, alltså det mesta där det minsta behövs.

Detta har blivit litet för starkt för både herr Wedén och herr Hedlund. De tar bestämt avstånd från skattesänkningen. När vi diskuterade försvarspolitiken för någon vecka sedan mötte vi samma motsättningar — ett mittenförslag som med ungefär 600 miljoner och ett högerförslag som med 2,3 miljarder överstiger regeringens förslag.

Man frågar sig: Hur i Herrans namn skall detta kunna bli ett alternativ till regeringens program?

Herr Bohman försöker klara problemet genom ett sådant utplånande av sin egen profil som politiker, att jag tycker han borde hålla sig för god för det. Jag har tidigare någon gång sagt att vi här bevittnar den förunderliga uppvisningen, att högern när den anmäler sig att vilja samregera med mittenpartierna, får näsan omvriden och blir hemskickad för att sedan snabbt vända i farstun och komma tillbaka och be att få vara med en gång till. Innebörden i den patetiska avslutningen i herr Bohmans anförande var ett uttryck härför.

Varför, herr Bohman, skall ni i högern rulla ut er som dörrmatta för mittenpartierna när ni inte behöver det? Ärligt talat tror jag — härmed avslöjar jag visserligen bara en personlig mening — att högern borde ha de största möjligheterna på den borgerliga kanten att vinna mandat i höstens val. Varför det, frågar ni. Jo, helt enkelt därför att högern har en profil som skiljer sig från regeringens. Det är en profil som jag i långa stycken ogillar och som jag betraktar som reaktionär och omöjlig — men den innebär dock ett alternativ.

Det finns många människor — och därvidlag är finansministern vittnesgill — som är så skatteleda att de faller i armarna på herr Bohman, när herr Bohman lovar dem omedelbara skatte-

sänkningar, och därför kommer också herr Bohman att fortsätta att utlova sådana. Det rör sig här om personer som traditionellt tillhör den borgerliga intressesfären och som har att ta ställning till frågan: Skall vi välja mitten eller högern? Väljer de mitten får de en politik som — jag skulle vilja uttrycka det på det viset — är ett försök att föra en sämre socialdemokratisk politik än socialdemokraterna för. Och så skickliga är inte mittenpartierna i agitatoriskt hänseende att de kan inbilla folket att de kan föra en bättre socialdemokratisk politik än vi. Därvidlag har vi erfarenhet och vana som onekligen faller utslaget till vår favör.

Mittens försök att ligga in på skinnet på regeringen utgör sålunda inget alternativ. Men herr Bohman och högern har varit djärva nog att i vissa stycken redovisa någonting annat, som kan väcka intresse hos en stor del av den klassiskt borgerliga publiken. Förtvivla inte, herr Bohman, gå inte och rulla ut er som dörrmatta för mitten. Herr Bohman behöver inte göra det, eftersom högern har, herr Bohman — det är min personliga mening — förmodligen de bästa chanserna i det borgerliga triumvirat som utgör opposition.

Det sista goda rådet ger jag till herr Bohman därför att jag personligen tycker om herr Bohman. Ta vara på det, ty herr Bohman kommer att ha nytta av det.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Min konversation med finansministern alldeles nyss gällde en ordningsfråga; jag väntar nämligen svar på en interpellation, och det hade sagts att det skulle lämnas nu och delvis vara inbyggt i finansministerns anförande.

För att emellertid bemöta vad finansministern sagt i detta anförande vill

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera konjunkturutvecklingen och öka sysselsättningsmöjligheterna

jag understryka att centerns budgetförslag håller gott och väl, om man inte glömmer de inkomstförstärkningar vi föreslagit och inte heller glömmer att arbetsgivaravgiftens ikraftträdande har uppskjutits till dess konjunkturerna motiverar den. Den förstärkning som den avgiften betyder kan bli behövlig i höst, kanske nästa vår, kanske senare. Varken vi eller finansministern vet något bestämt om kommande konjukturer.

Vad sedan frisläppandet av investeringsfonderna beträffar sade jag ingalunda — och det gjorde heller inte finansministern gällande — att det var fel att frisläppa dem till i april 1969. Jag sade bara att om jag vore så optimistisk som finansministern — inte i här föreliggande officiella tryck men väl i ett annat, nämligen på den bekanta planschen med det fina porträttet — skulle jag säkerligen varit tveksam inför att låta den friheten gälla till april 1969. Men nu är jag inte så optimistisk, och därför tycker jag att det är riktigt som det är.

Här har vi nu fått en hel del redogörelser för den ekonomiska situationen. Bland annat har det sagts att det varit angeläget att komplettera den bild som oppositionspartierna försökt ge från denna talarstol. Ja, om det finns luckor och brister i den bilden, bör man ju försöka fylla ut dem. Och när jag nu är inne på den saken skall jag för min del också försöka dra ett strå till stacken.

För inte så länge sedan läste jag en redogörelse för produktivitetsökningarna i samtliga OECD-länder under den gångna fyraårsperioden varvid angavs siffran 19 procent. Vi här i landet ligger på omkring 14 procent. Samtidigt hade man i den redogörelsen räknat ut att om vi hade förmått hänga med i OECD-takten under dessa fyra år, skulle finansministern nu haft 3 miljarder kronor mera att röra sig med. Tänk vilken

angenäm situation! Det hade räckt ett gott stycke på väg när det gäller skattelättnader åt de lägre inkomsttagarna, som vi ju på båda sidor ömmar mycket för. Men det var »om», det. Nu är det inte så, och då får vi finna oss i situationen.

Vidare har det här på nytt sagts att den ekonomiska politiken skall vara selektiv, och finansministern har väl också visat att den har varit det i ena riktningen. Men jag tror inte att det har förts någon i egentlig mening selektiv politik när det gällt att hejda överhettningen och inflationen. Då har receptet varit: Dra åt skatteskraven några varv till bara! Nu har t. o. m. finansministern funnit att skruven är så hårt åtdragen, att kanske de flesta människor börjar klaga.

Finansministern menade att oppositionen bör erkänna att det har varit bra för landet att han ställt sig kritisk till förslaget som har framförts från oppositionen. Ja, naturligtvis — jag hoppas att finansministern också tycker att det är bra för honom och för landet att vi är kritiska mot hans förslag. Jag skulle knappast tro att någondera sidan känner sig ofelbar. Vi gör det i varje fall inte.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag var så inställd på den sedvanliga knivkastningen efter mitt inlägg att jag hoppade över svaret på herr Hedlunds interpellation. Jag skall emellertid gärna gottgöra denna underlåtenhet i mitt första anförande, och jag inskränker mig således i detta inlägg till att svara på herr Hedlunds interpellation.

Herr Hedlund tog i sin interpellation upp frågan om sysselsättningssituationen för skogsarbetare och för utryckande värnpliktiga och önskade dessutom få en närmare redovisning av förhållan-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera konjunkturutvecklingen och öka sysselsättningsmöjligheterna

dena för de personer som avslutar arbetsmarknadsutbildningen eller, såsom han kallade den, omskolningen. Herr Hedlund riktade sin interpellation till statsministern, men vi har varit överens om att jag lämpligen kunde besvara den i samband med dagens ekonomiska debatt, eftersom riksdagens tid i övrigt är hårt pressad.

Sysselsättningsutvecklingen inom skogsbruket karakteriseras på längre sikt av att mekanisering och övrig rationalisering fortlöpande minskar behovet av manuella arbetsinsatser. Antalet sysselsatta i storskogsbruket — domänverket och skogsbolagen — har från februari 1957 till februari 1967 minskat från 75 000 män till 31 400 eller med 43 600 personer under en tioårsperiod, vilket i genomsnitt under perioden motsvarar en minskning av drygt 5,8 procent per år.

Under den senaste vintern har det pressade läget på världsmarknaden medfört en temporär begränsning av virkesuttaget vilket resulterat i ökad arbetslöshet bland skogsarbetarna. Skogsarbetarnas erkända arbetslöshetskassa hade i mitten av maj 8,9 procent av medlemmarna registrerade som arbetslösa jämfört med 7,9 procent samma månad i fjol. 2 474 kassamedlemmar var anmälda som arbetslösa mot 2 060 i maj förra året.

Man har anledning förmoda att den nu aktuella situationen inom skogsbruket kommer att påskynda rationaliseringsutvecklingen och att minskningen av antalet anställda under de närmaste åren kommer att ske i snabbare takt än enligt de uppgjorda planerna. En del av den arbetskraft som friställs kommer därför antagligen inte att återanställas i skogsbruket.

Arbetsmarknadsmyndigheterna har genom fortlöpande kontakter med skogsnäringen hållit sig informerade om utvecklingen. Vissa företag synes dock ha haft svårigheter att bedöma syssel-

sättningen, och varsel om permitteringar eller avskedanden till arbetsmarknadsmyndigheterna har därför inte alltid aviserats i så god tid och varit så preciserade som hade varit önskvärt. På grundval av inhämtade informationer och efter samråd med arbetsgruppen för skogsbrukets arbetsmarknadsfrågor inom AMS, i vilken företrädare för skogsbruket ingår, fastställde arbetsmarknadsstyrelsen i slutet av januari ett program för arbetsmarknadspolitiska åtgärder inom det skogliga området under 1968.

I första hand har åtgärder satts in för att genom omskolning och omflyttning bereda arbete i öppna marknaden åt den arbetskraft som friställts. I samråd med skogsvårdsstyrelserna har länsarbetsnämnderna planerat sysselsättningsskapande åtgärder. För de skogsarbetare som efter permittering återanställs i skogsbruket anordnas i mån av behov fortbildningskurser eller skogliga beredskapsarbeten. Arbetskraft, vars placering i öppna marknaden dröjer eller som på grund av ålder, ortsbundenhet etc. är svårplacerad, anvisas beredskapsarbeten.

Av länsarbetsnämndernas kvartalsrapporter om sysselsättningsläget framgår att de särskilt insatta åtgärderna inom det skogliga området 1968 givit sysselsättning åt mer än 2 000 skogsarbetare.

Utryckande värnpliktiga. Under våren 1968 rycker cirka 35 000 värnpliktiga ut efter fullgjord rekrytjänstgöring. Huvuddelen, cirka 30 000, ryckte ut i slutet av april. Arbetsmarknadsstyrelsen har på grund av tidigare erfarenheter beräknat att en stor del, cirka $\frac{2}{3}$, återgår till tidigare sysselsättning eller fullföljer redan planerad eller påbörjad utbildning. 10 000—12 000 kan beräknas önska få ny sysselsättning i anslutning till utryckningen.

Sedan hösten 1967 har arbetsmarknadsmyndigheterna vidtagit en rad åt-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera konjunkturutvecklingen och öka sysselsättningsmöjligheterna

gärder för att underlätta de värnpliktigas anpassning till arbetsmarknaden.

För att vidga de värnpliktigas möjligheter till arbetsval har centralt av arbetsmarknadsstyrelsen skriftlig information genom tre specialnummer av tidskriften *Arbetsmarknaden* distribuerats till 20 000—25 000 värnpliktiga med för dem särskilt avpassad information om arbetsmarknaden, arbetsförmedlingsservice, arbetskraftsefterfrågan, flyttningshjälp, utbildningsmöjligheter, studiebidrag och utbildningsbidrag m. m. Varje nummer har dessutom innehållit uppgifter om 6 000—8 000 lediga arbetstillfällen. Specialnumren har utdelats i februari, mars och april. I anslutning till denna utgivning har 15 000 arbetsgivare skriftligen informerats om utryckningen och arbetsmarknadsverkets informationsåtgärder i samband därmed. Parallellt med den centralt bedrivna informationen har personlig kollektiv och enskild information lämnats ute på förbanden. På vissa förband har arbetsförmedlare och yrkesvägledare ställts till disposition för enskild mottagning.

Genom att åldersgränsen för utbildningsbidrag sänkts från 21 till 20 år är arbetsmarknadsutbildningen nu i ökad utsträckning tillgänglig för de utryckande värnpliktiga. Arbetsmarknadsutbildningen erbjuder i år ett rikare differentierat kursprogram än föregående år — drygt 3 000 kurser med inmot 250 olika yrkesinriktningar. I regel tillämpas kontinuerlig intagning varigenom väntetider undviks. Genom det ordinarie utbildningsväsendet har skolöverstyrelsen anordnat särskilda kurser för utryckande värnpliktiga.

Under slutet av mars och under april bedrev arbetsmarknadsmyndigheterna över hela landet en organiserad platsackquisition hos cirka 30 000 arbetsgivare. Detta har resulterat i ett ökat antal ledigannämlda platser.

De åtgärder som vidtagits innebär en

intensifiering jämförd med motsvarande åtgärder för de utryckande värnpliktiga våren 1967. Antalet värnpliktiga som då ryckte ut var detsamma som i år. Utryckningen skedde då i mitten av mars. Årets utryckning sammanfaller således bättre med den sedvanliga säsonguppgången på arbetsmarknaden. Vid arbetslöshetsräkningen den 10 april 1967, cirka tre veckor efter utryckningen, uppgick antalet hos arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa personer som ryckte ut från värnpliktstjänstgöring under vintern och våren till 1 359. I maj i år var motsvarande antal 886. De vidtagna åtgärderna kan därför sägas ha gett ett gott resultat och de farhågor, som från olika håll tidigare uttalats, har inte besannats.

Personer som avslutar arbetsmarknadsutbildningen våren 1968 (omskolning).

Från mitten av mars till mitten av juni beräknas 20 150 personer avsluta arbetsmarknadsutbildning. Jämfört med motsvarande tid föregående år innebär det en ökning med 5 000, vilket beror på den starkt ökade utbildningsverksamheten under det senaste året.

Arbetsmarknadsstyrelsen har under hösten och vintern i betydande utsträckning inriktat verksamheten på åtgärder för att bereda sysselsättning åt arbetslösa som ej omedelbart kunnat arbetsplaceras eller utbildas för arbete på öppna marknaden. Med anledning av det ökade utbudet från olika arbetssökande grupper under våren och den i samband med säsonguppgången väntade ökade efterfrågan på arbetskraft har åtgärderna intensifierats med sikte på direkta arbetsplaceringar.

Den organiserade platsackquisitionen hos arbetsgivarna har för dem som slutfört arbetsmarknadsutbildning förbättrat möjligheterna att finna nya arbetstillfällen. Antalet hos arbetsförmedlingen anmälda icke tillsatta lediga

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera konjunkturutvecklingen och öka sysselsättningsmöjligheterna

platser uppgick — jag upprepar detta, herr talman — i mitten av maj till 46 400, drygt 6 000 fler än i maj förra året. Mellan april och maj ökade antalet obesatta lediga platser med 12 200, 36 procent. Motsvarande tal för 1967 var 6 800 och 20 procent. Placeringsmöjligheterna för dem som lämnar omskolningskurser får betecknas som goda.

Därmed, herr talman, har jag besvarat herr Hedlunds interpellation.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Interpellationen ställdes till statsministern, beroende på att dess ämnesområde faller inom flera departements arbetsuppgifter, men jag utgick knappast ifrån att statsministern skulle besvara den; han hinner inte svara på alla interpellationer som riktas till honom. Jag ansåg emellertid att det var hans sak att avgöra vem som skulle besvara den.

I fråga om interpellationssvarets allmänna beskrivning av läget har jag ingenting att invända och jag ber att få tacka för svaret.

Däremot vill jag göra vissa kompletteringar. Finansministern nämner att arbetslösheten för ett par veckor sedan gällde cirka 9 procent av medlemmarna i Skogsarbetarnas arbetslöshetskassa. Det är en högre siffra än i fjol — den är mycket hög. Ändå famnar den inte hela sanningen. Många enskilda skogsägare har ofta sin väsentliga sysselsättning och inkomst inom skogen. Också för många av dessa har sysselsättningsmöjligheterna sviktat. Den registrerade arbetslösheten är därför en otillförlitlig mätare. Läger man den dolda arbetslösheten till den registrerade, skulle det inte förvåna mig om man kommer upp till 15 procent i stället för 9.

De arbetsmarknadspolitiska insatserna för att temporärt skapa sysselsättningstillfällen i avvaktan på en konjunkturuppgång för näringen bör natur-

ligtvis fullföljas och intensifieras så långt sig göra låter. I den mån all arbetskraft inte behövs inom skogsbruket får man försöka att i bygder med brist på arbetstillfällen förstärka de lokaliseringspolitiska åtgärderna.

För de värnpliktiga liksom för dem som genomgått arbetsmarknadsutbildning är naturligtvis — lika väl som för alla andra — det allmänna sysselsättningsläget av stor betydelse.

Den säsongmässiga uppgången i år var sen. Ökningen av lediga platser mellan februari och mars utgjorde 500 mot normalt cirka 3 000. Sedan har uppgången varit kraftigare.

Antalet lediga platser anses — säkert med rätta — vara en god mätare på marknadsläget. De som inte är sysselsatta i den öppna marknaden består emellertid, förutom av arbetslösa, av sådana som genomgår omskolning, är sysselsatta i beredskapsarbeten e. d. Om man ställer alla dem som omfattas av s. k. selektiva — för tionde gången! — sysselsättningsåtgärder samt de registrerade arbetslösa i relation till antalet lediga platser finner man att dessa uppgår till 45 procent av dem som inte kunnat beredas sysselsättning i den öppna marknaden. Motsvarande siffror för 1967 var 50 och för 1966 nära 100. Sysselsättningsläget är alltså ingalunda tillfredsställande, utan allttjämt sämre än år 1967.

Det är naturligt, som finansministern antyder i svaret, att de omskolade relativt sett har hyggliga möjligheter att få anställning. Det rör sig ju om utbildad arbetskraft, vilken vanligen lämnas företräde framför mindre kvalificerad. Det är också givet att om man särskilt inriktar sig på intensiva åtgärder just för de värnpliktiga, när man goda resultat för denna speciella grupp. Om man därmed bemästrar ungdomsarbetslösheten över huvud taget är en annan fråga. Denna arbetslöshet har varit påfallande hög. Enligt under-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. åtgärder för att stimulera konjunkturutvecklingen och öka sysselsättningsmöjligheterna

sökningarna höll den sig under hösten och vintern kring 4 procent, medan arbetslösheten för hela arbetsstyrkan rörde sig om ungefär hälften. Vidare är den s. k. dolda arbetslösheten särskilt stor bland ungdomen. Inom grupperna under 25 år synes enligt arbetskraftsundersökningarna arbetslösheten ha varit tre till fem gånger så stor som den registrerade arbetslösheten under den gångna hösten och vintern.

Detta ger anledning till i varje fall två slutsatser: De arbetspolitiska åtgärderna för ungdomsgrupperna, inte minst utbildningsåtgärderna, bör ägnas ökad uppmärksamhet och insatserna stegas. En allmän arbetslöshetsförsäkring är helt säkert av mycket stor betydelse just för de unga, emedan den nuvarande konstruktionen ställer en stor del av dem utanför varje form av arbetslöshetsförsäkring.

Finansministern sade för en stund sedan att vi har en helt annan konjunktur nu än i början av 1930-talet. Jag är den siste som skulle vilja förneka det, även om jag har sett uppgifter i tidningarna om att det skulle ha varit lika svårt i vintras som då. Detta är felaktigt. Vi har en helt annan konjunktursituation — men det är bara en gradfråga.

Herr KARLSSON i Huddinge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bohman yttrade någonting om kritiken från — som orden föll — Hermanssons parti. Jag vill inte sticka under stol med att vi har en del kritiska synpunkter på den ekonomiska politik som förts och förs. Jag skall emellertid inte gå in på den saken nu, utan hoppas kunna återvända till den när det så småningom blir min tur på talarlistan.

Tillåt mig emellertid, herr talman, att göra ett par reflexioner i anslutning till den debatt som förts mellan regeringen och de borgerliga partierna!

Man kan nog inte påstå att i denna

vårens avslutande ekonomiska debatt de sakliga differenserna mellan regeringen och den borgerliga oppositionen är särskilt stora. Det är klart att det finns en imponerande rad av avstyrkta borgerliga motioner och reservationer, men de gäller mest undantag från skyldighet att erlagga varuskatt och andra skattelättnader för dem som har råd att betala. Det föreligger emellertid enighet mellan regeringen och de borgerliga om att gå över till mervärdesskatt. De borgerliga accepterar arbetsgivaravgiften, och oenigheten avser bara när den skall träda i kraft.

Denna fråga om mervärdesskatten är huvudfrågan i dag, och om den är enighet nära nog fullständig. De borgerliga partierna försöker dölja sin tillfredsställelse, och detta är taktiskt betingat. Herr Hedlund sade: Den där mervärdesskatten är väl inte mycket att tala om. Nej, det är klart att när man får vad man begärt kan man väl inte kverulera också. Mervärdesskatten innebär en väsentlig framgång för den borgerliga skattepolitiken.

Beträffande riktlinjerna för den ekonomiska politiken kan man näppeligen finna någon väsentlig skillnad mellan partierna. De under många år från borgerligt håll förordade rundabordskonferenserna mellan arbetsmarknadens parter, som i år benämnes stabiliseringskonferenser, är ingenting som kan betraktas som en huvudfråga. Ingen kan nämligen ifrågasätta regeringens vilja att samarbeta med det enskilda näringslivet och företagargrupperna lika väl som med löntagarnas organisationer.

Vad som sedan yvigt i de borgerliga motionerna ordats om ökad samhällsplanering, åtgärder för att åstadkomma full sysselsättning, förbättring av låginkomstgruppernas ställning, ekonomisk tillväxt, hejdandet av prisstegringar o. s. v. är så allmänt hållet och så litet att ta på, att det knappast kan

Ekonomisk debatt

betraktas som kontroversiella frågor i förhållande till vad regeringen menar att den söker åstadkomma.

Kritiken från de borgerliga partiledarna är därför ganska matt i dag, vilket gör att man kan ha litet svårt att hålla sig vaken, särskilt efter den arbetsamma natt som vi haft. Jag har det bestämda intrycket, att det i dagens läge inte finns några möjligheter för de borgerliga att komma med mera vägande invändningar mot regeringens ekonomiska politik. Herr Sträng är en skicklig man och inte minst en skicklig talare, men även om han hade varit bara hälften så skicklig tror jag att han hade lyckats klara sig bra i dag. Där emot kan jag inte vara lika belåten med honom från mitt partis synpunkt sett, men detta skall jag återkomma till senare.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle först vilja säga till finansministern att jag tycker det vore lyckligt om vi kunde träffa en överenskommelse av ungefär följande innebörd:

Vi anser båda två att de motiv som driver oss att föra den politik vi vill föra är goda motiv och att vi vill tjäna den politiken med så god strategi och taktik som möjligt.

När finansministern stod i talarstolen och talade om oppositionen såsom driven av taktiska motiveringar och samtidigt ville ge intryck av att han själv aldrig haft några funderingar åt det hållet, gjorde detta ett olustigt intryck. Jag anser att det vore en avsevärd vinning för debatten, om vi ömsesidigt kunde erkänna varandras goda syften.

Inte minst i avslutningen på finansministerns anförande kom det emellertid på ett nästan rörande sätt fram några för hans egen del taktiska spekulationer. Han praktiskt taget uppstämde en bön till herr Bohman: Måtte högern ta så många mandat som möj-

ligt från mittenpartierna! Underförstått: det blir bra för socialdemokraterna. Måtte herr Bohman vara så vänlig mot socialdemokraterna, att han inte följer de råd som kommer från folkpartiet och centern och som är förnuftiga när det gäller budgetupplägningen och skattepolitiken!

Jag har förut i dag talat om nödvändigheten av att fullständiga skattereformen. Jag har sagt att den måste genomföras på ett måttfullt och planmässigt sätt, där varje steg anpassas så, att inte de förut ekonomiskt sämst ställda grupperna kommer i kläm. Det är min uppfattning, att de föreliggande högerförslagen inte uppfyller dessa kriterier. Det är vidare min uppfattning, herr talman, att de är uttryck för ett utpräglat önsketänkande. Högern vill ha mycket större försvarsanslag än något annat parti, vill ha stora sänkningar av de direkta skatterna och föreslår besparingar som i varje fall som täckning för skattesänkningarna i mycket stor utsträckning är av otillfredsställande karaktär.

Över allt detta vilar ett sådant drag av utpräglat önsketänkande att jag inte tror att förslagen går att förena med en position i ansvarsställning. Därför, herr finansminister, tror inte heller jag att Ni behöver vara så orolig för hur det skall gå inom en ny regering. Den uppfattning som jag här ger uttryck för hyses av många även inom högerns egna led. Orealistiska förslag har ingen framtid.

Får jag sedan, herr talman, komma till herr Strängs anförande. Han sade att vi svartmålar.

Nej, vi har inte svartmålat. Vi har bara gjort några konstateranden för dem som vill ha fakta. Finansministern räknade vid den här tiden förra året med en stegring på 3,5 procent av nationalprodukten. Så blev det inte! Han säger fortfarande att stegringen i Västeuropa var 2 procent, men av hans egen kompletteringsproposition fram-

Ekonomisk debatt

går att ökningen 1967 var 2,5 procent. I Sverige var stegringen ungefär densamma som för Västeuropa och EEC men avsevärt sämre än för OECD.

Finansministern räknade med och önskade en uppgång av industriinvesteringarna på 4 procent. Så blev det inte! De sjönk i stället. Han räknade med ett balanserat arbetsmarknadsläge. Så blev det inte! Arbetslösheten steg på ett synnerligen oroväckande sätt.

Nu säger finansministern: Det är klart att jag måste framlägga prognoser. Ja, herr finansminister, men nu är det inte bara fråga om prognoser. Nu är det fråga om löften av samma slag som gavs inför 1964 och 1966 års val. Då tyckte ni det var bra att visa en utpräglad optimism och säga: Detta skall vi göra. På samma sätt nu. Men den bakgrund jag har belyst ger inte en tillräcklig grundval för tilltro till sådana löften.

Finansministern säger: Folkpartiets och centerpartiets förslag när det gäller stabiliseringskonferenser kan ju inte leda till något. Vad skulle avsikten vara? Skulle avsikten vara att hjälpa Svenska arbetsgivareföreningen att se till att lönestegringarna inte blir så stora? Nej, herr finansminister, det var verkligen en väl enkel demagogi. Hela meningen med denna uppläggning skall vara att få fram större utsikter för real-lönestegringar som verkligen blir hållbara utan en så häftig inflationstakt som den metod ger, vilken finansministern tillämpar. Det är verkligen beklagligt att konstatera, herr talman, att det av finansministerns yttrande tycks framgå, att han kommer att gå till nästa avtalsrörelse utan att ha lärt ett dugg av den utveckling efter den förra som han själv i efterhand har beklagat, nämligen att kostnadsstegringarna blivit för höga. Han är inte beredd att göra den bittersta insats för att pröva en ny metodik. I stället fortsätter han att håna dem som ändå i växande utsträckning kan stödja sig på instämmanden på

olika håll även bland arbetsmarknadens parter.

Till sist! Det besked som finansministern har lämnat beträffande socialdemokraternas inställning till en allmän sysselsättningsförsäkring är fortfarande svävande och oklart och visar att deras hållning inför denna stora solidaritetsreform är obestämd.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! För framtida återgivning av bibelcitat kanske herr Sträng kan ha nytta av att få den upplysningen att såningsmannen, som sädde somt i god jord vilket bar hundrafaldig frukt, inte nämnes i Bergspredikan, och att Bergspredikan inte finns i Lukas evangelium. Rätt skall vara rätt, och det felaktiga citatet på detta område kan kanske leda till misstanken att herr Sträng gör felcitat även på andra områden. För resten sade inte Fredrik I potz Donnerwetter, han sade potztausend. Jag tycker så mycket om herr Sträng att jag gärna ger honom dessa små ord på vägen alldeles gratis.

När finansministern läste upp sin stora, skrivna exposé över läget i Sverige — den som präglades av mentaliteten »hurra vad vi är bra» — lyckades finansministern nästan helt undgå att beröra det verkligt betydelsefulla problemet om det svenska näringslivets lönsamhets- och kostnadsläge. Man saknade de klädsamma nyanseringar som hade varit på sin plats och som i själva verket finns i ett avsnitt av kompletteringspropositionen — det avsnitt som jag misstänker att en annan »slav» har skrivit, den slav som herr Sträng tydligen nu hade behövt ha med sig i talarstolen. Den romerske slaven stod för övrigt inte vid sidan och inte bakom heller, han stod i själva verket snett bakom, om vi skall vara riktigt noggranna!

När finansministern föredrog sin avhandling tycker jag att han kunde varit så »flexibel», att han hade observerat

Ekonomisk debatt

att mina synpunkter på kompletteringspropositionen och den socialdemokratiska politiken inte var så schematiska som finansministern ville göra gällande. Jag gjorde mig inte skyldig till »några permanenta, dystra prognoser»; jag försökte faktiskt ge en nyanserad bild av verkligheten. Jag vågar påstå att även vi, herr finansminister, har kontakt med verkligheten. Vi har våra kärlor inom näringslivet, och det förvånar mig att landets finansminister är så dåligt orienterad, att han inte har klart för sig att det finns ett bekymmersamt problem i det svenska näringslivet i dag, nämligen lönsamhetsproblemet.

Finansministern lämnade en felaktig uppgift. Han påstod att högerpartiet underbalanserar budgeten med 650 miljoner kronor mer än vad finansministern själv gör. Om man räknar med löneskatten, underbalanserar vi inte budgeten med ett öre mer än finansministern. Räknar vi med uppskov med löneskatten för ett halvt år blir vår underbalansering 240 miljoner kronor större än finansministerns. Men vi har inte bestämt oss ännu för om vi behöver löneskatten — det får konjunkturen avgöra.

Det är också felaktigt, herr Sträng, att det bara är de som tjänar mer än 20 000 kronor som har nytta av vårt skattesänkingsförslag. Skall man »hyvla av» pucklar i marginalskatten måste man »hyvla av» dem där de finns. Dessutom glömde finansministern att vi även har föreslagit en höjning av ortsavdragen. Det har *alla* skattebetalare nytta av.

Det mest intressanta slutligen var det bekymmer som finansministern gav uttryck åt för min och högerpartiets skull. Det var ett rörande bevis på omtanke. Jag försäkrar finansministern att jag sätter stort värde på det. Jag kanske tvivlar en aning på bevekelsegrunden. Jag tror nog att finansministern menar vad han säger när han förklarar att han tycker om mig, det är som sagt ömse-

sidigt. Men motivet var nog inte enbart att ge uttryck för denna djupa känsla utan att komma åt de två mittenpartierna. Och det må man i och för sig ha rätt att göra.

Jag är inte alls rädd för att »få näsan omvriden» vid diskussioner med mittenpartierna eller för att jag eller någon annan skall få fungera som »dörrmatta» — mina naturliga förutsättningar att vara dörrmatta är väldigt begränsade; då skulle det hellre vara fråga om en »gångmatta», om det över huvud taget skall vara någon matta.

Vi har, herr finansminister, en klar och bestämd politisk vilja i högerpartiet, och den kommer vi att hävda. Men vi har en lika klar och bestämd vilja att samarbeta med de andra borgerliga partierna. Vi är övertygade om att i fall det skulle gå så lyckosamt för det svenska folket, att borgerligheten får majoritet i höst, är en trepartiregering det enda alternativet. Därför är vår vilja till samarbete klart dokumenterad. Vi vet att väljarna i *alla* de tre borgerliga partierna har samma syn på behovet av samarbete. Jag vågar, om jag skall travestera herr Wedén, säga att jag vet att en mycket stor del av folket bakom herr Wedén har den uppfattning som jag nu har givit uttryck åt, nämligen att det måste bli samarbete i en trepartiregering *om* vi nu vinner det val som vi har framför oss; det vet vi som sagt ingenting om.

Vi kan, i likhet med en stor del av det svenska folket, bara hoppas.

Vår politik har givit önskat resultat, sade finansministern. Men vad har hänt? Är det den socialdemokratiska politiken som har givit det fina resultat herr Sträng vill berömma sig av? Förhåller det sig inte i stället på det sättet, att vi under nära två år har haft en sysselsättningskris som lett till *att* vi fått balans på arbetsmarknaden, *att* löneglidningen har minskat, *att* produktiviteten har ökat, *att* efterfrågan och prisstegringarna har minskat. Dess-

Ekonomisk debatt

utom har trycket på importsidan dämpats. Det är *inte* den socialdemokratiska politikens *positiva* inverkan som har lett till dessa konsekvenser; det är den *negativa* — den tidigare överhettningsspolitiken — som har bidragit till de sysselsättningsproblem, vilka i sin tur utlöst förbättringen i olika hänseenden.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! I mitt förra anförande sade jag, att sysselsättningskrisen nu inte är densamma som 1930-talets men att det bara är en gradskillnad mellan dem. Det leder mig fram till att det också i fråga om åtgärderna bör vara bara en gradskillnad.

Finansministern säger att centerpartiet har lanserat en ny miljöpolitik sedan mittensamverkan inleddes och att mittensamverkan skulle ha gjort oss, som han sade, miljöskadade. Jag vill bara tala om att vi lanserade denna politik i en stor motion redan 1964. Jag tror att allt det vi i dag för fram i det avseendet fanns med i den motionen. Talet om miljöskada i detta sammanhang saknar alltså underlag.

Låt mig så säga ett par ord om högern. Jag skall här i kammaren inte tala om de större eller mindre möjligheterna att vinna valet. Låt oss i stället konstatera, att socialdemokraterna här spelar upp med en tvåpipig flöjt. Å ena sidan säger man att de borgerliga partierna inte alls kommer överens och att det inte blir någonting av med en regeringssamverkan dem emellan. Å andra sidan säger man, att det blir högern som kommer att bestämma. Jag tycker att socialdemokraterna skall bestämma sig för vilken flöjtpipa de skall blåsa i.

Det är riktigt att vi inte har samma skatteförslag som högern. Men jag har nog den uppfattningen, att det skall bli lättare att komma överens när vi sätter oss ned och räknar, eftersom högern enligt vår mening beräknat inkomstbortfallet alldeles för lågt genom

att endast ta med ett par uppbörder i stället för sex. Det förekommer ju stora motsättningar även *inom* en del partier, men det går bra ändå. Och efter vad vi hört av herr Bohman finns det på det hållet en stor villighet att resonera.

Mitten för ingen socialdemokratisk politik; den kan inte beskyllas för det. Den för en icke-socialistisk politik.

Vad som nu vill till är kraftiga grepp mot kostnadsläget, som herr Bohman nyss talade om. Det behövs tillräckligt med kapital för näringslivet. Lokaliseringsspolitiken måste fullföljas, utbildningspolitiken likaså. Ett utomordentligt viktigt mål både nu och framdeles måste vara att trygga sysselsättningen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Herr Wedén gjorde ett försök att spela djupt moralisk. Han säger att finansministern står här och beskyller folkpartiet för taktiska motiveringar och funderingar, men själv är finansministern inte taktisk. Jag kan med djup förtröstan lägga avgörandet i den frågan i händerna på kammarens ledamöter. Det har talats om graderingar, och ingen politiker kan väl helt avsvära sig taktiska hänsyn i sitt sätt att agera. Men att just herr Wedéns parti nått hästlängder före alla andra partier när det gäller politisk taktik är nog både känt och omvittnat. Herr Wedén tyckte att vissa inslag i mitt inlägg var obehagliga. Tyvärr — jag kan inte hjälpa det — är sanningen ibland obehaglig, och det är inget att göra åt.

Herr Wedén försökte korrigerera mig i några detaljer — möjligen var det herr Bohman som tog upp detta; vem av er det nu var, är min replik riktad till den av er som tog upp saken. Jag är tacksam för alla korrigeringar, men på denna punkt tror jag nog att anmärkningen mot mig var ganska obefogad. Jag redovisade en tillväxttakt på 2 procent i Västeuropa emot 2,5 procent hos oss, och dessa siffror är riktiga. Det

Ekonomisk debatt

är bara fråga om att man måste vara konsekvent vid beräkningarna. I den reviderade nationalbudgeten i Kungl. Maj:ts proposition nr 125 återfinns på s. 16 en tabell där man kan avläsa en tillväxttakt på 2,5 procent i Västeuropa och 3,3 procent för Sverige. Med den beräkningsteknik som jag använt kommer man fram till 2 respektive 2,5 procent, men räknar man i stället så som man gör i OECD kommer man fram till en tillväxttakt på 2,5 respektive 3,3 procent. Man kan således inte jämföra den siffra som framräknats för Sverige i kompletteringspropositionen med den siffra som OECD fått fram för Västeuropa — då använder man två olika beräkningsmetoder och jämförelsen blir inte korrekt.

Herr Wedén vände sig mot herr Bohman och passade på att ge honom en liten försiktig admonition; han sade att högern är besjälad av ett önsketänkande när det gäller försvaret och när det gäller skatterna, och detta önsketänkande är inte realistiskt. Men det måste väl ändå slås fast såsom två alldeles oförenliga ståndpunkter när herr Bohman såsom talesman för högern säger att högern kommer att hävda dessa ståndpunkter och mittenpartierna säger att de skall regera tillsammans med högern men att det inte kommer att bli något av med att omsätta högerens politik i verkligheten.

Herr Bohman gör sig skyldig till en ännu större motsägelse, eftersom han säger att högern dels skall driva dessa linjer, dels föra en politik tillsammans med mittenpartierna.

Man kan inte förena eld och vatten, och man kan inte göra en gemensam politik av oförenliga politiska program. Därför vore det i alla avseenden mycket riktigare om ni — eftersom ni säger att ni skall regera ihop och vill bli trodda på den punkten — satte er ned och gjorde upp ett gemensamt program, i vilket ni talade om för den svenska väljarkåren hur er politik skulle se ut

om ni fick väljarnas förtroende att regera. Det är ärligare och hederligare än det system, som ni nu tillämpar och som jag skulle vilja beskriva på det sättet, att ni försöker göra disken så lång och välsorterad som möjligt för att värva så många väljare som möjligt. Om ni sedan håller fast vid vad ni säger — att ni skall regera tillsammans — kommer väljarna att kunna konstatera att väsentliga ting som ni serverat på valdisken blir undansopade för att ni skall ha möjligheten och nöjet att regera ihop. Det är just detta framträdande som är så dubbelbottnat och som jag inte tvekar att kalla uppenbart ohederligt. Hur ni än vrider och vänder på era argumentationer, så går det helt enkelt inte ihop.

Som den energiske och noggranne man herr Bohman är försökte också han korrigera mig på olika punkter.

Det är dock tämligen betydelselöst om jag minns rätt från den tid då jag var elva år gammal och då som jag sade min magister läste Nya testamentet för mig eller om jag minns fel, om jag har blandat ihop Matteus och Lukas evangelium eller hur det var.

Eftersom högerpartiet har en mycket energisk informationsdetalj på det religiösa området måste väl förklaringen vara, att någon skyndade sig fram till herr Bohman och talade om för honom att finansministern gjorde sig skyldig till ett misstag: det där stod inte i Lukas evangelium. Jag betvivlar att herr Bohman själv på egen hand var på det klara med det och utan reservation vågade stå för den uppgiften. Jag var ju så försiktig att jag åtminstone reserverade mig innan jag talade om mina bibliska kunskaper.

Nu har emellertid en bibelsakkunnig i min omgivning konstaterat, att mitt citat finns i Lukas' evangelium 6 kap. 20 versen och följaktligen får herr Bohman antingen reparera sitt eget bibliska vetande eller ge bakläxa till den bibliska detaljen i högerens kansli. Jag

Ekonomisk debatt

kan följa upp detta och tala om att om jag fortsätter att läsa i Bibeln finns där orden »Saliga äro de enfaldiga», men så elak vill jag inte vara mot herr Bohman.

För att sedan övergå till det litet mer allvarliga säger herr Bohman att finansministern helt bortser ifrån att det är näringslivets lönsamhetsproblem som är det väsentliga. Antagligen måste det ha slagit lock för öronen på herr Bohman under mitt långa anförande — jag erkänner att det kanske var påkostande att följa med det i en och en halv timme — ty det anförandet innehöll ändock väsentliga beskrivningar om hur regeringen ser på näringslivets lönsamhetsituation. Jag underströk vid flera tillfällen att industrins möjligheter att hävda sig är en ur alla synpunkter och för oss alla livsviktig fråga.

Man kan inte från herr Bohmans sida hävda att det budgetalternativ som högern presenterat är lika starkt som regeringens. I högerns budgetalternativ bortfaller den arbetsgivaravgift, som jag har rätt att räkna in i mitt budgetalternativ men som herr Bohman inte kan räkna in i sitt alternativ för nästa budgetår, eftersom han inte i dag vågar inta den ståndpunkten att denna inkomst skall bli en realitet. Så länge herr Bohman inte vågar ta ståndpunkt har herr Bohman inte rättighet att räkna in avgiften i sitt alternativ. Det är alldeles uppenbart. Vid en noggrann alternativberäkning — jag kan säga både till herr Wedén och till herr Hedlund att vi har mönstrat alla era förslag och räknat er till godo de punktskatteförslag på spritens och tobakens område och allt annat som ni har presenterat under vårriksdagen — visar det sig att alla de tre borgerliga partiernas budgetalternativ skulle försvaga budgeten med 700 å 850 miljoner kronor.

Herr Hedlund viskade till mig när han gick ned från talarstolen: Du får avstå från att bemöta mig för nu är det slut på min tid. Som gammal vän

till herr Hedlund tar jag honom naturligtvis på orden, även om jag hade antecknat några repliker på hans inlägg.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste inlägga en gensaga mot finansministerns budgetberäkningar. Det är väl ändå rimligt, herr finansminister, att man vid sådana beräkningar tar hänsyn till vilka åtgärder vi har förordat i sysselsättningsfrämjande syfte såsom tillfälliga åtgärder vilka i stor utsträckning avvecklar sig själva efter en viss tid. Jag tar som exempel borttagande av omsättningskatten på maskininvesteringar. Om man tar hänsyn vid beräkningarna till dessa sysselsättningsfrämjande åtgärder som ni avböjt att vara med om men som svenska folket i höstas, vintras och våras mycket väl har kunnat konstatera verkligen hade behövts och som skulle skapat större produktiva resurser om de kommit till stånd, är vår budget mycket väl balanserad.

Samma resonemang kan föras beträffande löneskatten. Det är med en konjunkturpolitisk motivering som vi inte tagit ställning till datum för ikraftträdande. Det kan hända, trots finansministerns optimism i dag, att läget kommer att vara sådant den 1 januari nästa år, att det behövs särskilda stimulansåtgärder. Jag hoppas verkligen att det inte då blir nödvändigt att tillgripa sådana. Men en sådan skulle vara att inte sätta bestämmelsen om denna avgift i kraft. Var inte för säker herr Sträng, att vi inte kan råka ut för en vinter som är lika påfrestande som den vi har bakom oss.

Beträffande stabiliseringskonferenserna går ju vi in för metodiken att samordna och koncentrera avtalsrörelsen, samordna den även med avtal om livsmedelspriser m. m., kombinerat med att statsmakterna deklarerar den allmänna politik och den skattepolitik som de ämnar föra. Från vår sida har

Ekonomisk debatt

det verkligen hela tiden framhållits att skall systemet fungera är det också nödvändigt att i maskineriet, om man från löntagarorganisationernas sida skall acceptera denna metodik i en allvarlig strävan att hjälpa till att få en bättre kostnadsutveckling än den vi haft under herr Strängs tid, bygga in en garanti för att det, om det trots allt går sämre exempelvis på grund av inflytelser från utlandet, skall vara möjligt att göra en revision av de träffade avtalen.

Herr talman! Låt mig till sist säga att jag uppskattar herr Bohmans sista ord. De visar en samarbetsvilja som ytterligare understryker det ooberättigade i finansministerns tidigare uttalanden. Vi är överens om — och det är den mest realistiska bedömningen och den står vi för — att det måste bli slut på de ständiga skattehöjningarnas period. Jag kan också ge finansministern ett litet stycke ur Bergspredikan. I den 26:e versen står följande: »Sannerligen säger jag dig: Du skall icke slippa ut däri-från, förrän du har betalt den yttersta skärven.» En sådan skattepolitik vill vi inte ha.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Snälla finansminister Gunnar Sträng, om finansministern skall polemisera mot mig, vilket jag tycker att finansministern skall göra, återge då vad jag sagt på ett riktigt sätt! Meningsutbytet blir mer förståeligt om mina uttalanden inte förvanskas, innan de blir utsatta för polemik.

Jag påvisade, om vi nu skall återgå till Bibeln, att herr Sträng hade fel när han gjorde gällande att den såningsmannen återfinns i Bergspredikan. Jag upplyste också om att Bergspredikan inte finns i Lukas-evangeliet. Liknelsen om såningsmannen finns i själva verket i såväl Lukas- och Matteus- som Markus-evangeliet, och vill finansministern ha

verserna har jag dem här. Men jag kan ju överlämna dem efteråt för att slippa belasta protokollet.

Gör man sedan gällande, att de enfaldiga är saliga med hänvisning till mig, ty jag antar att det gällde mig, bör man inte bortse från de semantiska förändringarna. Ordet »enfaldig» hade nämligen inte samma innebörd tidigare som nu och inte den innebörd som Gunnar Sträng förmodligen tror.

Jag har *inte* räknat in arbetsgivaravgiften i vårt budgetförslag. Jag upplyste uttryckligen om detta. All right, vi har inte bestämt oss för om arbetsgivaravgiften skall tas ut eller ej. Då finns det alltså en brist i förhållande till regeringens förslag på 240 miljoner kronor men inte på 650 miljoner kronor, som finansministern gjorde gällande.

Det går inte att förena oförenliga synpunkter i ett politiskt program; det finns inga som tror på förklaringarna från högerpartiet och mittenpartierna att de skall kunna arbeta tillsammans, påstod finansministern. Men hur var det 1951, herr finansminister, när socialdemokraterna och det dåvarande bondeförbundet plötsligt gick samman? En vecka innan visste ingen vad som skulle hända, och de program som då förelåg inom respektive partier var ännu mer oförenliga än motsvarande program i den borgerliga oppositionen.

Jag har inte beskyllt vare sig socialdemokraterna eller bondeförbundet för ohederlighet för att de träffade uppgörelse den gången, och jag tycker inte att finansministern skall göra gällande att det är »ohederligt» om oppositionen kommer överens om ett gemensamt regeringsprogram efter valet. Det regeringsprogrammets utformning blir i hög grad bestämt av valresultatet.

Ja, herr talman, jag ser att min repliktid tyvärr är slut nu.

(Herr *förste vice talmannen*: Nej, ännu är det 14 sekunder kvar.)

Dem skänker jag till finansministern!

Ekonomisk debatt

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! De 14 sekunder som herr Bohman så generöst ställde till mitt förfogande tror jag nästan kommer att räcka för det jag nu kommer att säga.

Jag är helt förstummad av all den bibelsprängdhet som högerns partikanslis religiösa detalj givit prov på, men jag tycker också att vad herr Bohman sade var ett erkännande av att mitt minne är ganska hyggligt.

Vi vet sedan tidigare att om herr Bohman visar sig duktig på något område, så dyker herr Wedén också upp för att inte vara sämre. Därför fick vi ett bibelspråk även från herr Wedén, nämligen »Du skall inte slippa ut därifrån, förrän din sista skärv är betald». Men den skärv som finansministern skall ta ut av svenska folket är nu presenterad, och den har ju herr Wedén anslutit sig till. Bibelspråket får väl därför tas som en varning för framtiden — alltså i den icke utsagda meningen att finansminister Sträng blir vi aldrig av med; därför är det bäst att även vid detta tillfälle varna för vad som kommer i framtiden.

Sedan, herr Bohman, har jag faktiskt läst igenom det program, som träffades mellan mitt parti och bondeförbundet — som det då hette — när koalitionen kom till 1951. Det fanns varken före den programskrivningen eller i själva programmet sådana våldsamma kullerbyttor som herrarna måste prestera, om ni skall kunna förena er i de principiellt diametralt motsatta attityderna på skattepolitikens och försvarspolitikens område.

Jag kan inskränka mig till att säga det.

Herr KARLSSON i Huddinge (vpk):

Herr talman! Jag har redan tillåtit mig ge uttryck åt den meningen, att differenserna mellan regeringen och borgerligheten i dag inte är så stora som

man skulle kunna tro när man lyssnar till de ibland ganska häftiga replikskiftena. Jag tycker faktiskt att de sakliga differenserna är mindre än vanligt, och jag kan inte finna någon annan orsak till det än att vi här har att göra med ett fenomen som vi länge haft på känn och som nu har tagit sig uttryck i konkreta förslag som vi skall ta ställning till i dag, nämligen en mycket väsentlig omläggning av beskattningen.

Regeringens reträtt för de borgerliga när det gäller införandet av mervärdeskatten kan som vi ser det få mycket betydande konsekvenser. Att företagen slipper betala skatt på investeringsvaror — vilket är mervärdeskattens väsentliga innebörd — kan vara början till en utveckling mot en skärpt konsumtionsbeskattning. I det särskilda yttrandet nr 1 från de borgerliga till bevillningsutskottets betänkande nr 45 krävs en fortsatt utveckling i samma riktning. Man begär ett avskaffande av alla punktskatter liksom också av energiskatten. Detta kan, såsom redan har framhållits, bara få till följd att man måste höja omsättningsskatten ytterligare och samtidigt ge ytterligare skatteförmåner till det enskilda näringslivet. Dessutom får man räkna med att en omshöjning skall komma som ett brev på posten nästa gång staten behöver mera pengar.

Vad det i dag gäller är att till hälften öppna dörren för de borgerligas skattepolitiska giv genom att besluta om skattelättnader för företagen. Därefter kan man räkna med att det blir sänkning av skatterna för högre inkomsttagare genom lägre marginalskatter. Allt detta kan finansieras genom en skärpt varubeskattning i form av en oms, som förvandlats till renodlad konsumtionsbeskattning. En sådan beskattning kan man höja så mycket som samvetet tillåter, ty den drabbar inte företagets konkurrenskraft utan helt enkelt »bara» de breda lagrens köpkraft.

En eventuell borgerlig regering kom-

Ekonomisk debatt

mer givetvis att påskynda denna utveckling mot ökad konsumtionsbeskattning. Men det inledande och avgörande steget kommer att tas här i dag. Det är detta vi vill fastslå. Även om oenigheten mellan de borgerliga och socialdemokraterna i skattepolitiken härigenom blir mindre är vi för vår del skarpt kritiskt inställda till detta skattepolitiska steg.

Det talas från mittenpartihåll och särskilt från folkpartiets representanter om att man inte i dagens läge och inte heller för den närmaste framtiden väsentligt kan ändra det totala skattetrycket. Men varför inte tala om vad som håller på att ske och förutsätts skola ske, nämligen en omfördelning av skattetrycket inom ramen för dess nuvarande storlek? Detta innebär att företagen får skattelättnader som vanliga konsumenter skall betala.

Jag behöver inte bevisa det självklara, nämligen att den generella varubeskattningen som drabbar alla varor lika — det må gälla livets nödtorft eller mer umbärliga ting — drabbar medborgarna i omvänd proportion till deras bärkraft. De borgerligas skrik i dag efter filmens nästa akt, d. v. s. slopandet av alla punktskatter och av energiskatten och i stället en höjning av omsen, är ett slående vittnesbörd om den borgerliga skattepolitikens ohöjda klassprägel.

Med detta har jag inte uttalat mig för avskaffandet av all indirekt beskattning. En del skatter är specialdestinerade, exempelvis bensin- och bilbeskattningen för vägväsendet, och vi gör för vår del också en bestämd skillnad mellan umbärliga varor som sprit och tobak och oumbärliga som mat och kläder. Det är för övrigt inte heller realistiskt ur statsfinansiell synpunkt att i dagens läge kräva helt avskaffande av omsättningsskatten. Men i stället för att höja den generellt — som ju kommer att bli följden förr eller senare — och därmed göra den ännu mera betungan-

de för de minst bärkraftiga, d. v. s. i första hand för låginkomstgrupperna och barnfamiljerna, vill vi gå en annan väg som vi närmare utvecklat i motion II: 479. I denna förordar vi i stället för avskaffande av all punktbekattning, alltså även då det gäller mera umbärliga varor, införande av en viss progressivitet i fråga om jämväl konsumtionsbeskattningen. I vårt utredningsyrkande på denna punkt framhåller vi att ökat skatteunderlag på konsumentkapitalvaror — särskilt dyrare varor av vissa kategorier — bör kunna tänkas och att i gengäld livets nödtorft i fråga om främst de tunga livsmedlen borde och kunde beskattas mindre. Detta förslag förutsätter naturligtvis att inte nya totala konsumtionsskattebördor tillkommer genom sänkt företagsbeskattning såsom nu föreslås genom införandet av mervärdeskatt.

Vi framförde för vår del vid riksdagens början vissa förslag beträffande riktlinjer för en rättvisare skattepolitik. Målsättningen för en sådan borde enligt vår mening vara att bidra till att motverka ökningen av förmögenhets- och inkomstklyftorna i samhället. Det är också därför som vi, såsom redan sagts, går emot en ökning av den generella konsumtionsbeskattningen men anser att frågan om en mera progressiv sådan i varje fall borde utredas och prövas.

Av samma skäl motsätter vi oss en minskad företagsbeskattning till priset av en skärpt konsumtionsbeskattning. I detta syfte har vi i motion II: 473 föreslagit sänkning av progressiviteten i de lägre inkomstskikten vid statsbeskattningen, ändring av mark- och aktievinstbeskattningen så att dessa vinster beskattas lika hårt som löneinkomster — vilket ju nu inte sker, översyn av arvsbeskattningen med sikte på ett större uttag från mera betydande arvslotter, avskaffande av skattefriheten för vissa stiftelser, införande av ett effektivt kontrollsystem för att motverka skattefusk — därvidlag har jag i ett interpellations-

Ekonomisk debatt

svar fått vissa löften av finansministern om åtgärder — avskaffande av avdragsrätten för representation, begränsning av avdragsrätten för reklamutgifter samt höjning av förmögenhetsbeskattningen enligt en i motionen redovisad skala.

Hur har då utskottet ställt sig till våra förslag? Ja, vad de borgerliga beträffar, så står ju deras linje om skärpt konsumtionsbeskattning samt minskad beskattning av företag och högre inkomster i direkt motsats till våra förslag. Några illusioner om tillmötesgående från de borgerligas sida har jag för min del inte haft.

Men hur ställer sig socialdemokraterna? Ja, vårt förslag om avslag på mervärdeskatten förkastas. Den föreslagna arbetsgivaravgiften påstås väga upp skattelättnaderna för företagen i samband med avskaffandet av omsättningskatten på investeringar.

I detta avseende har emellertid finansdepartementet fått lov att i sin promemoria tala om sanningen. För det enskilda näringslivet blir det en nått slant över på bytet mellan omsättningskatt och arbetsgivaravgift — inte mindre än 200 miljoner om året. Så mycket mindre betyder nämligen arbetsgivaravgiften för det enskilda näringslivet jämfört med vad man vinner på mervärdeskatten. Det är ju en nått summa i dessa tider, när de flesta inkomsttagare, inte minst genom kommunalskatternas höjning, får ett ökat skattetryck.

Vad säger då utskottsmajoriteten om våra övriga skatteförslag? En del av dessa har avverkats i tidigare sammanhang. Trots anhopningen av större förmögenheter i samhället, senast påvisad av koncentrationsutredningen, vill man inte acceptera någon ökad förmögenhetsbeskattning. Avdragsrätten för representation vill man inte rubba på. Skattefriheten för vissa stiftelser skall man möjligen återkomma till.

Vad skall då kontentan bli av skattebesluten i dag? Jo, att det enskilda näringslivet får 200 miljoner kronor i

skattelättnader; att folk får betala oms på vissa nya varor och tjänster; att en vidare upptrappning av detta slag av skattepolitik är vad vi har att vänta.

Herr talman! Jag vill på en gång i detta sammanhang yrka bifall dels till de likalydande motionerna I: 935 och II: 1165 om avslag på propositionen om mervärdeskatten, dels till de likalydande motionerna I: 391 och II: 479 om utredning angående progressiv konsumtionsbeskattning.

Får jag så, herr talman, säga några ord om den ekonomiska politiken i anledning av förslaget till komplettering av riksstatsförslaget. Vi diskuterar nu flera utlåtanden samtidigt och eftersom jag är den ende representanten som talar för mitt parti får jag försöka beröra det hela i ett anförande.

I våra motionsledes framförda erinringar till finansministerns resonemang i detta stycke ville vi särskilt betona följande beträffande den ekonomiska politiken.

För det första: Det finns ingenting som säger att arbetslöshets- och otrygghetsproblemen kommer att tona bort och än mindre försvinna, därest den internationella konjunktursvackan ger med sig. Vi har i dag hört många olika uppfattningar om huruvida den kommer att göra det under den närmaste tiden eller inte. Somliga är mer optimistiska, andra mer pessimistiska. Koncentrationsprocessen inom det enskilda näringslivet, strukturrationaliseringen, med utslagning av arbetskraft utan hänsyn till samhällets eller de anställdas intressen, är nämligen utvecklingens lag med nuvarande ekonomiska system. Denna process, åtföljd av massutslagning av småföretag, kan naturligtvis — vilket herr Bohman var inne på — påskyndas vid sämre konjunkturer, men den avstannar inte vid bättre sådana.

I detta läge finns ingen annan utväg än att samhället och de anställda får mer att säga till om inom det ekonomiska livet, därest vi verkligen vill upp-

Ekonomisk debatt

nå någon större trygghet för de arbetande. Jag skall inte i detta sammanhang gå in på de olika förslag vi ställt i berörda hänseende, eftersom riksdagen genom uppskovsbeslut förpassat dessa förslag till höstriksdagen.

Finansministern talade för en stund sedan något om sjukdom och hälsa. Han sade att man inte talar mycket om den återvändande hälsan — hälsan tigger still. I anslutning till detta bör emellertid göras den erinringen, att vi har haft en hel del ohälsa under mycket lång tid i den helt övervägande del av vårt land som heter Norrland — men inte bara där; vi har en kvardröjande ohälsa på många andra håll, exempelvis i oskarshamnssområdet. Det vill liksom inte bli någonting av med hälsans återvändande. Vi har i dag fått höra mycket litet, för att inte säga ingenting, om vad som konkret gjorts för att hälsan skulle återvända till dessa stora områden i vårt land där sysselsättningen upphörligen viker.

För det andra: Finansministern får i sin proposition lov att erkänna att lönsamhetsläget inom näringslivet förbättrats, såsom framgår av såväl kostnads- som produktivitetens utvecklingen liksom av bokslutsrapporterna från fjolåret. Därmed ryckes ju grunden undan för de borgerliga jeremiaderna — som vi också tagit del av här — om vårt näringslivs bristande konkurrenskraft. Detta tal motsäges för övrigt också av den tämligen gynnsamma exportutvecklingen och den uppenbarligen förbättrade handelsbalansen. Härigenom försvinner även motiveringen för de av mig påtalade skattefavourer åt företagen, som vi skall besluta i dag, lika väl som för finansministerns opåkallade varning till löntagarna i fråga om lönekraven inför höstens avtalsrörelse.

För det tredje: Detta synsätt betyder inte att vi skulle vara liknöjda när det gäller den svenska industrins konkurrensförmåga och effektivitet utomlands och hemma. Hur skulle vi för övrigt

kunna vara det med hänsyn till de anställdas intresse av arbete och utkomst? Men det finns andra sätt att påverka kostnadsläget — man talar mycket om det nu, och jag har ingenting emot att gå in på ämnet — än genom att vältra över företagsskatter på konsumenterna. Vi har många gånger pekat på räntepolitiken. Någon har haft denna fråga uppe också i dag. Med näringslivets ökande kapitalbehov och investeringsbehov följer att en lägre räntenivå har en väsentlig betydelse för att förbilliga investeringarna och därmed påverka kostnadsläget. Vi accepterar inte heller prisstegringarnas automatik. Varför skall vissa varor och tjänster få öka i pris bara därför att de är konkurrenskyddade, medan andra som inte är det visar ingen eller ringa prisstegring? Som anhängare av ekonomisk planering — såväl riksomfattande som regional — tror jag också på en planmässig utveckling av näringslivets effektivitet på en sund grundval.

Herr talman! Jag vill med hänvisning till det anförda — som jag försökt göra så kort som möjligt med tanke på vår digra arbetsordning — yrka bifall till våra motioner om den ekonomiska politikens mål och medel, d. v. s. motionerna I: 966 och II: 1223.

Herr talman! På tal om budgetförslaget vill jag understryka att de av oss vid riksdagens början föreslagna ändringarna på såväl utgifts- som inkomststaten hade varit fullt möjliga att genomföra. Det familjepolitiska beslutet kunde ha blivit avsevärt bättre i fråga om såväl bostadsbidrag till flera barnfamiljer som höjning av barnbidragen. Folkpensionärerna kunde ha fått ett bättre standardlyft och de handikappade ytterligare förbättringar, för att nu bara nämna några av våra förslag vid årets riksdag. Täckning fanns anvisad genom våra förslag om höjd förmögenhetsbeskattning, genom vårt nej till skattelättnaderna för företagen, som jag har talat om här, liksom genom våra förslag

Ekonomisk debatt

till prutningar på militäranslagen. Emellertid har dessa frågor nu avgjorts av riksdagen.

Trots detta och vad i övrigt sagts här kan jag, herr talman, vara överens med bevillningsutskottet på en punkt, nämligen att skatteuttaget för nästa år måtte fastställas till 100.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Enligt den dagordning som vi tillämpar och som är effektiv på så sätt att det går fortare undan i dag än det gjorde i går, har de principiella synpunkterna fått komma till uttryck ganska mycket. Jag skall därför nu huvudsakligen försöka ägna mig åt vissa av de i bevillningsutskottet sakbehandlade frågorna.

Föreliggande förslag till mervärdesskatt, vilken skall ersätta varuskatten, utgör en del av skatteberedningens enhälliga förslag till omläggning av vår beskattning. Tyvärr föreligger inte något förslag om en sänkning av den direkta beskattningen, vilken beredningen också hade enat sig om, och inte heller dess förslag om borttagande av vissa punktskatter.

Enär energiskatten är den skatt som hårdast drabbar produktionskostnaderna är det att beklaga att den inte har inlemmats i mervärdesskatten. Enligt de beräkningar som vi i högerpartiet gjort skulle detta inte ha inneburit något skattebortfall för statskassan. Under utskottsbehandlingen har inte full klarhet kunnat vinnas om hur det härmed förhåller sig. Vidare är det att beklaga att vissa andra punktskatter, t. ex. guldvaruskatten och pälsvaruskatten, inte kunnat borttagas, då de är ganska besvärliga att tillämpa.

Inom bevillningsutskottet har en kompromisslösning åstadkommits, vilket innebär att några reservationer inte föreligger till utskottets betänkande nr 45, som rör mervärdesskatten.

De viktigaste kompromisserna torde ligga i att redovisningstiden utsträckts

till 35 dagar mot att vi avstått från kravet på ersättning till uppbördsmännen. Vidare har utskottets ledamöter kunnat ena sig om kravet på likställdhet i konkurrenshänseende mellan enskilda företag och samhällsägda vid statliga uppköp genom att man inför en förändring i upphandlingskungörelsen i berörda avseende. Det är därför nu bara att hoppas att också kommunerna är villiga att tillämpa samma principer vid sin upphandling.

Vad beträffar beskattningen vid försäljning av begagnade bilar är utskottet enligt om att denna fråga inte är tillfredsställande behandlad i propositionen, och vi har av den anledningen också begärt att frågan skall bli föremål för nya överväganden i departementet.

En hårdnande konkurrens har medfört att allt fler företagare har sett sig nödsakade att lägga ner sin verksamhet. Vårt eget högt uppdrivna kostnads-läge har visat sig inte längre kunna accepteras i omvärlden. Företagsnedläggelserna har givetvis inneburit en kraftigt ökad arbetslöshet. Dagens arbetslöshetssiffror har nått en sådan storlek, att vi måste gå tillbaka ända till 1930-talet för att finna en motsvarighet till dem.

Om man tar hänsyn till alla dem som är föremål för samhällsätgärder, blir denna siffra mycket hög. Visserligen har det väl skett en viss förbättring under den senaste tiden, men det är någonting som hör årstiden till.

Man kan se vissa tecken till ljusning, men osäkerheten är fortfarande mycket stor. Det har redan sagts tillräckligt under förmiddagen om detta problem. Att i ett sådant läge besluta om att en beskattning på arbete skall träda i kraft måste därför betraktas som en felaktig politik. Alla de hundratusentals människor som varit utsatta för störningar i sin sysselsättning eller som vet att stora risker föreligger för en friställning måste i dag finna en sådan här åtgärd vara ett slag i ansiktet. Hän-

Ekonomisk debatt

synen till alla dessa människor kräver därför att denna åtgärd inte nu vidtages utan att vi väntar tills vi fått ett annat sysselsättningsläge än dagens. Allt tal om att skatten måste till för att företagen skall bära sin beskärda del av bördorna är helt enkelt en politisk bluff, då ingen torde kunna förneka att samhället genom denna åtgärd diskonterar 1 procent av det produktionsresultat som står till förfogande för löneuttag.

Detta måste också få återverkningar på statsinkomsterna, då de beskattningsbara inkomsterna minskar på grund av lägre löneutbetalningar. Vi får inte heller glömma bort att det finns en gräns för de priser som omvärlden är beredd att betala för våra produkter, och det finns även en gräns där den svenska hemmamarknaden inte kan hålla den utländska konkurrensen borta. Verkningarna härav får de anställda i många svenska företag bära genom friställning.

En ny skatt har alltid sina risker. Även om vi i dag börjar med 1 procent, kan denna siffra snart öka. Varuskatten började helt försiktigt med några få procent och är nu uppe i 11 procent. Under en fortsatt socialistisk regim vet de anställda vad som väntar dem i form av intrång i det tillgängliga löneutrymmet.

Det föreliggande förslaget innebär också att löneskatt skall utgå på enskilda företagens och jordbrukares hela inkomst. Man tar ingen hänsyn till att denna även innehåller kapitalinkomster. Att på dylika lägga en löneskatt måste därför te sig helt orimligt. Vi har också sagt att detta är något som måste rättas till, om löneskatten skall sättas i kraft. Vi är också inom folkpartiet, centerpartiet och högerpartiet helt ense om att denna beskattning inte bör träda i kraft med mindre än att vi befinner oss i ett annat konjunkturelläge än dagens.

Vid flerfaldiga tillfällen har vi påta-

lat de skattehöjningar som årligen åsamkas skattebetalarna på grund av inflationens verkningar. Den kompensation i lönestegringar som erhålles för penningvärdeförsämring blir föremål för en hårdare beskattning genom att vederbörande flyttar upp i högre skatteklass. Samma är förhållandet med de nya inkomster som vederbörande skaffar sig genom att åtaga sig större ansvar och merarbete. Det är detta som kallas marginalskatter. Detsamma är förhållandet med värdet av ortsavdragen. När dessa får stå kvar på samma belopp trots att vi har en sådan kraftig penningvärdeförsämring, urholkas värdet av dem, ehuru de ursprungligen haft till uppgift att från beskattning undanta ett belopp som ansågs nödvändigt för livets nödtröft. Men det fyller inte längre denna uppgift.

Trots oppositionens ihärdiga motiverande har inte den socialistiska majoriteten velat vara med om att göra ortsavdragen och skatteskalorna värdebeständiga. De skattevinster som samhället på grund av inflationen gör på medborgarnas bekostnad är tydligen alltför värdefulla i en fortsatt socialiseringsprocess för att man skall kunna avstå från dem. Vi återkommer därför med krav på en indexreglering av skatteskalor och ortsavdrag, men som vanligt motsätter sig den socialdemokratiska delen av bevillningsutskottet detta förslag.

Det är, herr talman, på grund av dessa förhållanden som vi i högerpartiet menar att det är nödvändigt att kräva införande av högre ortsavdrag och lägre skatteskalor med verkan fr. o. m. nästa år. Det rör sig visserligen inte, som framhållits tidigare i dag, om särskilt stora skattesänkningar, men de är dock ett steg i rätt riktning, ett steg på skattesänkningens väg som skall kunna ge människorna i vårt land en känsla av hopp att det här som i andra länder skall vara möjligt att sänka skatterna och inte bara öka dem.

Ekonomisk debatt

Naturligtvis spelar en höjning av ortsavdraget vida större roll för mindre inkomsttagare än för större. Våra förslag till sänkningar av skatteskalorna är ett angrepp främst mot den så kallade skattepuckeln och sålunda mot marginalskatterna i inkomstlägena 20 000 å 25 000—40 000 kronor. De största förändringarna i vårt förslag till nya skatteskalor finner vi sålunda för grupperna 16 000—24 000 kronor i beskattningsbar inkomst för gifta och 8 000—12 000 kronor för ensamstående.

Inkomsttagare med inkomst över 40 000 kronor för gifta och 12 000 för ensamstående får enligt vårt förslag inte någon sänkning. Vi har nämligen funnit att det måste vara en reform av högsta angelägenhetsgrad att minska marginalskatterna för de inkomstkikt där dessa slår hårt och i särskilt hög grad drabbar familjeförsörjare.

Det nuvarande systemet bidrar också i stor utsträckning till att driva kostnadsläget i höjden genom krav på kompensation för den höga skatten. Dessa verkningar är inte förvånande, när marginalskatterna för en inkomsttagare med 20 000 kronor i inkomst uppgår till cirka en tredjedel och för en inkomsttagare med 30 000 kronor i inkomst till ungefär hälften av inkomsten. För ensamstående är skatten på 20 000 kronor över 40 procent och på 30 000 kronor överstiger den 50 procent.

Vi kan naturligtvis inte fortsätta tängre på detta sätt. Högerpartiet har insett detta. Det går inte att i ett sådant läge säga att vi nu inte kan göra något. Det måste vara politikens uppgift att skapa förutsättningar för en ändring. Högerpartiet har med sitt budgetförslag skapat dessa förutsättningar.

De mindre inkomsttagarna utgörs till en stor del av folkpensionärer. Ingen grupp torde få vidkännas så kraftiga marginalskatter som denna grupp, vilket beror på att rätten till avdrag för nedsatt skatteförmåga försvinner samtidigt som det kommunala bostadstill-

lägget minskar, när vederbörande har inkomster vid sidan om sin folkpension. När folkpensionsavgiften nu inte längre är avdragsgill bör inte heller folkpensionen vara beskattad. Vi föreslår därför i en högerreservation — nr 4 vid bevillningsutskottets betänkande nr 47 — att en utredning tillsättes för att klarlägga denna fråga.

Om en gift folkpensionär ökar sin inkomst utöver folkpensionen från 2 800 till 4 800 kronor minskar han därmed sin inkomst med 107 kronor. Han får alltså en marginalskatt på över 100 procent. Det går inte att nöjaktigt komma till rätta med detta problem på annat sätt än genom att göra folkpensionen skattefri eller införa högre ortsavdrag för folkpensionärerna, vilket högerpartiet kräver att riksdagen skall fatta beslut om. Vårt förslag är att en ensamstående folkpensionär får ett ortsavdrag med 4 000 kronor. Är endast en av makarna folkpensionär skall ortsavdraget höjas till 6 400 kronor för båda och när båda är folkpensionärer till 8 000 kronor.

Har politikerna skapat ett system med så upprörande verkningar är det också deras skyldighet att göra allvarliga försök att rätta till det. Jag skulle vilja fråga regeringspartiet vad som hittills har gjorts på den punkten.

I de likalydande motionerna I: 379 av herr Gösta Jacobsson m. fl. och II: 487 av herr Nordgren m. fl. har föreslagits att riksdagen beslutar tillsätta en utredning för att utröna skatternas betydelse i samhällsekoniskt avseende. Under de senaste årtiondena har skatterna ökat avsevärt, och nya skatteformer har tillkommit i stor utsträckning utan att någon närmare analys av skattesystemets samhällsekonomiska verkningar företagits. Systemet har utnyttjats för såväl konjunkturpolitiska som inkomst- och förmögenhetsutjämnande ändamål. Vidare bör övervältringsfenomenen, skattesystemets sociala och psykologiska verkningar, skattebetalarnas reaktioner

Ekonomisk debatt

i förhållande till skattepolitiska åtgärder samt skatternas samband med självfinansiering och förhållande till konjunkturpolitiska skiftningar bli föremål för en utredning.

När det gäller de framtida skattesänkningarna är det nödvändigt att även vi här i Sverige försöker komma fram till en effektiv sänkning av den direkta skatten, såsom skett i Norge där förslag föreligger att direkt skatt inte skall uttagas på belopp under 30 000 kronor. De verkningar som vårt nuvarande skattesystem har på arbetsvilja, sparvilja och penningvärde liksom på näringslivets kostnadsutveckling är av den allvarliga karaktären att rättelse bör ske snarast möjligt. Vi kan inte hålla på med att uttaga direkta skatter där ingen skattekraft föreligger.

Naturligtvis har vi ett starkt intresse av ett skattesystem som skänker möjlighet till valfrihet för båda makarna att ta förvärsarbete — vi har också framlagt förslag i det syftet — men å andra sidan kan vi inte acceptera ett skattesystem som ytterligare skulle höja familjebeskattningen. Vi får inte skaffa oss ett skattesystem som slår sönder familjen som enhet. Inom konservatismen har man nämligen alltid uppfattat familjens enhet som den säkra garanten för samhället och de ungas fostran på ett rätt sätt. Värdet härav framstår för närvarande klarare än någonsin med tanke på hur vissa ungdomar visat sin bristande respekt för ett lagbundet samhälle.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 44 fogade reservationen. Vad det gäller bevillningsutskottets betänkande nr 47 yrkar jag bifall till reservationerna 1, 4, 6, 7, 8, 9 och 11.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det var en mycket be-

låten finansminister som exponerade sig tidigare från den här talarstolen. Nu är det ingen nyhet; finansministern är alltid belåten med den politik regeringen för. Vi kommer ihåg hur det var 1966, alltså för två år sedan, då det inte var någon måtta på alla de stora bedrifter som det socialdemokratiska partiet hade utfört. Man skröt om att man var världsbäst och att allt var så väldigt bra. Finansministern var då också mycket skicklig; både i denna kammare och på TV-skärmarna förevisade han sin belåtenhet med stor övertygelse. Men människorna i det svenska samhället, som upplevde resultaten av den ekonomiska politiken, var inte lika belåtna, och de gav det socialdemokratiska partiet ett valnederlag, som man också inom partiet ansåg vara mycket allvarligt.

Man kan fråga sig: Är allting bra nu då? Ja, man utlovar 4 procent ökning av bruttonationalprodukten i år. Men ingen vet om vi uppnår den siffran. Förra året lovade man 3,5 procent ökning för år 1967. Resultatet blev bara 2,7 procent. I valrörelsen 1964 lovade man minst 4 procent ökning av bruttonationalprodukten per år — *minst* 4 procent. Man har inte något av åren därefter uppfyllt det löftet.

Nu kan man fråga sig, om någon procent mer eller mindre har någon betydelse. Av socialdemokraternas egna uträkningar ser vi ju att 1 procent betyder mer än 1 000 miljoner kronor för folkhushållet. Hade socialdemokraterna uppfyllt vallöftet från 1964 att öka bruttonationalprodukten med minst 4 procent om året, så hade folkhushållet haft inte bara 1 000 miljoner kronor utan flera tusen miljoner kronor i ökade resurser.

Arbetslösheten är fortfarande större än förra året, och den är mer än 50 procent större än vid samma tid för två år sedan. Otryggheten i sysselsättningen har ökat. Bostadsbristen finns kvar men nu har hyrorna i de nya husen blivit

Ekonomisk debatt

så höga att det trots bostadsbristen finns lägenheter som står tomma. Vårdkrisen är inte löst. — Nej, det blir nog så i år också att människorna i det svenska samhället kommer att fästa större vikt vid de egna erfarenheterna än vid skryt som framförs av socialdemokraterna från talarstolarna.

Vi står nu vid slutet av en riksdag där mittenpartierna på punkt efter punkt framlagt konkreta program för en sund politik och för en bättre sysselsättning. Socialdemokraterna har avslagit dessa förslag.

Jag skall nu, herr talman, i detta stora komplex av frågor bara ta upp skattefrågan. Jag måste givetvis beklaga att finansministern, när han nu äntligen framlägger ett förslag om mervärdeskatt, har försummat att låta den ingå i en planmässig skattereform. Jag skall nu inte behandla mervärdeskatten; det kommer andra talare från folkpartiet att göra senare under dagen. Men jag kanske ändå får säga några ord om den behandling som finansministern utsätter konstnärerna för i detta samhälle.

Här har först skatteberedningen enhälligt sagt ifrån att man inte bör ta ut den indirekta skatten på konst som säljs av konstnären själv antingen på ateljé eller på utställning. Sedan har saken varit uppe till diskussion i en expertutredning, som kommit till precis samma resultat. Men herr Sträng nonchalerar helt den saken. Jag måste tolka bevillningsutskottets skrivning på denna punkt som en fingervisning om att man måste försöka lösa denna fråga på ett tillfredsställande sätt. Det betyder att den inte kan lösas enligt de riktlinjer som finns i propositionen.

I samband med mervärdeskatten har som ett nytt element kommit in en arbetsgivaravgift. Man kan naturligtvis säga att det inte är någon nyhet; även skatteberedningen förslög en arbetsgivaravgift. Men det finns ju en väsentlig skillnad mellan dessa två slag av

arbetsgivaravgifter. Skatteberedningens arbetsgivaravgift var avsedd att hjälpa till att finansiera folkpensioneringen och viktiga delar av sjukförsäkringen, och införandet av denna arbetsgivaravgift skulle ha inneburit att man från de enskilda personernas skattsedlar lyft bort folkpensionsavgiften och en stor del av sjukförsäkringsavgifterna. Den nu föreslagna arbetsgivaravgiften däremot ingår bara i statskassan som en inkomstpост och hjälper inte på något sätt till att avlyfta några avgifter från enskilda personer.

Skatteberedningens förslag innebar inte att man skulle skänka företagen de pengar som borttagandet av omsen på investeringar skulle ge, utan man förutsatte — och också på denna punkt var man ense — att ett sådant borttagande skulle påverka prisbildningen. När det gällde punktskatterna hade vi direkta utfästelser från branschorganisationerna att så skulle ske.

Finansministerns arbetsgivaravgift har ett annat syfte än det som skatteberedningens hade — meningen med skatteberedningens arbetsgivaravgift var att ta bort diskrimineringen av de svenska varorna i jämförelse med de utländska. Finansministerns arbetsgivaravgift är så konstruerad att den drabbar en arbetskraftsintensiv företagsamhet hårdast. Det är klart att har man ett läge med inflationstryck och en stor brist på arbetskraft kan det vara motiverat. Men det kan ju inte vara den allra lämpligaste formen för en skatt i dessa tider när vi har arbetslöshet. Det är därför ganska naturligt att oppositionen, som här står samlad, även om den har godtagit arbetsgivaravgiften som princip i detta sammanhang — det var ingenting annat att göra så som förslaget var upplagt — har sagt att det vore orimligt att nu fastställa tidpunkten för ikraftträdandet och att man därvidlag bör avvakta konjunkturutvecklingen.

När det gäller utformningen av be-

Ekonomisk debatt

skattningen skall jag inte gå in i detalj på det förslag som gäller folkpensionärernas beskattning. Det kommer också att tas upp av andra talare från folkpartiets sida under denna debatt. Men jag vill bara i förbigående peka på att de orimliga effekter, som herr Magnusson i Borås här har talat om som kombinationen med det bortfallande bostadsbidraget innebär, måste man ta itu med. Vi har valt en annan väg än högern, en som vi anser vara mer realistisk. Det är den linje som riksdagen förra året enhälligt gick in för men som finansministern helt har nonchalerat ett helt år hittills.

Herr talman! Nu kan man fråga sig varför man, om man är för skattereformer, inte kan sänka skatten genast. Vi har inom folkpartiet och centerpartiet fått förebråelser från högern för att vi inte har skrivit ihop oss med högern i bevillningsutskottet. Vi hörde från herr Bohmans sida tidigare i dag en lång föreläsning om högerns skatteförslag där han ville göra gällande att det förslag som högern nu framlägger är bara samma förslag som folkpartiet och centerpartiet vill genomföra men liksom inte vågar framlägga. Så är ju inte förhållandet, och den stora uppmärksamhet som herr Bohman ägnade denna fråga gör att jag måste något gå in på den. Jag noterade hur förtjust finansministern var i högerns förslag och hur mycket han tyckte om herr Bohman dels i största allmänhet, dels också för att han hade lagt fram detta förslag.

Varför har vi inte gått med på det förslaget? Högerpartiet lovar skattesänkningar på över 1 000 miljoner kronor per år. Herr Bohman sade visserligen i dag att det bara är fråga om 350 miljoner, och det är ju sant att det drabbar det första budgetåret med 350 miljoner kronor, men det är väl inte meningen att man skall upphäva skattesänkningen den 1 juli nästa år utan den skall ju fortsätta året ut och då blir det fråga om över 1 000 miljoner kro-

nor. Vi anser inte att det samhällsekonomiska och statsfinansiella läget är sådant att vi kan lova en sådan skattesänkning från 1 januari nästa år. Vi delar alltså inte högerns uppfattning och det gör sannerligen inte heller alla högermän.

De besparingar som man redovisar uppgår till ungefär hälften av skattesänkningen under ett helt år och de är dels tillfälliga, dels transaktioner av bokföringskaraktär utan samhällsekonomisk effekt. I själva verket är det så att mot *reella* besparingar på cirka 50 miljoner står inkomstbortfallet på över 1 000 miljoner. Av de 650 miljonerna avser 200 miljoner att man inte går med på anslaget till Investeringsbanken, 100 miljoner gäller försäljning av LKAB-aktier, 155 miljoner besparingar till försvaret som emellertid inte får något genomslag i verkligheten.

I bevillningsutskottet frågade man högerpartiet om detta parti var berett att avstå från att ställa krav på omedelbar skattesänkning, men det var inte partiet. Det är klart att vi beklagar det. Vi vet att man gör det långt inom högerns egna led. Jag kan hänvisa till en debatt där en mycket framstående högerman har sagt att detta skattesänkingsförslag är ett misstag från högerpartiets sida som måste påtalas.

Herr Bohman sade tidigare i dagens debatt att man är samarbetsvillig på den här punkten, och det är givet att detta måste noteras med tillfredsställelse. Det får väl förutsättas att man kommer att följa en mycket ansedd höger-tidnings bedömning, när den framhöll att det efter de bestämda deklARATIONER som gjorts av mittenpartierna är helt orealistiskt att tro, att högerpartiets skatteförslag skulle kunna komma till praktiskt utförande omedelbart i en ny regering.

När det gäller den fortsatta skattereformen kan man konstatera att det finns mycket samstämmiga uppfattningar inom hela oppositionen, såväl inom

Ekonomisk debatt

högern som inom folkpartiet och centerpartiet. Det är givet att det råder en viss oklarhet beträffande familjebeskattnings utformning. Herr Magnusson i Borås talade för sambeskattnings och, såvitt jag förstår, också för tudelningsprincipens fullständiga genomförande, och detta med motiveeringen att man inte skall slå sönder familjen. Men, herr talman, jag tror inte att de 84 representanter vid högerns senaste riksstämman, som inte önskade göra ett uttalande om tudelningsprincipen, vill slå sönder familjen. Man kan, herr talman, konstruera ett särbeskattningsystem och ett sambeskattningsystem på många olika sätt, och jag kan försäkra herr Magnusson att de högerledamöter i kammaren som har en annan uppfattning än han och vi säkerligen kommer att utforma förslaget så, att det inte får de effekter som han är rädd för.

Nu sägs det att oppositionen var överens om skatteberedningens förslag — som inom parentes sagt utgick från ett oförändrat skattetryck. Ja, det var den, och det gäller också socialdemokraternas representant, bevillningsutskottets ärade ordförande, herr Ericsson i Kinna. Alla var överens om utformningen, och därför var det tragiskt att finansministern lät tillfället gå förbi att då företa en skattereform. Men det är sant att löntagarepresentanterna hade en annan uppfattning. Såväl LO:s, TCO:s som SACO:s representanter menade, att man borde sänka progressiviteten ännu mera än de politiska representanterna i skatteberedningen kommit överens om. Vi framhöll att de inte skulle överanstränga sig, och det visade sig ju också att deras bedömning inte var realtistisk.

Det är klart att något måste göras beträffande den skärpta marginalbeskattnings. Genom inflationen sker, som herr Magnusson och andra påpekat, en automatisk skärpning av skattetrycket, utan att riksdagen fattar något be-

slut härom. Man får en högre skatt på oförändrad realinkomst, och att det är stora grupper det är fråga om förstår man, om man betänker att 1953 drabbades 25 procent av de gifta skattskyldiga ju av progressiv beskattning men 1964 hälften. Nu är det över 70, kanske 80 procent av alla gifta som drabbas av den progressiva beskattningen.

Varför vill man då inte göra en skattereform nu? Ja, en skattereform är tekniskt mycket invecklad. Den består av ett stort antal komponenter, som alla måste samlas till ett helt, så att man får en skälig avvägning av beskattningen mellan olika grupper i samhället. Genom en höjning av grundavdragen måste man se till att låginkomsttagarna behandlas skäligt. Genom en väsentlig höjning av barnbidraget — det ingick också i skatteberedningens förslag — skall man se till att barnfamiljernas situation beaktas och hänsyn skall också tas till folkpensionärerna etc. För att göra upp en sådan skattereform behövs det expertis i en omfattning som ett enskilt oppositionsparti inte har tillgång till. Detta är svaret, när man frågar oss varför folkpartiet och centern, som har begärt en skattereform av regeringen, inte själva utarbetat ett reformförslag. En skattereform är så tekniskt besvärlig, om man vill åstadkomma en skäligt avvägd och rättvis beskattning, att vi inte har resurser att utarbeta den. Om jag skall vara uppriktig, kan jag också säga att jag inte tycker att högerns försök i det stycket manar till efterföljd.

Men jag hyser som sagt förhoppningar om att en ny regering skall kunna utarbeta en sådan skattereform. Kanske kan man också hysa förhoppningar om att få stöd för det från socialdemokraterna, så att vi kan besluta om reformen under en betydande grad av enighet. Detta är emellertid bara förhoppningar, som jag hyser efter att endast ha hunnit ögna i socialdemokraternas nya näringspolitiska program, där även skat-

Ekonomisk debatt

terna tas upp och där det säges att marginalsatserna för mindre och medelstora inkomster bör sänkas. Självfallet är det dock en definitionsfråga vad man menar med det. Även på det hållet har man emellertid börjat inse att något måste göras på detta område.

Det är möjligt att en sådan skattereform får genomföras på ganska lång sikt. Klart är också att man kan genomföra den bara i den mån det finns samhällsekonomiska och statsfinansiella resurser för det. Men det är mycket viktigt att vi får en medveten plan för en skattereform, så att vi slipper sådana improvisationer som vi nu haft och som leder till så egendomliga resultat och gör skattesystemet så oerhört svåröverskådligt — och ökar möjligheterna till skattefusk! Det sistnämnda är inte det minsta kravet på en skattereform, d. v. s. den skall vara så utformad att den inte ger möjligheter till skattefusk.

Herr talman! Det är många talare anmälda, och därför skall jag nöja mig med det anförda och yrkar bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 44 fogade reservationen.

Herr KARLSSON i Huddinge (vpk) kort genmäle:

Herr talman! När man inför skattelättnader blir det alltid fråga om var man skall ta pengarna. De 200 miljoner kronor som det enskilda näringslivet enligt finansdepartementets promemoria tjänar på denna reform betalas dels genom att vissa nya varor belägges med oms, dels genom att vissa offentliga institutioner och företag får betala arbetsgivaravgift; de har tidigare inte betalat någon oms.

I bevillningsutskottets betänkande nr 45 föreslås i det särskilda yttrandet nr 1 en fortsatt skattereform i den riktning som herr Gustafson i Göteborg här har talat för. I första hand förordas en avveckling av energiskatten och vissa punktskatter.

Jag har dock inte ur detta särskilda yttrande kunnat utläsa — jag har inte heller haft tillfälle att delta i bevillningsutskottets arbete — hur man på borgerligt håll tänker sig att finansiera den fortsatta reformeringen — som det heter — av skatteväsendet i denna riktning.

Den fråga jag vill ställa till herr Gustafson i Göteborg är alltså följande: Hur skall man finansiera ett eventuellt avskaffande av energiskatten och av punktskatterna? Ämnar man i stället öka omsuttaget eller menar man att det ur finansiell synpunkt är möjligt att genomföra dessa höjningar på något annat sätt?

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inget att anföra mot herr Gustafson i Göteborg med anledning av hans yttrande att mittenpartierna inte har funnit det möjligt att sluta upp omkring högerpartiets konkreta skatteförslag. Vi visste allsammans att ni har byggt upp er politik under denna riksdag efter en viss linje medan vi har följt en annan linje. Jag vill bara reagera mot uttryckssättet när man från folkpartihåll kräver att högerpartiet skulle presentera ett skattesänkingsförslag för ett budgetår, som regeringen ännu inte framlagt något budgetförslag för. Vi har nämligen presenterat förslag till besparingar och ändringar i budgeten som skulle innebära, att vi har full täckning för de skattesänkingsförslag vi har framlagt för det budgetår som ligger närmast framför oss. När en eventuellt kvarsitande socialdemokratisk regering har presenterat budgetförslaget för budgetåret 1969/70 är också vi inom högerpartiet beredda att presentera de ändringsförslag som kan föranledas av de beslut som vi kommit fram till.

Vidare gör herr Gustafson gällande att det skulle finnas också andra uppfattningar om skattepolitiken represen-

Ekonomisk debatt

terade inom högerpartiet. Ja, det finns en enda person — dock ej ledamot av riksdagen — som har förfäktat en avvikande åsikt. Det är ju inte så särskilt mycket att hänvisa till. Jag tror inte att något parti i vårt land kan hävda att det inte bland dess medlemmar förekommer olika uppfattningar. På denna punkt är det dock ytterligt små avvikelser inom högerpartiet, då endast en person deklarerat annan uppfattning.

Herr Gustafson menade även att en högertidning skulle ha gjort ett uttalande i ungefär samma riktning. Jag känner inte till detta. Jag undrar om inte herr Gustafson i stället tänker på en viss annan tidning, som betecknar sig som oberoende liberal.

Vad gäller särbeskattningen har jag bara sagt att vi inte kan gå med på en sådan förändring av den nuvarande familjebeskattningen att den skulle medföra en väsentlig skatteökning för familjerna. Det är det som vi har reagerat mot. Jag vet att många experter arbetat med att försöka lösa detta problem. Enligt vad jag känner till har de dock inte lyckats att komma fram till något förslag, och det skulle förvåna mig om man i dag skulle vara beredd att presentera ett alternativ som bygger på ett sådant system.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begär inte att högerpartiet skall täcka in riksstaten även för det budgetår som följer efter det nästkommande. Det är en orimlig begäran, och det har mycket riktigt påpekats att inte heller regeringen själv kan göra det. Men vad jag reagerade emot var att man sade att kostnaden bara skulle bli 350 miljoner kronor. Det är rimligt att man när man talar om kostanden för ett förslag av denna art anger årskostnaden. Det blir sedan en ny regering som i så fall enligt dessa tankegångar skall skaffa fram 700—800 miljoner kronor extra.

Jag hämtade mitt citat ur Östersunds-Posten. Om herr Magnusson i Borås anser att det är en oberoende liberal tidning, har jag inget att invända mot det.

Herr Karlsson i Huddinge frågade hur man skall finansiera borttagandet av energiskatten och av punktskatterna. När vi inom skatteberedningen föreslog dessa åtgärder var ju vårt motiv att kostnaderna för de svenska varorna skulle sänkas, så att dessa lättare skulle kunna konkurrera med de utländska. På detta sätt skulle man alltså möjliggöra ett genomslag i prisbildningen. Och som jag sade i mitt första anförande hade vi fått utfästelser från branschorganisationerna att ett slopande av punktskatterna skulle slå igenom.

Jag anser det vara naturligt att de prisövervakande myndigheterna under en avvecklingsperiod får särskilda resurser för att kontrollera att utfästelsen verkligen infrias. Då blir reformen till glädje för konsumenterna.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Efter all den både andliga och världsliga visdom som har flödat över kammaren här i dag skall jag övergå till att tala om en del närstående, mera materiellt betonade ting.

Det har förklarats att man gjort upp budgetförslag och att i dessa förslag också ligger förborgade möjligheter till skattesänkningar. Det är möjligt att så är fallet. Men en sak är vi väl alla överens om, nämligen att det inte bara gäller att utarbeta förslag utan att man också måste försöka realisera förslagen. Det stora problemet är just hur man skall kunna genomföra skattesänkningarna, om man verkligen ställs inför kravet att göra det.

Huvudfrågan i det stora problemkomplexet i dag är emellertid mervärdeskatten, som skall ersätta omsättningskatten. Jag vill ge finansministern ett erkännande för det sätt på vilket han medverkat till en förenkling av det ur-

Ekonomisk debatt

sprungliga förslaget. Trots denna för-
enkling är det dock huvudsakligen ut-
redningsförslaget som utgör stommen i
den föreslagna reformen.

I anslutning till propositionen nr 100
angående mervärdeskatten har avlämnats
inte mindre än ett hundratal motioner,
elva skrivelser från organisationer och
en hel del andra skrivelser. I alla dessa
aktstycken har framförts önskemål om
ändringar. Detta ger vid handen att
reformen alltjämt är behäftad med
betydande brister — brister som vi
dock får hoppas blir avhjälpna på
grundval av fortsättningsvis vunna
erfarenheter.

Med anledning av de många förslagen
om undantag måste dock framhållas att
undantagsregler när det gäller sådana
här skattefrågor alltid visat sig farliga.
Så har det varit i fråga om omsättnings-
skatten och så torde det bli i fråga om
mervärdeskatten. Ett enda medgivet
undantag innehåller alltid frön till nya
undantagskrav. För att skattesystem av
detta slag skall fungera oklanderligt
måste undantagen vara så få som nå-
gonsin är möjligt.

Finansministern har vid tidigare till-
fällen, då önskemål om införande av
mervärdeskatt framförts, uttalat sig med
ganska stor tveksamhet, och såvitt jag
förstår har han ännu inte helt upphört
att hysa tveksamhet. Detta är begripligt
— många är säkerligen lika tveksamma
som finansministern. Nu ligger emellertid
förslaget på riksdagens bord, enhälligt
tillstyrkt av bevillningsutskottet. Utskotts-
betänkandet belastas alltså inte av några
reservationer, men två särskilda yttran-
den har avgivits, något som på sitt sätt
visar att det även inom bevillningsutskottet
rätt tveksamhet.

Vi hoppas att vi senare — kanske redan
till höstriksdagen — får en klarare
redovisning på de punkter varom tveksamhet
uttalats. När jag läser bevillningsutskottets
betänkande nr 45, vilket i grova drag ansluter
sig till propositionens innehåll angående
förslag om

övergång till mervärdeskatt, noterar jag
med tillfredsställelse att de av skattebered-
ningen föreslagna schablonreglerna slo-
pats och ersatts av andra bestämmelser.
Ur framför allt jordbrukets synpunkt
måste denna justering hälsas med tillfreds-
ställelse. Med hänsyn till såväl jordbrukets
som skogsbrukets skiftande förhållanden
synes knappast några schablonregler kunna
tillämpas på ett rättvist och riktigt sätt.

Slopandet av schablonreglerna har dock
måst köpas, kan man säga, till priset av
andra olägenheter. Antalet redovisnings-
skyldiga kommer att öka kraftigt, vilket
kommer att medföra en omfattande byråkri-
tiserings och kontroll- och uppbördsförfa-
randet. Detta kommer för övrigt att utgöra
en belastning för övergången i stort. Finans-
ministern beräknar att antalet redovisnings-
skyldiga enligt det nya skattesystemet
kommer att uppgå till 350 000 à 400 000.
Totala antalet redovisningskyldiga enligt
det nuvarande systemet med omsättningsskatt
har uppgivits till 170 000. Det blir således
en ökning på i runt tal 200 000.

Man måste medge att det alltjämt
finns utrymme för en betydande tveksamhet
inför det nya systemets tillämpning. Även
om finansministern på väsentliga punkter
vidtagit förbättringar i förhållande till
utredningsförslaget kan man också konstatera
att rent negativa ingrepp företagits. Enligt
utredningsförslaget skulle såväl punktskat-
terna som energibeskattningen slopas
samtidigt med omsättningsskatten. Enligt
finansministerns förslag försvinner omsättnings-
skatten under det att de två övriga skatte-
formerna bibehålls. Detta var väl aldrig
näringslivets mening och inte heller utredningarnas!

Förslaget om slopandet av punktskat-
terna och energiskatten har finansministern
av statsfinansiella skäl ansett sig tvingad
att frångå — ett förhållande som vi ur
näringslivets synpunkt uttryckligen måste
beklaga. Med hänsyn

Ekonomisk debatt

till stagnationen inom näringslivet borde dessa pålagor enligt beredningens förslag nu ha varit mogna för en avveckling. Den utvecklingsfrämjande injektion som borttagandet av dessa skatter skulle ha varit borde väl ha gjort att ett slopande just nu — om någonsin — hade varit väl motiverat.

Jag vill övergå till att något beröra bevillningsutskottets betänkande nr 44 med förslag till förordning om allmän arbetsgivaravgift. I propositionen föreslås att arbetsgivaren skall erlagga allmän arbetsgivaravgift med belopp motsvarande 1 procent av utgivna löner — i form av pengar, kost och logi eller andra naturaförmåner. Som motiv för denna arbetsgivaravgift kan visserligen anföras att någon skatt på investeringsvaror inte uttas vid tillämpningen av mervärdesskatt, vilket är fallet vid nu gällande system med omsättningsskatt. Men en påtaglig orättvisa kommer att drabba sådana företag vilkas verksamhet är av den beskaffenhet att manuell arbetskraft måste anlitas. Detta behöver ingalunda vara betingat av den omständigheten att företagen inte har rationaliserat i tillräcklig omfattning. Det kan bero på arbetets art och en hel del andra förhållanden.

Jordbruk, hantverk och småindustri blir de som hårdast kommer att drabbas av denna skatt, under det att storföretagen ges en oberättigad skattefälvör.

Det hade inte varit ur vägen om finansministern samrått med statsrådet Wickman innan han lanserade detta förslag. Statsrådet Wickman talade för några dagar sedan i Östersund och påstod då, att regeringen framför allt gynnar de små företagen. Någon allmän giltig regel för regeringen har väl detta aldrig varit, och det torde minst av allt gälla den nu föreslagna löneskatten.

De omständigheter som anförts som försvar för den allmänna arbetsgivaravgiften torde däremot inte kunna åberopas som stöd för den s. k. egenavgiften. Löneskatten utgår i förhållande

till utbetalda löner, medan egenavgiften med 1 procent utgår i förhållande till inkomsten av förvärvskällan, jordbruksfastighet eller rörelse.

Man har på borgerligt håll ändock inte i princip velat helt motsätta sig vare sig löneskatten eller egenavgiften. Däremot har reservation anförts mot att den skall träda i kraft redan den 1 januari 1969. Man har ansett att i nuvarande arbetsmarknadspolitiska läge, med bristande tillgång på arbetstillfällen, denna beskattningsslags ikraftträdande borde uppskjutas. Det synes nämligen föga välbetänkt att just nu, då näringslivet behöver all den stimulans det kan få, på detsamma övervältra även denna belastning. Dessa skatter borde enligt reservationen möjligen kunna tillgripas i ett mera tillfredsställande konjunkturläge, men knappast nu.

Mittenpartierna har i sitt motionspår hävdatt att finansministern inte gått tillräckligt långt vid bestämningen av nedre gränsen för beräkning av allmän arbetsgivaravgift för att undvika onödigt administrativt arbete. För inkomst av rörelse eller jordbruksfastighet har departementschefen stannat för 500 kronor per år, vilket således skulle betyda en avgift på 5 kronor. I förslaget till förordning uttalas dessutom, att avgifter under 10 kronor inte skall uttas. Ytterligare administrativa lättnader bör eftersträvas, bl. a. genom höjning av den nedre beloppsgränsen till — enligt mittenpartiernas förslag — 2 000 kronor per år. Detta krav har även givits uttryck i den bifogade reservationen.

När frågan om omläggning till mervärdesskatt en gång tidigare behandlades här i kammaren tillät jag mig att säga, att det är bättre att finansministern tar tid på sig för att framlägga detta förslag samt noga genomtänker innebörden av vad han lägger på bordet än att han förhastat kastar fram ett förslag, som sedermera visar sig inte

Ekonomisk debatt

nöjaktigt fylla berättigade anspråk. Här skall villigt medges att väsentliga förbättringar gjorts, men dessa väger tämligen lätt mot de skärpningar som förekommer. Det föreliggande förslaget borde således i stora stycken ha kunnat utformas något annorlunda. Såsom beslutet nu blir kommer de närmaste årens riksdagar likväl att få dras med en betydande flod av motioner med krav på ändringar på väsentliga punkter. Förslaget kan emellertid godtas som ett provisorium, detta i förhoppning att regeringen vid den granskning utskottet hemställt om till höstrikdagen skall kunna hyvla av några av dess mest påtagliga kantigheter.

Jag tillåter mig, herr talman, att med anförda motivering yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan i dess betänkande nr 45 samt i fråga om samma utskotts betänkande nr 44 till den därvid av herr Yngve Nilsson m. fl. fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr Eriksson i Bäckmora (cp).

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag kan inte underlåta att börja med att förklara att jag är otillfredsställd med tågordningen i denna diskussion. I första kammaren har bevillningsutskottets ordförande avstyrt motsvarande planer, och där inledde följaktligen dettas talesman debatten. Det brukar vara kutym att man gör på det sättet. Jag har svårt att förstå varför partiledarna som första talare skall diskutera detaljer i ett utskottsbetänkande. Jag hoppas att det skall bli en annan ordning ett kommande år. Det är naturligtvis tacknämligt att debatten förkortas, men man frågar sig varför det skall gå ut just över bevillningsutskottet. Såvitt jag vet förekommer sådant ytterst sällan när det gäller andra utskott.

Herr talman! Mot bakgrund av den debatt vi förde här i går är det intres-

sant att i dag lyssna till klagomålen över skattetrycket; nu får man ett ännu starkare intryck av att oppositionen tycks anse gårdagens stora fråga såsom helt isolerad från allt vad vi i övrigt sysslar med i riksdagen.

Jag vet att det påstås att en sänkning av skattebördan skulle medföra större arbetsvilja och därmed en ökning av produktionen, varigenom man skulle få igen dessa pengar ändå. En sådan reform lär emellertid inte kunna genomföras lika enkelt som att trycka på en knapp; det har för övrigt inte någonstans bevisats att detta skulle bli följden av en skattesänkning.

Herr talman! I egenskap av bevillningsutskottets talesman skall jag här försöka att något beröra innehållet i de tre betänkanterna. En fullständig fördragning skulle ta lång tid, och egentligen borde jag kanske som protest mot ordningen på talarlistan hålla ett långt anförande för att visa att man inte kan tjäna något på att införa en sådan nyordning. Jag skall emellertid försöka att fatta mig så kort som möjligt, men det måste ändå ta en viss tid.

Jag vill börja med att bemöta herr Karlsson i Huddinge, som påstår att regeringen skulle ha fallit till föga för oppositionens krav. För min del har jag varit medveten om att vi förr eller senare måste införa mervärdesskatt i vårt land, och jag har också i utredningen varit med om att tillstyrka förslaget. Jag är nämligen medveten om att vi av internationella förhållanden kommer att tvingas att gå över till ett system med mervärdesskatt.

Samtliga EEC-länder kommer att inom några år tillämpa mervärdesskattsystemet såsom princip för indirekt skatt, och även utanför EEC-området kommer detta att hända. Systemet är redan infört i Frankrike, Tyskland, Danmark m. fl. länder. Vårt land är ett utpräglat exportland, och det skulle därför inte vara möjligt för oss att isolera oss i detta avseende.

Ekonomisk debatt

Vi kan inte höja omsättningsskatten ytterligare, anser jag. Den har nått sitt maximum ur kontrollsynpunkt och risken för skatteflykt blir större och större. I detta avseende är mervärdeskatte-systemet effektivare, eftersom det så att säga kontrollerar sig självt. Varje led i skattebetalarkedjan kontrollerar nämligen ett annat, om jag så får uttrycka mig, eftersom alla är angelägna om att få dra av den skatt som de själva har betalat och de därvid måste redovisa till vilken de har betalat skatten.

Omläggningen avser att stimulera vår export, vilket vi alla anser nödvändigt. Denna stimulans av exporten äger rum utan att någon höjning av den indirekta skatten behöver tillgripas.

Det borde egentligen vara en stor dag för oppositionen, när förslaget om mervärdeskatt nu ligger på riksdagens bord. Man kan villigt erkänna att oppositionen varit en pådrivande kraft när det gäller denna fråga. Det går inte att förneka. Men glädjeytringarna är sparsamma, och anledningen därtill är naturligtvis att det inte råder någon hundraprocentig entusiasm ens inom företagavärlden. Det här är helt enkelt inte fråga om den skatt man hade tänkt sig.

Såsom framgick av herr Vigelsbos anförande tycker man inte att kakan enbart består av russin. Detta kan sägas alldeles oavsett den enprocentiga arbetsgivaravgiften. Denna är för övrigt inte någon nyhet, ty den föreslogs även av allmänna skatteberedningen. Där föreslogs en avgift för socialförsäkringens grundförmåner och en egenavgift för företagare. Därtill föreslog man ytterligare en arbetsgivaravgift på 2 procent av hela löneunderlaget fastän maximerad till 7,5 gånger basbeloppet när det gäller ATP. Det var ett enhälligt förslag, och såvitt jag förstod förelåg inte någon nämnvärd opposition från remissinstanserna heller.

Nu är jag medveten om att man kan säga: Ja, men i detta förslag fanns inte

energiskatten med. Ja visst, men även om man tar detta i betraktande var avgiften högre enligt allmänna skatteberedningens förslag.

Nu vill man helst slippa avgiften, men herr Hedlund sade: Vi är i princip med på avgiften men vill skjuta på den. Vad nu detta skulle innebära.

Detta förslag innebär att vissa områden ställs utanför, bl. a. den viktiga persontrafiken, nöjena och tidningarna, men i stället skall jordbrukssektorn omfattas av systemet och energiskatten bli kvar. Det dominerande är att skatten på investeringsvaror slopas och att skattebortfallet för staten kompenseras med denna enprocentiga arbetsgivaravgift som jag talade om.

Att mervärdeskatten tas ut i varje led medverkar till en bättre kontroll, vilket är en fördel. Genom mervärdeskatten får exportföretagen en favör, ty de befrias från skatt. De får restitution på skatter som de erlagt till sina leverantörer, och företagarna får på detta sätt en skattebefrielse på cirka 740 miljoner kronor. Det är uppenbart att man inte kan ta en sådan konsekvens. Beloppet måste kompenseras. Konsumenterna skall, som vi säger, så långt som möjligt hållas skadeslösa, men jag är medveten om att det naturligtvis ändå blir fråga om vissa övervältringsrisiker. Därför bör regeringen såsom Landsorganisationen säger ta ett fast grepp över prisutvecklingen under de närmaste år, under vilka mervärdeskatten kommer att tillämpas.

Som jag sade vill oppositionen nu uppskjuta ikraftträdandet och avgiftens uttagande tills konjunkturläget blir bättre och till dess att riksdagen, som det heter, då bestämmer. Men i kompletteringspropositionen ser vi att det totala budgetunderskottet är 2,7 miljarder. I utskottet ansåg vi det fullständigt uteslutet att ytterligare försvaga budgeten, särskilt som vi nu tycker oss finna att vi står inför en uppåtgående konjunktur.

Ekonomisk debatt

Det finns motionärer som framhåller att avgiften kommer att gynna kapitalintensiva företag och branscher och att detta ytterligare kommer att skärpa selsättningsläget och medverka till en snedvridning av konkurrensen. Detta är naturligtvis i princip riktigt, men jag vill erinra om att det skulle bli fallet även med skatteberedningens förslag som man så enhälligt antog. Det skulle bli fallet i ännu högre grad, eftersom som jag nyss sade detta förslag gick längre. Enligt det skulle också energiskatten slopas, vilket naturligtvis i sin tur skulle få samma verkningar, nämligen medföra en lättnad i skattehänseende för kapitalintensiva företag. Man får väl utgå ifrån att dessa i regel använder mera energi än arbetskraft. Ju högre rationaliserat ett företag är, desto mindre arbetskraft använder det — men mer energi, antar jag.

Den tunga industrin är mest betydelsefull ur exportsynpunkt, och det är den som kommer att gynnas. Jag gissar att det inom företagarvärlden råder enighet om riktigheten härav. Många av företagen och även många ekonomer anser det fullt riktigt att högrationaliserade företag favoriseras, att det med andra ord blir ytterligare skatt på arbetskraften — vi har ju redan sådan skatt genom de socialavgifter som utgår och som väl nu uppgår till 20 procent av viss del av utgående lön. Vi betonar emellertid att den arbetsgivaravgift som föreslås är ganska blygsam. Den är också avdragsgill på skatten. Dessutom blir företag befriade från skatt på investeringsvaror. Denna avgift blir alltså inte särskilt betungande. Den får inte heller någon särskilt negativ effekt på sysselsättningen, menar vi. Alternativet är att man höjer mervärdeskattens procent, och det tror jag inte skulle gynna vare sig småföretag eller arbetsintensiva företag.

Det är givetvis alldeles uteslutet att socialdemokraterna skulle medverka till en skattehöjning för konsumenterna

för att företagen skulle få en skattelettning på 740 miljoner kronor. Vill oppositionen inte acceptera avgiften från den 1 januari 1969 kommer socialdemokraterna inte att medverka till införandet av mervärdeskatten, det tar jag för givet. Dessa båda propositioner utgör en integrerande del i det hela; det måste vara allt eller intet.

Vi har i utskottet försökt förklara detta för oppositionen, och jag tycker att den spelar ett högt spel när den vidhåller sitt avslagsyrkande på arbetsgivaravgiften. Går det yrkandet igenom blir det helt enkelt ingen mervärdeskatt.

Vi har blivit helt eniga i utskottet om mervärdeskatten — det har herr Magnusson i Borås redan nämnt, och jag kan därför fatta mig kort beträffande den frågan. Jag tror att jag å hela utskottets vägnar kan säga att vi arbetat efter principen att det inte skall få finnas några undantag från skatten och att de undantag som nu finns skall avvecklas. Jag hoppas att vi, om förslaget genomförs, skall slippa motioner varje år om det ena undantaget efter det andra. Det intressanta i detta sammanhang är kanske att det även väckts motioner med yrkande om att vissa skall bli skattskyldiga, och det är sällan sådana förslag framställs av oppositionen. Anledningen är naturligtvis att den som inte tillhör systemet inte heller har rätt att göra avdrag för ingående skatt, och det är kanske inte uteslutande fördelar förknippade med det — snarare tvärtom.

Herr Magnusson i Borås har talat om vad vi har kompromissat om, och jag behöver därför inte redogöra för det. Vi har buntat ihop vissa varor och tjänster och hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär en översyn och förslag till hösten. Det gäller inte minst begagnade bilar, som är ett svårt problem. Vi har i utskottet under den knappa tid som stått till vårt förfogande inte kunnat hitta på något nytt utöver vad utredningen och departe-

Ekonomisk debatt

mentschefen föreslagit. För min del tror jag inte att det går att lösa problemet med begagnade bilar med mindre man har dem med i mervärdesskattesystemet.

Herr Gustafson i Göteborg hoppades att denna fråga skulle lösas beträffande konstnärer. Jag är sympatiskt inställd till den tanken och har varit med om att driva på den i min grupp. Jag hoppas att det inom departementet skall bli möjligt att finna regler varigenom frågan löses för konstnärerna och vi slipper besvärliga gränsproblem.

Herr talman! Med hänsyn till den internationella utvecklingen på skatteområdet och den omständigheten att omläggningen kan ske utan höjningar av den indirekta beskattningen yrkar jag bifall till utskottets hemställan i denna del.

När det sedan gäller kompletteringspropositionen torde det vara obestriddigt att — om ingenting oförutsett inträffar — konjunkturen nu är på uppåtgående igen och att vi i vårt land tack vare de energiska och målmedvetna åtgärder som regeringens och arbetsmarknadens organ vidtagit har klarat oss ur den värsta gaskramningen. Man tycker sig också se ett klart tecken härpå i börsutvecklingen. Jag är ingen börsexpert, men de som agerar på börsen brukar ha en ganska god näsa för vad som är att vänta på det ekonomiska området och inom näringslivet. De bryr sig föga om vad politiker säger. Om dessa målar aldrig så svart, ser börsspekulanterna realistiskt ekonomiskt på vad som sker. Utvecklingen på börsen har ju under den senaste tiden bara varit uppåtgående. Man bedömer där alltså prognoserna för framtiden mer optimistiskt än vad oppositionen nu tydligt gör.

Herr Gustafson i Göteborg påstod, att ökningen av bruttonationalprodukten inte varit så hög som socialdemokraterna hade sagt att den skulle bli, att vi haft en större arbetslöshet än tidigare, o. s. v. Allt detta är väl riktigt.

Men jag avundas herr Gustafson i Göteborg. Tänk om man kunde leva så obekymrad om omvärlden som han gör! Om så hela världen råkar in i en nedåtgående konjunktur, menar han att vi i Sverige i alla fall skall visa samma uppåtgående kurvor när det gäller bruttonationalinkomsten, produktionsutvecklingen och den ekonomiska utvecklingen över huvud taget. Som alla vet är det inte så enkelt att vi kan isolera oss, utan vi är beroende av omvärlden. Vid en jämförelse av vårt lands utveckling med de övriga europeiska ländernas står vi oss väl.

Det är väl ändå riktigt som det påstås i kompletteringspropositionen, att vårt lands ekonomi även internationellt inger förtroende och att bytesbalansen bör bidra till att stärka det förtroendet. Det finns ju heller ingen anledning att tro annat än att 1968, som departementschefen framhåller, blir ett lugnt år i fråga om löne-, pris- och kostnadsutvecklingen.

Det finns alltså goda förutsättningar för en snabb produktionsutveckling, och fortsätter man med en selektiv stimulans, kompletterad med trygghetsreformer för den äldre arbetskraften, så kan sysselsättningen säkras utan att utrymmet för det kommande konjunkturuppsvinget intecknas och utan risk för påfrestningar på vår valutareserv. Men en mycket viktig förutsättning är naturligtvis att inkomstutvecklingen håller sig inom ramen för tillväxten av resurserna. Jag vill för min del gärna kraftigt understryka detta, ty spränger man ramen blir resultatet endast att det gap som uppstår måste fyllas med ökade priser. Det är det ingen som önskar. Detta innebär emellertid inte att det inte skulle finnas utrymme för en fortsatt välståndsutveckling och högre standard. Men det är nog ganska klart att det inte finns något utrymme för skattesänkningar, och därför har utskottet — såvitt jag förstår även utskottets borgerliga ledamöter — stannat

Ekonomisk debatt

för att tillstyrka ett hundraprocentigt uttag även för senare hälften av nästa budgetår.

Om man studerar reservationerna i betänkandet måste man konstatera, att de tillsammans utgör ett mycket intressant aktstycke, inte minst ur den synpunkten att de presenteras av tre olika partier som säger sig skola överta regeringsansvaret i höst. På en enda punkt har man kunnat enas, och det gäller förslaget om en utredning angående metoderna att undvika penningvärdeförsämringens kontinuerligt skattehöjande effekt, som det heter. Men i övrigt går man fram med separata motioner med undantag för att mittenpartierna på någon punkt har kunnat ena sig.

Här är alltså splittringen inom oppositionen klart dokumenterad liksom i förvarsfrågan. Detta har understrukits ytterligare i den debatt som förts tidigare i dag. Mittenpartierna säger att det inte finns något utrymme för en sänkning av den direkta skatten och motsätter sig energiskt högerns krav på den punkten. Högern vidhåller sitt krav på sänkning av skatteskalorna. Detta skulle minska statens inkomster med 840 miljoner kronor under ett budgetår, och det är, som även mittenpartierna framhåller, en omöjlighet; resultatet skulle endast bli en omfördelning av skattetrycket från de högre inkomsttagarna till de lägre, eftersom det för närvarande inte finns något utrymme för en skattesänkning.

Vi tillåter oss också erinra om 1965 års skattereform, som innebar en lindring av progressionen för gifta i inkomstlägena 20 000—50 000 kronor och för ensamstående i inkomstlägena 10 000—50 000 kronor. Det var en skattelättnad som i absoluta tal uppgick till högst 1 300 kronor för gifta och 750 kronor för ensamstående. År 1967 beslöt riksdagen förenkla schablonavdraget för kommunalskatten vid den statliga beskattningen. Detta medförde

ytterligare skattesänkningar i inkomstskikten upp till cirka 17 000 kronor för gifta och 8 000 kronor för ensamstående.

Jag tror, herr talman, att det kan vara skäl i att framhålla att riksdagen inte bara höjer skatterna utan också sänker dem. Den skattesänkning som vidtogs den gången betraktar jag som genial därför att den kunde genomföras utan att konsekvensen blev en så mycket större skattesänkning för de högre inkomsterna. Effekten kom verkligen, som avsett var, de mindre och medelstora inkomsttagarna till godo.

Jag är fullt medveten om att dessa skattesänkningar inte slår igenom helt och hållet, dels på grund av prishöjningar, dels på grund av att vi också ändrade den indirekta beskattningen, dels och inte minst på grund av att kommunal- och landstingsskatterna har höjts. Men jag vill understryka att riksdagen har beaktat utvecklingen och vidtagit korrigeringar av skatten. Något utrymme för högerns skattesänkningar finns därmed inte, varför alla utskottets ledamöter i övrigt avstyrker högerns förslag.

För att fortsätta med högerns yrkanden kan jag nämna, att man också föreslår en höjning av de generella ortsavdragen samt en höjning av pensionärernas ortsavdrag. Det sistnämnda låter sympatiskt och enkelt. En sådan höjning skulle vi alla vilja vara med om, om det här endast gällde lägre inkomsttagare, men så är det inte. Man bör komma ihåg att det finns folkpensionärer som har 40 000, 50 000, 70 000, 100 000, ja, jag läste i tidningen om en person som hade 500 000 i pension. Skall man då ge även dessa en skattelättnad därför att de fyllt 67 år och är folkpensionärer?

Det är detta vi ställer oss avvisande till. Förslaget innebär nämligen att alla som fyllt 67 år oavsett om de har 100 000 i pension skall få en extra skattelättnad som andra inkomsttagare med

Ekonomisk debatt

lägre inkomster, med barn att försörja och med större omkostnader inte erhåller.

En höjning av ortsavdragen i övrigt medför på grund av progressiviteten självklart den konsekvensen att de högre inkomsttagarna får den största skattesänkningen. Men avgörande är att det för närvarande över huvud taget inte finns utrymme för några sådana åtgärder. Frågan om ortsavdragens storlek bör behandlas i samband med prövningen av familjebeskattningen, och den prövningen äger ju nu rum i finansdepartementet.

Till sist bör erinras om att schablonavdraget för kommunalskatt bidragit till att i inte ringa mån eliminera de negativa verkningar som ortsavdragen har för låginkomsttagare.

Vad beträffar folkpensionärerna yrkar såväl högern som mittenpartierna på en skrivelse till Kungl. Maj:t. Mittenpartierna vill ha till stånd en skyndsamt utredning av folkpensionärernas sidoinkomster och högern önskar en utredning om avskaffandet av skatteplikten för folkpensionärer. Tidigare fanns en maximigräns för extra avdrag för nedsatt skatteförmåga, och detta gällde speciellt folkpensionärerna. Denna gräns slopades från och med 1966, och därmed har skattemyndigheterna fått möjlighet att bevilja dem som enbart lever på folkpension extra avdrag med så stort belopp att det inte blir någon skatt.

I anslutning till detta beslut anförde bevillningsutskottet att reglerna för beskattningen av folkpensionärernas sidoinkomster var förenade med påtagliga brister och i vissa fall ledde till orimliga resultat. Det är klart språk från bevillningsutskottets sida, och vi är alltså ense på den punkten. Men utskottet betonade att dessa resultat inte berodde enbart på skattereglerna utan kanske i hög grad på att vissa förmåner till folkpensionärerna är inkomstgraderade.

Folkpensionärerna har inte något hårdare skattetryck än andra människor, utan en gynnsammare beskattning. Att den får dessa konsekvenser för dem när de skaffat sig sidoinkomster beror inte på skattesystemet utan på att de förmåner som de har vid sidan om folkpensionen är inkomstprövade och beskärs. Det är där felet ligger och det är främst där man bör angripa detta problem.

Utskottet begärde också en skyndsamt utredning av problemet, såsom herr Gustafson i Göteborg redan talat om, och jag kan alltså bara hänvisa till det. En sådan utredning har emellertid inte kommit till stånd, och det beklagar jag och hoppas att finansministern tar itu med problemet som ju måste lösas.

Vi ansåg vidare att man kanske kunde införa en definitiv källskatt för folkpensionärerna. Jag vet inte om det är möjligt men man bör i alla fall pröva den frågan.

Finansministern sade i ett interpellationssvar till herr Wedén för någon tid sedan att spörsmålet om folkpensionärernas sidoinkomster ingick i en större fråga avseende den s. k. marginaleffekten för folkpensionärer med sidoinkomster. Detta problem kan inte lösas, sade finansministern, enbart genom översyn av skattereglerna. Man måste också ta hänsyn till socialförsäkringens regler om folkpensionsförmåner. Ja, det är just det som jag har talat om. Pensionsförsäkringskommittén skall också snart avge ett betänkande med förslag rörande bl. a. inkomstprövningen av det kommunala bostadstillägget. Inom finansdepartementet pågår i samråd med socialdepartementet preliminära undersökningar av olika vägar att komma till rätta med marginaleffektproblemet. Något resultat av dessa undersökningar kan inte framläggas för riksdagen, förrän man tagit ställning till den framtida utformningen av pensionsförmånerna. Men, herr talman, jag tillåter mig konstatera att

Ekonomisk debatt

motionärernas önskemål om utredning redan är tillgodosedda.

Centerpartiet återkommer med sitt yrkande om att extra avdrag skall få göras vid den kommunala taxeringen motsvarande schablonavdraget vid den statliga beskattningen, och att staten skall ge kompensation till kommunerna för skattebortfallet, som skulle röra sig om 2,5 miljarder kronor. Man har redan varit inne på detta tidigare under debatten i dag, och visst vore det tacknämligt om vi kunde finna denna goda cigarr och sänka de kommunala skatterna, som mest tynger låglöne-grupperna och liknande kategorier.

Förslaget skulle också ha den fördelen att om detta betydande belopp övervältrades på staten, skulle skatt tas ut efter en progressiv skala, medan kommunalskatten är proportionell. Detta skulle jag finna sympatiskt. Men nu vill ju oppositionen avskaffa eller kraftigt minska progressionen även i fråga om den statliga skatten. Det sympatiska draget hos förslaget är då borta, och hur går det med skattelättnaden för kommunernas skattebetalare? Jag förutsätter nämligen att det inte ett enda ögonblick föresvävar motionärer och reservanter att kommunerna skall klara sig utan dessa miljarder.

Inte ens centerns mittenbroder och naturligtvis inte högerns representanter vill vara med om detta verklighetsfrämmande förslag, utan centern står ensam. Att man tillämpar ett schablonavdrag för kommunalskatten vid den statliga beskattningen beror ju på att man vill försöka utjämna den skillnad i skattebördan som på grund av ojämnheten i den kommunala skatten uppkommer mellan skattskyldiga vilka har lika stora inkomster. Men det motivet finns inte när det gäller den kommunala skatten.

Herr talman! Jag skall till sist helt kort beröra kommunisternas förslag. De yrkar på att skattefriheten för stiftelser avskaffas, att det företas en vä-

sentlig höjning av förmögenhetsskatten och att det tillsätts en utredning i syfte att avskaffa rätten till avdrag för representationskostnader.

Ät stiftelserna och förmögenhetsskatten ägnar sig kapitalskattutredningen och den arbetar ganska hårt — jag känner till det eftersom jag tillhör den själv. Vi får hoppas att det så småningom framläggs något förslag. I varje fall är frågan som sagt under utredning. När det gäller stiftelsernas ägande och inflytande inom näringslivet föreligger ju koncentrationsutredningens betänkande som utsänts på remiss. Detta förslag bör väl också avvaktas.

Beträffande representationskostnadsavdrag har bestämmelserna skärpts, och det krävs numera för rätt till avdrag att representationskostnaderna har ett direkt samband med verksamheten vid förvärvskällan. Därmed finns vissa garantier för att avdragsrätten inte missbrukas, och vi anser att det för tillfället inte är någon anledning att gå närmare in på spörsmålet.

Jag skulle vilja säga några ord i ytterligare en fråga, nämligen indexregleringen av skattesystemet. Det är riktigt att vi har ett indexförfarande när det gäller realisationsvinstbeskattningen. Detta har införts därför att det måste tas speciella hänsyn vid en vinstbeskattning av fastighet, trots att det strider mot principerna för övrigt i vårt skattesystem, vilket också framhållits av finansministern. Men det möter väl inte några praktiska svårigheter att ha ett sådant system då det gäller den här beskattningen. Det är ju ingen årlig företeelse att man köper och säljer samma fastighet. En annan sak vore att tillämpa principen på ortsavdrag, skatteskolor o. s. v. Uppenbarligen skulle det komplicera taxeringen och bli synnerligen opraktiskt, inte minst med hänsyn till källskattesystemet. Därför yrkar vi avslag även på detta förslag.

Herr talman! Jag skall nu sluta mitt anförande — för att alltså vara klar

Ekonomisk debatt

före middagspausen kl. 17 — med att yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan i betänkandena nr 44, nr 45 och nr 47.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara ta upp tre punkter i herr Brandts långa anförande.

När det för det första gäller beskattningen av konst hörde jag med stor tillfredsställelse att herr Brandt har arbetat i sin egen grupp för att uppnå en lösning och jag förutsätter då att han rekommenderar det förslag som framlagts av den utredning som han själv medverkade i. Är det så kan konstnärerna se fram emot en lösning av det här problemet, som jag måste säga har varit mycket svårt för dem.

För det andra vill jag ta upp herr Brandts yttrande, att oppositionen spelar ett mycket högt spel, när den inte omedelbart vill fastställa tidpunkten för ikraftträdandet av den nya arbetsgivaravgiften. Vi kan acceptera arbetsgivaravgiften, men eftersom det här är fråga om en skatt som särskilt drabbar arbetskraften och som är olämplig i ett arbetslöshetsläge, har vi sagt att man kan vänta med att bestämma ikraftträdandet tills det förefaller motiverat från konjunkturpolitisk synpunkt. Vad kan herr Brandt och hans meningsfränder ha att invända mot att det vidtas en finanspolitisk åtgärd i syfte att undvika ytterligare arbetslöshet, ty det är det saken gäller?

Herr talman! Det är inte fråga om något högt spel när oppositionen tillåter sig att komma med ett förslag om ändring av propositionen, utan det tillhör enligt min mening principerna för riksdagsarbetet.

För det tredje sade herr Brandt att när det gäller löftet om fyra procents produktionsstegring måste man naturligtvis ta hänsyn till vad som händer runt om i världen; Sverige kan inte

vara oberoende av den internationella konjunkturutvecklingen. Det är alldeles riktigt. Visst är vi beroende av den, även om den socialdemokratiska regeringen enligt vår uppfattning har förvärrat situationen. Men det relevanta i sammanhanget är att socialdemokraterna gick ut i 1964 års valrörelse och lovade minst 4 procents produktionsstegring varje år.

Den lärdom vi kan dra av detta, herr Brandt, är väl att man inte skall lova mer än man kan hålla.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill understryka vad herr Brandt sade om utskottets behandling av propositionen om mervärdesskatt, nämligen att vi alla har försökt undvika undantag. Jag håller principiellt med herr Brandt om att det är ytterst angeläget att man i fortsättningen ser till att det inte blir så många undantag från denna beskattning.

Sedan bara ett par ord om folkpensionärerna. Herr Brandt medgav att den kritik som riktats mot det nuvarande systemet har varit riktig. Det glädde mig. Herr Brandt kunde emellertid inte vara med om att angripa problemet på det sätt som vi har föreslagit. Många utredningar har som bekant arbetat länge men förgäves på att hitta ett annat system. Det har inte gått att finna något annat än det som högern har föreslagit, nämligen att man antingen gör hela folkpensionen skattefri eller också höjer ortsavdragen på ett effektivt sätt. Det kan nu herr Brandt inte vara med om, därför att det skulle kunna innebära en förmån för en del folkpensionärer, som vid sidan av folkpensionen har stora inkomster. Företagna undersökningar har emellertid visat att det inte är många människor över 67 år som har stora inkomster vid sidan av folkpensionen. Jag tycker därför inte att det skulle behöva innebära någon större självövertäring för

Ekonomisk debatt

socialdemokraterna att ansluta sig till vårt förslag, jämfört med att ha kvar ett system som är omöjligt för den övervägande delen av befolkningen. Om några få folkpensionärer erhåller en förmån med vårt system, får de sannernigen betala tillbaka de pengarna!

Sedan sade herr Brandt att det inte finns utrymme för någon skattesänkning nu. Nej, inte i den socialdemokratiska budgeten men väl i den budget som vi från högerpartiet har presenterat.

Herr BRANDT (s) kort gemmäle:

Herr talman! Herr Gustafsons i Göteborg konstaterande, att vi borde vara med om att försöka undvika arbetslöshet, är en självklarhet. Men det är i detta fall fråga om ett skattebortfall på 740 miljoner kronor under ett år, och det är alldeles uteslutet att vi skulle ta ett sådant steg. Detta gäller särskilt nu när vi står inför en uppåtående konjunktur, vilket ju tidigare under diskussionen allmänt har vitsordats.

Det är inte ett högt spel, säger herr Gustafson i Göteborg. Ja, det är det ur den synpunkten att det, om riksdagen skulle bifalla förslaget om avslag på införandet av arbetsgivaravgiften, inte kommer att bli någon mervärdeskatt. Jag vågar göra detta påstående.

Herr Gustafson gjorde vidare gällande att från vårt håll under valrörelsen förutskickats att bruttonationalprodukten skulle komma att öka med 4 procent. Jag tror inte att man gjort ett så renodlat påstående, utan man har nog uttryckt sig mera nyanserat. Dessutom existerar väl begreppet force majeure även inom politiken. Andra

länder har vidtagit kraftiga åtgärder såsom ett led i en deflationspolitik för att klara sin valutareserv och inre ekonomiska balans, och detta har medfört konsekvenser för svensk utrikeshandel. Man måste under sådana förhållanden acceptera att inte heller Sverige kan fullfölja den utveckling, som tidigare prognoser klart angivit.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort gemmäle:

Herr talman! När det gäller arbetsgivaravgiften har vi gjort en finanspolitisk bedömning, och jag tycker att herr Brandt som talesman för bevillningsutskottet skall ha en viss förståelse för detta.

Det löfte om en produktionsstegring på 4 procent som lämnades under valrörelsen 1964 finns klart återgivet i ett papper som jag har i min bänk. Jag hann inte leta fram det innan jag nu fick ordet, men jag skall visa det senare för herr Brandt. Han kan då själv läsa att det utlovas en produktionsstegring om minst 4 procent.

Det var alltså ett löfte som ni gav och som ni inte hållit.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande ärenden samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.05.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 29 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Ekonomisk debatt (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande bevillningsutskottets betänkande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän arbetsgivaravgift, m. m., jämte motioner, statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän arbetsgivaravgift, m. m., i vad avser riktlinjer för statsbidrag för allmän arbetsgivaravgift vid statsunderstödd verksamhet, jämte motioner, bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om mervärdeskatt, m. m., jämte motioner, statsutskottets utlåtande nr 132, i anledning av vissa motioner väckta i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om mervärdeskatt, m. m., i vad motionerna avser anvisande av anslag, samt bankoutskottets utlåtanden nr 43, i anledning av motioner angående den ekonomiska politiken, och nr 52, över motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1968/69, m. m., nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr REGNELL (h), som yttrade:

Herr talman! Den ekonomiska debat-

ten före middagsuppehållet kl. 17 hade ju pågått från kl. 10. Av de sju timmarna tog partigruppernas ordförande och finansministern i anspråk de fem första. Det är fråga om rutinerade herrar, så frågorna har blivit ordentligt belysta. Talesmannen för bevillningsutskottet, herr Brandt, hade när han omsider kom till tals några små, små ord av kärlek att säga om konsekvenserna av denna ordning för utskottets talesmän. — Med en av sina färgstarka liknelser sade finansministern på förmiddagen att herr Hedlund hade botaniserat över hela fältet och där ingenting glömt. Liknelsen påminde mig om att jag för något år sedan tillät mig en litet bitter formulering om att partiledarna betat av hela fältet innan vi andra släpps lösa.

Nå, vare sig man håller sig till liknelser från kreatursskötselns värld eller de lärda mödornas — kvar står att det mesta redan har sagts om vår ekonomiska politik. Fakta är redovisade dels i den reviderade finansplanen, som vi haft tillgång till i en månads tid, dels i skriften Konjunkturläget, som vi fått på bänkarna i dag. De politiska bedömningarna har presenterats i motioner som väckts i anslutning till tilläggspropositionen och har under det långa meningsutbytet i dag konfronterats med varandra.

Att fronten inte har varit helt obruten på oppositionssidan är något som med beklagande måste konstateras. Samskrivningen mellan oppositionens representanter i utskotten har inte alltid lyckats, och sådant resulterar tyvärr i en del onödiga fighter i kammardebatterna. Socialdemokraterna gläder sig häråt och har inte heller i dag försum-

Ekonomisk debatt

mat att peka på de motsättningar som uppstått inom den borgerliga oppositionen.

Som sagt återstår kanske inte så förfärligt mycket att anföra. I sak vill jag, herr talman, bara säga som min mening att den optimism, som en rad i och för sig gynnsamma utvecklingstendenser ger oss anledning att hysa här hemma, nog bör dämpas en hel del. Ett skäl till det är de betydande svårigheter som några av våra handelspartners har med sina betalningsbalanser.

Att mycket litet står att läsa om dessa ting i de handlingar jag nämnt — om Storbritanniens och USA:s bekymmer med utlandsbetalningarna — är kanske betingat av att man i officiellt tryck är obenägen att kommentera andras affärer. Klart är emellertid att eftersom vi här i landet är i hög grad beroende av den internationella handeln, inte minst med de länder jag nämnde, så kan deras bekymmer i stor utsträckning snart nog bli också våra. Valutaoron är en förvarning om att världshandeln kan komma att bli utsatt för allvarliga störningar genom ingrepp mot den fria handeln.

När det gäller Sveriges interna förhållanden vill jag också peka på en omständighet, som jag tycker har observerats i otillräcklig grad. Det är sant att efterfrågan på en hel del svenska varor har ökat på många håll, kanske främst tack vare efterfrågan från utlandet. Men i flertalet branscher finns en outnyttjad kapacitet i produktionsapparaten. Även om efterfrågan ökar kan den därför tillgodoses med hjälp av de anläggningar som redan existerar och kommer på de flesta håll knappast att resultera i någon mer omfattande investeringsrusch för att bygga ut produktionsapparaten. Är dessa antaganden riktiga — och jag tror inte att man kan förneka att så är fallet — bör man något tona ned den optimism i bedömningen av den förestående expansionen som kommer till synes på så många håll.

Både finansministern och herr Brandt har tidigare i dag framhållit att aktierna i börsnoterade företag gått upp nu i vår och de har ansett att uppgången skulle vara ett tecken på förväntningar dels om en väsentlig ökning av efterfrågan på varor, dels om ökade förtjänster för producenterna. Men en sådan bedömning är nog förhastad. Uppgången — som för resten har mattats av väsentligt under de allra senaste dagarna — beror i stor utsträckning på återhämtning av de onormalt djupa doppingar, som var följden bland annat av den pessimism som kom till uttryck i aktieägarkretsar efter genomförandet av ändrade regler för beskattning av realisationsvinst vid aktieförsäljning.

Jag skall tillåta mig att fälla ytterligare ett sakligt omdöme. I ett av finansministerns anföranden noterade jag formuleringen: Budgetperspektivet är en aning oroande. — Nog tycker jag att uttrycket »en aning», luftkudden, eller vad man skall kalla det, kunde tas bort. Hårt och kallt bör det konstateras att budgetperspektivet är oroande. Vill man brodera på »oroande» passar det väl bättre med ett förstärkningsord, »mycket oroande», eller någonting sådant. Regeringens finanspolitik och dess ekonomiska politik har fört oss dithän. Att talesmän för regeringspartiet så triumferande kan säga att skattesänkningar i dagens läge är omöjliga att genomföra är en följd av regeringens politik. Så länge inte skatterna reduceras kommer det att kärva på ett besvärande sätt i det svenska näringslivet.

Sammanfattningsvis anser jag att den bild av nuläget och av framtiden som regeringspartiet presenterar är för ljus. Det är inte bara budgetperspektivet som är oroande. Också väsentliga svenska näringsgrenar har anledning att se framtiden an med oro.

Jag skall så be att få övergå till de båda utlåtanden från bankoutskottet, nr 43 och nr 52, som är aktuella i detta sammanhang. Vid behandlingen av båda

Ekonomisk debatt

dessas utlåtanden har den socialdemokratiska hälften av utskottet stått för skrivningen. Oppositionens synpunkter återfinns alltså i reservationerna. Det rör sig i stort sett om kända debattämnen, och jag skall därför nöja mig med att nämna dem.

Oppositionen vill ha en effektivare planering av den offentliga sektorns expansionstakt. En långsiktigare planering skulle kunna medge detta. Därvid krävs också en angelägenhetsgradering av sådana större reformer som avsevärt påverkar den allmänna sektorns omfattning. Inte bara nya uppgifter och utgifter skall debatteras. Också gamla åtaganden måste granskas. Det bör göras i en parlamentarisk utredning. Arbetskraftsplaneringen är en väsentlig del av långsiktig planering. Enskilt sparande måste främjas, också med nya uppslag. Stabiliseringskonferenserna är enligt den samlade oppositionens bedömning inte alls i förväg dömda att bli det fiasko, som socialdemokraterna alltid profeterar om. Detta sägs i reservationen 1 vid bankoutsrottets utlåtande nr 43, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Bifall yrkar jag också till reservationerna 2 och 3. I den förra hemställes om bifall till motionsyrkanden om att Kungl. Maj:t måtte låta utreda inrättandet av ett ekonomiskt-socialt råd. Den senare avser också ett krav på utredning, nämligen om ökad avgiftsfinansiering av offentliga tjänster.

I anslutning till bankoutsrottets utlåtande nr 52 har mittenpartiernas representanter i utskottet valt att på samma sätt som i fjol redovisa ett flerpunktsprogram för ekonomisk stabilisering. Företrädare för mittenpartierna kommer, efter vad jag förstår, att kommentera detta program. Högerrepresentanterna har funnit det rationellare att hänvisa till den för hela borgerligheten gemensamma reservationen 1 vid utlåtandet nr 43. Detta innebär i sak det samma som den reservation som har

avlämnats av mittenpartiernas företrädare i bankoutsrottet. Högerns hänvisning finner man i reservationen 1 b. Också till denna ber jag att få yrka bifall.

Anknytning till utlåtandet nr 43 har också reservationen 2 vid utlåtandet nr 52, i vilken vi högerledamöter önskar få en striktare kontroll av statsutgifterna, både nya sådana och — via en parlamentarisk besparingsutredning — redan etablerade. Även till denna reservation ber jag att få yrka bifall.

Allra sist, herr talman, vill jag, innan någon annan gör det, framhålla att det är en aning besvärande att många av dessa teman ligger varandra så nära, att det är svårt att avgränsa debatten. En del av det som kommer att sägas i dag kommer vi att tycka att vi redan har debatterat under vårsessionen, något som i och för sig icke är tillåtet enligt riksdagsstadgan. Ett och samma ärende skall ju inte komma under prövning vid mer än ett tillfälle under en session. Skillnaderna mellan ämnena är så små, att dessa ofta uppfattas som identiska. Vad som kommer från det ena eller andra utskottet kan också ge anledning till funderingar. Varför har just den frågan handlagts av bevillningsutskottet, den frågan av bankoutsrottet och den frågan av statsutskottet? Man har sökt råda bot på detta förhållande genom att nu sammanföra flera utlåtanden från de olika utskotten till en gemensam debatt. Troligen har man på det sättet brutit udden av en del av de svårigheter som jag påpekat.

Därefter anförde:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Jag är i samma prekära situation som bankoutsrottets ärade ordförande och skulle också jag kunna anföra kritiska synpunkter på uppläggningsen av dagens debatt. Kanske är det dock riktigt att göra på det sätt som skett. Frågan om den ekonomiska poli-

Ekonomisk debatt

tiken har ju en så oerhört stor betydelse, att den behöver en grundlig genomgång och belysning. Kanhända är det bäst att göra denna genomgång i debattens början, varefter vi som fotfolk får ta vid och begränsa oss till några av de detaljer, som sammanhänger med våra utskotts behandling av frågan.

Nu har jag, herr talman, att yrka bifall till ett par reservationer i bankoutskottets utlåtande nr 43 och en reservation i bankoutskottets utlåtande nr 52. Jag vill här försöka att mycket kort motivera detta mitt ställningstagande.

Den ekonomiska politiken har vid flera tillfällen och i olika sammanhang debatterats här i kammaren. Utskottsmajoriteten har därför i sitt utlåtande nr 43 ansett att det inte finns någon anledning att ånyo behandla dessa frågor och de aspekter man ytterligare kan ha på dem. Folkpartiet och centerpartiet har i sina motioner I: 656 och II: 836 ändock hävdad att många problem ännu kvarstår olösta och att på en hel del områden ytterligare behandling av problemen är nödvändig.

Jag skulle vilja säga att bland de många problem inom den ekonomiska politikens sfär, som efter det långa socialdemokratiska regerandet kvarstår olösta, har vi att kämpa mot den inflation som vi dagligen konfronteras med och som intar en mycket framskjuten plats i vårt ekonomiska tänkande. Denna inflation har på många av arbetslivets områden medfört olägenheter av olika slag. Levnadskostnaderna har efter andra världskriget mer än fördubblats och för produktion och sysselsättning samt inkomst- och förmögenhetsfördelning har den medfört verkningar som måste anses ur social synpunkt föga eftersträfvansvärda. I den fortgående inflatoriska utvecklingen har vi mist motståndskraften mot den konjunkturavmattning som måste bli en följd av denna utveckling. Inte minst småspararna har under denna tid missgynnats på ett inte bara påtagligt sätt

utan på ett sätt som inte kan anses vara förenligt med den uppfattning som vi hyser, att vi lever i ett idealsamhälle.

Tyvärr är det så, att den fortsatta inflationen gör sig gällande på många områden; inte minst i produktionsutvecklingen kan vi bevittna dess skadeverkningar. Vår industri och vårt näringsliv över huvud taget har råkat in i en period av vad man kan beteckna som ett ytterst kärvt och ovänligt klimat. Kostnadsstegringarna har påfallande påverkat sysselsättningsgraden, och i vår konkurrens både på exportmarknaden och på hemmamarknaden har vi i många fall lidit nederlag med arbetslöshet som resultat. Den arbetslöshetskris vi för närvarande genomlider är i mångt och mycket ett resultat av den under flera år förda politiken. Det är inte fel att påstå detta. Därför har vi också i de ovan angivna motionerna ägnat stor uppmärksamhet just åt det förhållandet, att inflationen ökar arbetslösheten och minskar produktionen.

Om, samtidigt som vi lider av en alltmer fortgående inflation, en viss konjunkturavmattning sker på det internationella planet, måste känningarna bli ännu större, och om dessutom en hel del strukturförändringar och artificiella förändringar inom världshandeln uppstår, kommer våra svårigheter att laggas ovanpå allt detta och därigenom ytterligare försämma det ekonomiska läget.

Nu anför man från regeringens sida, att det är en konjunkturförsvagning och en strukturförändring som i stort sett är orsaken till sysselsättningssvårigheterna här hemma. För vår del anser vi emellertid att detta är ett ensidigt bedömande av orsaken till våra svårigheter. Vi är övertygade om att ifall vi kunde hejda inflationstrycket och den därmed följande kostnadsutvecklingen, skulle näringslivets räntabilitet och kapitalförsörjning bli gynnsammare och vi skulle få större möjligheter för näringslivet att expandera och större möjligheter att av-

Ekonomisk debatt

sätta varor på exportmarknaderna under hård konkurrens med utlandet.

Tyvärr tröstar regeringen sig med att den svenska konkurrensförmågan inte kan vara allvarligt skadad. Ett sådant påstående har inte något fast underlag, ty mycket av den export vi i dag har ger inte vår industri möjlighet att bygga upp den ekonomiska stabilitet den måste ha för att i längden kunna motstå det yttre trycket från våra konkurrerande länder. Vi efterlyser därför en mera produktionsvänlig politik. Vid sidan om den sysselsättningskapande politiken, som är avsedd för ett läge där vi har försämrad konjunktur, krävs — enligt vårt förmenande — en effektivare ekonomisk politik på lång sikt. Hit hör, som vi vid flera tillfällen poängterat, en fastare budgetplanering och en rullande flerårig finansplan samt en mera genomarbetad planering av det samhällsekonomiska utvecklingsproblemet över huvud.

I vår reservation till bankoutskottets utlåtande nr 43 under mom. A har vi poängterat dessa synpunkter. Vi föreslår där anordnande av stabiliseringskonferenser, i vilka skulle delta företrädare för arbetsmarknadens parter, vissa andra organisationer, regering och riksdag samt erforderlig expertis. Konferenser enligt denna typ skulle vara väl ägnade att skapa ökat förtroende för statsmakternas ekonomiska politik, vilket utgör en viktig förutsättning för att stabiliseringspolitiken skall kunna bedrivas med framgång.

Om förtroendet för statsmakternas vilja eller förmåga att åstadkomma samhällsekonomisk balans rubbas, kan man vara övertygad om att strävanden hos arbetsmarknadens parter att på förhand kompensera sig för kommande prisstegringar lätt kan uppkomma. Sådana strävanden ger obönhörligen utslag i ytterligare prisstegringar och kommer att påskynda dessa. Regeringen bör ta initiativ till samråd mellan alla involverade parter för att få fram en allsidig

belysning av den samhällsekonomiska utvecklingen och konjunkturpolitikens förutsättningar och på så sätt medverka till att få stabilitet i samhällsekonomin.

Det förslag som vi på detta sätt vill föra fram innebär givetvis inte någon rekommendation om ingrepp i den fria arbetsmarknadens parter har när det gäller att träffa avtal. Vi hemställer därför i vår reservation att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om åtgärder på den ekonomiska politikens område i enlighet med vad som anförts i reservationen.

I motionerna har vi också framfört förslag om att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall anhålla om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd. Dess uppgift skulle vara att diskutera och förbereda en effektiv stabiliseringspolitik. Här ber jag att få yrka bifall till reservationen under mom. B.

I bankoutskottets utlåtande nr 52 behandlas i anslutning till nu nämnda motioner ett par kompletteringsmotioner av centerpartiet och folkpartiet med likalydande hemställan. I den reservation vi avgivit till detta utlåtande har i tio punkter angivits på vilka vägar vi föreslår åtgärder och reformer på den ekonomiska politikens område.

Jag skall, herr talman, icke i detta skede av debatten analysera dessa tio punkter. Jag endast hänvisar till dem.

Med detta korta yttrande ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1 a vid bankoutskottets utlåtande nr 52.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Jag tycker det var snällt av herr Berglund att inte försöka analysera de tio punkter som tas upp i den reservation som representanter för centerpartiet och folkpartiet har avgivit. Ett försök till analys kanske skulle ha stämt herr Berglund missmodig. En hel del av dessa punkter kan man nog inte ens beteckna som förslag, som herr Berglund gjorde. Sna-

Ekonomisk debatt

rare är det fråga om önskemål i största allmänhet; man hemställer om att något bra skall göras. Hur det skall göras sägs inte. Konkreta förslag saknas; det är vad som utmärker dessa tio punkter mer än något annat.

I punkten 1, som herr Berglund hänvisade till, sägs det att budgetplaneringen bör göras fastare. Går vi sedan till punkten 4 läser vi att den statliga finanspolitiken bättre än hittills bör anpassas efter konjunkturerna — alltså icke göras fastare. I den statliga finanspolitiken förmodar jag att man inkluderar skattepolitiken och utgiftspolitiken. I den ena punkten begär ni fastare planering, i den andra lösare. Ja, ni är ju två partier och har väl utrymme för två uppfattningar, skulle jag förmoda; var och en av er har väl skrivit sin punkt. I en annan punkt har ett av era partier talat om ett ekonomisk-socialt råd, medan det andra partiet, antar jag, under en annan punkt har talat om en konferens som skall bidra till att skapa stabilitet.

Det är inte mycket nytt i dessa punkter; samma gamla saker som vi sett i flera år tas upp. I och för sig borde det inte vara något fel att föra fram samma punkter, men man tycker att de under tiden steg för steg kunde ha utarbetats så att de blivit bättre än de var när de först fördes fram. Den enda mer anmärkningsvärda skillnaden — det enda framsteg, om vi skall kalla det så — som vi har upptäckt är benämningen. Man talade förut om rundabordskonferenser, nu talar man om stabiliseringskonferenser. På en punkt talar man dock om stabiliseringspolitiska rundabordskonferenser och knyter sålunda ihop de två orden.

Hur sådana konferenser skall gå till har vi åtskilliga gånger här i riksdagen begärt att få konkreta förslag om. Det skall kallas folk till dessa konferenser. Vilka? Jo, det skall komma ledamöter från de olika partierna i riksdagen, från regeringen, arbetsmarknadens par-

ter, experter från konjunkturinstitutet och liknande. Era ledamöter från riksdagen kan ni ju träffa här. I den mån Arbetsgivareföreningens representanter önskar träffa er kan ni träffa dem. De önskar dock inte träffa er vid dessa konferenser enligt det remissvar som lämnats till bankoutskottet. Säger det er ingenting om det realistiska i era lösa förhoppningar?

Men all right, lägg fram era förslag, arbeta fram dem själva! Begär inte att ni, om ni förstärker era två riksdagsgrupper förutom med högern — som naturligtvis instämmer i era synpunkter — också med andra partier i riksdagen och sedan tar dit regeringen skall få tips som hjälper er att föra en annan politik än den regeringen för!

Ni tror, förmodar jag, att man på en sådan konferens skulle få fram något annat än vad vi kan få fram här i riksdagen. Men det är ungefär samma personer ni kommer att få träffa, vare sig konferensen hålles i denna sal eller på andra sidan Strömmen i kanslihuset. Konjunkturinstitutets folk har ni alla möjligheter att få träffa i olika förberedande sammanhang. Experter kan ni väl tala med; det finns inga hinder för er som partier att göra det. Alla praktiska resultat, som ni skulle kunna uppnå med dessa »stabiliseringspolitiska rundabordskonferenser», kan ni alltså uppnå i dag, och ni har kunnat uppnå dem under de gångna åren, om ni hade velat lägga manken till och försöka åstadkomma dessa konferenser i egen regi. Ni behöver inte nödvändigtvis dra dit sossarna; ni klarar er säkert bra på egen hand. Men lägg fram förslagen! Ni säger ingenting om vilka åtgärder ni vill föreslå — det tiger ni med. Vår för? Har ni inga egna förslag? Är det sossarnas förslag ni väntar på?

Ni begär alltså i ena punkten en fastare budgetplanering och i den andra punkten en mer rörlig, anpassad politik. Hur långt fram i tiden kan ni se, när ni vill utforma denna fastare poli-

Ekonomisk debatt

tik? Förslag till statsbudgeten utarbetas i departementen på hösten ena året sedan förslag för de olika verkens anslagsbehov på våren dessförinnan utarbetats av respektive myndigheter. Statsverkspropositionen behandlas sedan i riksdagen nästföljande vår, och den nya budgeten börjar därefter att gälla från halvårsskiftet och skall sedan gälla även för halva nästa kalenderår. Vid budgetarbetet är man alltså tvungen att förutse konjunkturutvecklingen ungefär ett och ett halvt år i förväg. Kan ni förutse den internationella konjunkturutvecklingen ett och ett halvt år i förväg? Kan ni göra det inom folkpartiet och centerpartiet ens om ni får konjunkturinstitutets experter till ert förfogande? Dessa experter står också till regeringens förfogande när den försöker fastlägga den framtida politiken. Dessa experters synpunkter återges i offentliga berättelser av olika slag, vilka vi alla har tillgång till. Men dessa experter har ingen förmåga att förutse den internationella konjunkturutvecklingen ett och ett halvt år framåt i tiden. De skulle inte heller ha det, om de samlades vid någon av era rundabordskonferenser. När ni begär en fastare planering, begär ni någonting som strider mot ert krav på en bättre anpassning efter konjunkturerna — båda dessa krav kan ni inte förverkliga på en gång. Ni kan inte se in i framtiden, och ni kan därför inte heller låsa budgetarbetet. De förslag, som ni skulle ha att komma med vid en rundabordskonferens eller i ett ekonomisk-socialt råd, kan ni lika gärna lägga fram här i riksdagen. Ingen av de personer som ni vill träffa i sådant råd skulle ni sakna, om ni kallade till egna konferenser. Ni behöver inte vänta på regeringens initiativ. Ta egna initiativ! Visa hur bra det privata initiativet är — om ni har något!

En av era punkter handlar om räntepolitiken. Motioner om en sänkning av räntan har, som bankoutskottet fram-

håller, tidigare varit uppe till behandling. Men det kan ju knappast ankomma på riksdagen att direkt besluta om räntepolitiken. För det ändamålet har vi riksbanksstyrelsen, i vilken representanter för de olika partierna har säte. Om ni vill ha någon ändring i riksbankens räntepolitik, bör ni alltså påverka era representanter i den styrelsen. Har ni inte förtroende för dessa partikamrater, så får ni väl byta ut dem! Svårare är det väl inte! Men vi kan ju inte här föra en riksbankspolitik samtidigt som de som vi tillsatt i riksbankens styrelse för en annan riksbankspolitik. Vi måste väl när vi kommer till verkligheten i alla fall nöja oss med att föra *en* politik. Är det riksdagen eller riksbanken som skall föra den politiken? Jag anser — och det tror jag att de flesta andra riksdagsledamöter också gör — att det är riksbankens styrelse som skall föra den politiken. Detta betyder inte att inte riksdagen skall kunna uttala sig om räntepolitiken, men det gör vi ju när vi i efterhand granskar riksbankens politik. Vi kan inte på förhand granska de beslut som riksbankens styrelse skall fatta eller rekommendera vilka beslut som skall fattas. Den rätten har vi inte, och den bör vi inte heller ha; i så fall utgör vi inte längre en granskande församling, utan då är vi själva styrelsen. Men vi har ju redan tillsatt en särskild styrelse för detta ändamål. Jag förstår bara inte hur er politik skall hänga ihop på denna punkt. Ni får bestämma er för att antingen desavouera era egna representanter i riksbankens styrelse eller följa den politik som de lägger upp och i efterhand diskutera den under sedvanliga former.

I en annan av era punkter sägs att regeringen på det internationella planet bör främja en ekonomisk expansion inom den industriella världen. Varför talar ni bara om den industriella världen? Har ni glömt den diskussion som fördes här i går? Det gäller väl en in-

Ekonomisk debatt

dustriell och ekonomisk expansion också i andra delar av världen än i industriländerna? Det gäller väl även uländerna? Men dem har ni tydligen glömt bort i detta sammanhang.

Ni menar väl då att regeringen på det internationella planet skall främja en expansion av den industriella världen genom att driva en sådan politik inom OECD, EFTA och andra organ där vi är med. Men det gör man ju. Men tro inte att vi genom EFTA eller OECD kan påverka tyskarna och deras riksbank, Bundesbank, om de vill föra en mer restriktiv ekonomisk politik, vilket de vill. Detta har kommit till uttryck i den politik de fört sedan slutet av 1950-talet i syfte att undvika en inflatorisk utveckling. Tyskarnas politik har icke varit någon expansionspolitik som bidragit till utvecklingen i den industriella delen av världen. Menar ni då att svenska regeringen skall lägga sig i de interna tyska angelägenheterna för att få tyskarna att slå in på en expansionspolitik?

Ni säger att regeringen skall främja den ekonomiska expansionen på det internationella planet, och särskilt inom organisationer där västeuropeiska industristater medverkar. Men detta betyder såvitt jag kan förstå också att man på det internationella planet måste anordna särskilda konferenser och uppträda med pekpinnen inför övriga länder. Begär inte för mycket! Ibland skulle man unna er att få regeringsmakten så att ni fick chansen att tillämpa dessa principer för att strax upptäcka att de inte går att tillämpa. Ingen annan skulle heller följa era rekommendationer. Ni skulle göra både er själva och landet till åtlöje, om ni försökte föra en sådan politik på det internationella planet antingen den nu skulle gälla Tyskland eller England. England önskar väl en expansionistisk utveckling av sitt näringsliv, men att åstadkomma det är en alltför svår uppgift för att den svenska regeringen på

det internationella planet skall kunna göra något för att främja den.

Dessa frågor är inte så enkla. Ni ritar upp en trollformel, gör upp en önskelista och så håller ni upp den framför väljarna. Somliga kanske tror att ni skulle kunna förverkliga detta. Men det har ni inga förutsättningar att göra. Ingen skulle lyssna på er utanför Sveriges gränser, om ni skulle försöka föra en sådan politik. Ni kan inte påverka ränteläget i Tyskland. Det kan inte ens tyska regeringen göra. Räntepolitiken i Tyskland ligger i händerna på Bundesbanks styrelse, skild från regeringen och skild från Bundestag. Hur skulle svenska regeringen genom direkta kontakter ha möjlighet att på det internationella planet påverka den tyska räntepolitiken, som påverkar den internationella räntepolitiken, som i sin tur skulle göra det möjligt att åstadkomma en mer expansionistisk industripolitik och en lägre räntenivå. Sverige för ju redan en räntepolitik som i jämförelse med andra länder i Europa ger oss det näst lägsta ränteläget generellt sett.

Ni säger i en av de tio punkterna, den sista som herr Berglund inte ville granska, att konkurrensens värde för rationalisering och effektivitet bör konsekvent tillvaratas. »Konkurrensens värde bör tillvaratas.» Det skall naturligtvis ske genom beslut av riksdag och regering och exekveras av regeringen. Ni säger alltså att vi skall ha konkurrens, men ni gör tydligen inte som högerpartiet som i sitt särskilda yttrande säger att man vill »förlita sig till marknadshushållningens egna självläkande krafter». Ni säger i er tionde punkt att konkurrensens värde bör konsekvent tillvaratas.

Om koncentrationsutredningen har kommit fram till det resultatet, att i många branscher förekommer en mycket begränsad för att inte säga inskränkt konkurrens samtidigt som föga import av utifrån konkurrerande varor sker, frågar jag: Betyder det ni säger i

Ekonomisk debatt

er tionde punkt att ni vill att regeringen skall ingripa här, tvångsvis importera varor, tvångsvis upplösa företag som har en monopolställning på vissa områden, skapa nya statliga företag för att konkurrera med de privata? Ni har aldrig framfört några sådana konkreta förslag.

Ni har satt upp en punkt som i och för sig ser snygg ut. Ingen har någonting emot utan alla kan uppskatta att rationaliseringen, effektiviteten och de sänkta kostnaderna och därmed varornas priser utvecklas på ett gynnsamt sätt och att möjligheterna härtill tillvaratas. Men på vilket sätt skall ni göra det? Det säger ni ingenting om. Kalla inte detta för förslag! Det är inget förslag. Det är en mycket lös önskelista. Det är det vackraste varmed man kan karakterisera det hela. Ni vill tydligen inte heller stå för det.

I ett särskilt yttrande till bankoutskottets utlåtande nr 52 säger högern, vilket jag tror att även centerpartiet och folkpartiet har tagit upp i något annat sammanhang, att åtgärder bör vidtas för att förbättra näringslivets självfinansiering i syfte att stimulera investeringar. Om nu den utveckling som har ägt rum under 1966 och 1967 och under en del av detta år har lett till att de internationella priserna har pressats på en hel del råvaror och färdigvaror, så har det lett till lägre priser också för de svenska företagen. Att företagen endast kan ta ut lägre priser på sina produkter medför att deras vinster blir mindre, deras självfinansieringsgrad sjunker. Åtgärder skall nu vidtas för att förbättra näringslivets självfinansiering. Låt oss höja den internationella prisnivån! Det är ju den som har sjunkit. Kan ni det? Vilka åtgärder är det fråga om? Ni säger ju att åtgärder skall vidtas. Får jag fråga: Vilka åtgärder skall vidtas enligt er uppfattning?

Om den största orsaken till lägre självfinansieringsgrad inom näringsli-

vet under de två senaste åren mot vad den tidigare har varit ligger i att de internationella priserna sjunkit måste de åtgärderna gå ut på att höja den internationella prisnivån. Var har ni den hävstång med vilken ni kan utföra det arbetet? Var har ni de krafter med vilka ni skall utföra det arbetet? Båda sakerna fattas.

En av folkpartiets och centerpartiets reservationer vid bankoutskottets utlåtande nr 43 går ut på bl. a. att nationalbudgeten också skall innefatta en bedömning av den framtida tillgången och efterfrågan på olika slags arbetskraft. Ett sådant förslag har ingen någonting emot. Arbetsmarknadsstyrelsen försöker bygga upp sådana framtidsprognoser, och skolöverstyrelsen, som har hand om utbildningen av de kommande generationerna, har anledning att tänka över hur efterfrågan kommer att bli på olika utbildningsområden i framtiden — men det är en ytterst svår uppgift att klara av.

För några år sedan beräknades att det skulle bli ett stort behov av elektrotekniska civilingenjörer, men några år senare visade det sig att det inte blev så. Nu arbetar väl 50—60 svenska elektrotekniska civilingenjörer i stället i Amerika, i dess flygfabriker. Hade folkpartiet eller centerpartiet vid den tidpunkten några möjligheter att se längre in i framtiden än den svenska industrin, de svenska universiteterna eller övriga svenska myndigheter som hade med bedömningen att göra? Var har ni i så fall det fina horoskop som ni använder för att skåda in i framtiden, och vad säger det er för närvarande? Också på den här punkten har ni ställt upp önskemål, som alla i och för sig kan instämma i och som myndigheterna försöker uppfylla. Men ni har inte någonting i sak att komma med som det minsta bidrar till en bättre utveckling. Eller vad har ni att säga när arbetsgivarna importerar arbetskraft? De efterfrågade vid ett tillfälle mer och mer

Ekonomisk debatt

arbetskraft för att några månader senare sätta arbetarna på gatan med förklaringen att de inte hade arbete för dem längre. Direktörerna för fabriker-na kan i många fall inte se in i sin egen bransch och sitt eget företags framtid mer än för någon månad framåt. I några fall där det finns stora orderstockar kan man räkna ut hur länge arbetet med beställningarna kommer att räcka, men i de fall då det inte finns sådana stora orderstockar utan man får leva på hoppet att det skall komma in order framdeles, vet ju vederbörande ingenting om framtiden. De kan alltså inte skåda in i framtiden, och era förslag kan inte heller hjälpa dem, ty ni kan inte göra något bättre än att fråga dem till råds, eftersom ju de måste vara de bästa siarna om framtiden, då de själva dagligdags arbetar på det område det gäller. När det gäller importen av arbetskraft handlade man fel inom det svenska näringslivet, eftersom det senare visade sig att importen inte var nödvändig. Ni har ingen förmåga att hjälpa dem, utan ni sätter bara upp en önskelista.

Herr Berglund sade att inflationen inom vårt tänkande intar en framträdande plats, kanske t. o. m. den mest framträdande. Det är väl litet sent påkommet, men jag tror inte att det är inflationsproblemen som är störst just nu med tanke på den relativt måttliga prisstegringen i Sverige liksom också i utlandet under de senaste 1—2 åren. Frågan är väl i stället om vi inte skall kunna åstadkomma en expansion, en ökning av produktionen. Det är inte inflationsbekämpningen utan expansionen som är det betydelsefullaste problemet nu. Den svenska konkurrensförmågan skulle vara allvarligt skadad, säger folkpartiet och efterlyser en mera produktionsvänlig politik. Vad vill ni ha? Vill ni ha lägre löner för LO:s och TCO:s medlemmar, så att företagen kan köpa arbetskraften billigare och kostnaderna blir lägre både inom fabriker-

na och i råvaruledet samt i de halvfabrikat som behövs för produktionen? Vill ni ha lägre transportkostnader genom att tillämpa lägre löner för transportens och butikernas folk? Är det vad ni vill ha? Är det den mera produktionsvänliga politik som ni syftar till, så säg det! Stanna inte vid den yttre ramsa som inte går in på realiteterna! Använd era egna ord för att tala om vad »en mera produktionsvänlig politik» betyder! Beskriv det, så att vi får höra vad som menas med det uttrycket! Vill ni pressa lönekostnaderna, som är 60—70 procent av samhällets totala utgifter, om vi ser på nationalbudgeten, och som måste motsvara en liknande del av den totala produktionen? Det är den största posten. Är det den ni vill ha ner?

Lönekostnaderna är kanske inte den största posten för varje enskilt företag om man ser bara på företagets direkta utgifter och inte räknar med kostnaderna för råvaror, maskiner, transporter och försäljning, men om man tar det som helhet är det den största posten. Följ varan från det att den ligger som järn i berget, genom järnverket, över verkstäderna, varven och annan tillverkning fram till konsumenterna och se efter! Då finner ni att löner-na betyder mest.

När ni nu säger att ni vill föra en mera produktionsvänlig politik som skall återställa den svenska konkurrensförmågan — vilken är allvarligt skadad internationellt sett — är det då löner-na ni vill ha ner? Tala om det för oss, så att vi vet vad vi skall diskutera om på de rundabordskonferenser ni säger att ni vill ha.

Herr talman! I bankouts-kottet får vi varje år dessa motioner från partiledningarna. De utvecklas inte mycket år från år, och det är inte mycket annat att säga än detta, att om man hade en hatt på huvudet skulle man lyfta på den och hälsa på gamla bekanta — som det brukar heta. Vi får väl finna

Ekonomisk debatt

oss i det och ta det som ett tecken på att motionärerna inte har några initiativ av betydelse att komma med. Det enda vi märker är att man byter ut och moderniserar orden. Såväl folkpartiet som högern och centern skriver mer och mer ihop sig i liknande tiopunktsprogram. Det är några små variationer i ordvalet här och var, men som vi förstått av dagens diskussion föreligger det inga större skillnader; ingen har något realistiskt förslag som på ett förnuftigt sätt kan ändra vårt läge till det bättre.

Herr BERGLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Sin vana trogen analyserar herr Hagnell uttalanden efter sin egen metodik, som jag givetvis inte kan hålla med om. Men jag är häpen över den självgodhet som lyste fram ur herr Hagnells anförande, en självgodhet som bottnar i inställningen: Vi vill inte ha någon hjälp av oppositionspartierna, vi klarar oss själva. Vi är goda nog att göra det på det rätta sättet.

Var och en av oss erfar väl följderna av den ensidighet som herr Hagnell lägger i dagen när han gör sina uttalanden. Vad vi har sagt i de tio punkterna är det som vi vill komma åt och där vi vill åstadkomma en stabilisering av vårt näringsliv, vår ekonomiska politik och allt vad därmed sammanhänger. Men det är regeringen som skall lägga fram förslag på grundval av anvisningarna hur en sådan politik skall föras. Och där vill vi gärna hjälpa till. Om vi nu efter herr Hagnells anförande har någonting kvar av intelligens och kunnande, så vill vi gärna erbjuda våra krafter för att vi skall få det så bra som möjligt.

Jag skulle här kunna gå igenom de tio punkterna, men tiden medger inte detta. Jag ville inte heller i mitt första anförande besvära kammaren med en längre analys av dessa frågor. Jag vill dock säga att dessa punkter utgör både en sammanställning av önskemål och tio

förslag till vägar för att komma till rätta med problemen.

Herr Hagnell bagatelliserar vidare inflationen. Det är ju den Strängska musiken: att det varje år skall förekomma en inflation med vissa procent. Tanken bakom detta är givetvis att det skall bli lättare att få budgeten att gå ihop. Men de som blir lidande på detta är ju människorna i allmänhet — konsumenterna, löntagarna och andra kategorier. Experter jämställda med herr Hagnell eller kanske på ännu högre nivå menar dock att inflationen i dag är det största problemet och att vi, om vi inte nu kommer till rätta med detta, ohjälpligt sackar efter i konkurrensen både på hemmamarknaden och på utlandsmarknaden.

Herr REGNÉLL (h) kort genmäle:

Herr talman! I mitt första anförande framhöll jag att mycket av det som nu behandlas har tagits upp redan tidigare. Kanske var herr Hagnell inte inne i kammaren under finansministerns hela anförande. Finansministern gav faktiskt i varje fall en del av svaret på herr Hagnells undran hur kravet på fastare planering kan förenas med kravet på större smidighet.

En fastare planering är möjlig, om man har flera variabler. Man får då alternativa prognoser, men antalet alternativ behöver inte bli besvärande stort om en del av faktorerna är viljestyrda. Sådan är skissen till en fastare planering. Smidigare blir planeringen — och det är härvidlag jag återoppar finansministern — om man inte tjurigt envisas med att hålla sig till prognosernas siffror, utan när så är berättigat vidtar åtgärder också om dessa resulterar i avsteg från planeringen.

Herr Hagnell raljerade vidare över att oppositionen och dess anhängare ibland misstar sig i sina framtidsbedömningar. Han menade att oppositionen därför inte har någon rätt att komma med pekpin-nar till regeringspartiet. Men då glömmar herr Hagnell att det allmänna till

Ekonomisk debatt

sitt förfogande har professionella krafter, som är särskilt utbildade för att »skåda i kristallkulan» och som har tillgång till fakta vilka inte står andra till buds. Det är därför högst rimligt att kräva säkrare prognoser från det allmänna än vad den enskilda sektorn kan prestera.

Slutligen sade herr Hagnell nyss att högern och folkpartiet mer och mer skriver ihop sig i bankoutskottet. Jag noterar med glädje detta påpekande. Vi tror inom oppositionen att vi genom sammanhållning skall kunna nå fram till en bättre ekonomisk politik.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi hälsar naturligtvis med glädje de förhoppningar som herr Regnéll uttryckte om att centerpartiet, folkpartiet och högern genom att mer och mer skriva ihop sig för sin del skall komma fram till en bättre politik. Vi noterar att utvecklingen har börjat och hoppas på ett gott och enigt resultat så småningom, så att det blir lättare att föra diskussionen. Då har vi ju bara två alternativ att välja emellan, nämligen oppositionens och regeringens alternativ. Vi har ju tidigare diskuterat hur debatten fortfarande glider isär på en del punkter. Jag tror dock att ni är på rätt väg. Om ni förenar er vet vi var vi har er, och det blir lättare för valmännen att ta ställning till vilket alternativ de vill stödja.

Självfallet kan man ställa upp variabler för utvecklingen när man gör upp budgetförslaget för det kommande året och ange olika alternativ med hänsyn till om produktionsutvecklingen två år framåt i tiden kommer att ha visat en ökning med 2, 3, 4, 5 eller 6 procent. Skall man då gå tre år framåt i tiden får man också räkna med olika alternativ, precis som skett i långtidsbudgeten. Detta har ju gjorts redan på ett tidigare stadium, när man genom ATP-fondernas utveckling har räknat med olika alternativ. Det är alltså inga okända saker

— det har skett i flera år. Och i den utsträckning man har folk till det kan man ju försöka ställa upp många alternativ. Måste man dessutom så småningom välja mellan alternativen finner man kanske att man ställt upp för många — man undrar vad det hela tjänar till. Men det skadar ju aldrig att tänka över saken.

Vi skall emellertid inte tro att vi därmed kan åstadkomma en fastare planering. Vi kan tippa och dra upp vissa huvudlinjer på förhand, men det är ju inte det som skapar lösningarna.

Vi vill inte ha någon hjälp från oppositionen, hävdar herr Berglund att jag sagt. Men det är inte så jag uttrycker mig, utan jag menar att de punkter ni redovisat inte innebär någon hjälp till lösning. Det är inga förslag om vilka vägar man skall gå — som herr Berglund sade — för att lösa dessa problem. Det står: »Åtgärder vidtas för att förbättra — — —», »Krafttag kräves för att begränsa inflationen — — —», »Ett ekonomisk-socialt råd — — — bör inrättas, i syfte att — — — förbereda — — — stabiliseringskonferenserna», »Konkurrensens värde för rationalisering, effektivitet — — — bör konsekvent tillvaratas.»

Sådana lösa skrivningar är det! Anger det vägarna för hur det skall gå till? Nej, det står ingenting om vägarna, utan det uttalas endast lösa förhoppningar om att vi vill ha ett bättre samhälle. På den punkten kan vi vara överens, men några förslag har ni inte framlagt.

Herr BERGLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagnell nedvärde- rar ytterligare våra hjälpinitiativ, och jag skall inte säga mer om detta. Herr Hagnell frågade emellertid i sitt förra anförande om vi i vår produktionsvänlighet vill ha lägre löner. Nej, givetvis vill vi inte ha det, men vi vill ha *real-löner*. För närvarande är ju lönerna inflationslöner, och vi vet hur de anställda ser på den saken. Vi är väl med-

Ekonomisk debatt

vetna om att den lönehöjning som de anställda får inte är särskilt mycket värd netto.

Herr Hagnell säger, utan något större patos: Vad skall ni göra nu om ni inga order får? Men, herr Hagnell, den som i praktiken stått skakad i en situation där inga order kommer skulle med stort patos kunna ställa en sådan fråga.

Att inga order kommer kan ju ha många orsaker. Vad exporten beträffar spelar det allmänna konjunkturläget och vårt för höga kostnadsläge in. Och då det gäller vår hemmamarknad, som vi kanske senare skall tala om — särskilt textilindustrin — är ju orsaken den utländska konkurrensen.

Jag kan säga att jag har ganska stor praktik av vad det vill säga att stå med två tomma händer, utan order, och med en mängd arbetstagare som man skall försöka skaffa arbete åt. Det är inte så lätt att göra något i en dylik situation. Vi menar emellertid att det i dagens läge skall skapas bättre möjligheter för våra industrier på olika sätt, och riktlinjerna därvidlag har vi angivit här. Låt oss sätta oss ned, herr Hagnell, och i lugn och ro diskutera genom frågorna i de utredningar som vi föreslagit, så kanske vi så småningom kan nå samförstånd och komma ur det svåra ekonomiska läge som vi för närvarande befinner oss i.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Berglund tog endast upp en av punkterna och försökte förklara hur han menar att man i realiteten skall lösa problemen.

Lönerna är den stora posten — cirka 70 procent — i våra totala samhällsutgifter. Jag frågar om det är dessa som skall sänkas. Nej, svarar herr Berglund, det är det inte. Men när vi jämför vårt läge med utlandet beror svårigheterna för vårt näringsliv, säger herr Berglund, dels på den internationella konjunkturen, dels på våra för höga kostnader. Är

det kapitalkostnaderna som är för höga och skall sänkas? Är det en avsevärd räntesänkning som ni är ute efter? Har ni gett den ordern till den som representerar er i riksbankens styrelse? Följer han den ordern tillsammans med de övriga representanterna för de borgerliga partierna? Driver ni fram en ny räntepolitik? Drar ni tillbaka er man om han inte följer den politiken? — Ni för ingen ny politik!

Vi försöker föra en så låg räntepolitik som möjligt och jag har ingenting emot att om möjligt sänka räntan — ju förr desto hellre. Men i det sammanhanget kommer internationella perspektiv in i bilden. Vårt land ligger redan tvåa från botten i Europa när det gäller ränteläget, och om vi skall sänka räntan ytterligare, medan andra länder inte gör det, får vi införa andra restriktiva åtgärder. Är ni beredda att göra det? Vilka åtgärder vill ni föreslå? Ni kommer inte med något förslag när det gäller kapitalkostnaderna, inte heller när det gäller lönekostnaderna.

Herr Berglund säger att det ni vill ha är reallöner och inte inflationslöner. — Med begreppet reallön avses den mängd varor man kan köpa för de pengar man får i lönekuvertet. När ni säger att ni vill ha reallön betyder det alltså att ni vill ha varor för pengarna. Det säger ingenting om hur stor lönen skall vara. Till det har ni inte alls tagit ställning.

Herr Berglund säger att ni inte vill ha inflationslöner. Det finns ingenting som heter inflationslön. Det finns något som heter inflation och något som heter lön, men herr Berglund har kopplat ihop dessa ord på alldeles egen hand. Detta ger uppslag till nya intressanta studier som kunde bedrivas av professor Ohlin och andra intresserade. »Inflationslön till skillnad från reallön» är ett nytt begrepp. Det kanske ni kan reda ut vid era rundabordskonferenser, om ni får sitta i lugn och ro. Gör det! Ingen hindrar er från att sitta vid borden.

Ekonomisk debatt

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag skulle också gärna lyfta på hatten, om jag hade någon, för herr Hagnell. Jag känner igen hans resonemang som gamla bekanta tongångar, som återkommit från denna talarstol år efter år vid debatter kring bankoutskottets olika utlåtanden.

De reservationer som fogats vid bankoutskottets utlåtanden nr 43 och nr 52 bygger på motioner, som tidigare har ventilerats av ledamöterna i bankoutskottet dels från centerpartiet och folkpartiet, dels från högerpartiet — som har en något avvikande mening.

Reservationerna är i många stycken en återupprepning från tidigare år. Problemen kvarstår. De förändrar sig inte. De ekonomiska problemen existerar i ungefär samma utsträckning som de gjort under de senaste åren.

Jag vill anknyta till vad finansministern började sitt anförande med. Han uttryckte sig så att han inte var särskilt intresserad eller kände sig särskilt engagerad av oppositionens uttalanden. Han yttrade samtidigt att han inte trodde att kammarens ledamöter kände sig engagerade av vad han hade att säga. Med i stort sett samma uttalande har han börjat sina anföranden under tidigare år.

En av huvudpunkterna i resonemangen — och även i majoritetens skrivningar i utlåtandena — är frågan om bedömningen och prognoserna för den kommande konjunkturutvecklingen. Just detta område gäller våra olika reservationsyrkanden om en angelägenhetsgradering av de större reformerna, om en flerårig rambudget, om en parlamentarisk utredning för översyn av statsutgifterna, om en stabiliseringskonferens — vilken herr Hagnell har risat — och om inrättande av ett ekonomisk-socialt råd.

Vad de kommande konjunkturerna beträffar har finansministern i dag rätt optimistiskt redogjort för verkstadsindustrins starka ökning av orderingången. Det finns dock andra tendenser — icke

minst i samband med den svåra konkurrensen från utlandet i vissa branscher — som kan ge anledning till en mera pessimistisk syn på konjunkturutvecklingen. Här rör det sig emellertid, som nyss sagts, om ett siande om framtiden.

Vad som nu händer i Frankrike — för att ta ett exempel — kan komma att medföra inflation i detta land, vilken i sin tur kan leda till en devalvering av den franska valutan, vars konsekvenser för världshandeln och eventuella återverkningar i vårt eget land är svåra att förutsäga.

Det är mycket angeläget att våra investeringar i produktiva objekt kan fortsätta. Lika viktiga som nyinvesteringar är de investeringar som görs för att ersätta gamla, uttjänta anläggningar.

Ett inslag i utvecklingen med internationella aspekter, som är värda att observera, är de amerikanska förvärven av reklamfirmor i vårt land. Kommer dessa reklamfirmor att prioritera andra varor än sådana som är tillverkade i Sverige, kan detta måhända i viss mån försämra vårt läge.

I våra reservationer har vi inte haft anledning att tala så mycket om räntepolitiken. Herr Hagnell har emellertid fört in den i debatten, och jag vill därför understryka att vi från centerpartihåll anser, att den nu förda räntepolitiken har medfört en onödigt hög ränta.

Herr Hagnell riktade i detta sammanhang en fråga till oss: Varför säger ni inte till edra egna representanter i riksbanksfullmäktige att inte gå med på en sådan räntesänkning i stället för att bara tala om saken i den allmänna debatten? Han vet dock att riksbanksfullmäktiges protokoll är strängt hemliga. Därför har man inte ens rätt att nämna de olika ställningstagandena där. Jag skulle emellertid inte tro att det förhåller sig så som herr Hagnell vill ge sken av.

Det är inte säkert att riksbankens ledning har varit enig om räntesänkningen, men hur delade meningar förekommit skall jag alltså inte ange. Jag vill i stället

Ekonomisk debatt

erinra herr Hagnell om att LO:s ordförande, herr Arne Geijer, under våren har uttalat, att det nuvarande ränteläget är för högt och att han är rädd för att det kan medföra sådana kostnader för företagens investeringar att deras förmåga att konkurrera med utlandet försvagas. Jag kan således returnera herr Hagnells fråga: Hur vill man ha det inom LO, delar man Geijers uppfattning eller ansluter man sig till den inställning, som herr Hagnell här har redovisat?

Med det lokaliseringsstöd som vi har, där vissa företag erhåller lokaliseringsbidrag, medan andra företag tvingas att göra sina investeringar med hjälp av pengar, som de måste låna upp mot hög ränta, blir balansen mellan dessa olika företag synnerligen oförmånlig på grund av hög ränta.

Den politik som förts för att utjämna löneskillnaderna till förmån för låglönegrupperna tycker jag har varit bakvänd. Det är klart att denna fråga är en av de mest väsentliga som man bör ta upp till behandling vid en stabiliseringskonferens. När förhandlingarna om det senaste treåriga löneavtalet inleddes ansågs det också att det gällde att se till att även låglönegrupperna skulle erhålla den rättvisa som tillkom dem, men vid avtalsrörelsens slut hade man trots detta fått ett intryck av att spännvidden mellan låglönegrupperna och övriga grupper blivit större än före förhandlingarnas början. Jag vill minnas att herr Hagnell vid något tidigare tillfälle under något föregående år, när vi hade full sysselsättning och det rådde bättre konjunkturen än nu, uttryckte som sin uppfattning att de företag, som inte kunde hävda sig i den allmänna kostnadsuppskrivningen, borde slå igen, så att det till slut endast skulle återstå sådana företag som kunde räknas som höglöneföretag.

I viss mån har utvecklingen gått i den riktning, men hur har det gått för dem som varit anställda i de företag

som har slagit igen? Har de blivit delaktiga i det allmänna välståndet på samma sätt som om företagen hade kunnat fortsätta sin verksamhet och fått bedriva sin produktion?

Finansministern har sagt i dag att vi i Sverige har en god internationell konkurrenskraft, och det kanske vi har på vissa områden också. Men hur är det med produktionen inom t. ex. textilindustrin, hur är det med varvsindustrin, för att inte tala om livsmedelsproduktionen? Hur är det inom jordbruket? På dessa områden finns det minsann inte någon stark konkurrenskraft gentemot världsmarknaden.

Dessa problem, som behandlas i de utskottsutlåtanden som under dagens debatt noga har penetrerats, skulle man kunna komma till rätta med genom att bifalla reservationerna på de punkter som berör dem. Jag vill särskilt understryka att en stabiliseringskonferens skulle vara till gagn vid förverkligandet av detta förslag.

Nu säger herr Hagnell att vi skall komma med förslag. Om det kommer förslag från regeringen och om det också kommer motförslag, skall vi se om vi kan lösa problemen. Men det har ju visat sig tidigare, när man har tagit upp ömtåliga frågor, att regeringen inte har velat tolerera några motförslag. Vi hade frågan om hyresregleringen. Där lämnade vi motförslag, men då sade den socialdemokratiska regeringen, att den inte ville ha några motförslag; i så fall skulle regeringen ta tillbaka sin proposition, ty ärendet vore så ömtåligt att det inte tålde en allmän debatt.

Jag undrar om inte också i den viktiga författningsfrågan, som vi nyss har fattat beslut i, utspelet visade att man inte ville ta en öppen meningsbrytning utan att man föredrog att diskutera de olika spörsmålen mera internt och i lugn och ro. Och när den viktiga ekonomiska politiken och de ekonomiska ärendena är så oerhört ömtåliga vill jag placera dessa i samma klass. Det skulle väl inte

Ekonomisk debatt

vara något fel att sätta sig ned och resonera och samsas om dessa vitala frågor på en sådan stabiliseringskonferens som vi har föreslagit?

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid bankoutskottets utlåtande nr 43 samt till reservationen nr 1 a vid bankoutskottets utlåtande nr 52.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Börjesson i Glömminge frågade vilken politik man från fackligt håll ville ha när det gäller räntan. Man vill ha så låg ränta som möjligt. Jag har inte talat för någon hög ränta. Om herr Börjesson uppfattat det så, måste det vara fel på mikrofonen.

Jag sade: Om vi redan ligger två från botten i Europa i ränteavseende och vi går ned avsevärt lägre än alla andra länder i omvärlden som vi har handelsförbindelser med, kommer det att dra med sig konsekvenser för vår valuta, för kapitalrörelser och annat som gör att vi måste föra en annan och mera restriktiv politik när det gäller kapitalkontrollen över gränserna. Därför vill centerpartiet, så långt jag förstår, tillsammans med högern och folkpartiet ha en friare kapitalmarknad, internationellt sett.

Dessa två synpunkter går inte att förena. Om ni det ena ögonblicket vill följa den internationella kapitalmarknaden och ha frihet till kapitalrörelser och de facto ha det så fritt som det är i dag, kan ni inte samtidigt i detta land ligga på en räntenivå, som avsevärt skiljer sig från den internationella. Detta är klart. Det finns ingenting att göra på den punkten. När ni anför dessa båda saker — avsevärt lägre ränta än andra och samtidigt friare kapitalrörelser än dem vi i dag har — är det två ting som inte går att förena med någon ekonomisk politik.

Om LO:s ordförande uttalat sig för lägre ränta gör han rätt däri. Det har man gjort från flera andra håll inom

den fackliga rörelsen, och jag har själv vid tillfälle gjort det tidigare i riksdagen. Jag har också interPELLERAT i den frågan. Men det är inte samma sak när högern, folkpartiet och centern tillsammans lägger fram motioner som har samma innehåll och i vilka de kräver lägre ränta — eller uppfattas som om de kräver en lägre ränta.

Om ni kräver en lägre ränta har ni som partier representanter i riksbanken genom vilka ni kan driva en politik. Det har inte Landsorganisationen. När ni säger en sak har ni möjlighet att driva igenom den med hjälp av era egna representanter. LO har inga representanter i riksbankens styrelse.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagnell säger att LO inte har några representanter i riksbanken. Vad herr Arne Geijer säger i detta sammanhang skulle sålunda inte ha någon betydelse.

Det är väl ingen i denna kammare som tror på en sådan anspråkslös beskrivning av vare sig herr Geijers ställning eller hans inflytande i övrigt inom det socialdemokratiska partiet. Jag kan inte förstå hur herr Hagnell i hastigheten kunde kasta fram ett så dåligt för svar.

Det var inte min mening att ta upp något större resonemang om räntan. Det var herr Hagnell som började med detta när han replikerade de övriga ledamöterna i utskottet.

I en av sina tidigare repliker frågade herr Hagnell: Vad skall ni göra åt ett för det svenska näringslivet ödesdigert läge på världsmarknaden? Ja, det är detta vi diskuterar, och även den frågan kan man returnera till herr Hagnell. Om det internationella prisläget på världsmarknaden skulle bli så ödesdigert att hela vårt näringsliv kommer i gungning, måste väl även den socialdemokratiska regeringen se till att sådana åtgärder vidtas att detta näringsliv skyddas. Man

Ekonomisk debatt

kan inte bara ställa frågan: Vad kan ni göra? Vi måste i stället fråga: Vad kan alla partier göra för att skydda det svenska näringslivet? Utvecklingen kan ju faktiskt bli sådan att svårigheterna blir ännu större än de är nu.

Herr **HAGNELL** (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi befinner oss inte i ett sådant läge att hela det svenska näringslivet är i gungning. Om vi kommer i det läget finns det åtgärder som måste vidtas.

Vi diskuterar emellertid ett helt annat och långsiktigare utgångsläge, i vilket vi inte har skildrat situationen så som herr Börjesson i Glömminge nu gjorde. Det måste alltså vara en annan situation som ni tänkt på när ni skrivit era motioner än den som herr Börjesson i Glömminge nu plötsligt svängde över till.

Herr Geijers ställning i olika sammanhang behöver vi inte diskutera. Ni är emellertid som partier direkt företrädna av era riksdagsledamöter i riksbanken. Ni har möjlighet att driva en politik, ni är ansvariga för den politik som drivs så länge ni har era representanter kvar i riksbanken.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag skall inte ta upp herr Hagnells något aggressivt framförda argument till en närmare diskussion. Anledningen till att jag inte gör det är inte att de överflödade av påståenden att han och hans vänner var de enda som begrep någonting och att vi snart skulle märka att vi fått det hela om bakfoten, om vi fick tillfälle att pröva etc.; han framförde en mängd yttranden av denna typ. Det förvånar mig en smula, om jag får göra en stillsam reflexion, att Hans Hagnell efter så många år i riksdagen ännu inte har märkt att sådana påståenden — rent ut sagt omotiverat skryt — inte gör

något intryck, vare sig på hans egna partivänner eller på någon annan.

Jag skulle kanske dock vilja bemöta honom på en punkt. När herr Hagnell påstår att vi inte säger något om hur självfinansieringsgraden skall kunna förbättras är det uppenbart felaktigt. Om man för en klokare ekonomisk politik, som höjer konkurrenskraften och bättre utnyttjar de produktiva krafterna, blir nationalinkomsten större. Dessutom kommer det ju att bli konjunkturförbättringar — det räknar herr Sträng mer bestämt med än kanske många andra.

Åtgärder som leder till en ökad nationalinkomst medverkar naturligtvis till både att löntagarna får högre reell levnadsstandard och att företagen får möjligheter att t. ex. avskryta mer på sina anläggningar. Jag skall bara ta ett exempel: Avskrivningen på fast egendom är uppenbarligen otillräcklig; det erkänner alla experter, även om herr Hagnell inte vill räknas till den gruppen. — Det är väl också klart att om man tillämpar sådana skatteregler att företagen kan använda en i viss mån växande nationalinkomst till konsolidering verkar det indirekt till löntagarnas förmån och minskar otryggheten i deras sysselsättning.

Av de två skäl jag nämnt kommer alltså en ökning av självförsörjningsgraden från den mycket låga nivå som den haft under de senaste 18 månaderna inte att ske på löntagarnas bekostnad. Det är en verklig demagogik att påstå något annat. Med en bättre politik kan man få ett bättre läge, ett läge som dels direkt tillför löntagarna en reallöneförbättring, dels ger dem fördelen av mer stabila företag och därmed tryggare sysselsättning.

Vi har också från vårt håll framhållit, att man bör vidta åtgärder för att få löntagarna att delta i företagssparandet. Systemet med andel i vinst syftar bl. a. till att åstadkomma en förbättrad företagsfinansiering. Systemet föreslås

Ekonomisk debatt

bli så utformat att det ger vissa skattemässiga fördelar för löntagarna endast om sparmedlen stannar kvar i företaget en rätt väsentlig tid. Vi har också pekat på möjligheter av många andra slag när det gäller inflationsbekämpandet och därigenom tillskapandet av bättre villkor för företagsamheten.

Det verkar som om herr Hagnell förenar ett utomordentligt intresse för dessa problem med en högst förbluffande oförmåga att fatta vad det är oppositionspartierna föreslagit. Jag vill inte gärna tro att det är fattningsförmågan som brister, men då är det väl viljan som saknas. Man måste någon gång säga ifrån till herr Hagnell. Han lät för någon vecka sedan sin fantasi flöda från denna talarstol, och han kom med helt grundlösa påståenden om vad oppositionspartierna ville göra med AP-fonderna. Han målade en skrämmande bild, vars enda syfte var att avskräcka de löntagare som inte sätter sig in i de verkliga förhållandena. En person som tillämpar en sådan debatteknik kan ju inte tas riktigt på allvar. Jag vill därför begränsa mig till att i dag på en enda punkt lämna det besked som herr Hagnell så många gånger förut fått av bankoutskottets talesmän.

Herr talman! Jag hade tänkt att beröra ett par inte helt sammanhängande men rätt viktiga ekonomiska frågor, bl. a. en fråga som jag tror alltför litet har uppmärksamats i de ekonomiska debatterna. Jag åsyftar frågan varför vi inte får en regelbunden och upplyssande redovisning av hur det förhåller sig med de olika arbetslöshetsciffrorna, varför vi inte får ordentligt säsongrensade siffror, som tydligare visar vad som verkligen sker. Från april—maj i fjol redovisar man, för att ta ett exempel, en nedgång i arbetslösheten. Javisst, det var en säsongmässig förändring; arbetslösheten minskade från 39 000 till 31 600. Men det borde ha tillfogats att det med bortrensning av säsongvariationerna i själva verket enligt

en beräkning förekom en mindre ökning av arbetslösheten, nämligen från något över 33 000 till närmare 34 000.

Enligt min mening är det rätt väsentligt att inte herr Sträng och andra fortsätter att bluffa som man gjort hittills genom att bara referera hur mycket sysselsättningen stiger utan att tala om att en stor del av den redovisade förbättringen består av den vanliga säsongförbättringen. Glädjande nog har det de allra senaste månaderna skett en viss reell förbättring. Låt oss då också få den ordentligt redovisad! I flera andra länder betraktar man det som självklart att redovisa säsongrensade siffror, och det tycker jag att även vi skall göra, så att allmänheten klarare kan se vad det är som sker.

Vid sidan av statistiken över dem som är anmälda till arbetsförmedlingen görs varje kvartal en undersökning rörande arbetslösheten enligt den s. k. totala arbetskraftmetoden, den amerikanska labour-force-metoden. Man utgår därvid inte från arbetsförmedlingens och inte heller som förr från arbetslöshetskassornas siffror. Med denna metod söker man i stället mera ingående ta reda på hur många och vilka människor som befinner sig som man säger »i arbetskraften», och sedan pröva hur många av dem som inte har arbete. Denna statistik, som utarbetas kvartalsvis, kommer av någon anledning inte fram till allmänheten på samma sätt som de vanliga månadssiffrorna från arbetsförmedlingen. Det behövs tydligen något initiativ från offentligt håll — jag vet inte om det är statsrådet Johansson eller statsrådet Aspling som bör ta ett initiativ för att vi skall få fram dessa siffror över den totala arbetslöshetens variationer kvartalsvis.

Eftersom jag tror att man inte närmare observerat dessa siffror skall jag nämna några av dem. I februari 1968 — den senaste bearbetade undersökningen är från den tiden — var antalet arbetslösa i angiven mening 104 000

Ekonomisk debatt

personer. Däri inräknas då inte sådana personer som gör sin värnplikt, som håller på med sin utbildning o. d. Dessa siffror avser alltså bara sådana människor som vill ha arbete och inte kan få det. Det finns emellertid också en s. k. latent arbetslöshet; med det avses bl. a. folk som skulle vilja ha arbete men som inte tar några initiativ för att skaffa sig det därför att de inte tror att det finns några utsikter att få ett arbete. Denna grupp utgörs till rätt stor del av kvinnlig arbetskraft, men i den ingår också t. ex. manlig arbetskraft som önskar arbete under kortare tid än en normal arbetsvecka — en del av dem vill ha normal arbetsvecka, en del halv arbetsvecka, och genomsnittet blir två tredjedels arbetsvecka.

Inom denna »latenta» grupp finns tydligen en mängd arbetskraft som inte utnyttjas, vilket bör ordentligt redovisas om man vill klargöra arbetsmarknadsläget. I februari 1968 uppskattades denna latenta arbetslöshet omfatta 147 000 människor. Jag understryker emellertid ännu en gång att de i genomsnitt önskade arbete under 50—65 procent av en normal arbetsvecka.

Därför kan man inte utan vidare lägga samman siffran 104 000 direkt arbetslösa med de 147 000. Men även om man skulle räkna den latenta arbetslösheten bara till hälften av själva bruttosiffran så skulle där finnas en mängd arbetskraft. Lågt räknat motsvarade den 72 000 à 73 000 normalarbetsprestationer. Det skulle tillsammans bli ungefär 180 000 arbetsenheter, om jag använder detta uttryck för en persons arbete under en normal arbetsvecka. Det skulle vara 180 000 arbetsenheter som inte utnyttjas inom en total arbetskraftsmängd som ligger något under 4 miljoner. Då är här ändå inte medräknade t. ex. en del pensionärer som har jobb ibland och då kommer in i arbetskraften. Annars är pensionärer utanför arbetskraften. Men om de sedan inte får jobb och lämnar sitt ar-

bete och lever på pension eller annat försvinner de i statistiken, även om de kanske själva betraktar sig såsom varande arbetslösa därför att de har haft jobb ehuru varande pensionärer. Men det är ju en detalj.

Kvar står att den samlade arbetslösheten tydligen är ganska väsentlig och den bild man ger av verkliga förhållandet genom uppgifter som sprids månad efter månad vill jag beteckna som icke varande rättvisande. Den är så ofullständig att den döljer en del av problemets allvar och omfattning.

Jag skall inte göra internationella jämförelser, herr talman, men jag måste säga att det från regeringsbanken många gånger har syndats genom att man har tagit våra svenska siffror enligt våra metoder och jämfört med utländska siffror som har beräknats med den nu angivna metoden för uppskattningen av den totala arbetskraften. Var och en kan ju räkna ut att 180 000 utan arbete i Sverige av cirka 4 miljoner motsvarar över 4 procent. När hörde vi i en diskussion en siffra av denna art från regeringsbanken?

Jag vill inte på något sätt överdriva men jag har bara velat motivera, herr talman, att jag anser det vara ett självklart och berättigat krav, att man inom regeringen mera skall intressera sig för att på ett effektivt sätt redovisa den verkliga situationen och arbetsmarknadens läge inte bara såsom den framstår med den svenska metoden utan också med de andra. Man bör också ta hänsyn till säsongvariationer i den mån sådant är praktiskt möjligt, så att de belysande uppgifterna kommer fram i tidningspressen, i radio och TV och på annat sätt.

Herr talman! Vi har av herr Sträng hört och läst i en annons som han själv tydligen var mycket förtjust över och hänvisade till — särskilt på grund av det vackra fotografiet men jag gissar att han inte ville ta avstånd från innehållet heller — hur regeringen genom

Ekonomisk debatt

krafttag ökar sysselsättningen och minskar arbetslösheten. Men det är ju till stor del den säsongmässiga förbättringen som herr Sträng då hänvisar till. Den ökning av nationalinkomsten som han talar om är vidare till stor del ett resultat av den konjunkturförbättring som han talar så mycket om. Men i annonsen framstår det hela som varande varken säsongförbättring eller konjunkturförbättring, utan det framstår såsom varande ett resultat av regeringens skickliga politik. Finns det någon som vill beteckna detta såsom en sakligt riktig framställning? Motsvarar detta den bild som herr Sträng gav av sig — liksom utrikesministern Torsten Nilsson i går av sig själv — bilden av en person som aldrig låter sin framställning påverkas av taktiska motiv?

Man bör observera att en hel del av regeringens åtgärder visserligen ökar sysselsättningen men att arbetslösheten har framkallats av en olämplig ekonomisk politik från regeringens sida. Om det t. ex. bedrivs en ryckig bostadsbyggnadspolitik, om det införs idiotstopp eller 25-procentiga investeringsavgifter som därmed minskar sysselsättningen inom vissa delar av byggnadsindustrin, framkallas arbetslöshet. När regeringen för en olämplig politik så att kostnaderna blir för höga med påföljd att en del av vår exportindustri får svårigheter, framkallas också arbetslöshet.

Sedan kommer då herr Sträng och hans kolleger och säger, att de släppt investeringsfonderna fria m. m. och pekar på hur många arbetstillfällen som skapats. Ja, det har kanske skapats vissa arbetstillfällen som kompensation för dem som tidigare eliminerats — men det rör sig enligt min mening sällan om någon full kompensation. Dessutom gäller det mer eller mindre artificiella åtgärder från regeringens sida, som jag i och för sig under vissa omständigheter är bestämd anhängare av

men som ofta blir dyrbara. Ofta betyder denna politik för de människor det gäller inte detsamma som om de kunnat fortsätta utan vidare i sitt ordinarie arbete. Hela detta skryt över hur många arbetstillfällen regeringen skapar bör bedömas mot bakgrunden av de arbetstillfällen som regeringen tagit bort genom en ryckig och olämplig ekonomisk politik. Att så skett när det gäller bostadspolitiken har ju erkänts även av statliga myndigheter mer än en gång.

Vi känner också till att herr Sträng byggen. Därför var denna felbedömning ar. 1967 ansåg han att det skulle bli en expansiv utveckling i Sverige senare under året, och han talade mycket om att han ville föra en stram ekonomisk politik. Hur blev det sedan under 1967 och i början av 1968? Det blev inte alls den utveckling herr Sträng tänkt sig. Alldeles klart är att den felbedömning han den gången gjorde påverkade hans politik. Det var en av de faktorer som föranledde honom att bl. a. införa den 25-procentiga skatten på en hel del byggen. Därför var denna felbedömning allvarlig från folkhushållets och sysselsättningens synpunkt.

Herr talman! Om det inte hade varit i slutet av riksdagssessionen skulle det ha varit frestande att ta upp till diskussion den förnyade bankrutt för herr Strängs budgetpolitiska idéer, som så klart avspeglas i årets nu reviderade budget. Här har herr Sträng i ett årtionde talat om totalbalansering medan vi från vår sida framhållit, att budgetpolitiken måste anpassas efter det ekonomiska läget. Det finns inga skäl att ha precis så stort överskott på driftbudgeten att det motsvarar lånebehovet på kapitalbudgeten. Det hör ibland vara mer och ibland mindre — beroende på omständigheterna. Herr Sträng har ändå visat preferens för totalbalansering fastän han retirerat i viss utsträckning.

Hur är då läget nu? Jo, finansmi-

Ekonomisk debatt

nistern förutsäger en betydande konjunkturförbättring och föreslår samtidigt en mycket betydande ökning av totalbudgetens underskott och den statliga upplåningen jämfört med vad han tidigare, senast i januari, ansåg vara rimligt. Vad är förklaringen till att han bedömer konjunkturerna gynnsammare men bedriver en mera expansiv politik genom starkt ökad upplåning?

Den som kan få detta att rimma med finansministerns tidigare principer för budgetpolitiken skulle jag bra gärna vilja träffa för ett närmare meningsutbyte. Tidsskäl gör att det väl inte kan äga rum här genom att vi uppträder i denna talarstol, men jag är beredd att delta i mera privata, instruktiva samtal för att försöka lära mig detta, som jag dock inte tror att någon människa kan förklara.

För det första har alltså herr Strängs budgetfilosofi gjort bankrutt. För det andra agerar herr Sträng på ett sätt som han själv i januari skulle ha förkastat med mycket hårda ord. Jag skulle vilja ha hört Gunnar Sträng i januari, om något oppositionsparti hade lagt fram en budget med ett sådant lånebehov — över tre miljarder — som han själv nu presenterar!

Nu skall jag inte uppta tiden med att diskutera hur jag tycker att vi bör göra och inte göra, men man kan ju någon gång få lov att diskutera finansminister Sträng i maj, finansminister Sträng i januari och finansminister Sträng 1967 för att därigenom belysa hans politik. Man är inte tvungen att varje gång gå in på högerens skattepolitik o. s. v. Föregående talare för mittenpartierna tycker jag fullt klart har redovisat vår ståndpunkt, och jag kommer inte att här göra något tillägg.

Herr talman! Trots att folkpartiets ordförande Sven Wedén har förklarat detta med rundabords- och stabiliseringskonferenser har varken herr Sträng, herr Hagnell eller bankoutskottets majoritet fattat meningen. Det blir

ett allt större mysterium att man inte begriper en så enkel tanke. Det är inte fråga om att träffas för att ge varandra råd; det är fråga om att skapa en situation där en grupp vet, att om man är återhållsam med de nominella inkomsthöjningarna i kronor räknat, så gör den gruppen inte därigenom någon uppoffring av den reella inkomstförbättring som är möjlig, utan gruppen medverkar i stället till att prisstegringen blir mindre. Konferensen blir alltså ett inslag i en politik mot inflation. Hur skall man kunna få en grupp att vara återhållsam i sina krav, om den kan befara att andra grupper i så fall får en så mycket större del av kakan? Nej, alla grupper måste få en garanti, att om de är återhållsamma med sina krav i pengar räknat, så kommer även andra grupper att vara återhållsamma. Då blir prisstegringen mindre än eljest. Därför offerar ni ingenting av er realinkomstförbättring, kan man vid konferensen säga till varje grupp, men ni hjälper till att göra inflationen mindre.

Enligt min mening förutsätter en sådan ordning att man ger t. ex. de olika löntagargrupperna garanti för att om det mot förmodan på grund av utländska förhållanden inträffar en större prisstegring än vad man räknat med vid konferensen, så kompenseras detta i efterhand. Man får aldrig någon återhållsamhet hos stora grupper, om de löper risken att offra något för att andra motsvarande grupper skall få det bättre. Däremot kan alla vara med på en politik som gör att nationalinkomstens stegring blir större än den eljest skulle ha blivit, därför att konkurrensförmågan och konkurrenskraften på världsmarknaden blir större och ekonomin mera stabil. En sådan utveckling är till gagn och leder till större inkomster. Den är ingalunda någon orsak till att realinkomstförbättringen hålles nere. Tvärtom uppnår man genom att begränsa inflationen en förbättring av den reella standarden.

Ekonomisk debatt

Nu menar jag inte att enbart detta klarar inflationsproblemet. Tidigare talare från oppositionspartierna har ju här klargjort att det behövs många andra åtgärder.

Herr talman! Jag skall gå förbi en del frågor och nöja mig med att såsom avslutning säga några ord om något som kanske inte heller tillräckligt har observerats i den offentliga debatten, nämligen statens olika roller på det ekonomiska området. Ett mycket vanligt resonemang som jag i vår sett i kammarens protokoll och hört framföras från denna talarstol är följande.

Om en del enskilda företag inte lyckas så bra och det uppstår arbetslöshet, måste samhället träda till, sörja för nya arbetstillfällen och ge understöd. Både stat och kommun måste på olika sätt stödja de arbetslösa som förorsakar en hel del utgifter för det allmänna. Då är det väl inte mer än naturligt — säger man — att det allmännas representanter skall få vara med om att bestämma var och hur det skall investeras, så att man kan se till att det inte i onödan uppstår sådana tråkiga situationer där företagen läggs ner eller där arbetarna friställs.

Inget argument har väl under det senaste året i den ekonomisk-politiska debatten förts fram med en sådan envishet för att inte säga monoton från socialdemokratiskt håll som just detta. Skall samhället vara med om att betala, skall det också vara med om att bestämma. Med detta resonemang kommer man fram till allehanda slutsatser, t. ex. vissa syften med införandet av Investeringsbanken. Det finns andra argument för Investeringsbanken, men det är inte mitt ämne just nu.

Men, herr talman, låt oss tänka efter ett ögonblick! I det ekonomiska livet undgår vi inte risker. Jag har sett på sysselsättningen inom de statliga företagen från slutet av 1966 till slutet av 1967 och fann därvid, att denna vissa perioder procentuellt hade gått ned nå-

got mer än sysselsättningen i enskilda företag. Också statliga företag löper tydligen risker och rationaliserar på ett sätt som minskar arbetstillfällena.

Framför allt tar emellertid staten och kommunen in skatter av företag och medborgare. Dessa skatter kan till en del betraktas såsom *försäkringsavgifter* på samma sätt som premier som betalas till en bilförsäkring eller en brandförsäkring.

Inträffar olyckan och bilen eller huset skadas får man ut av de pengar som alla försäkringstagare tillsammans har betalat in till försäkringsinrättningen. Det är på samma sätt på detta område. Om det inträffar olyckor — och det måste det ju göra eftersom alla inte kan vara allvisa, sannerligen inte heller statens representanter — kommer de pengar som vi betalar in i form av skatter till stat och kommun till en del användas för att så långt möjligt skapa nya arbetstillfällen och för att hjälpa dem som förlorar sitt arbete.

Det är i och för sig alldeles naturligt att de pengar som betalas in används på detta sätt. Försäkringsföretag har emellertid ingen särskild kapacitet eller rätt att föreskriva hur människor skall förfara med sina bilar och sina hus. Inte heller har staten någon särskild kapacitet att klara ut hur alla de hundratusentals företagsledarna skall sköta företagen. När man på socialdemokratiskt håll — därför att det finns ett förträffligt socialt försäkringsarrangemang i vårt samhälle — säger att då är det naturligt att staten också skall vara med om att bestämma, har man redan antagit det man skulle bevisa, nämligen att statens representanter kan sköta det hela så mycket bättre än de enskilda.

Men låt oss bara för resonemangets skull antaga att det visar sig att statens representanter är sämre skickade att leda de enskilda företagen. Staten skall väl då inte lägga sig i ledningen av företagen bara därför att en del skat-

Ekonomisk debatt

temedel i ett socialt försäkringsarrangemang används till gagn för de anställda och för en del företag.

Man får inte utan vidare anta det som skulle bevisas, nämligen att statens representanter kan klara de ekonomiska besluten bättre. Därför är det, med förlov sagt, ett helt felaktigt resonemang när man säger, att på grund av att staten ger social hjälp vid minskad sysselsättning, så bör staten vara med och bestämma i fråga om investeringarna och det ekonomiska livets ledning.

Problemet blir: Hur får vi bästa möjliga ledning och utveckling av produktionen? Vad är statens roll? Till lösningen av det problemet har man inte i minsta mån bidragit genom att säga: Vi har ju social omvårdnad i Sverige som stat och kommun betalar med skattemedel från enskilda och företag. Nej, det problemet kvarstår som ett annat och ett viktigt problem, där vi vet att synsätten är olika. Vi vet att man på socialdemokratiskt håll — för att inte tala om hur det är på kommunistiskt håll — har en benägenhet att hela tiden föredra en ökning av det statliga inflytandet. Och det kan man väl säga, herr talman, när det nu föreligger ett nytt näringspolitiskt program: Man behöver inte läsa ett enda ord i ett nytt socialdemokratiskt näringspolitiskt program för att veta att kvintessensen är att staten skall dirigera mer än förut. Jag tror inte att verkligheten är sådan att man kan utgå från att detta är en riktig och produktiv ordning, men det är i alla fall ett stort problem att diskutera. Att vi har en social omvårdnad är däremot uppenbart inget skäl för att staten skall dirigera företagen.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin började med att säga att jag hävdade att jag och mina vänner var de enda som förstår något. Han påstod vidare att jag skulle ha sagt att oppositionspartierna har fått allt om bakfoten.

Jag har inte alls använt dessa uttryck — det är herr Ohlins egen uppfinning, som han använder för att kritisera. — Det finns en intressant artikel i Dagens Nyheter i dag om en handbok på gymnasiestadiet i debatteknik. Jag ber att få hänvisa till den.

Herr Ohlin talade sedan upprepade gånger om »självförsörjningsgraden» inom företagen. Det är ju inte det ämnet vi diskuterar — vi diskuterar självfinansieringsgraden. Men det går ju att ändra protokollet, så ser det litet bättre ut.

Herr Ohlin talade också om en debatt som vi hade »för några veckor sedan». Och han upprepade: en debatt för några veckor sedan, om ATP-fonderna. Det var *förra veckan*, herr Ohlin. Herr Ohlin sade efter den debatten det samma som han nu sade om mitt omdöme, som inte passar — som inte passar socialdemokraterna. Herr Ohlin sade vidare till mig, utanför denna kammars väggar men i vittnes närvaro, att han nu skall skriva skrivelser mot mig personligen — och de skall vara hårda, sade han. Jag fick sedan läsa några av dessa cirkulärledare som infördes i folkpartipressen i slutet av förra veckan. — Med de metoderna arbetar herr Ohlin. Jag tycker att de ligger på ett för lågt plan för en f. d. partiledare.

Jag hörde herr Ohlin efter kriget dra upp riktlinjerna för folkpartiets politik. Han sade då: Vi skall inte tala i allmänna ordalag — vi skall konkretisera och personifiera. När det gäller att personifiera skall vi göra det dels negativt, dels positivt. Negativt skall vi personifiera Wigforss som företrädare för de höga skatterna, så när folk tänker på Wigforss skall de tänka på höga skatter, och när de tänker på höga skatter skall de tänka på Wigforss. — Per Albin har en alltför stark ställning i folks medvetande, sade herr Ohlin vidare. Vi skall inrikta oss på att undergräva hans ställning hos svenska folket.

Herr Ohlin fortsatte: Positivt skall vi

Ekonomisk debatt

personifiera — han kunde inte föra fram sig själv utan nämnde förre justitieministern Bergquist, som sedan blev flyttad från folkpartiets lista i Sörmland och så småningom blev landshövding i Kronobergs län.

Samma metoder att negativt personifiera som jag nämnde begagnade herr Ohlin här i riksdagen i förra veckan. Han verkställde sina intentioner och gav omigen uttryck för dem här i dag.

Men för några veckor sedan kom han till mig och bad att vi skulle skriva en motion gemensamt. Då hyste han inga betänkligheter mot mitt omdöme, utan ville att vi skulle samarbeta. Det gjorde vi. När jag sedan kritiserar hans inställning i ATP-frågan passar inte mitt omdöme längre! Jag beklagar, herr Ohlin, att jag inte kan vara alla till lags.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har sagt till herr Hagnell efter debatten — som alltså inte ägde rum för ett par veckor sedan utan i förra veckan — att det var mig en stor besvikelse att bevittna hur herr Hagnell förde en så ovederhäftig diskussion om mittenpartierna — och för övrigt även högerns — inställning till ATP-fonderna och deras användning. Vi skall inte ta upp det här, men herr Hagnell kan gå hem och läsa vad han sade. Jag tror att han sedan inte kommer att bestrida att hans framställning var synnerligen ovederhäftig. Jag har det intrycket att herr Hagnell också förstod detta.

Nu säger herr Hagnell att jag denna vecka har ägnat mig åt att skriva ledare i Folkpress. Det är ett bevis på herr Hagnells strålände fantasi. Jag har varken skrivit ledare i Folkpress eller haft någon direkt eller indirekt kontakt med ledarartiklarna. Det finns kapabla personer som skriver dem. De behöver inte min hjälp. Men herr Hagnell kommer med påståenden från talarstolen som är rena fantasier!

Sedan vill jag medge en sak, herr talman, nämligen att jag — efter att ha studerat herr Hagnells argumentationsmetod i dag och någon dag i förra veckan — tyckte att någon annan väl någon gång kan få tala med herr Hagnell ungefär på det sätt på vilket han har talat med oss andra så länge. Det ligger väl något i det ordspråket, herr Hagnell, att »som man ropar i skogen får man svar». Här i kammaren brukar vi vara så snälla att herr Hagnell som regel inte får svar på det sätt på vilket han själv talar. Men om han nu fått det i dag tycker jag inte att han skall försöka göra sig till martyr.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin sade själv: Nu skall vi skriva mot dig, det skall bli personligt och hårt. — Därefter publicerades dessa skrivelser med samma uttryckssätt som herr Ohlin använde sig av i korridoren och delvis även i talarstolen i dag.

Det var ett enastående sammanträffande mellan herr Ohlins yttrande att han skulle se till att det blev skrivet på det negativa, personliga och hårda sättet och det som inträffade ett par dagar därefter. Ett underligt sammanträffande!

Hade Ni inte sagt att Ni skulle göra det hade det varit en annan sak. Men Ni sade att Ni skulle göra det och det gjordes också sedan! Därför knyter jag samman dessa båda händelser.

Jag försöker, även om jag uttrycker mig hårt, rikta hårdheten mot partier och allmänna inställningar till problemen. Jag tar aldrig upp herr Ohlins personliga omdöme till diskussion. Jag håller mig för god för sådana debatttekniska inlägg, men herr Ohlin arbetar så, enligt egen utsago: Ut till allmänheten genom pressen! Jag tycker att det inte är särskilt hederligt.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nog överraskar herr

Ekonomisk debatt

Hagnell mer och mer! Han framför inget beklagande av att han helt grundlöst gjort påståenden om mitt medarbetarskap i några ledare, som han ogillar men som jag inte känner till. De kanske är utmärkta. Jag kanske skulle vara förtjust om jag hade skrivit dem, men det vet jag inte. Jag har inte läst dem, inte sett dem och inte inspirerat dem.

Herr Hagnell talade om ett samtal i någon korridor. I den mån jag deltagit i ett sådant samtal har herr Hagnell missförstått det hela. Jag anser inte att man skall kritisera andra för de tokiga, grundlösa och oberättigade påståenden som herr Hagnell har gjort.

Kritiken skall riktas mot den som framför dessa påståenden. Det har jag försökt göra i dag, och det kan hända att jag fortsätter med det. Det är väl ingenting egendomligt att *herr Hagnell själv* får bära ansvaret för vad han gör.

Jag vill tillägga, herr talman, att herr Hagnells sätt att försöka vrida ett yttrande av mig — som jag här har redogjort för och som jag står vid — i en korridor till någonting, som skall vara ett ämne för andra kamraren att diskutera, väl strider mot en mycket god parlamentarisk praxis.

Jag kommer att diskutera herr Hagnells egendomliga åsikter och påståenden ytterligare någon gång. Herr Hagnell skall inte komma och säga att han inte har ansvaret för vad han yttrar och att vi inte får lov att kritisera honom. Han blir ingen martyr om vi ändå gör det. Den undanmanövern går inte.

Herr BOO (cp):

Herr talman! Det är kanske synd att avbryta det mycket *personliga* meningsutbyte som här försiggått, men jag skall ändå med några ord kommentera en del av innehållet i det paket av utlåtanden som vi nu behandlar.

Bevillningsutskottets betänkande nr 45 angående mervärdeskatt är enhälligt.

Det betyder emellertid inte att vi i alla avseenden är helt nöjda med vad som däri föreslås. Jag vill i likhet med tidigare talare från oppositionen beklaga, att inte övergången till mervärdeskatt göres i anslutning till en samlad förändring av hela skattesystemet med de inkomstförstärkningar som i samband därmed bör tillföras vissa grupper, såsom låginkomsttagare, barnfamiljer och folkpensionärer.

I detta sammanhang borde också frågan om en annan avvägning mellan statlig och kommunal skatt tas upp, eftersom kommunalskatten — såsom tidigare har framhållits — är den tyngsta skatten för de lägre inkomsttagarna. Så har inte blivit fallet, och därför måste denna reform betraktas som endast en delreform, vilken måste fullföljas med en samlad lösning, som främjar produktionen och sysselsättningen och därmed tryggheten. Skatteuttaget bör självfallet vara grundat på regeln om skatt efter bärkraft.

Proposition nr 100 är i vissa avsnitt oklar och kan ge anledning till missförklaringar; det gäller t. ex. i fråga om skattepliktiga tjänster. I en sådan uppräkningslista av dylika tjänster som nu göres i 10 § är det svårt att täcka alla de fall som avses. Detta framgår av de i motionerna I: 919 och II: 1168 framställda spörsmålen beträffande bl. a. jordbearbetning, sådd och skörd, med anledning av vilka utskottet har hemställt om ett förtydligande.

Mervärdeskatten skall ju vara konkurrensneutral och investeringsfrämjande. För att inga hakar härvidlag skall uppkomma måste man fråga sig, om det inte vore bättre att i princip göra alla tjänster skattepliktiga och specificera undantagen. Även om inte heller en sådan lösning är helt problemfri, borde det kunna finnas anledning att undersöka den möjligheten vid fortsatt överarbetning.

Propositionen har i ett avseende väsentligt förbättrats vid utskottsbehand-

Ekonomisk debatt

lingen, nämligen i fråga om deklara-tions- och skatteinbetalningstider. De 18 dagar som propositionen föreskriver skulle ha skaffat många företagare stora administrativa bekymmer. Den korta redovisningstiden skulle också ha omöj-liggjort ett rationellt utnyttjande av ADB-system och bokföringsbyråer, deta-ta särskilt — vilket herr Vigelsbo redan har framhållit — som de skattepliktigas antal så starkt ökar.

Vi har i motion bl. a. från vårt håll förordat en deklarationstidsfrist på 48 dagar. Utskottets ledamöter har enats om 35 dagar. Detta är en väsentlig för-bättring i jämförelse med propositionens förslag och kan hälsas med viss tillfredsställelse. Samtidigt innebär den senare inbetalningen av skatten en viss räntevinst för företagen och därmed i någon mån en kompensation för skat-teuppbörden som ankommer på dem.

Bland de områden som mervärde-skatten utvidgas att omfatta är hotell-tjänsterna. För närvarande utgår om-sättningsskatt på matandelen med 60 procent. Samma procentsats föreslås gälla priserna på hotellrum. Mot detta förslag kan i och för sig ingen invänd-ning resas. Däremot kommer utvidg-ningen att skapa ökade svårigheter bl. a. och i särskild grad för turistnäringen. Redan nu har turistnäringen svårt att hävda sig i konkurrensen med utländs-ka resmål. En ökad kostnadsstegring kan bli besvärlig för näringen att klara av. Detta är bekymmersamt speciellt därför att turistnäringen i många kom-muner — särskilt inom det norra stöd-området — är ett väsentligt och i vissa fall dominerande näringsfång och en viktig sysselsättningsfaktor. Många exem-pel finns på detta, icke minst i mitt eget län, Kopparbergs län.

De statliga insatserna i lokaliserings-avseende kan äventyras, om beskatt-ningen ytterligare ökar kostnaderna. Det bör vara en angelägen uppgift att vid samma bedömning som gäller loka-liseringsstödet också pröva frågan om

skattefrihet från moms på turisthotell-tjänsterna. Den skatteminskning som staten skulle få vidkännas vid en sådan lösning borde kunna vägas mot det minskade utflödet av valutor för semes-terresor till utlandet. Dessa synpunkter har understrukits i det särskilda yttran-det nr 2 i utskottets betänkande.

I föreliggande förordning om mervär-deskatt är i 62 § bestämmelser intagna om riksskattenämndens fullmakt att meddela s. k. bindande förklaring. Detta är ett överflyttande av nu gällande — år 1965 utvidgade — rätt för nämnden att i omsättningsskattefrågor lämna bindan-de förklaring. En skärpning har även skett på så sätt, att den nu gällande in-skränkningen till fall som inte kan prö-vas inom ramen för förhandsbesked bortfaller.

Dessa befogenheter för riksskatte-nämnden ligger den direkta lagstift-ningen mycket nära. Därtill är det be-tänkligt ur rättssäkerhetssynpunkt, enär talan inte kan föras mot beslut innebä-rande bindande förklaring.

Utskottets redovisning på s. 95 i utlå-tandet i anledning av motioner i denna fråga är synnerligen anmärkningsvärd. Däri erinras nämligen om att riksdagen i efterhand ändrat lagstiftningen i an-slutning till lämnade förhandsbesked. Praktiskt kanske det kan accepteras, men det är ändock otillfredsställande rent principiellt.

I anslutning till kompletteringspro-positionen har en rad motioner behand-lats, bl. a. beträffande beskattningen av folkpensionärers inkomst. Vi har från centern och folkpartiet i reservation nr 3 till bevillningsutskottets betänkande nr 47 redovisat vår uppfattning i frå-gan. Däri ställs ånyo krav om en utred-ning angående generösare regler för be-skattning av folk- och förtidspensionä-rers sidoinkomster. Det är angeläget att denna fråga snarast bringas till en vet-tig lösning. Man måste konstatera att regeringen tyvärr inte varit särskilt in-tresserad av att gripa sig an denna för

Ekonomisk debatt

många folkpensionärer så viktiga fråga. I det avseendet vill jag gärna instämma i de synpunkter som herr Brandt tidigare har anfört i frågan.

I detta sammanhang vill jag bara helt kort konstatera, att den lösning som högern föreslår i reservation nr 4 enligt vår bedömning inte är någon riktig lösning. Det kan inte vara rimligt att i samtliga fall inkomst av folkpension skall vara skattefri. Att avskaffa skatteplikten på folkpensionsinkomster för de stora inkomsttagarna kan inte vara någon förstahandsfråga enligt vår uppfattning. Däremot måste det vara en angelägen uppgift att lätta skattetrycket för de små inkomsttagarna — i detta sammanhang folkpensionärerna.

Jag nämnde tidigare att kommunalskatten för det stora antalet mindre inkomsttagare är den tyngsta skatten. För gifta pensionärer med en gemensam nettoinkomst av mellan 18 000 och 20 000 kronor utgör kommunalskatten vid en kommunal utdebitering på 19—20 kronor cirka 75 procent av den samlade stats- och kommunalskatten. Och denna övervärling synes fortgå.

Orsakerna härtill är många. Kommunernas andel av kostnaderna för omsorgen om människorna ökar gentemot staten. För närvarande torde denna andel överstiga 60 procent, och utvecklingen går mot en fortsatt ökning. Det måste vara en viktig uppgift vid fortsatt reformering av skattesystemet att verkligen beakta denna trend. Kostnaderna för den ökade kommunala omsorgen om människorna, vilken är en angelägen sak, bör inte hårdast drabba de mindre och vanliga inkomsttagarna.

Den sammanlagda kommunala utdebiteringen har under de senaste tio åren, såsom herr Hedlund tidigare redovisade, ökat med en tredjedel och den genomsnittliga skattesatsen ligger nu vid 18:70. De prognoser som uppgjorts i kommuner och landsting visar på en betydande höjning inom de närmaste åren. Den maximigräns beträffande

kommunal utdebitering, som finansministern bl. a. fixerade för ett par år sedan till 20 kronor, har överskridits i många kommuner. Nu betraktas på kommunalt håll en utdebiteringshöjd på 25—26 kronor som oundviklig om några år, därest ingenting händer beträffande en annan kostnadsfördelning mellan stat och kommun.

Den nämnda utvecklingen är i högsta grad otillfredsställande, om man vill åstadkomma en jämnare inkomstfördelning. Det skatteutjämningsbidrag som nu utgår till kommunerna på cirka 1,3 miljard är i och för sig värdefullt men otillräckligt för att nå en bättre fördelning mellan stat och kommun. Vi har även i år i motion från centerpartiet föreslagit en utredning om införande av ett schablonavdrag — liknande kommunalskatteavdraget vid den statliga beskattningen — även vid den kommunala taxeringen. För att inte minska reformens effekt bör staten via ett höjt skatteutjämningsbidrag kompensera kommuner för det uppkomna skattebortfallet.

I det sammanhanget vill jag kommentera vad herr Brandt tidigare i dag sade. Herr Brandt ansåg att centerpartiets förslag var helt orealistiskt. Men om förslaget med ett schablonavdrag vid den kommunala taxeringen skulle innebära ett skattebortfall för kommunerna vid schablonens hundra procentiga tillämpning på i runt tal 2,5 miljarder, måste detta självklart betyda, herr Brandt, att de lägre inkomsttagarna drabbas oerhört tungt med det system vi nu har. Det måste sålunda vara en rimlig framtida uppgift att verkligen ta krafttag för att minska det tunga skattetryck som — vilket jag tidigare framhöll — i synnerhet drabbar de mindre inkomsttagarna genom den hastigt stigande kommunala beskattningen.

Denna reform är angelägen och förslaget är uppbyggt av starka solidaritets- och rättvisekrav.

Ekonomisk debatt

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Om jag skall göra en mycket kort kommentar till förslaget om mervärdeskatt skulle jag vilja säga: Äntligen. Det är beklagligt att förslaget inte har lagts fram betydligt tidigare; det skulle ha betytt en större investeringsvilja, ökad konkurrensmöjlighet och fler arbetstillfällen.

Det finns i bevillningsutskottets betänkande ett par konstateranden som jag tycker är intressanta och vill ta fasta på. Man säger där att det är vidgade handelsmarknader som drivit fram behovet av en samordning i de nationella skattesystemen för att nå en konkurrens på lika villkor mellan länderna. I första hand får alltså införandet av mervärdeskatten ses som ett led i de handelspolitiska strävandena. Men dessutom sammanhänger den ökade anslutningen till mervärdeskattens princip med en stigande insikt om principens förtjänster.

Det är verkligen bra att regeringens insikter till slut blivit stora nog för att den skall våga lägga fram detta förslag. Finansministern har nödgats erkänna att vår suveränitet inte är mer absolut än att vi har anledning att anpassa oss efter de faktiska marknadsförändringarna och inte bara kan vänta på att andra länder skall anpassa sig efter oss.

Utskottet gör ett annat konstaterande, som jag tycker är viktigt att uppmärksamma — det är av mer ovanligt slag. Man pekar på att framläggandet av förslaget kommit att präglas av tidsnöd. Det borde väl i och för sig inte vara nödvändigt, eftersom den eniga skatteberedningen för mer än fyra år sedan avgav sitt förslag.

Utskottet säger också att det är betänkligt att man starkt fått forcera granskningen av förslaget. Det är därför viktigt att slå fast, att detta inte får vara någon normal ordning för behandlingen av så viktiga frågor.

En reell slutbehandling av hela mervärdeskattförslaget har inte heller va-

rit möjlig eftersom det funnits en rad oklara punkter. Utskottet måste därför lämna många i och för sig viktiga frågeställningar och efterlysa regeringsförslag till lösningar för behandling i höst.

Det är ju även viktigt att få synpunkter utifrån, men tryckta exemplar av propositionen har inte, som kammarens ledamöter väl vet, funnits tillgängliga. Jag vill bara erinra om den oro som uppenbarligen råder bland taxeringsintendenterna och på länsstyrelsernas taxeringsavdelningar, där man befarar att det inte blir möjligt att med detta förslag, som det tekniskt är utformat, tillräckligt smidigt förena beskattningsförfarande, kontroll och processföring. Den typen av rent tekniska frågor tror jag inte att man vid utskottsbehandlingen har haft möjlighet att ordentligt granska.

Vi har från folkpartiets sida bl. a. haft den uppfattningen att kompensation skulle utgå för arbetet med redovisning av skatten, som ju måste vara en samhällets angelägenhet. För att få en kompromiss har vi emellertid frånträtt ett sådant krav, och vi har i stället uppnått en betydande förlängning av redovisningstiden; andra talare har redan belyst fördelarna härmed. Kompromissen har nödvändiggjort att vi avstår från olika yrkanden, men vissa punkter vill vi understryka eftersom vi anser det viktigt att de får förtur till en positiv behandling i en som vi hoppas nära förestående stor skattereform.

Herr Gustafson i Göteborg har redan talat om konstnärerna, och jag skall därför inte gå in på den frågan. Låt mig endast nämna ett par andra avsnitt.

Det är faktiskt inte rimligt att behålla punktskatterna, om de inte har någon särskild social eller medicinsk motive-ring. Tag t. ex. guldmedsskatten! Den är en typisk illustration av hur olyckligt en punktskatt kan verka. I konkurrens med andra länder klarar sig de svenska guldsmedsföretagen dåligt. Och inte är det någon social rättvisa att de

Ekonomisk debatt

människor som har råd kan resa till andra länder, kan köpa guldsmedsvaror billigt, medan de som inte har råd att göra det får betala den högre skatten här hemma. Och inte är det heller någon form av social rättvisa att låginkomsttagare som vill köpa t. ex. choklad, tekniska artiklar och mattor måste betala en orimligt hög skatt på de varorna.

En annan viktig fråga gäller konkurrensneutraliteten mellan å ena sidan stat och kommun samt å andra sidan enskilda företag. Även om det är en förbättring att man vid den statliga upphandlingen får tänka bort skillnaden i anbud på grund av de statliga företagens skattefrihet är detta inte tillräckligt. Man måste uppmärksamt följa denna fråga i syfte att få bort alla de störningar i konkurrensen, som föranleds av skatteprivilegier för den offentliga verksamheten.

Att regeringen nu till sist givit efter för kravet på en mervärdeskatt och dessutom erkänner att en omläggning till en sådan skatt har handelspolitisk betydelse är utomordentligt glädjande. Men ännu mer glädjande hade det varit, om regeringen kunnat presentera den sedan länge krävda allmänna skattereformen, i vilken mervärdeskatten endast hade utgjort en del av en större helhet. Kravet på en sådan allmän skattereform är i dag angelägnare än någonsin. Det nuvarande sysselsättningsläget t. ex. visar hur viktigt det är att företagsbeskattningen reformeras. Vår enda anställd, som i dag upplever otryggheten i arbetet som en hotande realitet, skulle med glädje hälsa en reformering av skattereglerna som ökar investeringstakten. En utformning av företagsbeskattningen som främjar rationaliseringar inom näringslivet ökar vår internationella konkurrensförmåga, och även det är en fråga om trygghet. Omläggningar av detta slag är inte något renodlat företagsintresse, utan det är ytterst ett intresse för de personer

som efterfrågar sysselsättning. Att påstå något annat är verkligen att skapa konstlade motsättningar.

Den skattereform vi begärt skulle omfatta en rad punkter. Frågan om en reformering av den indirekta beskattningen har jag redan något berört. När det gäller den direkta beskattningen finns det gott om reformkrav. Inflationens skatteskräpande verkan skall jag helt gå förbi, eftersom flera talare redan varit inne på den saken. Och med hänsyn till tiden skall jag också förbigå sådana frågor som justering av marginals-katten och höjning av grundavdragen, frågor som är viktiga i en allmän skattereform.

Men jag skall ta upp ett annat enligt vår mening angeläget krav. Det gäller kravet på en individuell beskattning som inte tar hänsyn vare sig till civilstånd eller till arbetssituation i eller utanför hemmet.

Eftersom jag är ledamot av familjeskatteberedningen vill jag självfallet inte här diskutera olika tänkbara detaljer i en individuell beskattning. Men med tanke på vissa uttalanden som gjorts tycker jag att det är nödvändigt att framhålla ett par saker.

Uppgifter om t. ex. hur många procent av någon viss kategori som skulle få en försämring i ett system med individuell beskattning är fullständigt gripna ur luften. Vi har inte något officiellt material som möjliggör sådana beräkningar. Dessutom beror ju utslaget av ett individuellt skattesystem, jämfört med det nuvarande, helt och hållet på den skatteskala man väljer. Det är också självklart att man långsamt måste växa in i ett individuellt skattesystem. Hänsyn måste t. ex. tas till att många gifta kvinnor inte haft möjlighet att skaffa sig utbildning eller att få något förvärsarbete. Man måste alltså successivt gå över till det nya systemet.

Desto viktigare är det, att vi inte företar förändringar i skattesystemet som försvårar för oss att uppnå målet. Fi-

Ekonomisk debatt

nansministern t. ex. har gått till väga på det sättet. Först tillsatte han år 1965 familjeskatteberedningen med en direkt beställning av ett förslag till ett särbeskattningssystem. Därefter har han vid ett par tillfällen rullat stenar på vägen till det mål han själv anvisat. En generell sänkning av de nuvarande skatteskalorna verkar på samma sätt. Det bästa är att en sådan sänkning sker i samband med övergång till en individuell beskattning. Då kan man nämligen undvika att det blir försämringar för vissa grupper. Men man måste först bestämma sig för inriktningen, så att man kan anpassa varje förändring därefter. För närvarande ges t. ex. tusenlappar i skattelindring till en person med höga inkomster bara därför att han gifter sig. Det förefaller inte särskilt motiverat att ytterligare förstora just en sådan skattelindring, allra minst som riksdagen nyligen röstat ned t. ex. vårt krav på den blygsamma ökningen av barnbidragen med 100 kronor.

Det är sådana skevheter som snarast måste elimineras. Med en omstöpning av skattesystemet av det slag som vi eftersträvar blir det också möjligt att på ett annat sätt än för närvarande ge stöd till barnfamiljerna.

Även kravet på skatterättvisa åt ensamstående är högst befogat. Och kravet på stöd för barnen och inte på grund av civilståndet är verkligen sakligt motiverat. Jag hoppas att inte sådana krav, som förresten vinner ett allt större gehör hos svenska folket, skall tydas så, att man vill splittra familjerna. Det vore enligt min mening en billig argumentering.

Det finns en särskild fråga som med fördel kan brytas ut och lösas utanför en samlad skattereform, och den gäller pensionärerna. De pensionärer som har en blygsam sidoinkomst får, om man tar hänsyn också till förändringarna av de kommunala bostadstilläggen, i många inkomstlägen en skatt på merinkomsten som t. o. m. uppgår till mycket mer än

100 procent. Det är inte rimligt att den som vill öka sin blygsamma inkomst med någon tusenlapp skall drabbas hårdare än t. o. m. de allra högsta inkomsttagarna här i landet.

Från folkpartiet har vi under flera år enträget drivit kravet att något skall göras åt denna avvita ordning. Förra året vann vi faktiskt en seger. Ett enigt utskott föreslog att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära en skyndsamt utredning av frågan om beskattningen av folkpensionärernas sidoinkomster. Utredningen skulle lämpligen göras med förtur inom utredningen för definitiv källskatt. Detta blev också riksdagens beslut. I glädjen över denna framgång för folkpartikraven och för folkpensionärerna tyckte vi inte att vi hade anledning att motionera i denna sak i år igen. Men nog var det med både förvåning och en viss beklämning som vi i februari fick erfara att regeringen helt nonchalerat folkpensionärerna, trots det enhälliga riksdagskravet på en snabbhandling. Det framgick av finansministerns svar på en interpellation av herr Wedén att man inte hade igångsatt något målinriktat utredningsarbete.

En sådan nonchalans kan under inga förhållanden accepteras. Respekten för riksdagens krav och hänsyn till pensionärerna kräver, herr talman, att regeringen snarast effektuerar den gjorda beställningen.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag skall endast ta upp en av de frågor som fru Nettelbrandt tidigare berörde, nämligen avvägningen av beskattningen mellan gifta och ensamstående. Jag gör det med helhjärtat instämmande i de synpunkter som fru Nettelbrandt anförde, och jag gör det med anledning av en motion i detta ärende, nämligen motion nr I:262 av fröken Stenberg m. fl. och II:332 av fröken Wetterström m. fl.; den senare

Ekonomisk debatt

har även jag varit med om att under-teckna. Denna motion behandlas i be-villningsutskottets betänkande nr 47 och gäller civilståndets inverkan vid beskattningen och den skattebelastning för de ensamstående som är en konsekvens därav.

Det är klart, herr talman, att det allt överskuggande problemet är det stora skattetrycket som hämmar arbetslusten och utvecklingstakten i vårt samhälle. I ett så accentuerat högskattesamhälle som vårt framträder skattesystemets negativa verkningar med mycket stor skärpa. Detta gäller inte minst den fråga som jag här avser att säga några ord om.

När skall det bli möjligt att få regeringspartiet och för övrigt också vissa företrädare för övriga partier att inse det självklara i att hänsyn vid beskattningen skall tas till försörjningsbördan? Med försörjningsbördan menar jag då barn eller sjuk eller arbetsoförmögen nära anhörig som den skattskyldige har omvårdnaden om. Civilståndet bör där- emot inte i och för sig påverka skatte- trycket.

Vid den nuvarande beskattningens ut- formning har man utgått ifrån att en hemmafru är en försörjningsbördan, trots att hon enligt giftermålsbalken bidrar till familjeförsörjningen genom sitt arbete i hemmet och trots att hem- maarbetet representerar ett stort ekono- miskt värde. Vi ifrågasätter i motionen grundvalen för de nuvarande skattereg- lerna, nämligen den ensamståendes för- menta större skatteförmåga. Förutom att de ensamstående i olika hänseenden icke sällan har relativt sett väl så höga levnadskostnader som de gifta är de i vissa hänseenden sämre ställda. De en- samstående får ofta vänta längst i bo- stadsköerna, de blir hänvisade till att ta de dyrare bostäderna, de erhåller i prak- tiken mindre sociala förmåner och de har den största skatteräkningen när det är fråga om att betala andras förmåner. Därtill kommer att samtliga ensamstå-

ende skärs över en kam utan hänsynsta- gande till sådana faktorer som försörj- ningsskyldighet mot närstående sambon- ende eller andra kostnadsfaktorer som kan vara ägnade att minska skatteför- mågan. Vi föreslår därför i motionen ett närmande av skatteskalorna för ogif- ta till skatteskalorna för gifta.

Utskottet förbigår helt de tankegångar som förts fram i motionen och erinrar bara om de begränsade skattereformer som genomförts, nämligen lindringen i den progressiva beskattningen i vissa inkomstskikt och förenklingen av scha- blonavdraget vid kommunalbeskatt- ningen. Utskottet anser att därmed de åtgärder är vidtagna som budgetläget tillåter.

Men, herr talman, jag tycker det finns anledning att understryka att just de åtgärder som utskottet nämner för ut- vecklingen åt fel håll i det hänseende som jag här syftar på. De ökar nämligen klyftorna i beskattningen mellan gifta och ogifta.

Jag har, herr talman, begärt ordet för att ge uttryck åt en förvåning över att bevillningsutskottet ännu icke, jag vill säga efter alla dessa år, synes ha fattat vad problemet verkligen gäller. Jag skall åskådliggöra detta problem med några siffror.

Om de gifta skulle beskattas lika hårt som ensamstående med samma inkomster skulle staten få in ytterligare 1,7 miljard i skatteinkomster. Jag vill understryka att det jag nu säger avser 1965. Samma år belöpte sig barnbidra- gen till 1,2 miljard kronor. Vad blir slutsatsen av det? Jo, att äktenskapet som sådant alltså får en väsentligt myc- ket större subvention än det stöd som utgår till barnfamiljerna.

Jag påstår därför att viljan till en modernisering av beskattningen saknas, och förmodligen förhåller det sig på det sättet att vi får dras med vår gamla omoderna familjebeskattnings så länge vi får dras med vår gamle, i detta av- seende omoderne finansminister.

Ekonomisk debatt

I detta anförande instämde fröken *Wetterström* (h).

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Vad beträffar frågan om ikraftträdandebestämmelserna för löneskatten har andra talare från denna talarstol tidigare redogjort för vår uppfattning i detta avseende, och jag skall därför begränsa mig till att beröra några detaljfrågor.

En av dessa är frågan om den skatt som svenska rederinäringen nu skall erlägga för sina anställda. Löneskatten är ju avsedd att utgöra en kompensation till statsverket för det skattebortfall som uppkommer genom övergången från omsättningsskatt till mervärdeskatt. Mervärdeskattens införande är framför allt avsedd att utgöra en lättning för exportföretagen, så att de skall kunna komma i ett rättvisare konkurrensläge. Dessa företag får genom omläggningen en minskad belastning och har därför direkt ekonomisk fördel av omläggningen. Fördelen av borttagandet av omsättningsskatten på investeringsvarorna motverkas dock i viss mån genom införandet av en löneskatt, men nettoresultatet bör ändå bli fördelaktigare för företagen än nuvarande system.

För rederinäringen däremot betyder omläggningen till mervärdeskatt ingen skattelättnad, då denna näringsgren inte tidigare varit belastad med omsättningsskatt. Löneskatten blir därför för denna närings vidkommande endast en ytterligare pålaga, och här är det fråga om en verksamhet som bedrivs i internationell konkurrens och i huvudsak utom landets gränser.

Fartyg som seglar under svensk flagg får genom denna skatt en belastning som deras konkurrenter inte har. Det finns inget sakligt skäl eller rättviseskäl för att skattebelägga rederinäringen på detta sätt. Sjöfarten bör därför undantas från löneskatten, såsom vi har framhållit i den reservation som är fogad

vid bevillningsutskottets betänkande nr 44.

Den andra frågan jag skulle vilja säga några ord om gäller gränsen för uttag av löneskatten. Enligt propositionen och utskottets förslag skall gränsen sättas vid 500 kronor, och det betyder att skatten skulle uppgå till 5 kronor. Nu framhålls att skattebelopp under 10 kronor inte skall tas ut, och det verkar därför litet egendomligt att gränsen satts vid 500 kronor. Reservanterna har föreslagit att gränsen sätts vid 2 000 kronor, som skulle innebära 20 kronor i skatt. Detta måste vara administrativt riktigt, ty att inkassera småbelopp lär kosta mer än det ger.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen vid bevillningsutskottets betänkande nr 44.

I ett särskilt yttrande som är fogat till bevillningsutskottets betänkande nr 45 om mervärdeskatt har vi uttryckt tillfredsställelse över detta första steg mot en allmän skattereform. Vi har ända sedan allmänna skatteberedningen framlade sitt förslag hävdat, att tiden är inne för ett större skattepolitiskt reformprogram. Även om det nu föreliggande förslaget endast är en delreform hälsar vi det med stor tillfredsställelse. Det utgör i varje fall ett steg på vägen.

Utskottet har gjort vissa ändringar av det i propositionen framförda förslaget samt beslutat föreslå riksdagen att vissa frågor hänskjuts till höstrikdagen, så att de hinner bli närmare behandlade innan förslag utarbetas. Av de ändringar som utskottet föreslagit är främst förlängningen av tiden för skattens redovisning värdefull för näringslivet. Tidsförlängningen från 18 till 35 dagar innebär, att de redovisningsskyldiga får bättre tid på sig att fullgöra sina åligganden i samband med redovisningen.

Beklagligt nog har frågan om punkt-skatternas avveckling ännu inte kunnat lösas. Utskottet utfalar att detta skulle ha varit önskvärt, men på grund av det

Ekonomisk debatt

stora skattebortfall som skulle uppstå har inte utrymme för en sådan avveckling kunnat beredas för närvarande. De punktskatter som har en social eller medicinsk motivering — exempelvis sprit- och tobaksskatten — avses inte i detta sammanhang liksom inte heller den skatt som utgår på drivmedel och som är avsedd att täcka vägkostnaderna. Det gäller de punktskatter som utgår på vissa grupper av dagligvaror för de flesta hushåll och där skatten är direkt konsumtionsstyrande. Skatten på guldsmedsvaror bör också snarast avvecklas, då det här uppstått skadliga konkurrenssnedvridningar, som drabbat särskilt den lojala handeln på ett mycket olyckligt sätt. Energiskattens avveckling och dess uppgående i mervärdesskatten hade varit önskvärd, då man därigenom åstadkommit en neutralare beskattning på det här området.

Dessa frågor får nu anstå tills en översyn av skattesystemet kan ske, men jag har velat framhålla betydelsen av att frågorna erhåller en nöjaktig lösning.

Av de frågor som uppskjuts till höstrikdagen torde beskattningen av begagnade personbilar vara mest betydelsefull från ekonomisk synpunkt. Det gäller här stora belopp, och det är av vikt att man får sådana bestämmelser, att den reguljära bilhandeln inte försätts i ett omöjligt läge gentemot mindre nogräknade s. k. affärsmän som har kontoret på fickan.

I det särskilda yttrandet nr 2 har vi uttryckt farhågor för att skatten på hotellens runspriser skulle få en skadlig inverkan för turisthotellen. Den här speciella hotellrörelsen har internationell konkurrens och dess situation bör därför noga beaktas och åtgärder insättas, om skadeverkningar skulle uppstå genom skattens införande. Det gäller här en utökning av beskattningen. För de turisthotell som ligger inom det norra stödområdet och där åtgärder vidtas för att stärka företagens position kan

skattebeläggning verka i ogynnsam riktning och motverka andra insatser. Det görs nu insatser av olika slag för att stödja näringen, bl. a. lokaliseringspolitiska, och det är då viktigt att vi inte får skatter och regler som motverkar det lokaliseringspolitiska syftet.

Vi anser därför att denna fråga skall följas med uppmärksamhet.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Beträffande mervärdesskatten yrkas det i några motionspar på grundval av allmänt kulturpolitiska bedömningar, att undantag från skatteplikt skall göras för böcker, noter och andra musikalier. Jag skall inte nu redogöra för de fakta som de kulturpolitiska bedömningarna är grundade på; jag nöjer mig med att i det stycket hänvisa till motionerna.

Beklagligtvis har bevillningsutskottet liksom propositionen ingen förståelse för dylika kulturpolitiska bedömningar, hur välgrundade de enligt motionärernas uppfattning än kan vara. Under hänvisning till beskattningens räckvidd avstyrker utskottet motionerna. Med begreppet »beskattningens räckvidd» menas enligt utskottets definition, att skatten bör ha helt generell karaktär och att man i stället för att pröva nya undantag bör inrikta sig på att avveckla tidigare undantag.

Som jag ser det, är detta ett ganska statiskt betraktelsesätt, enkelt och lättfattligt men samtidigt utan hänsyn till specialfallen. Jag menar, att kulturpolitiska bedömanden inte utan vidare skall vara hänvisade till att obönhörligen göra halt framför ett noga genomtänkt skattesystem. Det måste finnas möjligheter till undantag. Frågor om beskattning kan inte uteslutas från en aktiv kulturpolitik, men här fordras ingenting mindre än ett nytänkande, och det tor-

Ekonomisk debatt

de tyvärr dröja. Det är tydligen bara att konstatera faktum.

För att sedan övergå till en annan sak har det i några motioner framställts yrkanden om undantag från skyldighet att erlägga arbetsgivaravgift, den s.k. löneskatten. Enligt de likalydande motionerna I: 876 och II: 1130 bör ideella organisationer befrias från skyldighet att erlägga sådan avgift. Motiveringen härför är, att det finns ett stort antal ideella organisationer, som antingen helt eller till större delen arbetar med egna medel och endast i mindre utsträckning med statliga bidrag. Som exempel på sådana organisationer kan jag nämna frivilliga studieorganisationer — som jag närmast har varit inkopplad på — religiöst orienterade sammanslutningar, de stora personalorganisationerna, politiska partier, frivilliga försvarsorganisationer etc. Många av dessa, för att inte säga alla, arbetar under knappa ekonomiska villkor och är huvudsakligen hänvisade till avgifter och bidrag. Den verksamhet i form av studier och annan fritidssysselsättning som bedrivs inom organisationerna finansieras till stor del med kurs- och medlemsavgifter, och arbetsgivaravgiften kommer för dem att bli en hård belastning. Likaså kommer den att i hög grad menligt inverka på organisationernas av alla erkända samhällsnyttiga verksamhet. Om den står det ingen som helst strid. Vi är alla överens om att verksamheten är nyttig.

Utskottet uttalar nu som sin mening att avgiften inte kan anses särskilt betungande för arbetsgivarna. Det är ett ganska löst påstående i vad det gäller de ideella organisationerna som arbetsgivare. För dem blir arbetsgivaravgiften tvärtom extra betungande. De kan knappast kompensera sig på annat sätt än genom att öka medlemsavgifterna, och det är antingen inte möjligt eller, om det är möjligt, mycket svårgenombärbart.

Utskottet fortsätter sin argumentering

på följande sätt: »Utskottet vill inte bestrida, att skäl kan åberopas för att undanta vissa subjekt från skyldighet att erlägga avgift. Det torde emellertid knappast vara möjligt att finna en norm för sådana undantag, som tillgodoser rättvisekravet, utan att äventyra syftet med avgiften. Det finns otvivelaktigt åtskilliga subjekt som med samma eller kanske större rätt än — — ideella organisationer kan göra gällande att de inte bör åläggas att kompensera staten för ett skattebortfall som uteslutande avser industrins investeringar.» — Detta uttalande görs i bevillningsutskottets betänkande nr 44 på s. 21.

Man skulle vilja fråga vilka subjekt som med större rätt än de ideella organisationerna kan påyrka undantag. Och vidare: Är det verkligen så komplicerat att medge befrielse? Hur äventyras syftet med avgiften? Tillgriper inte utskottet härvidlag i viss mån överord?

Med tillfredsställelse kan man dock till sist konstatera, att utskottsminoriteten inte är lika tvärsäker på denna punkt, utan menar att en skyndsam översyn av bestämmelserna rörande arbetsgivaravgiften är nödvändig. Från mina synpunkter på de ideella organisationernas speciella status ber jag att få yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 44 fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Oskarson* (h).

Herr *NORDGREN* (h):

Herr talman! Från näringslivets sida i stort hälsar vi med tillfredsställelse förslaget om att den allmänna varuskatten avlöses av mervärdeskatten. Även bland företagen i distributionsledet, som huvudsakligen utgörs av mindre och medelstora företag och som under den tid omsättningsskatten förekommit huvudsakligen haft arbetet med och ansvaret för att indriva dessa skattemiljarder från allmänheten och att inleve-

Ekonomisk debatt

rera dem till statsverket, är det stora flertalet nöjda med att mervärdeskatten nu införes. Vi ser i förslaget en chans till ökad konkurrenskraft på exportmarknaden, en rättvisare fördelning av ansvaret för denna uppbörd och inte minst ett försök till att skapa möjligheter till konkurrens på mer likartade villkor och eliminerande av det nu utan tvivel förekommande skattefusket på detta område.

Förslaget är ett steg i rätt riktning, men tyvärr har regeringen inte tagit steget fullt ut. På åtskilliga punkter är förslaget allttjämt en halvmesyra. Jag skall peka på några av dessa punkter, som gäller oss som har och allttjämt skall ha — visserligen tillsammans med något hundratusental nya uppbördsmän — ansvaret för indrivningen av denna nya uppbörd, mervärdeskatten. Men innan dess kan jag inte underlåta att beklaga att det stora och viktiga skatteförslaget, som i årtal beretts av olika utredningar, framlades så sent att närings- och arbetsmarknadsorganisationerna inte kunde få ta del av den tryckta propositionen i sådant antal att den kunde gå ut för detaljstudium till berörda branschförbund och andra intresserade innan motionstiden utlöpte. Det är enligt vår uppfattning inom näringsorganisationerna och branschförbunden en dålig planering.

Beslutet om omläggning till mervärdeskatt är nu snart ett faktum. Men tyvärr innebär förslaget inte det samlade grepp över hela den indirekta beskattningen som vi inom branschförbunden och på företagarhåll hade väntat oss och som allmänna skatteberedningen rekommenderade. Nej, förslaget innebär allttjämt viss diskriminering av mindre och medelstora företag och alldeles speciellt av vissa branscher. Vi hade verkligen väntat oss att regeringen skulle — som finansministern själv ofta framhållit och även i dag på förmiddagen erinrat om — sörja för att samtliga företag, oavsett storlek och bransch, och samt-

liga varor och tjänster nu skulle jämnställas i skattehänseende, så att det kunde bli konkurrens på lika villkor. Jag ber, herr talman, att kortfattat med några exempel få klargöra varför vi känner oss besvikna på förslaget.

För det första utgörs en väsentlig grundprincip i ett varu- och tjänstebeskattningssystem att detta inte skall inverka på den fria konkurrensen mellan olika företag oavsett deras branschtillhörighet, företagsform, företagsstorlek etc. Och självfallet bör konkurrensförutsättningarna vara lika för alla företag, vare sig de bedrivs i enskild eller offentlig regi. Starka krav på fri konkurrens mellan olika företag har för övrigt varit ett tema som regeringen gärna fört fram under åtskilliga år. Pris- och kartellnämndens och näringsfrihetsombudsmannens verksamhet får ses som ett led i dessa strävanden. Samtidigt som regeringen hyllar teorin om fri konkurrens har den emellertid i praktiken gjort avkall på sin egen ideologi i samband med framläggandet av förslaget om mervärdeskatt. Man låter exempelvis försvarets fabriksverk, som i praktiken direkt konkurrerar med det enskilda näringslivet bl. a. när det gäller tvätt och konfektion, få fördelen av att inte belastas med mervärdeskatt. Det är ett bestämt krav från hela näringslivet att statliga och kommunala företag när det gäller skatt skall ha samma skyldigheter mot staten som de enskilda företagen i de fall de arbetar i konkurrens med det fria näringslivet. Vi anser att staten inte bör utnyttja sin lagstiftningsmakt för att ge de egna företagen favörer.

För det andra avviker förslaget på ett för många företag och branscher olyckligt sätt från vad som skulle innebära ett konsekvent genomförande av ett mervärdeskattesystem. Enligt förslaget bibehålls nämligen de olika punktskatterna, dvs. den särskilda varuskatten på t. ex. tekniska preparat, guldsmedsvaror, pälsvaror, läskedrycker, choklad-

Ekonomisk debatt

varor och äkta mattor — ja, t. o. m. på vissa sjukvårdsvaror. Jag tänker i det sistnämnda fallet närmast på tandtekniska arbeten.

På en del av dessa varor måste läggas ett påslag på upp till 40 å 50 procent för att täcka de olika skatterna och avgifterna, med ty åtföljande konkurrensvårigheter inte minst när det gäller motsvarande varor i angränsande länder och med ty åtföljande besvärligheter i form av olika redovisningssystem.

Vi beklagar livligt att finansministern inte ens på denna punkt tog steget fullt ut, även om det skulle ha förorsakat några tiondels procent högre mervärdeskatt. En del av kostnaden hade man förvisso tagit igen på minskat kontroll- och granskningsarbete.

För det tredje införes vid försäljningen av begagnade personbilar — som i nuvarande system varit undantagna från varuskatt — en varubeskattning, beräknad på 60 procent av vederlaget vid yrkesmässig omsättning av dylika vagnar. Detta innebär en helt ny punktbeskattning, dvs. en punktbeskattning gång efter annan på redan tidigare beskattad vara. En bil byter ägare ungefär fyra gånger under användningstiden och kommer enligt sakkunnig bedömning att belastas med en skatt av 1 600 kronor utöver den redan nu höga skatten.

Man kan befara att försäljningen av dessa bilar överförs från den reguljära handeln till en mer eller mindre okontrollerad försäljning på gator och torg, vilken dessutom på grund av bristande kontroll och ansvar från säljarnas sida kan komma att medföra risker ur trafiksäkerhetssynpunkt. Det är klart att bilbranschens lojala företagare känner sig besvikna.

Jag skall nöja mig med dessa exempel, även om jag kunde räkna upp fler, och sluta detta avsnitt med att konstatera att förslaget dessutom innebär stora risker för att gränsdragningen för skattskyldigheten görs så vid, att okontrollerade

och irreguljära fritidsföretagare fortfarande får god marknad och sannolikt kommer att begagna sig av skattefriheten och konkurrera illegalt.

Dessutom vill jag konstatera att förslaget — trots att det otvivelaktigt förorsakar ett vida större och besvärligare redovisningssystem än det vi haft tidigare — innebär att den ytterst blygsamma ersättning som företagarna haft för sitt uppbördsarbete med varuskatten nu helt bortfaller.

Det är, herr talman, inte populärt att begära att människor skall arbeta utan skälig ersättning. Helt naturligt är denna del av förslaget, som drabbar de mindre och medelstora företagen hårdare än andra, enligt min uppfattning inte bara impopulärt. Det är direkt hänsynslöst att begära att en viss grupp medborgare skall utföra ett tämligen omfattande och ansvarsfullt arbete för statens räkning utan någon ersättning alls.

Herr talman! Regeringen föreslår samtidigt med mervärdeskattens införande en ny arbetsgivaravgift respektive egenavgift för företagare. Jag ifrågasätter allvarligt om det i nuvarande konjunkturläge är en klok samhällspolitik att från den 1 januari 1969 införa en helt ny arbetsgivaravgift, en s. k. löneskatt, som uppskattningsvis skall ge staten 800 miljoner kronor. Vi som står i det sista ledet vet hur pass svårt det redan nu är att få in den nuvarande omsättningsskatten och övriga avgifter. Införandet av denna nya pålaga betyder för företagarnas del att de får ytterligare en uppbörds- och redovisningsskyldighet för det allmännas räkning utan att staten ger dem vederlag för extraarbetet.

Vi vet också att statsmakterna med sitt förslag in-tecknar en del av den kaka som skall fördelas vid 1969 års avtalsomgång.

I rådande konjunkturläge med nästan dagliga varsel om nedläggningar och permitteringar är det enligt vår upp-

Ekonomisk debatt

fattning olyckligt att införa denna nya avgift. Genom sin konstruktion drabbas den särskilt personalintensiva företag inom servicenäringarna och den mindre och medelstora industrin.

Det är helt otillfredsställande att på föreslaget sätt beskatta vissa grupper, såsom jordbrukare, fiskare och hantverkare, samt i övrigt alla företagare inom t. ex. service-, kommunikations-, turist- och tjänstesektorerna som driver rörelse i annan form än aktiebolag. Den föreslagna arbetsgivaravgiften kommer att orättvist drabba sådana företag, i vilka företagaren själv är verksam och arbetar med ett i rörelsen nedlagt sparad kapital.

Många av dessa företag har redan i dagens ansträngda konjunkturen stora konkurrenssvårigheter. Den ytterligare belastning av omkostnadskontot, som den föreslagna allmänna arbetsgivaravgiften för såväl de anställda som företagaren själv innebär, kan i förening med övriga, redan stora pålagor medföra att företagens existens blir hotad och vederbörande företagare ser sig nödsakad att begränsa de anställdas antal eller helt upphöra med rörelsen. Detta skulle i ett förut bekymmersamt läge på arbetsmarknaden ytterligare minska sysselsättningsmöjligheterna.

Vid bedömningen av egenavgiften bör vidare hänsyn tas till att företagare, som ej bedriver sin rörelse i aktiebolagsform, skattemässigt sett deklarerar inkomsten från företaget såsom intäkt av arbete. I verkligheten utgör dock endast en del av denna inkomst en intäkt, som är jämförbar med av en anställd deklarerad inkomst av anställning. Den andra delen av inkomsten härrör från i företaget insatt kapital, som för den händelse det i stället vore insatt på bank icke skulle beläggas med nämnda arbetsgivaravgift.

Vi företagare som driver våra rörelser i egen regi — och säkerligen även de andra — ställer oss starkt skeptiska gentemot den föreslagna enprocentiga

arbetsgivaravgiften, den så kallade löneskatten, som naturligtvis ytterligare kommer att höja varupriserna. Vad svenskt näringsliv i dag behöver är inte ett ökat kostnadstryck utan åtgärder som syftar till att skapa ett företagsvänligt samhällsklimat. Inte minst gäller det de mindre och medelstora företagen. Dessa drabbas dessutom proportionsvis hårdare av den föreslagna löneskatten, då de relativt sett är mer personalkrävande än den större industrin. Det kan ifrågasättas, om man inte i nu rådande konkurrensläge i stället borde ha försökt frampressa lägre priser genom t. ex. begränsning av de redan nu höga pålagorna.

Det kan inte vara välbetänkt att i nuvarande konjunktur med höga arbetslöshetssiffror — även om dessa för tillfället har minskat något, finns det bevisligen risk för en ökning under hösten — införa en löneskatt, som otvivelaktigt kommer att få till följd att företagarna blir mindre benägna att öka sin personal. Oavsett dessa förhållanden är det olyckligt att riksdagen nu inför en ny avgift, då stora avtalsförhandlingar börjar omkring årsskiftet.

Herr talman! Samtliga dessa synpunkter har ofta framförts, och de finns också redovisade i ett flertal högermotioner respektive gemensamma borgerliga motioner. I samband med de ärenden som vi nu behandlar har de också redovisats av tidigare talare. Jag skall därför inte uppta kammarens tid med att ens räkna upp dem, utan jag nöjer mig med att be att få hänvisa till motionerna.

Till detta vill jag uttrycka en förhoppning om att vi snarast får förslag som rättar till bristerna i det nu framlagda förslaget, inte minst vad beträffar de mindre och medelstora företagen. Jag vill sluta mitt anförande med att instämma i herr Magnussons i Borås yrkande om bifall till av honom uppräknade reservationer.

Ekonomisk debatt

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon polemik mot de yttranden som har fällts av den rad borgerliga talare som senast har yttrat sig. Jag har en känsla av att den egentliga debatten är i huvudsak avgjord i och med att representanterna för de olika utskotten har agerat.

Jag skall i stället något syssla med en som jag tycker rent praktisk sak.

Hemställan i bevillningsutskottets betänkande nr 45 innebär en kompromiss i den bemärkelsen, att en stor del av den besvärliga materian har överlämnats till departementschefen med önskan om en ny prövning, vars resultat förväntas till höstriksdagen. Socialdemokraterna redovisar sina synpunkter i betänkandet och de borgerliga sina i två till betänkandet fogade särskilda yttranden.

Det är ett stort antal motioner och andra aktstycken som behandlats i samband med propositionen. Bland dessa aktstycken finns en PM från taxeringsintendenten i mitt hemlän. Han har i tre avsnitt framfört synpunkter på det praktiska förfarandet, vilka jag i huvudsak delar. I ett av dessa behandlas samordningen mellan inkomsttaxeringen och mervärdesskatten.

Enligt propositionen skall bl. a. kontrolluppgifter lämnas av taxeringsnämnderna till länsstyrelsen och vice versa. Vad beträffar de särskilda nämnderna torde förfarandet inte kräva någon större arbetsinsats. Då jordbrukarna i stor utsträckning blir registreringskyldiga till mervärdesskatt, kommer betydande uppgiftsskyldighet att belasta de lokala taxeringsnämnderna. Frågan är, om det inte måste vara mera rationellt att samordna mervärdesskattekontrollen med den eftergranskning av inkomsttaxeringarna som redan nu företages hos länsstyrelserna.

Med hänsyn till arbetsbelastningen i kammaren skall jag inte nu presentera

de båda övriga punkterna i promemorian.

Herr talman! Då utskottet i sin skrivning av begripliga skäl inte alltför mycket har kunnat syssla med praktiska detaljer, har jag med mitt korta anförande velat fästa departementschefens uppmärksamhet på frågan.

I övrigt yrkar jag bifall till utskottets betänkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Bevillningsutskottets betänkande nr 44

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 103 nej.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Ekonomisk debatt**Statsutskottets utlåtande nr 133***Punkten 1*

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Lades till handlingarna.

Bevillningsutskottets betänkande nr 45

Det i motionerna I: 935 och II: 1165 framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 100

Herr talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å nämnda yrkande; och avtog kammaren detsamma.

Punkterna A—C 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten C 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 391 och II: 479; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna C 4—D

Vad utskottet hemställt bifölls.

Statsutskottets utlåtande nr 132

Utskottets hemställan bifölls.

Bankoutskottets utlåtande nr 43*Mom. A*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Berglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Hilding m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Berglund begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 104 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Berglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Hilding m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Berglund begärde emellertid röst-

Ekonomisk debatt

räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 78 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Enarsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 172 ja och 35 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Bankoutskottets utlåtande nr 52*Mom. A*

Herr talmannen gav propositioner på

1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 1 a) av herr Hilding m. fl.; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 1 b) av herr Åkerlund m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Berglund begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Regnéll votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. A) i bankoutskottets utlåtande nr 52 antager reservationen 1 a) av herr Hilding m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 1 b) av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Ändring i lagen om polisregister

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 a) av herr Hilding m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Berglund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 70 nej, varjämte 33 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 966 och II: 1223; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 168 ja och 35 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 19, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3

Ändring i lagen om polisregister

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om polisregister jämte följdmotioner.

I detta utlåtande behandlades:

1) Proposition nr 117 (just.dep.), vari föreslogs dels att 10 § lagen den 9 april 1965 (nr 94) om polisregister m. m. skulle erhålla beteckningen 11 §, dels att i samma lag skulle införas en ny paragraf, 10 §, av följande lydelse: »Den som i sin tjänst eller med stöd av denna lag fått del av uppgift ur polisregister om annans personliga förhållanden får icke obehörigen yppa vad han sålunda erfarit. Bryter någon uppsåtligen eller av oaktsamhet häremot, dömes till böter eller fängelse i högst

Ändring i lagen om polisregister

ett år, om gärningen ej är belagd med straff i brottsbalken.»

2) Följdmotionerna I: 959 av herr *Ernulf* och fru *Segerstedt Wiberg* samt II: 1216 av herr *Hamrin* i Jönköping, vari hemställdes, att riksdagen måtte för sin del besluta att den föreslagna tystnadsplikten endast skulle avse uppgifter ur säkerhetspolisens register och att utskottet skulle utarbeta härför erforderlig ändring i den föreslagna lagtexten.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 959 och II: 1216 bifalla proposition nr 117.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Torsten Andersson* (cp) samt fru *Segerstedt Wiberg* och herrar *Tistad* och *Hamrin* i Jönköping (alla fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 959 och II: 1216 för sin del anta propositionens lagförslag med den ändringen att 10 § erhöles i reservationen angiven lydelse;

2) av herrar *Hernelius* (h), *Nelander* (fp) och *Wennerfors* (h), utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag har verkligen inte för avsikt att väcka till liv någon större diskussion kring den vid detta utlåtande fogade reservationen, men omständigheterna är sådana att en kommentar i all korthet kan vara påkallad.

Låt mig först bara påpeka att beträffande den i sammanhanget dominerande frågan, som gäller uppgifter ur säkerhetspolisens register, har vi reservanter ingen från departementschefen eller från utskottsmajoriteten avvikande mening. Också vi anser alltså att sekretessskyddet här kan kräva extra åtgärder och att tystnadsplikten i denna del kan

behöva regleras genom särskild lag. Det är följaktligen inte på den punkten som vi behöver tvista. Men departementschefen har — observera detta — utan ett ords motivering velat utvidga denna lagstadgade tystnadsplikt till att omfatta alla slags polisregister. Det är för detta sätt att turnera ärendet som man kan ha anledning att sätta frågetecken.

Några olägenheter med den ordning som nu gäller, har veterligen inte kunnat påvisas. Jag tycker det är väsentligt att fästa uppmärksamheten på detta. Varför skall man då föranstalta om någonting som ju, säga vad man vill, innebär en klar begränsning av en mycket viktig princip, nämligen offentlighetsprincipen, samtidigt som det kan befaras att pressens nyhetsbevakning och informationstjänst, som odiskutabelt är av allmänt intresse, kan komma att försvåras?

I den föreslagna paragrafen heter det: »Den som i sin tjänst eller med stöd av denna lag fått del av uppgift ur polisregister om annans personliga förhållanden får icke obehörigen yppa vad han sålunda erfarit.» Jag ställer samma fråga här som ställdes i medkammaren, när ärendet där var uppe till debatt: vad menas i detta sammanhang med »obehörigen»? Finns det inte här en mer än teoretisk risk för att det förtroendefulla samarbetet mellan polis och press, som ju ändå är av stort värde just från allmänna synpunkter, kan komma att störas och fungera mindre väl genom den föreslagna utbyggnaden av sekretesskyddet? Jag bara kastar ut frågan, om någon till äventyrs vill fånga upp den. Kanske kan jag få ett lugnande svar, men jag är inte säker på det.

Herr talman! Mer skall jag egentligen inte säga. I utskottet fick vi veta alldeles för litet om de motiv som lockat justitieministern till denna framstöt beträffande polisregistren, alltså inte SÄPO:s utan de andra. Kammarrens ledamöter vet naturligtvis om möjligt ännu mindre, föreställer jag mig. I det läget

Ändring i lagen om polisregister

tror jag det är klokt att inte företa sig någonting som man inte är övertygad om är oomtvistligt riktigt och nödvändigt.

Det är med hänsyn främst till vad jag här anfört som jag ber att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Det gäller här en liten fråga. Såvitt jag förstår kan inte den föreslagna lagstiftningen på något sätt inskränka den seriösa nyhetsförmedlingen. Jag föreställer mig att även herr Hamrin i Jönköping vill slå vakt endast om den seriösa nyhetsbevakningen.

Man bör lägga märke till att sekretesslagen inte utsträcks. Det gäller nämligen här handlingar som redan är sekretessbelagda. Man kan därför inte påstå att offentlighetsprincipen träds för när genom denna lagstiftning. Anser herr Hamrin att sekretesslagstiftningen är för sträng får han försöka ändra den. Men här gäller det någonting annat, nämligen helt enkelt att förstärka skyddet för de uppgifter i polisregistren som redan är hemliga.

Man bör observera att pressen intar en särställning enligt nuvarande lagstiftning. Enligt polisinstruktionen får inte en polisman eller annan befattningshavare vid polisen yppa vad han erfarit i tjänsten, om det är av sådan beskaffenhet att det inte skall lämnas ut till utomstående. Bryter han mot denna bestämmelse kan han bestraffas. Men denna tystnadsplikt gäller inte på samma sätt på grund av gällande tryckfrihetsbestämmelser i förhållande till pressen. Det betyder att uppgifter ur polisregistret kan lämnas ut utan att vederbörande drabbas av någon straffrättslig påföljd, och det har ansetts att man inte ens enligt gällande regler får undersöka vem som har lämnat ut hemliga uppgifter från dessa register.

Avsikten är nu att förstärka skyddet för registret. Bakom detta ligger att det

i dessa register kan ingå uppgifter som det inte är lämpligt att lämna ut. Det gäller skyddet för den enskilde, och det förvånar mig något att det över huvud taget har avlämnats en reservation på denna punkt. Skyddet för den enskilde är något som det ofta talas om från denna talarstol. Här gäller det detta skydd och då trodde jag att man skulle få enighet om det.

Herr Hamrin i Jönköping tog upp frågan om förhållandet mellan polis och press. Jag är angelägen att understryka att förhållandet bör kännetecknas av förtroende på ömse håll och, såvitt jag förstår, rubbas inte detta på något sätt av den nu föreslagna lagstiftningen.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr Börjesson i Falköping (cp).

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Att komma åt den s. k. sensationsjournalistiken är förvisso ett vällovligt syfte, bara man kan komma överens om vad som menas med sensationsjournalistik. Jag tror emellertid definitivt inte att man lyckas i det uppsåtet på den här rekommenderade vägen.

Den press, som inte fullt ut känner sitt ansvar eller inte tar tillbörlig hänsyn till privatlivets helgd och de enskildas integritet, har tyvärr alla möjligheter att ställa till med ont, vad vi än beslutar här i dag. Enligt min mening skall man emellertid inte använda större våld än nöden kräver i det här fallet, lika litet som i andra sammanhang, ty därmed kan man försvåra för den seriösa och ambitiöst arbetande pressen att fullgöra sin tjänst, en tjänst som i vissa sammanhang verkligen kan vara av mycket stor betydelse just med tanke på allmänna intressen — exempelvis i fråga om polisens spaningsverksamhet vid svåra brottsfall.

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

Herr **JOHANSSON** i Trollhättan (s):

Herr talman! Jag vill endast helt kort kommentera det allra sista som herr Hamrin i Jönköping sade.

Önskar polisen för sin spaningsverksamhet att vissa uppgifter, som står i sekreta polisregister, skall lämnas ut har den naturligtvis möjlighet härtill. Men då är det polisen som skall besluta. Jag tror att det är bättre att polisen får göra det än att det sker på en tidning, det må sedan vara en aldrig så ansvarskännande och kunnig polisreporter, tjänstgörande redaktionssekreterare eller ansvarig utgivare.

Herr **HAMRIN** i Jönköping (fp):

Herr talman! Jag vill bara till herr Johansson i Trollhättan säga att det med den nya paragrafens formulering lätt kan komma att uppstå besvärliga situationer. Det talas nämligen där om den som obehörigen yppar vissa ting. Begreppet »obehörigen» är mycket kautschukartat, och jag är rädd för att det kan komma att leda till att polisen tvekar, om den skall yppa det som det i vissa fall finns anledning yppa.

Herr **JOHANSSON** i Trollhättan (s):

Herr talman! För att förebygga alla missförstånd vill jag bara konstatera att polisen självklart är behörig att besluta i detta fall.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hamrin i Jönköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 21, röstar

5* — *Andra kammarens protokoll 1968. Nr 29*

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Torsten Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hamrin i Jönköping begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 175 ja och 30 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar (i viss del).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige jämte motioner.

I propositionen nr 67 hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet för den 8 mars 1968 föreslagit riksdagen att dels besluta att från och med den 1 juli 1968 statsunderstöd finge utgå till svensk undervisning i utlandet enligt i statsrådsproto-

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

kollet angivna grunder och riktlinjer, dels godkänna i statsrådsprotokollet förordade grunder för intagning av utlandssvenska barn i skolor i Sverige, dels godkänna i statsrådsprotokollet förordade åtgärder för att underlätta skolgången för utlandssvenska elever samt andra elever i behov av skolinackordering, dels godkänna i statsrådsprotokollet förordade åtgärder för att underlätta skolgången för barn och ungdom som tillhörde en inflyttad minoritet samt ge dessa tillfälle till kompletterande undervisning i nationella ämnen, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om grunderna för statsbidrag till de ändamål som angivits i statsrådsprotokollet.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 790 av herr *Yngve Nilsson m. fl.* och II: 1024 av herr *Engkvist m. fl.*,

dels motionen I: 793 av herr *Björk*,

dels de likalydande motionerna I: 841 av fru *Diesen m. fl.* samt II: 1090 av herrar *Nordstrandh* och *Werner*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att godkänna S:t Eriks katolska skola i Stockholm som sådan skola vid vilken skolplikt finge fullgöras samt att med ändring av förslaget i propositionen bevilja denna skola ett statsbidrag om ca 16 000 kr.,

dels de likalydande motionerna I: 842 av herr *Ernulf* och fru *Segerstedt Wiberg* samt II: 1088 av fru *Fränkel* och herr *Norrby*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära anvisningar och riktlinjer till kommunerna för förskoleverksamhet för invandrarbarnen, förslag till stöd för denna särskilda förskoleverksamhet samt försöksverksamhet med introduktionskurser till skolan för blandade grupper av invandrarbarn med olika modersmål ävensom anföra vad som i motionerna anförts om utformningen av kompletteringsundervisningen för de språkliga minoriteternas barn i det egna språket och den egna kulturen,

dels de likalydande motionerna I: 843 av herr *Thorsten Larsson m. fl.* och II: 1089 av herrar *Mattsson* och *Dockered*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta att statsbidrag skulle utgå till skolmåltid, skolskjuts och skolhälsovård vid svensk utlandsskola enligt i motionerna anförda riktlinjer samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att frågan om riksinternatskolor bleve föremål för utredning och förslag till riksdagen i enlighet med de i motionerna uppdragna riktlinjerna,

dels de likalydande motionerna I: 844 av herr *Lidgard m. fl.* och II: 1091 av herr *Nordstrandh m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att skolgången för utlandssvenska elever samt andra elever i behov av skolinackordering i första hand skulle tillgodoses genom utnyttjande av lämpliga, redan nu existerande internatskolor,

dels de likalydande motionerna I: 845 av herr *Wallmark* och II: 1086 av herrar *Björkman* och *Nordstrandh*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala att skolöverstyrelsen i sin försöksverksamhet beträffande nybörjarundervisningen av elever med annat modersmål än svenska borde beakta de i motionerna anförda språkpedagogiska synpunkterna och ge försöksverksamheten sådan inriktning och personella resurser att såväl särskilda klassavdelningar för minoritetsbarn som självständiga internationella skolor kunde växa fram därav ävensom att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att Kungl. Maj:t måtte föreslå bidragsregler för de berörda minoritetsskolorna med syfte att säkra skolornas fortsatta existens och pedagogiska standard samt att Kungl. Maj:t, till dess sådana regler hade trätt i kraft, vid den årliga bidragsberäkningen vad gällde de estniska skolorna och den judiska Hillelskolan måtte avpassa bidragens storlek i syfte att ekonomiskt jämställa dessa skolor med de allmänna skolorna,

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

dels de likalydande motionerna I: 846 av herrar *Österdahl* och *Erik Filip Petersson* samt II: 1087 av fru *Fränkel* och herr *Norrby*, vari bl. a. hemställts att riksdagen beslutade att statsbidrag skulle lämnas till skolskjutsarna vid de svenska utlandsskolorna med 100 % av kostnaderna, då resorna skedde med allmänna trafikmedel, med bensinkostnaderna om privatbil anlätades och med högst 3 kr./dag och elev om skolskjuts anordnades, samt att riksdagen beslutade att Grännaskolan, Sigtunaskolan, Viggbyholmsskolan samt Sigtuna humanistiska läroverk skulle ges karaktären av riksinternat och fr. o. m. nästa budgetår erhålla statsbidrag för undervisningen enligt samma grunder som gällde för kommunala gymnasiala skolor och att Solbacka läroverk fr. o. m. nästa budgetår skulle erhålla statsbidrag enligt kungörelsen om statsbidrag till vissa privatskolor i enlighet med utredningens förslag.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 843 och II: 1089 samt I: 846 och II: 1087 i vad de avsåge statsbidrag till förskoleverksamhet vid svenska utlandsskolor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 843 och II: 1089 samt I: 846 och II: 1087 i vad de avsåge skolskjuts vid svenska utlandsskolor,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 843 och II: 1089 i vad de avsåge skolmåltider och skolhälsovård vid svenska utlandsskolor,

4. att riksdagen måtte besluta att från och med den 1 juli 1968 statsunderstöd finge utgå till svensk undervisning i utlandet enligt i statsrådsprotokollet angivna grunder och riktlinjer,

5. att riksdagen måtte godkänna i statsrådsprotokollet förordade grunder för intagning av utlandssvenska barn i skolor i Sverige,

6. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 843 och II: 1089, I: 846 och II: 1087 samt I: 844 och II: 1091,

de fyra förstnämnda motionerna i vad de avsåge internatskolorna, ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 790 och II: 1024 i vad de avsåge statsbidrag till ett internatgymnasium i Osby,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 790 och II: 1024 i vad de avsåge utredning angående utformning m. m. av ett internatgymnasium i Osby,

9. att riksdagen måtte godkänna i statsrådsprotokollet förordade åtgärder för att underlätta skolgången för utlandssvenska elever samt andra elever i behov av skolinackordering,

10. att riksdagen måtte avslå motionen I: 793 om avveckling av statsbidraget till Hillelskolan,

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 845 och II: 1086 i vad de avsåge bidragsregler beträffande vissa minoritetsskolor,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 845 och II: 1086 i vad de avsåge den årliga beräkningen av statsbidraget till de estniska skolorna och Hillelskolan,

13. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 841 och II: 1090 i vad de avsåge statsbidrag till S:t Eriks katolska skola i Stockholm,

14. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 841 och II: 1090 i vad de avsåge godkännande av S:t Eriks katolska skola i Stockholm som sådan skola vid vilken skolplikt finge fullgöras,

15. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 842 och II: 1088 i vad de avsåge anvisningar och riktlinjer beträffande förskoleverksamhet för invandrarbarn samt förslag till stöd för denna verksamhet,

16. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 845 och II: 1086 i vad de avsåge nybörjarundervisning för elever med annat modersmål än svenska,

17. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 842 och II: 1088 i vad de av-

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

såge introduktionsåtgärder och kompletteringsundervisning för elever på grundskolans högstadium och det gymnasiala stadiet

a) godkänna i statsrådsprotokollet förordade åtgärder för att dels underlätta skolgången för barn och ungdom som tillhörde en inflyttad minoritet, dels ge dessa tillfälle till kompletterande undervisning i nationella ämnen,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om grunderna för statsbidrag till de ändamål som angetts i statsrådsprotokollet.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande statsbidrag till skolskjutsar vid svenska utlandsskolor av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (h), *Ståhl* (fp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Turesson* (h), *Gustafsson* i Skellefteå (fp) och *Antonsson* (cp), som ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 843 och II: 1089 samt I: 846 och II: 1087, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att statsbidrag skulle utgå till skolskjuts vid svenska utlandsskolor i enlighet med vad reservanterna förordat;

2) beträffande statsbidrag till skolmåltider och skolhälsovård vid svenska utlandsskolor av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (h), *Ståhl* (fp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Turesson* (h), *Gustafsson* i Skellefteå (fp) och *Antonsson* (cp), som ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 843 och II: 1089, såvitt nu var i fråga, besluta att statsbidrag skulle utgå till skolmåltider och skolhälsovård vid svenska utlandsskolor i enlighet med vad reservanterna förordat;

3) beträffande avveckling av statsbidraget till Hillelskolan

a) av herr *Björk* (s),

b) av fröken *Olsson* (s),

båda utan angivna yrkanden;

4) beträffande statsbidrag till de estniska skolorna och Hillelskolan av herrar *Virgin*, *Ottosson*, *Wallmark*, *Bohman* och *Turesson* (samtliga h), som ansett att utskottet under 11. och 12. bort hemställa,

11. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 845 och II: 1086, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag om bidragsregler för de estniska skolorna och Hillelskolan med syfte att säkra skolornas fortsatta existens och pedagogiska standard,

12. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 845 och II: 1086, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t vid den årliga beräkningen av statsbidragen till de estniska skolorna och Hillelskolan avpassade bidragens storlek så att skolorna bleve ekonomiskt jämställda med de allmänna skolorna;

5) beträffande statsbidrag till S:t Eriks katolska skola i Stockholm av herrar *Virgin*, *Ottosson*, *Wallmark*, *Bohman* och *Turesson* (samtliga h), som ansett att utskottet under 13. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 841 och II: 1090, såvitt nu var i fråga, besluta att statsbidrag ur det på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. skulle utgå till S:t Eriks katolska skola i Stockholm och att bidraget för budgetåret 1968/69 skulle utgå med 16 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Till det utskottsutlåtande som vi nu behandlar har fogats några reservationer avseende olika detaljer

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

i skolundervisningen för utlandssvenska barn och skolgången för vissa minoriteters barn i Sverige. Jag skall inte nu ta kammarens tid i anspråk för att argumentera för reservationerna, eftersom jag vet att andra talare efter mig kommer att göra det. Jag skall bara säga några ord om de utlandssvenska barnens skolgång i grundskolan.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 67 säges att utlandssvenska barns skolgång skall finansieras med statliga medel när det gäller låg- och mellanstadierna. Undervisning på högstadiet i svensk utlandsskola bör endast förekomma i undantagsfall och då efter prövning i varje särskilt fall. Utskottet har om detta uttalat att förhållandena kan vara mycket varierande på olika orter och att det i vissa fall kan vara väl motiverat med högstadieundervisning i den svenska skolan utomlands. Jag vill understryka detta och framhålla att på sådana orter där det finns stora svenska kolonier kan det vara mycket väl motiverat med undervisning även på högstadiet.

Det kan visserligen sägas — och det har sagts — att de äldre eleverna har möjligheter att gå i respektive länders skolor och att de kan ha nytta av bl. a. de språkkunskaper detta ger, men å andra sidan anser jag att det bör finnas valfrihet för de svenska barnen och deras föräldrar på orter där det finns ett tillräckligt elevunderlag. Som exempel på sådana orter kan jag nämna London, Paris, Madrid och Addis Abeba. Jag vill uttala förhoppningen att man från departementets sida intar en positiv ståndpunkt till eventuella framställningar om högstadieundervisning på sådana orter där det finns ett stort underlag av svenska barn.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan utom på de punkter där reservationer har avgivits och där jag yrkar bifall till dessa.

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! Antalet invandrare i vårt land kan för närvarande uppskattas

till omkring en halv miljon. Oavsett hur den framtida invandringspolitiken kan komma att utformas, är det alltså ett faktum, att Sverige numera har och i framtiden kommer att ha språkliga och religiösa minoritetsgrupper av ganska betydande omfattning. I den mån det tidigare har funnits någon bestämd grundtanke bakom samhällets åtgärder för och attityder mot invandrare och minoriteter har den närmast varit, att det gällit att så snabbt och så fullständigt som möjligt sammansmälta eller assimilera dem med den svenska befolkningen. Erfarenheterna har emellertid nu visat, att det kan riktas en del invändningar mot denna linje och att den inte alltid är framkomlig. Kort uttryckt vill en stor del av invandrarna och minoriteterna inte assimileras helt på det sätt som många skulle önska. De vill givetvis anpassa sig efter det svenska samhällets villkor och möjligheter men vill inte uppge sina identiteter som grupper.

Det faktum som jag nu antytt måste politiken mot invandrare och minoriteter ta hänsyn till. Ett utslag av denna hänsyn är det förslag, som framförs i motionsparet I: 845 och II: 1086 rörande de estniska skolorna och Hillelskolan. Jag skall inte argumentera närmare för detta förslag, eftersom jag vet att en annan talare kommer att göra detta.

Liksom Hillelskolan intar S:t Eriks katolska skola i Stockholm en särställning i jämförelse med andra konfessionella skolor. Följaktligen är det rimligt, såsom framhålls i motionsparet I: 841 och II: 1090, att man följer majoritetens i 1964 års utlands- och internatskoleutredning hemställan om statsbidrag även till S:t Eriks katolska skola.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 4 och 5.

Jag vill beröra ytterligare en fråga, som visserligen inte tagits upp i någon reservation men som ändå pockar på uppmärksamhet. I motionsparet I: 790 och II: 1024 erinras om den betydelse

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

som Osby samskolas gymnasium har för orten, och det yrkas bl. a., att statsbidrag skall utgå till gymnasium och elevhem i Osby. Motionerna har mycket utförliga motiveringar. Jag skall bara ytterligt kort skissera innehållet i dessa.

Osby samskola startade som privat realskola 1906, fick examensrätt 1910 och upptog 1916 internatverksamhet för pojkar och flickor. Skolan har fyllt en god funktion som ortens reguljära realskola, samtidigt som elever kunnat mottas vid det elevhem, som varit knutet till realskolan. Läsåret 1967/68 startade skolan privatgymnasium och i samband därmed började man upprusta elevhemmet och skolbyggnaden. Skolan har i sitt internat tagit emot barn till utlandssvenskar och elever från glesbygder, med behov av inackordering, och man har försökt hålla låga internatavgifter. Mycket betydande investeringar finns nedlagda i skolbyggnaderna — med aula, gymnastikhus, elevhem och allt som behövs. Man har t. o. m. fått statsbidrag till det nyaste elevhemmet. Det är alltså stora ekonomiska värden som beror av gymnasietens existens, och det måste klart ligga i det allmännas intresse att tillvarata de investeringar som finns nedlagda där.

Utskottet kan emellertid inte se att det vid sidan av befintliga gymnasier i regionen finns utrymme för ett gymnasium i Osby och avstyrker därför de aktuella motionerna. Det enda medgivande utskottet kan göra är, att om det i framtiden skulle visa sig »att de åtgärder som vidtages för att på orter utan gymnasium tillgodose behovet av gymnasial utbildning kan bli tillämpliga även på orter av Osbys storlek och med dess läge bör man givetvis undersöka möjligheten och lämpligheten av att anpassa Osbyskolan till en dylik organisation».

Detta inger, måste jag säga, inte särdeles mycket hopp i en prekär situation. Riktigare är väl dock, som jag vill se det, att åtminstone låta Osby ingå i en

prövning av vilka skolor som i framtiden skall vara riksinternatskolor. En beställning om ett Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende har tidigare gjorts av utskottet och upprepas nu.

Konkurrensen om sådan ställning som riksinternatskola blir förvisso hård — det kan man förutse, då det är många skolor om budet. Vi torde dock ha behov av åtskilliga internatskolor i fortsättningen. Särskilt bör vi väl ta hand om dem som redan är etablerade, och till dessa hör — om också inte i någon större utsträckning — internatgymnasiet i Osby.

Jag vill givetvis inte ställa något som helst yrkande beträffande Osbyskolan men känner ett behov av att uttala förhoppningen att detta gymnasium dock måtte få en chans. Det tycker jag vore att visa rimlig hänsyn. Om skolan skulle undandras allt statligt stöd för sin fortlöpande verksamhet föreligger allvarlig risk för rasering av allt det som med stora ansträngningar och uppoffringar byggts upp.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! När det gäller undervisningen av vissa minoriteter i Sverige vill jag understryka hur viktigt det är att vi vidtar särskilda åtgärder för att inte invandrabarnens främmande modersmål skall bli ett svårt hinder för dessa barn i skolan. Invandrabarnen har ju svårigheter redan när de börjar i grundskolans första klass. Det har därför motionerats om att särskilda möjligheter till förskoleträning skulle ges åt invandrabarnen, och det har framhållits att anvisningar till kommunerna bör utarbetas av socialstyrelsen i samarbete med skolöverstyrelsen samt att statsbidrag bör ges åt denna särskilda förskoleverksamhet. Det har också föreslagits att introduktionskurser skall anordnas för invandrabarn som börjar skolan på ett senare stadium samt att barnen skall få möjlighet att följa undervisning i föräldrarnas språk och kultur. 1964 års ut-

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

lands- och internatskoleutredning har också föreslagit att de kommuner, som har ett större inslag av barn som inte talar svenska språket, skall vidtaga särskilda åtgärder för att föra in dessa barn i förskoleväsendet och att läsundervisning om en timme i veckan skall anordnas, om antalet barn är tillräckligt stort.

Jag anser att det är riktigt att poängtera att förskolan har en speciellt stor betydelse då barnens föräldrar har dålig eller nästan ingen utbildning och då de kommer från en kulturkrets som är särskilt olik den svenska. Förskolan kan för dessa barn vara avgörande för deras framtid i det svenska samhället. Därför vill motionärerna stödja tanken dels att åt invandrarbarnen ges goda möjligheter att gå i förskola, dels att socialstyrelsen i samarbete med skolöverstyrelsen bör utarbeta rekommendationer till kommunerna beträffande denna verksamhet. I utskottsutlåtandet har framhållits den betydelse som förskolan har för icke svenskspråkiga barn. Utskottet har erinrat om att Kungl. Maj:t medgivit tillkallande av sakkunniga för utredning angående barnstugornas inre verksamhet m. m. och att dessa sakkunniga i sitt utredningsarbete kan väntas få anledning att ta ställning till frågor av betydelse även för den förskoleverksamhet som motionärerna önskat. Jag låter mig nöja med denna utskottsskrivning. Jag vill särskilt framhålla vikten av att denna utredning verkligen kommer till stånd.

Vidare har utskottet skrivit att skolöverstyrelsen bör få i uppgift att genom försöksverksamhet utröna olika möjligheter att lösa den första tidens problem — det gäller alltså icke svenskspråkiga elever på grundskolans högstadium och det gymnasiala stadiet — och att skolöverstyrelsen skall pröva både behovet av introduktionskurser, enligt motionärernas önskemål, och möjligheterna att tillgodose detta behov. Jag vill på denna punkt understryka vad utskottet skrivit. Jag har alltså inget yrkande i det avseendet.

Beträffande en annan fråga, som tagits upp i en reservation, vill jag säga några ord. 1964 års utlands- och internatskoleutredning har föreslagit, när det gäller utlandsskolorna för låg- och mellanstadiet, att skolskjutsar skall subventioneras med 100 procent om de utföres med allmänna fortskaffningsmedel och med bensinkostnaderna till högst 3 kronor per dag och elev om privatbil användes. Men departementschefen vänder sig mot detta förslag. Jag anser att det verkligen finns anledning att lämna bidrag till resekostnaderna. De svenska utlandsskolorna kommer att ha elever från ett mycket stort upptagningsområde, vilket innebär att många elever säkerligen får långa och kostsamma resor till skolan. Det vore därför olämpligt om resekostnaderna skulle komma att bli ett hinder för vissa barn när det gäller att delta i svenska skolans undervisning.

Samma inställning som jag redovisat när det gäller skolskjutsarna har jag i fråga om statsbidrag till skolmåltider och skolhälsovård. Jag vill yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Slutligen vill jag säga något om riksinternatskolorna. Utskottet har avstyrkt utredningens förslag om att vissa internatskolor — Grännaskolan, Sigtunaskolan, Viggbyholmsskolan samt Sigtuna humanistiska läroverk — skall få ställning som riksinternat och få bidrag enligt de grunder som gäller för kommunala gymnasier och därmed jämföras med det övriga skolväsendet. Dessa skolor skulle alltså också i fortsättningen bli tvungna att ta ut mycket höga avgifter. Jag anser att det är olämpligt att på detta sätt ställa dessa skolor i en sämre ställning än andra.

Jag vill på denna punkt särskilt understryka vad utskottet har framhållit, nämligen att »vad som anförts i propositionen inte innebär något ställningstagande till utredningens förslag om riksinternatskolor och om Solbacka läroverk. Dessa förslag torde alltså vara under beredning i utbildningsdeparte-

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

mentet.» Vidare påpekar utskottet att det »tidigare i år i sitt utlåtande nr 8 uttalat önskemål om att Kungl. Maj:t snarast för riksdagen redovisar sin inställning till förslaget om riksinternatskolor. Utskottet finner det naturligt att så inte kunnat ske redan i förevarande proposition men vill ändå understryka sitt tidigare uttalande i frågan.» Jag skulle särskilt vilja poängtera vikten av detta.

»Vid en dylik redovisning», fortsätter utskottet, »är det önskvärt med en analys av i vilken utsträckning skolinackorderingsbehovet bör tillgodoses genom elevhem respektive internatskolor. Vad utskottet nu anfört i anledning av motionsyrkandena om internatskolorna bör av riksdagen ges till känna för Kungl. Maj:t.»

Det är alltså viktigt att det mycket snart skapas klarhet i fråga om riksinternatskolornas framtida ställning.

I detta anförande instämde herr *Mattsson* (cp) ävensom herrar *Rimmerfors* och *Norrby* samt fru *Fränkel* (samtliga fp).

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag beklagar att statsutskottets utlåtande nr 129 kommer upp till behandling vid denna sena timme, då jag tar för givet att kammarens ledamöter känner en intensiv längtan att försvinna från huset så snart som möjligt.

Även om detta spørsmål rör minoriteterna är det därmed ingalunda en liten fråga utan en fråga av allra största vikt inte bara — men naturligtvis framför allt — för dem den berör, minoriteterna, utan också för oss som tillhör majoriteten. Jag måste ta ett litet steg tillbaka för att ge en bakgrund till detta utlåtande. I förra veckan biföll riksdagen utan debatt en enhällig hemställan från allmänna beredningsutskottet, vilken gällde motioner från högerpartiet och folkpartiet om den svenska invandrings- och minoritetpolitiken och om

utredning angående de språkliga och kulturella minoriteternas ställning i Sverige.

Jag fäste mig särskilt vid den positiva skrivningen i allmänna beredningsutskottets utlåtande. I årets statsverksproposition aviserade nämligen inrikesminister Rune Johansson dels att proposition skulle föreläggas höstriktsdagen om allmänna riktlinjer för den svenska invandringspolitiken på grundval av utlänningsutredningens betänkande Invandringen, dels att en särskild utredning skulle tillsättas för att allsidigt belysa frågor rörande invandrares anpassning. Av denna formulering fick jag närmast intrycket att endast den under senare år invandrade arbetskraften skulle beröras och att det alltså endast var en arbetsmarknadspolitisk fråga. Det var ju inrikesministern som aviserade denna utredning, icke utbildningsministern. Nu finns representanter för båda departementen här i regeringsbänken, så jag kan kanske få ett besked om huruvida de skriver direktiven tillsammans eller om dessa bara kommer från inrikesdepartementet.

Allmänna beredningsutskottet förutsatte, att utredningens uppdrag skulle komma att omfatta en kartläggning av de olika minoritets- och invandrargruppernas problem. Utskottet framhöll vidare, att det delade motionärernas uppfattning om vikten av att såväl de invandrandes som — det understryker jag — de tidigare i landet bofasta minoriteternas ställning närmare belyses och att klara principer utformas för samhällets politik i skilda hänseenden i förhållande till dessa grupper. Motionärernas önskemål kunde väntas bli tillgodosedda genom den kommande utredningen.

Jag var tacksam för den skrivningen i allmänna beredningsutskottets utlåtande. Det innebar att utskottet hade insett att vad vi syftade till med vår partimotion ingalunda var enbart invandrarfrågorna eller de arbetsmarknadspolitiska frågorna utan minoriteternas kulturella

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

ställning och deras möjligheter att bevara sin kulturella särart.

Enligt uppgift är direktiven under utarbetande — såvida de inte blivit klara under någon av de senaste dagarna; detta har jag, så som vi har det här i huset just nu, inte kunnat kontrollera — men jag tar för givet att utformningen av dessa direktiv kommer att påverkas av allmänna beredningsutskottets utlåtande, som bifölls av riksdagen utan invändningar.

Statsutskottets utlåtande nr 129, som vi nu behandlar, rör bl. a. undervisningen av barn till vissa minoriteter i Sverige. Även om vi instämmer i den målsättning som internatskoleutredningen uppställde är vi ingalunda övertygade om att propositionens förslag är tillräckliga. Det gäller här att värna de nationella minoriteternas rätt att ge sina barn tillgång till respektive gruppers egen kultur. För närvarande finns det tre nationella minoriteter i Sverige som har egna skolor, nämligen samerna, esterna och judarna. Den samiska nomadskolan är en statlig skola, pedagogiskt och ekonomiskt fullt jämställd med den vanliga grundskolan. Den estniska skolan och den judiska Hillelskolan är privata skolor med visst såväl statligt som kommunalt stöd, men detta ekonomiska stöd har inte täckt de verkliga kostnaderna för skolornas drivande. Verksamheten har därför varit beroende av bl. a. termingsavgifter och medel som huvudmännen själva kunnat anskaffa. Detta har i sin tur medfört att lärarna vid exempelvis de estniska skolorna har måst arbeta för lägre ersättning än motsvarande lärare vid den vanliga grundskolan. Den estniska skolan i Stockholm började 1945 sin verksamhet och erhöll inget statligt stöd förrän 1954. Under mer än tio år stod den estniska folkgruppen för lärarlöner och andra kostnader.

Statsutskottet har tillstyrkt propositionens förslag att det statliga stödet till de estniska skolorna och Hillelskolan tills vidare skall utgå i oförändrad form,

dvs. med belopp som fastställs varje år med hänsyn till skolornas pedagogiska standard och elevantal.

Vi noterade självfallet med intresse att departementschefen icke följde reservanternas i 1964 års utlands- och internatskoleutredning, fru Alva Myrdals och herr Åke Fältheims, förslag att statsbidrag ej skulle utgå till särskilda skolor för religiösa minoriteter. En motion som följde dessa reservanter, nämligen av herr Kaj Björk i första kammaren, har också avstyrkts av statsutskottet.

Mycket vore att säga om herr Björks motion, men jag skall inte fördjupa mig i dess motivering, eftersom den inte heller har vunnit statsutskottets gillande. Jag betraktar Kaj Björk som en klok och förnuftig man, och jag har svårt att förstå hur han har kunnat komma till samma slutsats som reservanterna i internatskoleutredningen, nämligen att man borde avveckla stödet till Hillelskolan.

Vad som oroar är också departementschefens ord, som återgivits i utskottets skrivning, att det statliga stödet till dessa skolor skall utgå endast tills vidare. Redan nu drivs skolorna med underskott som resultat. För Hillelskolan var underskottet förra året 70 000 kronor. De lever alltså under knapphetens kalla stjärna.

Hillelskolan måste liksom de estniska skolorna få en lagstadgad status som minoritetsskola. I våra motioner, som behandlats tidigare i år i statsutskottets utlåtande nr 8, föreslog vi att bidraget till de estniska folkskolorna skulle bestämmas till 400 000 kronor — det var en ökning med 80 000 kronor — och bidraget till Hillelskolan till 312 000, vilket innebar en ökning med 169 000 kronor jämfört med innevarande budgetår.

I statsverkspropositionen hade visserligen föreslagits en ökning med totalt 1,4 miljon kronor i avvaktan på den kommande propositionen om utlandssvenska och vissa minoriteters barn — alltså den som nu behandlas i statsutskottets utlåtande — men det fanns ingen precis-

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

ring av hur denna höjning skulle fördelas.

När man har det på det sättet, att man inte får tillräckliga ekonomiska bidrag, och så länge skolorna betraktas som provisorier är en långsiktig planering av deras verksamhet omöjlig. För den judiska folkminoritetens fortsatta existens är Hillelskolan helt enkelt en förutsättning. Såväl i Danmark och Finland som i de flesta andra väst- och östeuropeiska länder — Sovjet utgör där, självfallet, höll jag på att säga, ett undantag — är de judiska skolorna praktiskt taget helt jämställda med landets övriga skolor. Även Fidel Castro tillåter en judisk skola.

När vi nu skall få en utredning om minoriteterna — vi väntar alltså fortfarande på att få se direktiven — och så ofta talar om hur viktigt det är att ägna dem en tillräcklig omsorg, vore det då inte skäl att visa litet större generositet och befria dem från den osäkerhet som de nuvarande reglerna för erhållande av statsbidrag innebär? Det är detta vi har föreslagit i vår motion och som upptas i reservationen 4. Jag ber, herr talman, att få instämma i herr Turessons yrkande om bifall till reservation 4 liksom i yrkandet om bifall till reservation 5.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Tillåt mig först att konstatera att utskottet är enigt i alla väsentliga stycken när det gäller ett ställningstagande till propositionen. Det betyder att man är enig om att vad som nu i första hand bör ske är en upprustning av de svenska skolorna utomlands och, för det andra, att man startar en förbättring av förhållandena här hemma när det gäller skolgång för utlandssvenska barn i Sverige. Man har även vissa synpunkter på de utländska minoriteterna.

Låt mig med anledning av vad särskilt herr Källstad sade om de reservationer som gäller skolgången utomlands få säga följande:

Rent principiellt är det tveksamt om man skall kunna och böra ge statsbidrag till skolskjutsar och skolmåltider. Här hemma har vi det systemet att vi inte ger några särskilda stimulansbidrag till kommunerna för detta. Efter genomförandet av skatteutjämningsreformen ankommer det på kommunerna att bedöma omfattningen av det stöd man skall ge till skolmåltider och skolskjutsar.

Jag vill påpeka att statsbidrag kommer att utgå till byggande av elevhem vid svenska utlandsskolor i sådana fall där det föreligger synnerliga skäl. Det betyder att man, om sådana skäl föreligger, kommer att minska de olägenheter som är påtalade i reservationen. Jag vill påpeka vad också utskottet påpekat, nämligen att det särskilt i de stora städerna kan uppstå administrativa och organisatoriska problem, om man vill ordna med skolskjutsar. Självfallet har den ekonomiska problematiken haft en viss betydelse.

Vad gäller frågan om minoritetsbarnens skolgång i Sverige vill jag säga att som huvudprincip gäller, att den svenska grundskolan är så generöst utformad att det bör vara och är möjligt för minoriteternas barn att utan olägenhet gå i svenska skolor. Det torde ofta ur vidareutbildningssynpunkt vara lämpligt att barnen assimileras genom att gå med de svenska barnen.

För att tillmötesgå de i och för sig förstäliga kraven från föräldrar till dessa minoritetsbarn förekommer i skolorna en viss kompletterande undervisning i sådant som gäller ursprungslandets kultur och övriga förhållanden. Jag vill stryka under vad herr Källstad var inne på och som också utskottet påpekat, nämligen att beträffande förskoleproblematiken kommer den utredning som statsrådet Odhnoff tillsatt rörande barnstugornas inre verksamhet att ta upp denna fråga.

Slutligen vill jag till herr Björkman nämna att den utredning som inrikes-

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

ministern aviserat rörande utlänningarnas anpassning tillsättes i dagarna. Direktiven för denna är så utformade att man kommer att ta upp anpassningsproblemet i hela dess vidd. Det betyder att barnens förhållanden i skolan i denna utredning kommer att bli föremål för särskild uppmärksamhet.

Herr ENGVIST (s):

Herr talman! Jag skall mycket kortfattat framföra några synpunkter med anledning av motionsparet I: 790 och II: 1024. I dessa motioner har hemställtts att riksdagen med hänsyn till 1962 års riksdagsbeslut angående internatgymnasium i Osby måtte besluta att statsbidrag nu skall utgå till gymnasium och elevhem i Osby.

Statsutskottet har inte ansett sig kunna tillstyrka dessa motioner, och jag skall inte närmare gå in på de motive-ringar som utskottet har anfört. Man har emellertid i fråga om internatskolorna uttalat att denna fråga ytterligare kommer att prövas av Kungl. Maj:t.

I likhet med herr Nordstrandh vill jag uttrycka den förhoppningen att utbildningsdepartementet vid sin beredning av förslagen tar upp även skolan i Osby och att således de synpunkter som framförts i motionerna prövas. I detta sammanhang vill jag särskilt framhålla att de redan befintliga skolbyggnaderna i Osby utgör stora tillgångar. Jag vill också påpeka den stora betydelse som skolan i Osby har för kommunen och bygden och kommer att få för utvecklingen både i Osby och denna del av Kristianstads län.

Med hänsyn till frågans nuvarande läge anser jag mig inte böra ställa något speciellt yrkande.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Bästekille (h), Nilsson i Lönsboda (fp), Gustavsson i Ängelholm (s) och Nilsson i Kristianstad (s).

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att påpeka att propositionens förslag endast berör en del av barnen till utlandssvenskar och till minoriteter i Sverige. Svenska skolor i utlandet kan bara komma till stånd på sådana platser där det bor särskilt många svenskar, d. v. s. främst i några få storstäder. De flesta utlandssvenskarna är för närvarande spridda över hela världen i så små grupper att det inte går att ordna särskilda skolor för deras barn. Det är alltså bara en liten del av utlandssvenskarna som vi kan sörja för på detta sätt.

Detsamma gäller minoriteterna inom landet. Både judar och katoliker — ester kanske i mindre grad, ty de bor ganska samlade — finns spridda över hela landet, och för dem är det alltså fråga om en skola för vardera gruppen i Stockholm. Det är en minoritet inom minoriteten som vi på detta sätt kan tillgodose. Vi har ändå kvar det stora problemet, hur vi skall kunna sörja för alla de enstaka elever som finns över hela landet. Visserligen bor många av dessa grupper ganska samlade — vi har i Västerås italienare, på andra håll greker eller turkar o. s. v. Det är mycket lättare att ordna skolgången när det finns en större grupp på ett ställe. I allmänhet är gruppen dock inte tillräckligt stor för att bilda underlag för egna klasser, än mindre egna skolor.

Vi måste alltså räkna med individuella lösningar; vi måste laga efter läglighet på varje ort både med hänsyn till vilka utlänningar som bor där och vilka resurser vi har beträffande lärare etc. Det är klart att det behövs anvisningar för kommunerna, men det går inte att finna någon generell lösning, utan man får i varje särskilt fall försöka åstadkomma den bästa möjliga lösningen.

Statsrådet Moberg har redan redovisat de praktiska och principiella skäl som gjort att utskottet inte ansett sig kunna gå med på de olika förslagen om bidrag till skolmältider, skolskjutsar

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

o. s. v. Jag vill ytterligare understryka att även i dessa fall endast en liten del av utlandssvenskarna skulle komma i åtnjutande av ifrågavarande förmåner. De som bor mer spridda kunde med samma rätt göra anspråk på att få bidrag till skolskjutsar, skolmåltider och skolhälsovård. Var och en inser hur omöjligt det skulle vara att ordna det praktiskt och hur pass tungrott och dyrbart det skulle bli att administrera dessa bidrag.

Herr talman! Jag ber alltså att på dessa punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag skulle sedan vilja beröra några synpunkter som framförts i debatten.

Herr Nordstrandh påpekade att det i vårt land finns en halv miljon invandrare som vi har att ta hänsyn till och att en del av dessa inte vill uppge sina identiteter som grupp. Nej, vem i all rimlighetens namn har begärt att de skall göra det! Men inte är det nödvändigt att ha egna skolor för att man skall kunna bibehålla sin identitet som grupp. Judarna utgör i detta fall ett strålande exempel. De har bott i Sverige i över 200 år utan att uppge sin identitet som grupp men också utan att ha egna skolor. Hillelskolan är ju en mycket sen företeelse. Den har kommit till under senare år, snarast som en flyktingskola. Jag måste säga att jag ur den synpunkten inte förstår departementschefens skrivning om judarna. Jag instämmer helt i vad han säger om vår respekt för judarnas förmåga att behålla sin kultur och sin religion genom århundraden. Men den saken har inte med Hillelskolan att göra, utan det har de lyckats med utan att ha en egen skola, ja delvis kanske just beroende på att de inte haft en egen skola.

Sedan finns det pedagogiska skäl som gör att man måste ta särskilda hänsyn till dem som inte behärskar svenska språket när de börjar skolan. Det pågår för närvarande en del pedagogisk forskning om hur mycket det betyder att ele-

verna får sin första undervisning på modersmålet. Man skall naturligtvis göra allt vad man kan för att övergången skall bli så smidig som möjlig. Man behöver därför inte gå så långt, att man ger dessa grupper egna skolor, utan detta kan naturligtvis ordnas inom grundskolans ram. Och, som jag sade förut, man får söka individuella lösningar på de olika orterna.

När det däremot gäller de religiösa minoriteterna kan jag inte inse att vi bör tillmötesgå dem om de begär att få egna skolor. Det gäller ju inte bara katoliker och judar. Vi har många andra religiösa minoriteter. Ta t. ex. schartautaner och læstadianer. De är mer främmande för vår allmänna kultur än vad både katoliker och judar är. De borde med minst samma rätt kunna kräva att få egna skolor för sina barn och att få uppfostra dem i enlighet med sina idéer. Vi kan ju inte ge religiösa minoriteter andra rättigheter än vi ger våra egna, bara därför att de råkar vara inflyttade.

Statsrådet Moberg påpekade att vår grundskola skall ge utrymme för alla rimliga anspråk på valfrihet. Vi strävar efter att göra skolan konfessionslös; den skall vara objektiv i sin religionsundervisning. Jag vill inte påstå att vi därvidlag har lyckats. Men vi måste fortsätta på den vägen. Sedan vi fick den nuvarande religionsfrihetslagen har vi fått ganska många både katolska och judiska klasslärare i våra skolor. Dessa lärare undervisar alltså i kristendom.

Det vore orimligt om vi skulle säga att katoliker och kanske också andra religiösa minoriteter skall ha sina egna skolor och sina egna lärare. De kan inte gå i grundskolan för en katolsk lärare, medan mycket strängt lutheranska föräldrar inte har någon möjlighet att få sina barn befriade från att undervisas av en katolsk lärare.

Det enda sättet är att vi fortsätter vår strävan att göra religionsundervisningen i skolan så objektiv eller allmän-

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

bildande som möjligt. Därefter får varje grupp ordna den konfessionella undervisningen själv. Alla våra religiösa samfund har sina egna söndagsskolor. Man får bygga ut dem om man inte är nöjd med den undervisning som ges i skolan. Denna väg får väl även katoliker och judar gå. Vi har också t. ex. en grupp mohammedaner här och vi kommer säkert att få fler, och det kan hända att det kommer ytterligare andra folkgrupper hit. Om vi har gett tillstånd till judiska och katolska skolor, hur skall vi då framdeles kunna ordna det för alla andra?

I sådana här sammanhang åberopas som skäl vad andra länder har gjort på detta område, t. ex. Danmark. De har lagt upp sitt skolsystem på ett annat sätt. I Holland finns det alltid tre parallella skolor, de statliga som är neutrala, de katolska och de reformerta. De har samma statsbidrag. Får man bandspelare till de statliga skolorna så får man omedelbart bandspelare också till de katolska och till de reformerta skolorna. Statsutskottets andra avdelning var i Holland på studieresa och besökte framför allt yrkesskolor. Vid ett besök i en skola för metallarbetare förklarade rektor att enligt seden i detta land fanns där tre skolor, en för katolska metallarbetare, en för protestantiska och en för neutrala.

I Danmark får praktiskt taget vem som helst starta en skola och söka statsbidrag enligt samma regler som andra skolor. Det är alltså en mycket brokig flora av privata skolor.

I Sverige har vi inte gått den vägen, utan vi har i stället strävat efter att få största möjliga valfrihet inom skolans ram. De skolor som man nu vill upprätta och ge likaberättigande med de statliga skolorna skall följa grundskolans kursplan, skall använda av läroboksnämnden godkända läroböcker och i största utsträckning använda lärare utbildade vid våra lärarhögskolor. Valfriheten skulle alltså bestå i att välja hu-

vudman för skolan, och det är väl inte den valfriheten som är den viktiga, utan det är väl att vi verkligen lägger upp undervisningen på ett sådant sätt att alla elever kan få sina berättigade behov tillgodosedda och det skall de alltid ha möjlighet till.

Det är mycket viktigt att alla de olika folkslag som nu har kommit hit ges möjligheter att behålla kontakten med sin ursprungliga kultur. Men det bör ske inom skolans ram som tillvalsämnen både vad det gäller språk och kultur. Detta bör kunna ordnas.

Jag tror att det var herr Björkman som sade att detta inte bara är en fråga för minoriteten utan också en fråga för majoriteten. Jag tycker det är bra att den synpunkten förs fram. Det gäller ju inte bara att vi ensidigt skall se till att de får upprätthålla sin kultur, utan vi skall även utnyttja denna enastående möjlighet att ta emot impulser utifrån som vi har fått genom alla dessa invandrare.

Det tror jag också är en sak som man behöver fästa kommunernas uppmärksamhet på. Skolöverstyrelsen bör vidare ge ut råd och anvisningar om hur man alltid skall försöka att i undervisningen i skolan ta till vara dessa främmande inslag som har kommit hit. Det är kanske det bästa sättet både att få eleverna och inte minst deras föräldrar att känna sig hemma och känna sig välkomna, om man visar intresse för deras egenart. Redan innan de har lärt sig språket kan de ju bidra med sång och musik och dans o. s. v. Det behöver man inte kunna språket för. Man kan få en hel del utbyte av det.

Jag vill på nytt anföra judarna som exempel. Om vi skulle försöka tänka bort alla de bidrag som judarna har gett till vår kultur på alla områden skulle vårt kulturliv te sig bra mycket fattigare än vad det är. Dessa bidrag har de gett kanske för att de *inte* har isolerat sig som en minoritet som har suttit för sig själv och odlat sin egen

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

kultur, utan de har växt in i det svenska samhället men trots det kunnat bibehålla hela sitt kulturella arv.

Vad beträffar språket skulle jag vilja ta ett exempel som många av oss här har praktisk erfarenhet av. Man tror att om barnen inte får undervisning i skolan på sitt eget språk försvinner språket ganska fort. Det är ganska många här i kammaren nu som under årens lopp har haft förmånen att få vara med i Europarådet som har sitt säte i Strasbourg. Ett skäl för att förlägga Europarådet dit som anförts var att det är världens enda tvåspråkiga storstad. Den staden är verkligen tvåspråkig. Franska är det officiella språket. Undervisning i skolorna sker helt på franska. Men i hemmen talas elsassiska. Det är en gammal tysk munart som inte liknar rikstyskan. Elsassarna förstår inte rikstyskan. Men de har talat elsassiska i alla tider och det talas fortfarande som samtalspråk i hemmen och även ute. Kommer man in i en affär i Strasbourg tilltalas man på elsassiska tills vederbörande kommer underfund med att man inte förstår det och då övergår till franska. Det elsassiska språket lever alltså sitt liv fullständigt självständigt trots att det icke förekommer någon undervisning på det språket.

Det går alltså mycket bra att försöka få våra nya medborgare att bli goda svenskar och samtidigt behålla sin identitet som grupp, som herr Nordstrandh uttryckte saken. Jag tror att vi verkligen kan ömsesidigt ha mycket stor nytta av det utan att vi krånglar till det med att ideligen tala om att detta är minoriteter som på något sätt skall särbehandlas. De skall behandlas likadant som alla andra, d. v. s. man skall se till att de får ut det mesta möjliga av sin skolgång och att vi själva gör det bästa möjliga för att de skall trivas här.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Det här är en debatt för experter i dessa frågor och jag kan myc-

ket väl förstå att man undrar vad i all sin dar Löfgren skall upp och prata i denna fråga för.

Jag skall genast ge en liten förklaring. Jag har under en lång tid fått mycken kännedom om förhållandena i Osby samskola, eftersom jag har tillhört den skolans styrelse under en lång följd av år. Jag har också i den skolan haft tillfälle att representera ideella intressen som sedan många år tillbaka har gjort en betydande insats just för skollivet i Osby.

Jag har också medverkat till att dessa ideella intressen på ett för kommunen förmånligt sätt till kommunen har överlåtit äganderätten till de realvärden som finns i Osby samskola och de anläggningar som finns där.

Varför har jag då gjort det? Jo, jag har upplevt den stora besvikelse som folket i Osby känt över upphävandet av ett tidigare riksdagsbeslut. Det gick ut på att i Osby skulle inrättas ett gymnasium när grundskolan genomfördes och den tidigare realskolan inom samskolans område kom att falla inom ramen för grundskolans verksamhet. Det var den här aktuella utredningen som gjorde att statsmakterna ändrade sig. Då befinner man sig i Osby kommun plötsligt i den situationen att det tydligen är meningen att det inte skall bli något gymnasium, sedan näringslivets representanter under många år har lovat nyanställd personal att den kan flytta dit, eftersom det där kommer att upprättas ett gymnasium.

Under sådana förhållanden har jag velat medverka till att Osby kommun verkligen skall kunna fullfölja de tidigare strävandena att hålla en hög nivå på undervisningen på platsen. Jag beundrar kommunens representanter för det djärva och mycket framsynta initiativ de tagit genom att starta gymnasium i egen regi, då de inte kunde räkna med ett direkt statligt stöd. Jag har full förståelse för att staten måste planlägga gymnasieverksamheten så att det uppnås

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

så god beläggning som möjligt. Jag är emellertid besviken över att det inte varit möjligt att uppnå en uppgörelse mellan Osby och Älmhult om en praktisk lösning, ty en sådan hade varit möjlig om man inte varit alltför hårt bunden av prestigehänsyn. Nu skulle gymnasiet tvunget ligga i Älmhult. I Osby finns det både mycket betydande tillgångar när det gäller förläggningmöjligheter för internateleverna och goda traditioner, och därför har jag den uppfattningen att man med litet bättre vilja kanske skulle ha kunnat ordna den här saken.

Nu har man startat ett gymnasium i Osby och man ämnar fortsätta. Kommunen kommer att betala avgifterna för sina elever, och jag hoppas att vad statsutskottet nu skrivit skall göra det möjligt att i framtiden finna de praktiska lösningar, som sannerligen är värda att uppnås. Därmed skulle frågan om gymnasieverksamheten klaras i Osby samtidigt som underlaget i Älmhult inte blir för svagt.

Sedan jag sagt detta vill jag, herr talman, på grund av andra erfarenheter uttala min tillfredsställelse över att denna proposition framlagts. Jag har nämligen också under ett par årtionden haft ett intimt samarbete med den svenska missionen då det gäller dess undervisning i utlandet, speciellt för missionärernas barn. Jag hoppas att dagens beslut kommer att betyda praktiska möjligheter att komma ifrån det bekymmersamma läge som vi under många år befunnit oss i, när vi med alltför knappa resurser har måst finna oss i att skolundervisningen för missionärernas barn i u-länderna varit alltför bristfällig. I skuggan av den mycket långa u-landsdebatten i går hoppas jag att utbildningsdepartementet generöst tolkar de bestämmelser som kommer att beslutas. Jag har nämligen den uppfattningen att det många gånger kan komma att röra sig om gränsfall och svåra tolkningsfrågor. Jag hoppas också att de svenska statsmakterna skall visa den generositet som de sannerligen har

råd med då det gäller att ge missionärernas barn en god utbildning på goda ekonomiska villkor.

Om missionärsbarnen får undervisning i u-landet kan deras föräldrar på ett bättre sätt göra de betydelsefulla insatser de redan gjort under många år och började göra långt innan det blev modernt att över huvud tala om u-hjälp. Jag har många gånger känt både besvikelse och grämelse över att vi i en missionsstyrelse tvingats visa återhållsamhet av brist på medel till undervisning för missionärernas barn i u-länderna.

Det är mot bakgrunden av dessa erfarenheter som jag till statsrådet Moberg riktar en enträgen men mycket vördsam vädjan att Ni skall göra ert bästa för att visa generositet vid tolkningen av de bestämmelser vi nu kommer att besluta om.

I detta anförande instämde herrar *Gustafsson* i Borås och *Rimmerfors* (båda fp).

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Den utredning som föregått propositionen i dessa frågor tillkom efter motioner av fru Myrdal i första och mig själv i andra kammaren. Därför har jag anledning att nu uttala min glädje över att goda resultat har nåtts på detta område. En rad av frågorna är emellertid inte slutgiltigt lösta, och eftersom jag sannolikt inte får något mera tillfälle att tala i detta ämne här i kammaren vill jag nu understryka ett par saker som inte kommer att utmynna i något yrkande men som jag tror har en viss betydelse för framtiden.

Den ena frågan gäller språkminoriteternas skolgång. Utan att vilja polemisera mot någon av de föregående talarna vill jag understryka den principen, erkänd av pedagoger och psykologer världen över, att det för ett barns personlighetsutveckling är viktigt att barnet får hela sin undervisning på sitt modersmål. Det räcker inte med att barnet får undervisning i det egna språket några tim-

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

mar i veckan eller några timmars undervisning i sitt hemlands kulturella förhållanden o. d. Det gäller något helt annat, nämligen att barnet skall få utvecklas så som sker i skolan med det naturliga hjälpmedel som det egna språket utgör. Jag vill uttala den förhoppningen att man i fortsättningen så långt detta är geografiskt och organisatoriskt möjligt hävdar den principen. Jag har med en viss oro sett att propositionen och utskottet i det fallet har svävat på målet.

Denna fråga har intresserat mig av en alldeles speciell anledning. För något år sedan diskuterade jag med nuvarande landshövdingen Lassinantti i Norrbottens län om att de finsktalande barnen i Tornedalen borde få sin undervisning i förskola och grundskola på sitt eget språk.

Jag har hävdat denna princip många gånger också inför företrädare för Tornedalen i denna kammare men inte vunnit något gehör, vilket jag dock fick hos herr Lassinantti.

Föräldrarna till de finsktalande barnen i Tornedalen vill att deras barn skall få sin skolundervisning på svenska, vilket beror på att de önskar att barnen inte skall vara handikappade i den fortsatta tillvaron i det svenska samhället. Men man skall inte lysna enbart till föräldrarna i denna fråga. Det är barnen och deras personlighetsutveckling som är det viktiga. Därtill kommer — även om det kan nämnas inom parentes — att det ligger ett utomordentligt värde både för barnen och för oss i den tvåspråkighet som de får om de i skolan undervisas på sitt eget språk, låt vara att det är fråga om en dialekt av finskan. Annars skulle de inte komma att behärska detta språk. Jag vill framföra en vädjan till utbildningsdepartementet att i fortsättningen bevaka principen om barnens rätt till undervisning på sitt eget språk med hänsyn till deras personlighetsutveckling.

Den andra frågan som jag med några få ord vill beröra gäller riksinternat-

skolorna. Utredningens förslag har inte upptagits i propositionen och statsrådet Moberg gjorde inte heller någon kommentar till det av herr Källstad anförda citatet ur utlåtandet om att saken ännu är under beredning i utbildningsdepartementet. Det är i och för sig riktigt att denna fråga inte har forcerats. Jag vill gärna understryka att riksinternatskolor är behövliga, men de behöver inte vara privata. Det är på denna punkt jag är tveksam.

Verksamheten vid privata skolor kan aldrig motiveras på affärsmässiga grunder, d. v. s. med att de pengar som är nedlagda i dem skall förräntas. En privatskola har i regel en svag ekonomi och följaktligen höga avgifter. Vad skall då skolorna ha för ställning om de inte är privata? Man kan tänka sig att de skall vara statliga, men den vägen har vi inte gått. Jag har den klara uppfattningen att de skolor det gäller — Viggbyholmsskolan, de två sigtunaskolorna och Grännaskolan — skall kommunaliseras. De skall alltså bli kommunala skolor med vederbörliga statsbidrag. Detta betyder att de får den organisatoriska och ekonomiska stabilitet som en skola behöver. Man kan också då ordna en samverkan med den omgivande kommunens skolväsen på ett smidigare och rationellare sätt. Jag hoppas alltså att denna fråga när den kommer tillbaka från utbildningsdepartementet löses på kommunaliseringens väg.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Först ett par ord med anledning av statsrådet Sven Mobergs avståndstagande från statsbidrag till skolskjutsarna. Svenska barn och utlandssvenskars barn får här hemma i Sverige tillgång till skolskjutsar. Men utlandssvenskars barn utomlands ingår ju inte i någon primärkommun utomlands. Jag tycker då att det vore rimligt och rättvist att de fick statsbidrag till skolskjutsar utomlands.

Fröken Olsson säger att det är så få

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

det rör sig om. Ja, men om man nu inte kan tillmötesgå alla, så skall man ändå inte underlåta att göra vad man kan för de få.

Slutligen ett ord om Hillelskolan, speciellt med tanke på högerreservationen rörande denna skola. Dåvarande ecklesiastikdepartementet tillsatte ju 1964 års utlands- och internatskoleutredning. Majoriteten i utredningen föreslog fortsatt statsanslag till Hillelskolan, medan en minoritet föreslog successiv avveckling av statsanslaget och en omprövning av själva rätten att meddela undervisning inom Hillelskolans ram. Det skulle ju innebära att skolan helt enkelt skulle upphöra med sin verksamhet.

Detta senare har utbildningsministern inte gått med på, och det anser jag vara helt riktigt. Hillelskolan har ju statligt och kommunalt bidrag för del av lärarlöner, läroböcker, material och skolmål-tider, och i övrigt finansieras verksamheten, som bedrivs på ideell grund, med terminsavgifter och bidrag från Mo-saiska församlingen i Stockholm och diverse fonder samt medel som insamlats på privat håll. De elever som inte har råd att betala terminsavgifter får ned-sättning eller befrielse.

Vad som står i propositionen på denna punkt bör betonas. Utskottsmajoriteten har ju följt propositionen, och jag tycker det är ett riktigt ställningstagande som gjorts när man understryker hänsyns-tagandet till en lång historisk utveckling — hur ett folk har lyckats bevara en nationell och kulturell identitet. Ut-bildningsministern uttalar: »Enligt min uppfattning måste denna strävan respek-teras och jag finner häri speciella mo-tiv för att tillstyrka fortsatt statsbidrag till Hillelskolan. Kungl. Maj:t beslutar om storleken av statsbidraget till skolan.»

I högerreservationen tycks man vara ängslig för att det inte skall bli ett fort-löpande bidrag utan bara ett bidrag för ett år i sänder. Men det är ju i så många fall som anslag beviljas för ett år i sän-

der. Jag menar att det på denna punkt inte finns någonting i propositionen som talar mot att Hillelskolan skall ha möj-lighet att få sin existens garanterad för framtiden.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag vill först uttala min tacksamhet för det positiva svar som jag fick av statsrådet Moberg när det gäller den minoritetsutredning som skall tillsättas i dagarna. Jag är särskilt tack-sam för att avsikten uppenbarligen är att ta upp problemet i hela dess vidd och inte bara behandla invandringsfrågorna. — Jag vill också ge statsrådet Moberg ett ord på vägen när utredningen skall tillsättas: Glöm inte att låta minoriteter-na själva vara med i denna utredning! Jag tror att detta är synnerligen väsent-ligt.

Jag kunde väl knappast begära att statsrådet skulle ge en tolkning av vad det innebär att det ekonomiska stödet skulle utgå »tills vidare» till de estniska skolorna och till Hillelskolan. Men jag vill be statsrådet att inte pressa uttryc-ket »tills vidare» för hårt, så att det endast blir en kort frist. Det vore enligt min uppfattning mycket olyckligt. Det är viktigt att vara generös mot mino-riteterna.

Så bara ett par ord till fröken Olsson! Det är, herr talman, endast den sena timmen som gör att jag inte mycket för-länger debatten. Några saker vill jag dock påminna om.

Så sent som den 7 december i fjol an-tog riksdagen enhälligt UNESCO-kon-ventionen mot diskriminering inom un-dervisningen. Om tiden inte hade varit så långt framskriden skulle jag ha velat läsa in artikel 3 i kammarens protokoll, men jag avstår alltså. Låt mig emellertid återge några satser ur artikel 5.

Där står det att fördragsslutande sta-ter är ense om »att på ett sätt som över-ensstämmer med formerna för landets rättstillämpning tillförsäkra barnen en

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

religiös och moralisk uppfostran i enlighet med deras egen övertygelse; och ingen person eller grupp av personer skall påtvingas en religiös fostran som inte överensstämmer med hans eller deras övertygelse;». Jag vill också läsa in följande sats i protokollet: »Det är väsentligt att tillerkänna medlemmar av nationella minoriteter rätt att bedriva egen undervisningsverksamhet, innefattande upprätthållande av skolor samt, beroende på varje stats undervisningspolitik, användning av eller undervisning i deras eget språk.»

Vi har kanske anledning att komma ihåg att riksdagen enhälligt har antagit denna UNESCO-konvention. Jag brukar inte annars vara överens med herr Arvidson, men jag tror att vi i dag var ovanligt ense om vikten av hänsynstagande till minoriteternas språk. När vi antar konventioner skall vi också se till att vi följer dem.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Jag måste, trots kammarens berättigade otålighet, i all vänskaplighet be fröken Olsson att vara försiktig med begreppet religiös minoritet, ty annars kan fröken Olsson råka i olycka på västkusten. Fröken Olsson måste ha en egenartad uppfattning om vad som menas med religiös minoritet i detta land. Det är väl ändå helt orimligt, för att inte säga nästan bisarrt, att påstå att t. ex. våra schartauaner kan uppfattas som en religiös minoritet. Skulle denna trosuppfattning, som i själva verket är ett av fundamenten för den svenska kyrkan på västkusten, vara mer främmande för vår kultur än den romerska katolicismen, den grekisk-ortodoxa tron och andra verkliga religiösa minoriteter i Sverige?

Jag undrar till slut vad stora grupper bohuslänningar, däribland riksdagsledamöter och andra prominenser, säger om sin nyvunna ställning som religiös minoritet i eget län och eget stift.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag hade i åtanke ett minne från ett av mina första riksdagsår, när vi hade en mycket besvärlig och segsliten skolstrejk. Den berodde på att föräldrar fordrade att få behålla katekesen i skolan. Vid en skola — inte på västkusten, utan jag vill minnas att det var i Västergötland — krävde föräldrarna att få ordna skolgången på det sätt de själva önskade.

Jag har själv haft en elev i skolan, vars föräldrar var upprörda över att vi i gymnastiken hade marsch med fotombyte — med valssteg. Det stred mot deras religiösa uppfattning. Likaså förbjöds pojken att se skolfilmer, ty föräldrarna ogillade film. Om pojken fick se film i skolan skulle han kunna tycka att det var trevligt och vilja göra det annars också.

Jag känner inte till schartauanerna och læstadianerna, men jag har hört att åtminstone en del av dem är ganska upprörda just över att barnen i skolan får smak för nöjen som föräldrarna djupt ogillar.

Det var sådana saker som jag tänkte på när jag talade om att vissa människor är främmande för en del av det som förekommer i skolan.

Som jag redan förut sade försöker vi så långt det över huvud taget är möjligt att göra skolan sådan att alla skall kunna trivas i den. Alla föräldrar har möjlighet att ordna den religiösa undervisningen för sina barn som de själva vill.

Konventionen om de mänskliga rättigheterna avser de länder där det är förbjudet att upprätta skolor. Vi förbjuder ingen att upprätta skolor. Det är en ekonomisk fråga huruvida dessa skolor skall ha rätt till statsunderstöd på samma sätt som andra skolor. Det är också en organisatorisk fråga och den har vi i vårt land löst på ett annat sätt än man har gjort på många andra ställen.

Härmed var överläggningen slutad.

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige*Mom. 1*

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 129, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 98 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter gi-

ven varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 129, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Källstad begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 96 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 11 och 12

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 11) och 12) i utskottets utlåtande nr 129, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Undervisning för utlandssvenska barn samt för vissa minoriteter i Sverige

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 160 ja och 51 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. 13

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 13) i utskottets utlåtande nr 129, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid

avgavs 154 ja och 50 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 14—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 6

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets memorial:

nr 140, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden,

nr 141, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1967/68, och

nr 142, angående statsregleringen för budgetåret 1968/69;

bevillningsutskottets memorial nr 35, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden; samt

tredje lagutskottets memorial nr 52, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut vid behandlingen av tredje lagutskottets utlåtande i anledning av motion om framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten.

§ 7

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 266, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på vissa jordbruksprodukter, m. m., jämte motioner.

§ 8

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att statsutskottets i

dag till bordläggning anmälda memorial nr 141 och 142 måtte uppföras sist på föredragningslistan för morgondagens sammanträde. Beträffande nämnda ärenden hemställer utskottet, att de måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Vad herr talmannen hemställt bifölls.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 0.50 på natten.

In fidem
Sune K. Johansson